

LUND UNIVERSITY

Integrationskrav i domstol

En studie av hur svenska migrationsdomstolar förhåller sig till nationella politiska ambitioner och övernationella rättskällor

Häckner Posse, Lovisa

2024

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Häckner Posse, L. (2024). *Integrationskrav i domstol: En studie av hur svenska migrationsdomstolar förhåller sig till nationella politiska ambitioner och övernationella rättskällor*. [Doktorsavhandling (monografi), Juridiska fakulteten]. Lund University (Media-Tryck).

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Integrationskrav i domstol

En studie av hur svenska migrationsdomstolar förhåller sig till nationella politiska ambitioner och övernationella rättskällor

LOVISA HÄCKNER POSSE

JURIDISKA FAKULTETEN | LUNDS UNIVERSITET

Integrationskrav i domstol

En studie av hur svenska migrationsdomstolar
förhåller sig till nationella politiska ambitioner
och övernationella rättskällor

Lovisa Häckner Posse

LUNDS
UNIVERSITET

DOCTORAL DISSERTATION

by due permission of the Faculty of Law, Lund University, Sweden.

To be defended at Pufendorfsalen, Lilla Gråbrödersgatan 3 C,

2 May 2024 at 10.15.

Faculty opponent:

Gregor Noll

Organization: LUND UNIVERSITY, Faculty of Law

Document name: Doctoral dissertation

Author(s): Lovisa Häckner Posse

Date of issue: 2024-05-02

Sponsoring organization:

Title and subtitle: Integrationskrav i domstol – En studie av hur svenska migrationsdomstolar förhåller sig till nationella politiska ambitioner och övernationella rättsskällor

Abstract

Civic integration is an essential part of contemporary migration control regimes. This thesis examines what happens when civic integration policy enters domestic courts, by focusing on how Sweden's migration courts (which are part of the administrative courts) apply the income and housing requirements for family reunification. The thesis revolves around a common discussion in the legal literature, namely whether Swedish administrative courts have become less preoccupied with pursuing national policy objectives and whether the internationalization of the Swedish legal order has constrained the national legislator's room for action. By looking at when and how the migration courts refer to and discuss legal sources, it provides a deeper understanding of the relationship between the courts and national political aims. The thesis further evaluates whether the courts' application corresponds with theories in the legal literature of how Swedish courts have adapted to the internationalization of the Swedish legal order. The main findings are the following. First, the migration courts' application does not correspond with the above-mentioned theories in the legal literature. Second, the migration courts' application is in line with the national policy objectives that followed the 2015 'refugee crisis', meaning that the courts seem unwilling to intervene in Swedish migration policy (e.g. by using EU law and ECHR arguments). Lastly, the migrations courts' application differs from parts of the theories of the function of civic integration that have been put forward in recent years. In these theories, civic integration is partly linked to the prevalence of workfare policy, meaning, inter alia, that self-sufficiency and self-improvement have become key civic virtues. The courts primarily reward non-flexibility in the labour market and hinder attempts at self-improvement, which seems to go against a workfare logic. The thesis further highlights that Sweden's migration courts reinforce processes of social stratification.

Key words: civic integration; legal theory; public law; administrative law; jurisprudence; migration law; judicialization; family migration; family reunification; administrative courts; migration courts

Classification system and/or index terms (if any)

Supplementary bibliographical information

Language: Swedish

ISSN and key title:

ISBN: 978-91-8039-990-6 (tryckt)

978-91-8039-991-3 (pdf)

Recipient's notes

Number of pages: 250

Price

Security classification

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature

Date 2024-03-18

Integrationskrav i domstol

En studie av hur svenska migrationsdomstolar
förhåller sig till nationella politiska ambitioner
och övernationella rättskällor

Lovisa Häckner Posse

LUNDS
UNIVERSITET

Omslagsbild: Filippa Edholm
Copyright: Lovisa Häckner Posse

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet

ISBN

978-91-8039-990-6 (tryckt format)

978-91-8039-991-3 (elektroniskt format)

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2024

Media-Tryck is a Nordic Swan Ecolabel
certified provider of printed material.
Read more about our environmental
work at www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

Till alla som längtar

Innehållsförteckning

Förord	11
1. Introduktion	13
1.1. Medborgerliga integrationskrav – En uppgift för migrationsdomstolarna.....	13
1.2. Syfte och frågeställningar.....	15
1.3. Avhandlingens förhållande till tidigare forskning.....	16
1.4. Försörjningskravets processuella kontext	18
1.5. Avgränsningar	19
1.6. Avhandlingens disposition	20
2. Teori, metod och material.....	21
2.1. En empiridriven studie med teoriprovande inslag.....	21
2.2. Ett intresse för det uttryckliga	22
2.2.1. Från en misstänksamhetens hermeneutik.....	22
2.2.2. ...till en annan misstänksamhetens hermeneutik	23
2.2.3. ... och ett försök att komma vidare	26
2.3. Hur avhandlingens teoretiska och metodologiska överväganden operationaliseras	29
2.3.1. Steg 1. En kartläggning av rättsvetenskapens teoribildningar	29
2.3.2. Steg 2. En undersökning av försörjningskravets reglering i rättskällor.....	30
2.3.3. Steg 3. En kartläggning av migrationsdomstolarnas rättskällehantering	31
2.4. Insamling av domstolsavgöranden, systematisering och forskningsetiska överväganden	32

3. Teoribildningar om svenska domstolars anpassning till rättsordningens internationalisering.....	37
3.1. Inledning	37
3.2. En polycentrisk eller monocentrisk metod?	38
3.2.1. Den rättspolycentriska positionen: Rättighetsskydd genom aktiva domstolar och parter	38
3.2.2. Den rättsmonocentriska positionen: Rättighetsskydd genom en aktiv, nationell lagstiftare.....	47
3.3. Migrationsdomstolarnas rättskällehantering – En gråzon i offentligrättsligt medvetande	52
3.3.1. Migrationsrätten ”blir juridik” – 2006 års domstolsreform	52
3.3.2. En tonvikt på rättsmonocentri och äldre prejudikatlära	54
3.3.3. Svårt att klassificera försörjningskravet.....	57
3.4. Sammanfattning	60
4. Försörjningskravet i rättskällorna.....	63
4.1. Inledning	63
4.2. Försörjningskravets förhållande till Europakonventionen och barnkonventionen	63
4.3. Försörjningskravets förhållande till EU-rätten	74
4.3.1. Familjeåterföreningsdirektivet och EU-stadgan.....	74
4.3.2. EU-domstolen om försörjningskravet	78
4.4. Försörjningskravet i svenska utredningar, svensk lag och svensk överrättspraxis	83
4.4.1. Försörjningskrav i Sverige historiskt	83
4.4.2. 2010 års försörjningskrav – Ett verktyg för ”integration”	85
4.4.3. 2016 års försörjningskrav – En undantagsbestämmelse i syfte att tillfälligt minska asylinvandringen	89
4.4.4. Ventilerna – En strid om domstolarnas rättskällehantering	93
4.4.5. 2021 års försörjningskrav – Ett långsiktigt hållbart normaltillstånd?	97
4.4.6. Migrationsöverdomstolens tolkningar av försörjningskravet....	100
4.5. Sammanfattning	106

5. Migrationsdomstolarnas argumentation om försörjningsförmåga	109
5.1. Inledning	109
5.2. Försörjningsförmåga i ”undantagstillståndet”	
- domstolarnas hantering år 2017	109
5.2.1. Försörjningsförmåga i 2017 års rättskällor	109
5.2.2. Vad räknas som försörjning i 2017 års avgöranden?	111
5.2.3. En rättstillämpning i ljuset av andrummet?	124
5.3. Försörjningsförmåga i ”normaltillståndet”	
- domstolarnas hantering år 2022	127
5.3.1. Försörjningsförmåga i 2022 års rättskällor	127
5.3.2. Vad räknas som försörjning i 2022 års avgöranden?	128
5.3.3. Vägberoende och inslag av äldre prejudikatlära	134
5.4. Sammanfattande reflektion	136
6. Migrationsdomstolarnas argumentation om bostadskravet.....	139
6.1. Inledning	139
6.2. Bostadskravet i ”undantagstillståndet”	
- domstolarnas hantering år 2017	139
6.2.1. Bostadskravet i 2017 års rättskällor	139
6.2.2. Upplåtelseform	142
6.2.3. Boendestandard	147
6.2.4. Varaktighet	150
6.3. Bostadskravet i ”normaltillståndet”	
- domstolarnas hantering år 2022	154
6.4. Sammanfattande reflektion	155
7. Migrationsdomstolarnas argumentation om undantag från försörjningskravet	157
7.1. Inledning	157
7.2. Undantag från ”undantagstillståndet”	
- domstolarnas hantering år 2017	158
7.2.1. Undantag från försörjningskravet i 2017 års rättskällor	158
7.2.2. Vilka konventioner nämner domstolarna?	160
7.2.3. Domstolarnas hantering i förhållande till artikel 8 i Europakonventionen	161
7.2.4. På jakt efter en universallösning?	172

7.3.	Undantag i ”normaltillståndet” – domstolarnas hantering år 2022	173
7.3.1.	Undantag från försörjningskravet i 2022 års rättskällor.....	173
7.3.2.	Domstolarnas hantering av särskilda skäl	176
7.3.3.	På jakt efter individuella lösningar?.....	185
7.4.	Sammanfattande reflektion	187
8.	Försörjningskravet i migrationsdomstol – Sammanfattning och analys	189
8.1.	Inledning	189
8.2.	En rättstillämpning i linje med nationella migrationspolitiska ambitioner.....	190
8.2.1.	En rättskällehantering som avviker från rättsvetenskapens teoribildningar.....	190
8.2.2.	Migrationsdomstolarnas argumentationstekniker.....	193
8.2.3.	Lojalitet mot restriktivitet eller mot statsmakten?.....	197
8.2.4.	Möjligt att försörjningskravet är en säregen praktik	198
8.3.	Behovet av empiriskt underbyggda rättsteorier	200
8.3.1.	Så kan diskrepansen mellan teori och praktik användas	200
8.3.2.	Vad kan migrationsdomstolarna lära oss om rättspolycentrismens förutsättningar?.....	201
8.3.3.	Vad kan migrationsdomstolarna lära oss om rättsmonocentrismens förutsättningar?	206
8.4.	Integrationskrav i domstol – Stratifiering med blicken bortom individen?.....	206
8.5.	Avslutning	210
	Summary	213
	Litteratur och källor	219

Förord

Att som avlönad kunna ägna sig åt att tänka, skriva och diskutera är ett privilegium. Jag vill här passa på att tacka några av alla er som har betytt mycket för mig under min tid som doktorand.

Mina varmaste tack riktar jag till mina handledare: Mats Tjernberg, Titti Mattsson och Leila Brännström. Mats och Titti har från första stund trott på mig och projektet – stort tack för värdefulla samtal och kommentarer och för er kunskap och värme. Leila började handleda mig en tid in i avhandlingsarbetet och har varit en ovärderlig tillgång för projektet – stort tack Leila, att arbeta med dig är väldigt inspirerande och en stor förmån.

Flera personer har läst avhandlingsmanuset under projektets gång. Stort tack till Lena Enqvist för värdefulla kommentarer i samband med mitt slutseminarium, samt till Niklas Selberg och Vladislava Stoyanova för givande kommentarer och diskussioner i samband med mitt mittseminarium. Niklas har även läst och kommenterat manuset i mindre formaliserade sammanhang, vilket har varit till stor hjälp. Stort tack också till Markus Gunneflo för återkommande insiktsfulla kommentarer och infallsvinklar på projektet och för ditt engagemang under tiden som studierektor för forskarutbildningen. Ett varmt tack vill jag även rikta till Mirjam Katzin, för att du alltid tar dig tid och för att jag får vara din nära vän och kollega.

Många kollegor på fakulteten i Lund och på andra lärosäten har på olika sätt stöttat mig i avhandlingsarbetet. Bland dessa ska särskilt nämnas: Martin Albinsson, Tony Alexandersson, Ehab Alhousari, Ulrika Andersson, Max Carlin, Joanna Cornelius, Jon Eriksen, Eduardo Gill-Pedro, Maria Grahn-Farley, Trude Haugli, Amanda Johansson Köves, Lisa Kerker, Eleni Karageorgiou, Anna Lundberg, Hedvig Lärka, Anastasiya Kotova, Torvald Larsson, Yana Litins'ka, Bengt Lundell, Hanna Pettersson, Maria Persdotter, Vilhelm Persson, Ellika Sevelin, Anna Sonnsjö Andersson, Zvezda Vankova, Henrik Wenander, Linnea Wegerstad, Gunilla Wiklund och Lena Wahlberg. Tack också Lena för att du uppmuntrade mig att söka till forskarutbildningen. För bokomslaget vill jag tacka Filippa Edholm.

Under min doktorandtid har jag haft glädjen att delta i olika forskningsmiljöer, vilka på olika sätt har berikat avhandlingsarbetet. Tack särskilt till forskningsmiljöerna Integration och rätt, G/L/UMIN och den offentlighetsliga miljön vid den juridiska

fakulteten i Lund. Stort tack även till Maria Grahn-Farley – avhandlingen hade inte varit sig lik utan doktorandkursen i kritisk rättsteori vid Juridiska fakulteten, Uppsala universitet. Tack även till Fleur Johns för givande seminarier vid Juridiska institutionen, Göteborgs universitet.

Avslutningsvis vill jag tacka min familj och mina vänner. Hos er har jag fått stöd, men även ro och återhämtning. Jag dedikerar avhandlingen till alla som saknar denna möjlighet.

Tack Daniel, min bästa vän och kärlek.

Tack älskade Uno.

Lovisa Häckner Posse

den 18 mars 2024

1. Introduktion

1.1. Medborgarliga integrationskrav – En uppgift för migrationsdomstolarna

Utvärderingar av levnadsförhållanden är numera en central del av statlig migrationskontroll. Personers möjligheter till familjeåterförening, permanent uppehållstillstånd och medborgarskap kopplas samman med krav på adekvat sysselsättning, godtagbara boendeförhållanden och kunskap om det ”nya” landets språk och kultur. En stor del av Europas länder har under de senaste två decennierna introducerat sådana regler, däribland Sverige.¹ I forskningen benämns ofta dessa krav som *civic integration* (nedan ”medborgarliga integrationskrav”).² Avhandlingen undersöker vad som händer när medborgarliga integrationskrav blir föremål för nationella domstolars dömande verksamhet. Detta genom att studera hur de svenska migrationsdomstolarna hanterar ett sådant krav: försörjningskravet vid familjeåterförening (nedan ”försörjningskravet”).³

Försörjningskravet innebär att en person som vill återförenas med familjemedlemmar i Sverige (den s.k. anknytningspersonen) måste kunna försörja sig

¹ För en översikt, se Goodman 2010. Se även Boucher & Gest 2018; Joppke 2007. Sverige pekades tidigare ut som ett land som avvek från denna trend (Borevi 2015). Under senare år har dock flera sådana krav implementerats i svensk migrationslagstiftning. För närvarande tillämpas försörjningskrav i ärenden och mål om uppehållstillstånd p.g.a. familjeåterförening och sysselsättning, liksom vid ansökningar om permanent uppehållstillstånd och om ställning som varaktigt bosatt (se framför allt 5 kap. 3 b §; 5 kap. 7 §; 5 a kap. 2 §; 5 kap. 14 § utlänningslagen [2005:716]). I förhållande till permanent uppehållstillstånd och medborgarskap utreds även möjligheten att införa krav på språkkunskaper i svenska och kunskap om ”svensk” kultur (dir. 2023:129; SOU 2023:25).

² Se t.ex. Joppke 2007; Borevi 2015; Goodman 2010; Kostakopoulou 2014; Bonjour 2010; Ruffer 2011; Borevi, Jensen & Mouritsen 2017. Översättningen ”medborgarliga integrationskrav” är inspirerad av Anderson, Franck & Jern 2021.

³ Försörjningskravet vid familjeåterförening slås fast i 5 kap. 3 b § utlänningslagen. Ibland benämns detta krav som *försörjningskravet vid anhöriginvandring*. I avhandlingen används dock genomgående formuleringen *försörjningskravet vid familjeåterförening* (oftast förkortat ”försörjningskravet”).

och de anhöriga samt ha en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och dessa. Ett begränsat försörjningskrav infördes i Sverige på 1960-talet, men avskaffades kort därefter. År 2010 återinfördes kravet men det var då förenat med många undantag och tillämpades i en mycket begränsad omfattning. År 2016, och som en respons på den s.k. flyktingkrisen, utökades försörjningskravet avsevärt. Utökningen ingick i en tillfällig lagstiftning (den s.k. begränsningslagen [2016:752]) avsedd att bland annat ”skapa andrum” för svenskt flyktingmottagande och anpassa svensk lagstiftning efter EU-rättsliga miniminivåer.⁴ Sedan 2021 har försörjningskravet lämnat sin status som tillfällig bestämmelse och blivit huvudregel i svensk familjeåterföreningslagstiftning.

Det finns flera teorier om vilken funktion som medborgerliga integrationskrav fyller. Det har exempelvis anförts att stater försöker kompensera för en maktförlust, bland annat i kölvattnet av globalisering och tillhörande ökad migration.⁵ Kraven blir ett sätt att försöka återuppta nationalstatlig kontroll över befolkning och territorium.⁶ Vidare har kraven förklarats med att dagens statliga välfärdspolitik fokuserar på motprestation och förtjänsthet, liksom med att löften om självförsörjning och självförbättring har utvecklats till centrala kulturella och medborgerliga dygder.⁷ Ofta framhålls också att de medborgerliga integrationskraven fyller en dubbel funktion – dels att i territoriellt hänseende utesluta personer, dels att på olika sätt ”disciplinera” eller styra personer (många gånger migranter) mot vissa beteenden och livsmönster.⁸

Att försörjningskravet tillämpas av svenska migrationsdomstolar (vilka ingår i landets förvaltningsrätter) väcker dock frågor om statssuveränitetens gränser. En central fråga i den rättsvetenskapliga litteraturen är nämligen om svenska förvaltningsdomstolars lojalitet mot nationella politiska agendor har minskat. I denna diskussion, där migrationsdomstolarna sällan står i centrum, framhålls att den svenska rättsordningen har genomgått en stor förändring: om tidigare rättsordning framför allt utgjorde ett medel för att förverkliga nationella politiska ambitioner, har internationalisering och globalisering skapat en rättsordning med delvis andra fokusområden. EU-rättens, Europakonventionens och folkrättens ställning i Sverige innebär ett ökat fokus på rättighetsskydd och att den statliga politiken övervakas och

⁴ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att beviljas uppehållstillstånd i Sverige (nedan ”begränsningslagen”); prop. 2015/16:174.

⁵ Se t.ex. Joppke 2021.

⁶ Jfr Barker 2017, s. 7.

⁷ Joppke 2021; Bonjour & Duyvendak 2018; Chauvin, Garcés-Mascreñas & Kraler 2013.

⁸ Kostakopoulou 2014; Joppke 2021; Jesse 2014; Block 2015; Jeholm 2021; Brännström 2015; Bissenbakker & Myong 2021; Bissenbakker & Jeholm 2019; Anderson, Franck & Jern 2021; Bonjour & Duyvendak 2018; Walsum 2008; Walsum 2011.

begränsas av supranationella domstolar.⁹ Den rättsvetenskapliga litteraturen innehåller dock flera, delvis motstridiga, beskrivningar av *hur* svenska förvaltningsdomstolar har anpassat sig till denna utveckling. Från vissa håll framhålls exempelvis att praxis från domstolarna i Strasbourg och Luxemburg numera utgör självklara referensramar för svenska förvaltningsdomstolar. Likaså att förarbeten har fått en försvagad ställning i sistnämnda domstolar, eftersom den svenska lagstiftarens vilja idag bara är ett i raden av intressen som domstolarna beaktar. Från andra håll ifrågasätts dessa beskrivningar. I avhandlingen kategoriseras de olika uppfattningarna med hjälp av två schematiserade positioner: *den rättspolycentriska positionen* och *den rättsmonocentriska positionen*.¹⁰

Avhandlingen tar sin utgångspunkt i att såväl internationella som traditionellt inhemska rättskällor inbegriper motsättningar; hänvisningar till en viss rättskälla (t.ex. den svenska utlänningslagen [2005:716] eller en dom från EU-domstolen) leder inte automatiskt till att ett visst intresse eller anspråk värnas. Genom att studera vid vilka tillfällen och i vilka syften som migrationsdomstolarna hänvisar till och diskuterar rättskällor skapas dock en fördjupad förståelse för förhållandet mellan domstolarnas dömande verksamhet och nationella politiska ambitioner (både i tider av ”kris” och ”normaltillstånd”). Samtidigt görs en empirisk utvärdering av rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska förvaltningsdomstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Frågor om förhållandet mellan sistnämnda teoribildningar och migrationsdomstolarnas faktiska dömande verksamhet löper som en röd tråd genom avhandlingen. Avslutningsvis diskuteras också hur avhandlingens resultat förhåller sig till teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion.

I avhandlingen anläggs huvudsakligen ett ”utifrånperspektiv” på migrationsdomstolarnas argumentation, vilket innebär att den inte primärt är inriktad på att utvärdera huruvida argumentationen vilar på juridiskt goda grunder. Avhandlingen kan dock vara användbar för den som önskar föra en sådan diskussion, liksom för den som vill få en överblick över försörjningskravets reglering.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med avhandlingen är att öka kunskapen om hur svenska migrationsdomstolar förhåller sig till nationella politiska ambitioner på migrationsrättens område, särskilt mot bakgrund av rättsordningens internationalisering. Syftet är också att bidra med

⁹ Se vidare kapitel 3. För rättsteoretiska diskussioner om den svenska rättsordningens konstitutionalisering och internationalisering, se Brännström 2011; Brännström 2020. Jfr även Tuori 2014.

¹⁰ Se vidare kapitel 3.

kunskap om hur domstolar tolkar och tillämpar medborgerliga integrationskrav. Syftet uppnås genom att besvara följande frågeställningar:

-Hur argumenterar de svenska migrationsdomstolarna i avgöranden om försörjningskravet vid familjeåterförening och hur använder de sig av rättskällor vid sin argumentation?

-Hur relaterar migrationsdomstolarnas argumentation och rättskälleanvändning till rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska förvaltningsdomstolar förhåller sig till rättsordningens internationalisering?

-I vilken utsträckning, och på vilka sätt, bekräftar migrationsdomstolarnas tolkning och tillämpning av försörjningskravet vid familjeåterförening de olika teorier om medborgerliga integrationskravs funktion som har förts fram under senare år?

1.3. Avhandlingens förhållande till tidigare forskning

Avhandlingen knyter huvudsakligen an till två forskningsfält: fältet medborgerliga integrationskrav och fältet svenska underrätters dömande verksamhet. För en översikt över teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion hänvisas till kapitel 8. För en översikt över teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering hänvisas till kapitel 3.

I den rättsvetenskapliga och statsvetenskapliga litteraturen finns flera analyser av EU:s reglering av medborgerliga integrationskrav, bland annat i förhållande till familjeåterförening.¹¹ Det finns också studier om hur EU:s regler om medborgerliga integrationskrav förhåller sig till medlemsstaternas inhemska lagstiftningar och om hur EU:s reglering av sådana krav har implementerats i nationell lagstiftning.¹² Vad gäller det svenska försörjningskravet finns studier om hur kravet har diskuterats i förarbeten och riksdagsdebatter.¹³

Nationella domstolars tillämpning av medborgerliga integrationskrav är över lag ett underbeforskat område. I en komparativ rapport från 2013 undersöks dock hur försörjningskrav vid familjeåterförening har implementerats och praktiserats i Österrike, Tyskland, Irland, Nederländerna, Portugal och Storbritannien.¹⁴ I studien

¹¹ Se t.ex. Groenendijk 2004; Carrera 2009; Jesse 2016; Jesse 2014; Kostakopoulou 2014; Kostakopoulou 2016; Martin 2007; Dąbrowska-Kłosińska 2018; Urth 2005; Murphy 2010; Wiesbrock 2009.

¹² Se t.ex. Mourão Permoser 2012; Bauerova 2018; Besselink 2009; Block & Bonjour 2013; Palidda 2009; Carrera 2009.

¹³ Borevi 2015; Borevi 2014b; Borevi 2012; Anderson, Franck & Jern 2021.

¹⁴ de Hart, Nissen & Strik 2013. Jfr även Dörrenbächer 2017 som genom kvalitativa intervjuer har undersökt vad som motiverar handläggare vid tyska migrationsmyndigheter (*Ausländerbehörden*)

analyseras bland annat avgöranden från överrätter i de olika staterna och intervjuer med jurister, politiker och anknytningspersoner. En slutsats från rapporten är att medborgerliga integrationskrav slår särskilt hårt mot äldre, lågutbildade kvinnor.¹⁵ Ytterligare en slutsats är att nationella överrätter tenderar att kritisera medlemsstatlig familjeåterföreningspolicy i de fall som tillämplig praxis från EU-domstolen och Europadomstolen uppmuntrar dem att döma till förmån för familjeåterförening. Dock inte när praxis från de supranationella domstolarna saknas. I dessa fall utövar de nationella överrätterna i stället återhållsamhet och stödjer därmed de ofta restriktiva målen bakom inhemsk familjeåterföreningspolicy.¹⁶ Vad gäller det svenska försörjningskravet har frivilligorganisationen Röda Korset undersökt försörjningskravets tillämpning i 40 domar och underliggande beslut. Rapporten slår fast att försörjningskravet är svårt att uppfylla, bland annat till följd av att bostäder och inkomster inte anses vara tillräckliga. Vidare att kvinnor har svårare att uppfylla försörjningskravet då de ofta står längre ifrån arbetsmarknaden. I rapporten konstateras också att migrationsdomstolarna sällan diskuterar om ett nekande av familjeåterförening strider mot svenska konventionsåtaganden.¹⁷

Svenska underrätters dömande verksamhet (dvs. i sammanhang som inte rör medborgerliga integrationskrav) är numera ett väletablerat forskningsfält.¹⁸ Vad gäller befintlig forskning om migrationsdomstolarna har den framför allt fokuserat på deras bevisvärdering, och i viss utsträckning rättskälleanvändning, i *asylmål*.¹⁹ Vad gäller migrationsdomstolarnas förhållningssätt till nationella politiska ambitioner finns forskning som tyder på att domare i asylmål distanserar sig från en (upplevd) svensk migrationspolitisk diskurs om generositet. Det får konsekvensen att domarna, för att framstå som opartiska och icke-politiska aktörer, intar en i huvudsak skeptisk inställning till asylsökande personer.²⁰ Forskningen om migrationsdomstolarna har

att tillämpa EU-rätten vid sina bedömningar av bland annat försörjningskrav. En slutsats är att handläggarna framför allt studerar EU-rätten när de anser att de traditionellt inhemska rättskällorna är motstridiga.

¹⁵ de Hart, Nissen & Strik 2013, s. 109.

¹⁶ de Hart, Nissen & Strik 2013, s. 84f.

¹⁷ Röda Korset 2018. Vidare har Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar i en rapport studerat migrationsdomstolarnas bedömningar av 11 § begränsningslagen – en bestämmelse som slog fast att ”uppehållstillstånd [på grund av särskilt eller synnerligen ömmande omständigheter] endast får beviljas om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att avvisa eller utvisa utlänningen”. Rapporten framhåller att domstolarna, om de hänvisar till internationella konventionsåtaganden, framför allt hänvisar till artikel 8 i Europakonventionen (Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar 2018, s. 5).

¹⁸ Se t.ex. Bladini 2013; Stållvik 2009; Johannesson 2017; Meyerson 2023.

¹⁹ Se framför allt Johannesson 2017; Meyerson 2023; Segenstedt & Stern 2011; Stern 2010.

²⁰ Johannesson 2018; Johannesson 2017. Se även Bonjour 2016 som har kommit fram till en liknande slutsats i förhållande till tyska överrätter.

dock hittills fokuserat på domstolarnas arbetsmetoder före den s.k. flyktingkrisen år 2015 – en tidpunkt som har kategoriserats som starten på ett restriktivt paradigmskifte i svensk migrationspolitik.²¹

1.4. Försörjningskravets processuella kontext

Prövningar av uppehållstillstånd sköttes tidigare inom den statliga förvaltningen. Sedan år 2006 kan dock Migrationsverkets beslut överklagas till migrationsdomstol. Det finns fyra migrationsdomstolar i Sverige, vilka ansvarar för olika geografiska regioner i landet. Varje domstol sitter ihop med förvaltningsrätten på respektive ort. Domstolarnas avgöranden kan därefter överklagas till Migrationsöverdomstolen, som är en del av kammarrätten i Stockholm. 2006 års domstolsreform motiverades bland annat utifrån argument om ökad rättssäkerhet och insyn i migrationsprocessen; genom reformen skulle svensk migrationskontroll i ökad omfattning bli föremål för juridisk (snarare än politisk) övervakning.²²

I avgöranden om familjeåterförening befinner sig klaganden – dvs. personen (eller personerna) som vill få uppehållstillstånd – ofta *utanför* Sverige.²³ Till skillnad från ärenden och mål om asyl har klaganden i avgöranden om försörjningskravet inte rätt till ett offentligt biträde.²⁴ Klaganden kan välja att anlita ett juridiskt skolat ombud, men bekostar då detta själv.²⁵ Ofta företräds klaganden av den släkting som redan bor i Sverige, det vill säga av anknytningspersonen.²⁶ Det innebär att anknytningspersonen dels företräder klaganden, dels är föremål för granskning (det vill säga för bedömningar av om anknytningspersonen uppfyller försörjningskravet).²⁷

I mål om försörjningskravet hålls som utgångspunkt inte någon muntlig förhandling; hela förfarandet är skriftligt.²⁸ Utgångspunkten i mål som inte föregås av muntlig förhandling är att domstolen lämnar dom eller beslut efter så kallad

²¹ Se t.ex. Olseke 2021; Regeringskansliet 2023.

²² Johannesson 2017, s. 69ff. Se vidare kapitel 3.

²³ Jfr 5 kap. 18 § utlänningslagen som slår fast att uppehållstillstånd som huvudregel inte kan sökas på plats i Sverige (ett viktigt undantag är asyl).

²⁴ Jfr 18 kap. utlänningslagen.

²⁵ 48 § förvaltningsprocesslagen (1971:291).

²⁶ Att den enskilde företräds av en nära anhörig utan särskild juridisk skolning har godtagits av lagstiftaren, i varje fall i mål som inte anses vara komplicerade. Av förvaltningsprocesslagen följer att ett ombud ska vara ”lämpligt”, vilket enligt förarbetena får bedömas från fall till fall (48 § förvaltningsprocesslagen; prop. 2012/13:45, s. 179f). Se vidare kapitel 3.

²⁷ Se vidare kapitel 3.

²⁸ Jfr 16 kap. 5 § utlänningslagen; 9 § förvaltningsprocesslagen.

föredragning.²⁹ Det innebär att en anställd jurist på domstolen föredrar omständigheterna i målet (och ofta förslag på utgång) inför rätten, som består av en lagför domare och tre nämndemän.³⁰ Om domstolen gör bedömningen att ett mål är av s.k. enkel beskaffenhet finns också möjlighet för en domare att avgöra målet ensam, dvs. utan nämndemän (s.k. e-mål).³¹ Mål som rör försörjningskravet tycks ofta avgöras utan nämndemän.³² Även e-mål bereds dock som utgångspunkt med hjälp av en anställd jurist på domstolen.³³

1.5. Avgränsningar

Medborgerliga integrationskrav förekommer i flera delar av migrationsrätten – däribland i lagstiftningen om olika former av arbetstillstånd, medborgarskap och permanent uppehållstillstånd. Fokus i avhandlingen är uteslutande försörjningskravet vid familjeåterförening. Sedan 2021 är försörjningskravet vid familjeåterförening förenat med flera undantagsbestämmelser. Utöver att studera migrationsdomstolarnas argumentation avseende försörjningsförmåga och boendeförhållanden undersöker avhandlingen ett av dessa undantag, nämligen frågan om det föreligger s.k. särskilda skäl (med fokus på frågan om ett nekande av uppehållstillstånd strider mot svenska konventionsåtaganden).³⁴ Övriga undantag har lämnats utanför undersökningen.³⁵

²⁹ Jfr prop. 1982/83:126, s. 29, s. 41.

³⁰ Nämndemän i förvaltningsrätt väljs länsvis av regionfullmäktige. Se framför allt 19 § lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar).

³¹ 18 § lag om allmänna förvaltningsdomstolar.

³² Så är fallet i de avgöranden från migrationsdomstolarna som analyseras inom ramen för avhandlingen (jfr kapitel 2). Likaså är det min erfarenhet från min tid som notarie vid förvaltningsrätt och migrationsdomstol.

³³ Exempelvis av en notarie eller en föredragande jurist. Även denna uppgift bygger på min erfarenhet från min tid som notarie vid förvaltningsrätt och migrationsdomstol (jfr föregående fotnot).

³⁴ Nuvarande 5 kap. 3 f § utlänningslagen (jfr 13 § begränsningslagen).

³⁵ De övriga undantagen innebär bland annat att försörjningskravet inte ska tillämpas om anknytningspersonen är ett barn och, i vissa fall, om anknytningspersonen är svensk medborgare. I förhållande till anknytningspersoner som är flyktingar (och i vissa fall alternativt skyddsbehövande) ska kravet inte tillämpas om ansökan om familjeåterförening görs inom tre månader från det att anknytningspersonen beviljades uppehållstillstånd (5 kap. 3 c–3 e §§ utlänningslagen; prop. 2023/24:18).

1.6. Avhandlingens disposition

Avhandlingen är upplagd på följande sätt. I kapitel 2 beskrivs avhandlingens metodologiska och teoretiska utgångspunkter. Kapitlet redogör även för materialinsamling, hur materialet systematiseras och forskningsetiska överväganden. I kapitel 3 kartläggs rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska förvaltningsdomstolar (inklusive migrationsdomstolar) har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Där beskrivs mer ingående vad den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen innebär (jfr ovan, under avsnitt 1.1.). I kapitel 4 undersöks hur försörjningskravet regleras i de rättskällor som pekas ut som relevanta av dessa positioner. I kapitel 5–7 undersöks hur migrationsdomstolarna argumenterar i avgöranden om försörjningskravet och hur argumentationen förhåller sig till den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen. I kapitel 5 undersöks hur domstolarna argumenterar när de tar ställning till om en anknytningsperson kan försörja sig. I kapitel 6 undersöks hur domstolarna argumenterar när de tar ställning till om en anknytningsperson har en bostad av tillräcklig storlek och standard. I kapitel 7 undersöks hur domstolarna argumenterar när de tar ställning till om undantag ska göras från försörjningskravet, med fokus på frågan om ett nekande av uppehållstillstånd strider mot svenska konventionsåtaganden. I kapitel 8 sammanfattas och analyseras avhandlingens resultat. Vid analysen används teoribildningar utöver de som inryms i den rättspolycentriska och rättsmonocentriska positionen, främst teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion.

2. Teori, metod och material

2.1. En empiridrivna studie med teoriprövande inslag

Avhandlingen är en kvalitativ studie som i stor utsträckning har styrts av frågan ”vad är det som pågår?”.³⁶ Det innebär att avhandlingen är empiridrivna och att materialinsamling, skapandet av analysverktyg och analys har ägt rum i växelverkan. I detta avseende påminner³⁷ avhandlingens tillvägagångssätt om *grundad teori*-traditionen.³⁸ Mitt arbetssätt kan beskrivas som en interaktiv process där jag har samlat in och analyserat avgöranden från migrationsdomstolarna utan att initialt utgå från en etablerad teoretisk ram. Min teoretiska fortbildning och mina analysverktyg har i stället vuxit fram kontinuerligt och i interaktion med empirin. Under min teoretiska fortbildning har jag dock kommit i kontakt med teoribildningar om domstolars dömande verksamhet och därigenom börjat analysera migrationsdomstolarnas avgöranden i ljuset av dessa teoribildningar.³⁹ Därmed har avhandlingen teoriprövande inslag, vilket inte är kännetecknande för *grundad teori*-traditionen.

Nedan följer en redogörelse för hur mina teoretiska fokusområden har utvecklats under avhandlingsprojektets gång. I redogörelsen ingår en del uttalanden om hur jag *inte* studerar migrationsdomstolarnas avgöranden. Sådan information kan vid en första anblick framstå som överflödiga (det är ofta mer intressant att veta hur en studie *har* utförts). Genom att beskriva denna ”resa” skapas dock en ökad förståelse för hur

³⁶ Jfr Oktay 2012 som framhåller att forskningsfrågan i kvalitativa studier initialt formuleras i termer av breda intresseområden; ”[t]he research question is not something set in concrete, but rather something that reflects a starting point” (Oktay 2012, s. 48f).

³⁷ Jag ser på *grundad teori*-traditionen som en inspiration, snarare än som en metod som jag rakt av tillämpar. Framför allt vissa delar av traditionen präglas av mycket exakta anvisningar, vilka jag inte fullt ut följer. Vissa menar att forskare som delvis frångår dessa anvisningar inte ska kalla sin metod för grundad teori (Glaser 1998, s. 13; jfr Hartman 2001, s. 37).

³⁸ För en utförlig beskrivning av grundad teori, se Oktay 2012; Hartman 2001; Charmaz 2006.

³⁹ Delar av dessa teoribildningar har jag dock varit bekant med redan innan avhandlingsarbetet, främst genom mina juridikstudier och min notarietjänstgöring i Sverige.

migrationsdomstolarnas avgöranden studeras, dvs. för den läsning som jag ”gör mig skyldig till”.⁴⁰ Avsnittet om hur mina teoretiska fokusområden har vuxit fram följs av ett avsnitt där jag tydliggör hur mina teoretiska ställningstaganden operationaliseras i avhandlingen. Därefter redogör jag för hur migrationsdomstolarnas avgöranden har samlats in, hur jag har systematiserat materialet och forskningsetiska överväganden.

2.2. Ett intresse för det uttryckliga

2.2.1. Från en misstänksamhetens hermeneutik...

Tidigt i avhandlingsarbetet stötte jag på röster i den rättsvetenskapliga forskningen som var kritiska till EU-domstolens och Europadomstolens bedömningar rörande familjeåterförening. Kritiken kännetecknades delvis av argument om att medlemsstatliga intressen tenderar att sippra ner (eller upp) i de supranationella domstolarnas bedömningar och att domstolarna därigenom misslyckas med att fastställa korrekta, rättsliga slutsatser på familjeåterföreningens område.⁴¹ Rösterna verkade betrakta det som en central uppgift dels att påvisa hur rättsliga slutsatser präglas av felaktiga, ”icke-rättsliga” hänsyn, dels att presentera alternativa, korrekta rättsliga lösningar. Trots att även jag kände mig skeptisk till de domslut som var föremål för kritik, var jag tveksam till hur kritiken framfördes. Kritiken påminde nämligen om en form av misstänksamhetens hermeneutik, såsom den har identifierats av den amerikanska rättsvetaren Duncan Kennedy.⁴²

Misstänksamhetens hermeneutik innebär, hos Kennedy, att en rättslig aktör försöker synliggöra gömda, ideologiska motiv bakom sin motståndares felaktiga rättsliga argumentation.⁴³ Vidare bär hermeneutiken på arv från såväl den amerikanska rättsrealismen som rättsformalismen. Å ena sidan ger hermeneutiken uttryck för den rättsrealistiska ståndpunkten att rätten är manövrerbar; den erkänner därmed att rättstillämpare kan använda rättsligt material för att presentera flera lösningar på ett givet rättsligt problem. Å andra sidan uttrycker den en rädsla för att en särskild form av överväganden ska ta sig in i det rättsliga beslutsfattandet, nämligen ideologiska överväganden. Misstänksamhetens hermeneutik noterar alltså att ideologiska hänsyn ofta ”smyger in” i rättsligt beslutsfattande, men utgår samtidigt

⁴⁰ Jfr Althusser & Balibar 1997.

⁴¹ Se t.ex. Dąbrowska-Kłosińska 2018; Jesse 2016. Jfr även Groenendijk 2006.

⁴² Se framför allt Kennedy 2014.

⁴³ Kennedy 2014, s. 91f.

från att det *egentligen* finns en korrekt, icke-ideologisk lösning på ett rättsligt problem. En lösning som rättstillämparen kan finna genom att bland annat identifiera rättsliga aktörers felaktiga och ideologiskt drivna argument.⁴⁴

Att det vid rättstillämpning skulle finnas en korrekt, ideologiskt neutral lösning ställer jag mig (i likhet med många andra⁴⁵) frågande till. Rätten kan likställas vid praktiker och har ingen "essens" bortom dessa praktiker. Det finns visserligen väletablerade föreställningar om vad rätten och rättskällor är, vilket innebär att mängden tolkningsmöjligheter och argumentationslinjer för rättsuttolkare ofta är (eller upplevs som) begränsade.⁴⁶ En fjortonåring som imorgon ansöker om körkort kommer att få sin ansökan avvisad – ett annat svar på frågan om myndighetsåldern i Sverige vore felaktigt (i så måtto att det inte kan "passera" som rättsligt riktigt). En domare som imorgon ska avgöra ett mål om familjeåterförening kan inte bygga sin argumentation på bestämmelserna i 1967 års patentlag, utan förväntas i stället hänvisa till migrationsrättsliga källor. Mycket ofta kan dock konflikter, vagheter och tystnader i etablerade rättskällor användas för att motivera flera olika lösningar. Att som rättsvetare ta ställning i dessa konflikter, vagheter eller tystnader är varken ovanligt eller fel (i varje fall så länge det görs på ett transparent sätt). Gränserna mellan det rättsliga och det "utomrättsliga", det icke-ideologiska och det ideologiska, är dock flytande och rättens innehåll under kontinuerlig (om)förhandling.⁴⁷

2.2.2. ...till en annan misstänksamhetens hermeneutik

Ovan nämnda kritik av EU-domstolens och Europadomstolens praxis fick mig att fundera på hur man kan studera domstolsavgöranden på sätt som går bortom misstänksamhetens hermeneutik (såsom den beskrivs av Kennedy). Jag började intressera mig för empiriska ansatser som undersöker *görandet* av rätten (eller rätten som social praktik) – dvs. där syftet inte är att försöka fastställa vad rätten (t.ex. försörjningskravet vid familjeåterförening) "är" och/eller att utvärdera domstolsavgöranden i relation till en normativ uppfattning om vad rätten "bör vara".

⁴⁴ För en diskussion, se Kennedy 2014.

⁴⁵ Däribland de amerikanska rättsrealisterna, se vidare Gräns 2013, s. 157ff. För en redogörelse för skillnader och likheter mellan skandinavisk och amerikansk rättsrealism, se Alexander 2002. Ett av syftena med Critical Legal Studies-rörelsen, vilken Duncan Kennedy tillhör, var att återuppväcka en radikal form av den amerikanska rättsrealistiska kritiken och att på olika sätt lyfta fram de sociala och politiska dimensionerna av rätten, bland annat kopplingen mellan rätten och klassamhället (Davies 2008, s. 192; jfr Blalock 2014, s. 77). Huruvida detta lyckades har dock ifrågasatts (se exempelvis Blalock 2014).

⁴⁶ Se t.ex. Kennedy 2014, s. 125f.

⁴⁷ För en diskussion, se Kennedy 2014, s. 127.

Ett numera relativt vanligt grepp inom rättsvetenskaplig forskning är att undersöka hur domstolar resonerar kring företeelser eller teman och att kartlägga vilka föreställningar, normer och maktrelationer som därigenom kommer till uttryck. Det fick mig att fundera över ytterligare en misstänksamhetens hermeneutik, denna gång i filosofen Paul Ricoeurs tappning.⁴⁸ Hos Ricoeur avser misstänksamhetens hermeneutik tolkningar som syftar till att *avslöja* eller *blottlägga*. Ricoeur har bland annat använt begreppet för att beskriva utmärkande drag hos Marx, Nietzsche och Freud ("misstänksamhetens mästare" enligt Ricoeur). Kartläggningen av Ricoeurs hermeneutik har vidareutvecklats av bland andra litteraturvetaren och queerteoretikern Eve Kosofsky Sedgwick som har gjort gällande att idéarvet från Freud m.fl. har skapat en närmast intill hegemonisk⁴⁹ syn på hur kritisk forskning kan bedrivas, nämligen genom s.k. *paranoid läsning*:

[...] in the hands of thinkers after Freud, paranoia has by now candidly become less a diagnosis than a prescription. In a world where no one need be delusional to find evidence of systemic oppression, to theorize out of anything *but* a paranoid critical stance has come to seem naïve, pious, or complaisant.⁵⁰

Misstänksamhetens hermeneutik inom textanalytisk forskning kan exempelvis ta sig uttryck genom att forskaren ägnar sig åt ett slags uppdelning mellan det observerbara och det latent, eller mellan det ytliga och det fördolda.⁵¹ Utgångspunkten är att en texts mening är gömd, förtryckt eller "under ytan" och i behov av upptäckt och avslöjande av den som tolkar texten. Ett grundantagande är alltså att tolkning aldrig bör operera utifrån föreställningen att texter menar vad de säger. Tvärtom är effektiv ideologi och dominans aldrig fullt synlig för läsaren och den mest intressanta aspekten av en text är därmed många gånger vad den undantrycker.⁵²

Kritiken av paranoida läsningar⁵³ är ofta respektfull och ödmjuk. Kritikerna betonar återkommande att avsikten inte är att gå i polemik med teoretiker som ägnar sig åt misstänksamhetens hermeneutik. Tvärtom betonas att hermeneutiken har

⁴⁸ Ricoeur 1970, s. 32.

⁴⁹ Notera dock att Sedgwick tar avstamp i en amerikansk kontext och utan att uttala sig om rättsvetenskapen. För en diskussion om delvis liknande tendenser inom amerikansk rättsteori/-vetenskap, se Anker 2021.

⁵⁰ Sedgwick 1997, s. 5.

⁵¹ Felski 2015, s. 53f.

⁵² Best & Marcus 2009, s. 2f.

⁵³ "Paranoid läsning" är en direktöversättning av Sedgwicks *paranoid reading*. Jag har haft svårt att hitta en annan, enligt min mening, lämpligare översättning. En aspekt av Sedgwicks texter om paranoid läsning, som troligtvis går förlorad genom min återgivning, är vidare att de är humoristiskt skrivna.

möjliggjort en stor mängd intressant forskning.⁵⁴ Sedgwick menar exempelvis att det finns ett slags ömsesidighet mellan paranoid och icke-paranoid läsning; forskningsansatser som vill komma bort från paranoian tar ofta avstamp i forskning som har en paranoid ansats.⁵⁵ Kärnan i kritiken är att misstänksamhetens hermeneutik är förenad med vissa metodologiska problem. Ett problem är att hermeneutiken sällan resulterar i överraskande insikter.⁵⁶ Sedgwick betonar att den paranoia läsningen tenderar att vara reflexiv och härmande; etablerad konsensus kring vad som utgör godtagbara förklaringsmodeller eller adekvat historieskrivning reproduceras, vilket riskerar att begränsa alternativa utgångspunkter och metoder.⁵⁷ I det paranoia paradigmet är teoretiska utgångspunkter, forskningsfynd och prognoser ofta svåra att separera:

“No time could be too early for one’s having-already-known, for its having-already-been-inevitable, that something bad would happen; and no loss could be too far in the future to need to be preemptively discounted.”⁵⁸

Här finns alltså ett slags metodologisk och teoretisk inläsningstendens. För att belysa detta lyfter Sedgwick fram spekulationer i 1980-talets USA om att AIDS-viruset skapats och spridits avsiktligt av den amerikanska militären:

[...] suppose we were sure of every element of a conspiracy: that the lives of Africans and African Americans are worthless in the eyes of the United States; that gay men and drug users are held cheap where they aren’t actively hated; that the military deliberately researches ways to kill noncombatants whom it sees as enemies; that people in power look calmly on the likelihood of catastrophic environmental and population changes. Supposing we were ever so sure of all those things – what would we know then that we don’t already know?⁵⁹

Exemplet är tillspetsat, men det sätter fingret på två saker. För det första att paranoia läsningar riskerar att begränsa det vi ser till sådant som andra redan har identifierat. Med andra ord tenderar den paranoia läsningen att bli tautologisk genom att mer eller mindre dystra prognoser bekräftas om och om igen.⁶⁰ För det andra att misstänksamhetens hermeneutik, eller den paranoia läsningen, har lite att säga om

⁵⁴ Felski 2015, s. 5; Sedgwick 1997, s. 5f.

⁵⁵ Sedgwick 1997, s. 7.

⁵⁶ Sedgwick 1997, s. 9f.

⁵⁷ Sedgwick 1997, s. 19f.

⁵⁸ Sedgwick, 1997, s. 10.

⁵⁹ Sedgwick 1997, s. 3f.

⁶⁰ Felski 2015, s. 152.

vägar framåt och förändringspotential i förhållande till det som studeras. Att påvisa systematiskt förtryck kopplat till AIDS-epidemin säger exempelvis ingenting om hur en grupp av aktivister bör använda sitt handlingsutrymme och sin position.⁶¹ Sedgwick menar att paranoian därmed är de negativa känslornas teori och metod.⁶²

Medborgerliga integrationskrav har analyserats med hjälp av teorier om bland annat nationen, nyliberalism, medborgarskap och tillhörighet.⁶³ Det ligger därmed nära till hands att primärt analysera migrationsdomstolarnas avgöranden om försörjningskravet med avstamp i sådana teorier (och/eller i relation till redan identifierade konflikter eller spänningsförhållanden, såsom mellan arbete och kapital eller nationalstat och marknad). Vid min läsning av migrationsdomstolarnas avgöranden noterade jag dock att det var lätt att fastna i detta slags blottläggande och att sådana läsningar egentligen inte gav mig en fördjupad förståelse. Samtidigt som jag stod på den paranoia forskningens axlar kände jag mig alltså begränsad i vad som var möjligt att se i mitt material.

2.2.3. ... och ett⁶⁴ försök att komma vidare

”[A]fter decades of heady iconoclasm [...] we are left nursing a Sunday morning hangover and wondering what fragments, if any, can be retrieved from the ruins.”⁶⁵

Utöver att försätta forskaren i en teoretisk kretsgång, riskerar paranoia läsningar av domstolsavgöranden att filtrera bort det *rättsliga* i domstolarnas görande. Detta behöver förstås inte vara ett problem och sker många gånger fullt medvetet. För den som är intresserad av förhållandet mellan domstolarnas uttryckliga spelregler och domstolarnas faktiska dömande verksamhet kan dock paranoia läsningar skapa vissa problem. Ett sätt att försöka komma bort från det ”underliggande” i domstolarnas avgöranden är att ta rättsvetenskapens (icke-paranoia) teoribildningar på största

⁶¹ Sedgwick 1997, s. 4.

⁶² Sedgwick 1997, s. 9.

⁶³ Jfr kapitel 1 och 8.

⁶⁴ Det har gjorts flera försök att utveckla textanalytiska metoder som går bortom paranoid läsning. Sedgwick har presenterat reparativ läsning som ett alternativt angreppssätt (Sedgwick 1997); Felski förordar en postkritisk metod (Felski 2015); Best och Marcus rekommenderar s.k. ytläsning (Best & Marcus 2009). Gemensamt för dessa angreppssätt är att de inte presenteras som ersättare till alla metoder som utgår från misstänksamhetens hermeneutik – de förespråkas snarare utifrån argument om att de utgör likvärdiga alternativ eller komplement till ”misstänklighetsgörande” läsning. Därtill tycks de ta avstamp i att det är konst och litteratur som ska studeras, snarare än domstolsavgöranden. Jfr dock Anker 2021.

⁶⁵ Felski 2015, s. 15.

möjliga allvar.⁶⁶ Ett sådant tillvägagångssätt har beröringspunkter med textanalytiska förhållningssätt som uppmuntrar läsaren att *stå tillbaka* snarare än att ”gräva ner sig” i texter, däribland filosofen Michel Foucaults textanalytiska metoder. Snarare än att läsa en text som bestående av olika skikt, handlar sådan textanalys om att läsaren håller sig till det observerbara. Foucault ifrågasätter uppdelningen mellan texters ”yta” och ”djup”.⁶⁷ Genom att undersöka och systematisera det uttryckliga sker en form av förfrämligande eller denaturalisering, vilket synliggör företeelser och utgångspunkter som annars tas för givna.⁶⁸ Att fokusera på det synliga möjliggör en varseblivning av sådant som är osynligt just på grund av sin synlighet.⁶⁹

I avhandlingen studeras migrationsdomstolarnas avgöranden i ljuset av rättsvetenskapens (delvis motstridiga) teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering – dvs. i ljuset av de uppfattningar som jag har valt att benämna *den rättspolycentriska positionen* och *den rättsmonocentriska positionen* (jfr föregående kapitel, under avsnitt 1.1; se vidare kapitel 3). Positionerna representerar teoribildningar om domstolarnas faktiska dömande verksamhet, snarare än om hur domstolarna bör döma.⁷⁰ Med andra ord

⁶⁶ ”Taking doctrine seriously” är ett tillvägagångssätt som länge har uppmanats inom Critical Legal Studies-rörelsen. Delar av rörelsen har ifrågasatt denna uppmaning, bland annat då ett sådant tillvägagångssätt riskerar att hantera ”legal ideology as legal reality” (Hunt 1987, s. 10ff). En sådan kritik framstår dock som mindre relevant när studier av rättsvetenskapens teoribildningar kombineras med studier av domstolarnas faktiska dömande verksamhet.

⁶⁷ Detta hänger samman med Foucaults förståelse av makt. För en ovanligt lättillgänglig beskrivning (och tolkning) av denna, se Veyne 2010.

⁶⁸ Se exempelvis Veyne 2010. Jfr Felski 2015, s. 54. Notera dock att Felski verkar vara av uppfattningen att Foucault-inspirerade tolkningsmetoder ger uttryck för en andra ordningens hermeneutik: ”A second-order hermeneutics [...] stands back from a text in order to denaturalize its assumptions and position them within larger structures of power. Attention shifts from the ‘what’ to the ‘how’ of meaning, to the discursive conditions that allow a text to signify. [...] [H]owever, there is a commitment to drawing out undetected yet defining forces, to exposing what remains invisible to or unnoticed by others. Critique remains, in this sense, a fundamentally interpretative task.” (Felski 2015, s. 83). Utgångspunkten hos Felski tycks alltså vara att Foucault-inspirerade arbetssätt innebär att forskaren primärt är engagerad i ett slags varseblivning av maktpraktiker (om än på ett annat sätt än hos t.ex. Marx) – en slutsats jag ställer mig frågande till. På annat håll har Foucaults ifrågasättande av gömda sanningar och av uppdelningen mellan yta och djup snarare framhållits som ett slags motgift till misstänksamhetens hermeneutik (se framför allt Dreyfus & Rabinow 1982. Se även Veyne 2010).

⁶⁹ Valverde 2003, s. 12; Orford 2012, s. 617; Felski 2015, s. 82.

⁷⁰ Avhandlingen kartlägger inte rättsvetenskaplig litteratur som är inriktad på att beskriva normativa ramverk (jfr t.ex. Bernitz 2023). Som framhålls i kapitel 3 är det dock stundtals svårt att avgöra huruvida uttalanden om domstolarnas dömande verksamhet gör anspråk på att vara empiriska eller normativa. Det är inte heller ovanligt att uttalanden om hur domstolar *gör* kombineras med uttalanden om hur de *bör göra* och att beskrivningar av domstolarnas faktiska dömande verksamhet korresponderar med avsändarens uppfattning om hur domstolarna bör göra.

gör positionerna anspråk på att beskriva de spelregler som *de facto* råder i domstolarna.⁷¹ Att läsa migrationsdomstolarnas avgöranden i ljuset av dessa positioner har flera fördelar:

För det första förutsätter en sådan läsning en noggrann kartläggning av rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Därigenom synliggörs konflikter i rättsvetenskapen som sällan uppmärksammas.

För det andra möjliggör en sådan läsning en prövning av om och hur rättsvetenskapens teoribildningar korresponderar med hur migrationsdomstolarna dömer i avgöranden om försörjningskravet.

För det tredje leder en sådan läsning till en ökad förståelse för hur konflikter i rättskällorna används av migrationsdomstolarna. Som antytt tidigare i kapitlet kan rättsliga slutsatser förstås som produkten av interaktion mellan rättsligt arbete och rättsligt material. Konflikter, vagheter och tystnader i rättskällor kan användas för att motivera flera olika lösningar och det går sällan att utesluta att domstolen – om den haft en annan arbetsmetod/-strategi, andra hjälpmedel eller mer tid – hade kommit fram till en annan slutsats.⁷² Genom att fokusera på hur migrationsdomstolarna använder rättskällornas ”manövrerbarhet” får vi bättre kunskap om hur domstolarna förhåller sig till den svenska rättsordningens internationalisering och till nationella migrationspolitiska ambitioner (både i tider av ”kris” och ”normaltillstånd”). En sådan studie kan även lägga grunden för kritik och vidareutveckling av befintliga teoribildningar i rättsvetenskapen om domstolars dömande verksamhet.

För det fjärde, och för att återkoppla till Sedgwick, kan en läsning av domstolsavgöranden som fokuserar på rättskällehantering vara användbar för grupper som på olika sätt vill använda sitt handlingsutrymme och sin position. Bör exempelvis ett ombud eller en remissinstans som vill öka migranternas möjligheter till uppehållstillstånd eller familjeåterförening argumentera med avstamp i EU-domstolens praxis eller i svenska förarbeten – dvs. vad framstår, utifrån domstolarnas argumentation, som mest strategiskt?

För det femte har befintliga teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion haft ett begränsat fokus på nationella underrätters tillämpning av kraven och på frågor om domstolars arbetsmetoder. Avhandlingen kan därmed bidra till sistnämnda teorier. Det kan argumenteras för att delar av dessa teorier har inslag av misstänksamhetens hermeneutik (såsom den beskrivs av Ricoeur). Här kan dock

⁷¹ Det innebär att avhandlingen avgränsar bort stora delar av rättsvetenskapens teoribildningar om domstolars dömande verksamhet (exempelvis rörande bevisprövning/-värdering och processledning). Jag tror vidare att uppmärksammandet av det redan synliga (eller ”grammatiken” i domstolarnas avgöranden) underlättas av ett förhållandevis snävt fokus (jfr Veyne 2010, s. 10).

⁷² Kennedy 2014, s. 125ff.

påminnas om Sedgwicks framhävande av att icke-paranoid forskning ofta står på den paranoida forskningens axlar och att det finns en ömsesidighet mellan paranoida och icke-paranoida läsningar.

2.3. Hur avhandlingens teoretiska och metodologiska överväganden operationaliseras

2.3.1. Steg 1. En kartläggning av rättsvetenskapens teoribildningar

Som ett första steg kartlägger avhandlingen rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering (kapitel 3). Det inbegriper beskrivningar av vilka rättskällor som domstolarna studerar, hur de hanterar konflikter mellan rättskällor, hur de tolkar rättskällor och hur dessa tillvägagångssätt skiljer sig från andra tiders rättskällehantering. Som anförts tidigare i kapitlet (och som fördjupas i kapitel 3) kategoriserar jag rättsvetenskapens teoribildningar med hjälp av två schematiserade positioner – den rättspolycentriska positionen och den rättsmonocentriska positionen.

Att fokus ligger på *rättsvetenskapens* teoribildningar innebär att avhandlingen framför allt kartlägger diskussioner som förs i olika rättsvetenskapliga forum (vetenskapliga tidskrifter, läroböcker, lagkommentarer och festskrifter). I samtalen deltar framför allt forskare vid Sveriges juridiska fakulteter och institutioner, men även aktiva domare (vilka då räknas in i min definition av rättsvetenskapen).⁷³

En för detta steg relevant fråga är hur man tar ställning till om rättsvetenskapens diskussioner tar sikte på alla domstolar, förvaltningsdomstolar eller migrationsdomstolar. Frågan är relevant eftersom min ambition har varit att studera migrationsdomstolarnas avgöranden med avstamp i det uttryckliga. Det bör understrykas att migrationsdomstolarna sällan står i fokus i rättsvetenskapens diskussioner om svenska domstolars anpassning till rättsordningens internationalisering. Migrationsrättsliga frågor tar också över lag ett litet utrymme i den svenska offentligrättsliga litteraturen.⁷⁴ Vissa omständigheter talar för att de

⁷³ I viss utsträckning har jag även studerat mer praktisknära forum, såsom diskussioner om domstolarnas arbetssätt i branschtidningen Advokaten och Sveriges domstolars information om domarutbildningen.

⁷⁴ Min erfarenhet är att exempel från socialrätten (som, liksom migrationsrätten, ingår i den speciella förvaltningsrätten) oftare förekommer i den offentligrättsliga litteraturen. Möjligtvis till följd av

uttalanden i litteraturen som rör förvaltningsdomstolar även tar sikte på migrationsdomstolarna. 2006 års migrationsdomstolsreform kan betraktas som ett försök att tydliggöra migrationsrättens ställning som *juridik*; genom reformen skulle förvaltningsprocessrätten ta migrationsrätten under sina vingar och göra migrationsprocessen mer rättssäker.⁷⁵ Vidare sitter Sveriges fyra migrationsdomstolar ihop med förvaltningsrätterna på respektive ort, vilket innebär att domare som dömer i migrationsmål även dömer i andra typer av offentlighetsrättsliga mål. Även den fiskalsutbildning som (majoriteten av)⁷⁶ domarna har genomgått lär ut offentlighetsrättslig rättsskipning i stort.⁷⁷ Samtidigt är det inte ovanligt att förvaltningsrätterna är uppdelade i olika enheter och avdelningar, där vissa avdelningar är specialiserade på vissa måltyper (såsom migrationsmål).⁷⁸ Därtill har migrationsprocessen flera särdrag (se kapitel 3). Mot denna bakgrund försöker jag konsekvent att redovisa huruvida de källor jag återger gör anspråk på att behandla migrationsrättslig och/eller allmän förvaltningsrättslig rättstillämpning.⁷⁹

2.3.2. Steg 2. En undersökning av försörjningskravets reglering i rättskällor

Som ett andra steg studerar avhandlingen hur försörjningskravet regleras i de rättskällor som lyfts fram i rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering (kapitel 4). Som beskrivs mer ingående i kapitel 3–4 innebär det en redogörelse för innehållet i europarättsliga källor (inklusive praxis från domstolarna i Strasbourg och Luxemburg), svensk lagstiftning/-förordning, svenska föreskrifter, svenska förarbeten och svensk överrättspraxis. Syftet med detta steg är att möjliggöra en undersökning av huruvida migrationsdomstolarnas argumentation korresponderar med rättsveten-

att besvärspövrningen i socialrätten följer den ordinarie instansordningen. Intresset för offentlighetsrättsliga perspektiv på migrationsrätten tycks dock öka i Sverige, se t.ex. Andersson m.fl. 2018; Cegrell Karlander 2021; Dane 2019; Kerker 2023.

⁷⁵ Stern 2008, s. 28ff; Johannesson 2017, s. 69ff.

⁷⁶ Det är möjligt att arbeta som domare utan att ha följt den klassiska domarbanan med notarietjänstgöring och fiskalsutbildning, nämligen som s.k. adjungerat råd. Då krävs som utgångspunkt mångårig erfarenhet av kvalificerat juridiskt arbete inom rättsområden som förekommer hos Sveriges domstolar (jfr Sveriges domstolar 2022a).

⁷⁷ Se vidare kapitel 3.

⁷⁸ För en beskrivning av denna tendens, se Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2013/14, s. 322ff.

⁷⁹ Likaså om beskrivningarna tar sikte på överrätternas eller underrätternas arbetsmetoder (oaktat att beskrivningarna sällan är tydliga på den punkten).

skapens teoribildningar och av hur domstolarna använder rättskällornas obestämbarhet och konflikter. Många skulle troligtvis även likställa detta andra steg med en redogörelse för gällande rätt på försörjningskravets område. Syftet är dock inte att bestämt fastställa vad försörjningskravet ”är” (eller för den delen vad det ”bör” vara).⁸⁰ Jag väger exempelvis inte olika rättskälleuttalanden mot varandra i syfte att påvisa vilket som väger tyngst. Inte heller försöker jag skapa en enhetlig systematik i det material som jag kartlägger. Sannolikt kan dock detta andra steg vara till hjälp för den som vill ta sig an sådana uppgifter.

2.3.3. Steg 3. En kartläggning av migrationsdomstolarnas rättskällehantering

Som ett tredje steg studerar avhandlingen migrationsdomstolarnas argumentation (inklusive rättskällehantering) i avgöranden om försörjningskravet. Här tas avstamp i steg 1 (kartläggningen av rättsvetenskapens teoribildningar) och steg 2 (undersökningen av försörjningskravets reglering i rättskällor). Man kan säga att jag anlägger ett ”utifrånperspektiv” på ”inifrånperspektivet” (dvs. rättskällehanteringen) i migrationsdomstolarnas argumentation, med fokus på frågan om argumentationen överensstämmer med den rättspolycentriska respektive rättsmonocentriska positionen.⁸¹ Som antytts på flera ställen i kapitlet (och som fördjupas längre fram i avhandlingen) är det vid tolkningen av rättsligt material ”nästan alltid möjligt att på juridiskt goda grunder hävda olika saker”.⁸² Vid kartläggningen av domstolarnas argumentation uttalar jag mig inte om ifall domstolarna gör ”rätt eller fel”. Jag betonar dock när och hur domstolarnas argumentation avviker från rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Sådana betoningar kan troligtvis vara till hjälp för den som vill

⁸⁰ Man kan dock givetvis argumentera för att en kartläggning av innehållet i utpekade rättskällor innebär att ”kartritaren” (medvetet eller omedvetet) engagerar sig i en normativ diskussion (exempelvis genom hur denne belyser rättsområdets konflikter).

⁸¹ För en översikt över hur uppdelningen av rättens in- och utsida har använts vid olika typer av rättsvetenskapliga analyser, se Shapiro 2006; Tamanaha 1996; Hunt 1987. Exempelvis använder sig den brittiska filosofen H.L.A. Hart av formuleringarna rättens ”internal point of view” respektive ”external point of view”. Hart framhåller behovet av en hermeneutisk metod som porträtterar regelstyrt beteende såsom det uppfattas av dess deltagare (se exempelvis Hart 1983). Möjligtvis finns vissa likheter mellan mitt tillvägagångssätt i detta steg och Harts ”external point of view” på ”the practical point of view”, där det sistnämnda avser ”[the view] [...] of the insider who must decide how he or she will respond to the law” (Shapiro 2006, s. 1160). Nyss nämnda formuleringar hos Hart för dock tankarna till att ”rätten” kan separeras från ”praktiken” (en uppfattning som frångår avhandlingens utgångspunkter).

⁸² Brännström 2020, s. 12.

uttala sig om huruvida domstolarnas argumentation vilar på juridiskt goda grunder. Avslutningsvis undersöker jag också hur avhandlingens resultat förhåller sig till teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion.

2.4. Insamling av domstolsavgöranden, systematisering och forskningsetiska överväganden

Som anförts tidigare i kapitlet har insamlingen av underrättsavgöranden ägt rum kontinuerligt. Den regionala etikprövningsnämnden vid Lunds universitet godkände under hösten 2018 avhandlingsprojektets ansökan om etikprövning.⁸³ Under samma höst gjorde jag en pilotinsamling av 300 avgöranden som avgjorts under år 2017. Insamlingen skedde genom sökningar på relevanta lagrum i rättsfallsdatabasen JP Infonet.⁸⁴ Baserat på min läsning av dessa avgöranden (och på de teoretiska överväganden som denna läsning genererade) gjorde jag hösten 2020 ytterligare en insamling av sammanlagt 183 avgöranden från år 2017.⁸⁵ Syftet med kompletteringen var att fortsätta undersöka aspekter som jag funnit i redan insamlade avgöranden, men också att hitta avgöranden som diskuterade aspekter av försörjningskravet som inte togs upp i tidigare insamlat material. En stor del av avgörandena från insamlingen år 2018 visade sig innehålla resonemang om försörjningsdelen av kravet. Avsikten med kompletteringen var alltså bland annat att finna underlag som tydligare visade hur domstolarna resonerade om anknytningspersoners boendeförhållanden. Vid jämförelsen av materialet från 2018 års respektive 2020 års sökning fann jag att vissa avgöranden återkom och jag sällade därför bort förekommande dubletter.⁸⁶ Det innebär att jag sammantaget har samlat in och studerat 418 avgöranden från år 2017.

⁸³ Etikprövningsnämnden vid Lunds universitet, Dnr 2018/743.

⁸⁴ Det innebär att jag sökte på ”9 § begränsningslagen”, ”9 § lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att beviljas uppehållstillstånd i Sverige” och ”9 §” + ”begränsningslagen”. Avgörandena samlades in från migrationsdomstolarna i Göteborg, Luleå och Stockholm – de 100 översta träffarna vid respektive sökning (dvs. i förhållande till respektive domstol). För vidare information om databasens sökfunktion, se JP Infonet 2023.

⁸⁵ Även vid kompletteringen sökte jag i databasen JP Infonet efter aktuellt lagrum i kombination med sökordet ”bostadskravet” och därefter sökorden ”bor” och ”avseende bostad”. Den kompletterande sökningen resulterade i en insamling om sammanlagt 55 avgöranden och beslut från migrationsdomstolen i Göteborg, 55 avgöranden och beslut från migrationsdomstolen i Luleå och 73 avgöranden och beslut från migrationsdomstolen i Stockholm.

⁸⁶ Förekomsten av dubletter är inte särskilt förvånande, då en bedömning av försörjningskravet rör frågor om såväl boende som försörjning.

Materialet från år 2017 kommer från en tid då försörjningskravet, i den svenska politiska diskursen, framställdes som en undantagsbestämmelse – det vill säga som en tillfällig och nödvändig regel till följd av 2015 års ”flyktningkris” (jfr kapitel 1 och kapitel 4). År 2021 fördes försörjningskravet in i den ordinarie migrationslagstiftningen (jfr kapitel 4). Jag blev nyfiken på om och hur domstolarna resonerade kring denna ”statusförändring”. Av denna anledning samlade jag i februari 2023 in ytterligare 90 avgöranden – denna gång från år 2022.⁸⁷ Insamlingen föranleddes av en (godkänd) ändringsansökan till Etikprövningsmyndigheten (den ordinarie ansökan omfattade inte avgöranden från år 2022).⁸⁸ Det innebär att totalt 508 avgöranden har studerats.

Jag har vid samtliga insamlingar valt att avgränsa sökningarna till tre av landets fyra migrationsdomstolar (Luleås, Stockholms och Göteborgs). Migrationsdomstolen i Malmö har alltså valts bort. Anledningen är att jag gjorde min notarietjänstgöring där under 2017 och att jag var osäker på om denna omständighet skulle påverka min läsning av material därifrån (t.ex. har jag arbetat nära domare vid domstolen som har avgjort mål om försörjningskravet under den aktuella perioden). Vidare har jag valt att behandla materialet som en helhet, på så sätt att jag inte undersöker eventuella skillnader mellan de tre domstolarnas tillämpning.

Avhandlingens ansats är kvalitativ. Fokus i undersökningen ligger på frågor om *hur* domstolarna argumenterar (i de avgöranden som studeras). Givet den kvalitativa ansatsen kan 508 avgöranden låta som ett överdrivet stort material.⁸⁹ I den metodologiska litteraturen varnas stundtals för att, inom ramen för en kvalitativ studie, ta sig an en för stor mängd material, eftersom det riskerar att föra in forskaren på en mer ”kvantitativ väg”. Antingen genom att frågor om *hur* domstolarna resonerar får ge vika för frågor om *hur vanligt* ett fenomen är och/eller genom att forskaren börjar använda standardiserade ”körscheman” som inte kombineras med en mer kvalitativ analys. Det finns alltså en risk att tolkningarna blir ytliga.⁹⁰ Om mängden avgöranden är för liten riskerar dock betydelsefulla dimensioner av domstolarnas rättskällehantering att gå mig förbi (det är i alla fall en oro som jag har haft). Vidare är avgöranden om försörjningskravet kortfattade, sällan längre än fem sidor. Jag har arbetat utifrån en regel om att avsluta insamlingen av avgöranden i takt med att läsning av nya avgöranden inte tillför ytterligare tolkningsmöjligheter (s.k. teoretisk

⁸⁷ 30 beslut och avgöranden samlades in från respektive migrationsdomstol utom Malmös (dvs. Luleås, Stockholms och Göteborgs).

⁸⁸ Etikprövningsmyndigheten, Dnr 2023-00894-02.

⁸⁹ Kvalitativa studier kännetecknas ofta av att en mindre mängd material studeras (se t.ex. Silverman 2010, s. 269, s. 137ff.).

⁹⁰ Widerberg 2002, s. 30.

mättnad).⁹¹ Därmed inte sagt att de avgöranden som jag studerar är representativa för samtliga migrationsdomstolars avgöranden om försörjningskravet (jag försöker inte nå statistiskt säkerställda resultat).⁹² Hur resultaten från avhandlingens studier relaterar till migrationsdomstolarnas och förvaltningsrätternas rättskälleantering i andra kontexter besvarar inte avhandlingen (här uppmuntrar jag till ytterligare studier).⁹³ Avhandlingen syftar till att öka förståelsen för ”hur:et” i migrationsdomstolarnas argumentation. I en sådan studie är generaliseringar inte nödvändigtvis ”det mest fruktbara momentet”.⁹⁴

Vid systematiseringen och analysen av avgörandena har jag använt Nvivo, ett datorprogram för kvalitativ forskning som möjliggör organisering och analys av icke-numeriska eller ostrukturerade data. Som del i systematiseringen har jag successivt fört in samtliga avgöranden (i anonymiserad form) i programmet och etiketterat materialet med avstamp i de frågor som behandlas av domstolarna. Migrationsdomstolarnas bedömningar av försörjningskravet innebär att de behöver ta ställning till en rad olika frågor. I takt med att jag har läst fler avgöranden har jag identifierat fler frågor som domstolarna tar ställning till. Likaså har tidigare identifierade frågor under läsningens gång delats upp i olika under- eller delfrågor. Exempelvis har frågan ”Kan inkomster från *andra* än anknytningspersonen beaktas vid bedömningen av om försörjningskravet är uppfyllt – och varför/varför inte?” delats upp i delfrågorna ”Kan *klagandens* inkomster beaktas och varför/varför inte?”/”Kan *anknytningspersonens barns* inkomster beaktas och varför/varför inte?” osv. Vid undersökningen av hur domstolarna besvarar de identifierade frågorna har jag tagit avstamp i ovan nämnda *steg 1* och *steg 2* (se avsnitt 2.3.1. och 2.3.2). Det innebär alltså att jag har fokuserat på domstolarnas rättskälleantering och på hur hanteringen korrelerar med rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering.

Försörjningskravsbedömningar innebär att migrationsdomstolarna tar ställning till frågor om försörjning, bostad och huruvida undantag från kravet ska göras. Som nämnts ovan tar dock inte samtliga dimensioner lika stort utrymme i alla studerade avgöranden. I vissa avgöranden är det ostridigt att anknytningspersonen har en godtagbar bostad men stridigt huruvida personen kan försörja sig (eller tvärtom). I andra avgöranden är frågan om det finns anledning att göra undantag från

⁹¹ Jfr Hartman 2001, s. 36, s. 72.

⁹² Jfr Widerberg 2002, s. 15ff; Silverman 2010, s. 5ff.

⁹³ Jfr Kvale 1997, s. 210f.

⁹⁴ Simonsson m.fl. 1998, s. 48. Inom kvalitativ forskning möjliggörs generalisering framför allt ”genom teoretiskt förankrade strategiska urval och en analys där resultat från det enstaka fallet eller de fåtaliga fallen lyfts upp till en teoretisk allmängiltig abstraktionsnivå” (Simonsson m.fl. 1998, s. 47).

försörjningskravet mer framträdande. Vid min initiala bearbetning av avgörandena har jag undersökt domstolarnas hantering av samtliga tre dimensioner av kravet (försörjning, bostad och undantag). Jag har därefter gått igenom min initiala etikettering och analys mer tematiskt – först med fokus på försörjning, sedan med fokus på boende och slutligen med fokus på undantag. Jag har också valt att dela upp avhandlingens empiriska kapitel efter dessa tre dimensioner (kapitel 5–7). Det bör dock (återigen) betonas att ett avgörande kan innehålla diskussioner om samtliga dimensioner.

Materialet består av migrationsdomstolarnas *beslut* och *avgöranden*. Att domstolen fattar *beslut* innebär att målet samtidigt återförvisas till Migrationsverket.⁹⁵ Att domstolen *avgör* ett mål innebär att den slutligt avgör sakfrågan och att det enligt domstolen saknas anledning att återförvisa målet till Migrationsverket. I avhandlingen använder jag orden ”avgörande”/”avgöranden” för att beskriva såväl besluten som avgörandena. Detta eftersom ett annat slags beslut förekommer i materialet, nämligen Migrationsverkets. Antingen genom att domstolen i avgörandet sammanfattar Migrationsverkets beslut eller genom att hela beslutet finns med som en bilaga.⁹⁶ Jag har helt enkelt velat undvika begreppsförvirring. Att domstolarna tar ställning till överklagade beslut fattade av Migrationsverket innebär att samtliga avgöranden rör s.k. avslagsbeslut (beslut där Migrationsverket som första instans har nekat ansökan om familjeåterförening). I vissa avgöranden tar domstolarna ställning till samma frågor som Migrationsverket har tagit ställning till i sitt grundbeslut. I andra avgöranden tar de ställning till frågor som inte har diskuterats av Migrationsverket. Migrationsverket kan exempelvis ha avslagit en ansökan om familjeåterförening med hänvisning till att anknytningspersonen inte kan försörja sig. När målet når domstolen kan det vara ostridigt att anknytningspersonen numera kan försörja sig, men domstolen kan då (som första instans) behöva ta ställning till om personen har en godtagbar bostad.⁹⁷

I avhandlingen anges målnumren till de avgöranden som analyseras, vilket innebär att personuppgifter indirekt kan framgå. Jag har bedömt att detta är rimligt och

⁹⁵ Ett mål kan t.ex. återförvisas om domstolen gör en annan bedömning än Migrationsverket avseende försörjningskravet och/eller anser att andra aspekter av bedömningen av familjeåterförening (där försörjningskravet utgör en del) ska utredas av Migrationsverket som första instans. Återförvisning kan även ske om domstolen anser att det krävs ytterligare utredning i målet och att sådan utredning bör företas av Migrationsverket som första instans.

⁹⁶ För en diskussion om bilagedomar, se von Essen 2023. Se även Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2016/17, s. 69 (som dock rör brottmål). von Essen är av uppfattningen att bilagering bara är lämplig om bilagan ”inte innehåller onödigt information som gör domen oöverskådlig och svårläst” (von Essen 2023, under rubriken ”Kommentar till 30 § andra stycket”).

⁹⁷ I andra avgöranden åberopas ny bevisning i domstolen som inte har diskuterats i Migrationsverkets beslut, vilket kan föranleda diskussioner om rättsfrågor som inte har förts hos verket.

proportionerligt med hänsyn till vedertagna krav på vetenskaplig transparens. Namn på eller liknande identifierbara uppgifter om de personer som förekommer i avgörandena anges inte. Jag har vidare lagt fokus på att inte publicera andra uppgifter som går att härleda till enskilda. Vid återgivningen av omständigheterna i avgörandena har jag i förekommande fall reviderat eller utelämnat uppgifter (såsom namn på länder, städer, hälsotillstånd och ovanliga kombinationer av yrken). Detta för att minska risken för indirekt identifiering. Tillvägagångssättet ligger i linje med de tillstånd som har beviljats med anledning av avhandlingsprojektets ansökningar om etikprövning, liksom med Etikprövningsmyndighetens praxis.⁹⁸

Som alltid är fallet vid kvalitativa studier föreligger en risk att forskaren bortser från motbevis och fakta i materialet som strider mot egna uppfattningar och att forskaren i större utsträckning tar fasta på sådant som bekräftar dennes förförståelse och förväntningar. Att denna risk skulle vara möjlig att eliminera kan ifrågasättas; forskaren är inget blankt papper. Med det sagt bör forskning givetvis präglas av en lyhördhet inför dessa risker.⁹⁹ Jag har vid studierna av materialet varit noga med att anteckna sådant som avviker från mönster som jag har funnit i materialet. I avhandlingen redogör jag också genomgående för dessa avvikelser.

⁹⁸ Centrala etikprövningsnämndens beslut CEPN Ö14-2015.

⁹⁹ Jfr t.ex. Silverman 2010, s. 281ff. Se även Boréus 2015; Wikström 2016.

3. Teoribildningar om svenska domstolars anpassning till rättsordningens internationalisering

3.1. Inledning

I det här kapitlet kartläggs rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska förvaltningsdomstolar (inklusive migrationsdomstolar) har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Beskrivningarna kategoriseras med hjälp av två medvetet schematiserade positioner, vilket synliggör motsättningar i rättsvetenskapen. Att positionerna är schematiska innebär att de inte ska ses som renodlade skolor med tydligt utpekade företrädare. Det kan exempelvis, inom ramen för samma framställning eller verk, förekomma uttalanden eller argument som knyter an till båda positionerna. Likaså förekommer att en person i ett verk ger uttryck för en position och i ett annat sammanhang ger uttryck för en annan. Som beskrivits i föregående kapitel används positionerna när migrationsdomstolarnas avgöranden om försörjningskravet studeras. Då prövas om migrationsdomstolarnas argumentation korresponderar med positionerna (kapitel 5–7).

Det är stundtals svårt att avgöra om rättsvetenskapens uttalanden om domstolars dömande verksamhet gör anspråk på att vara normativa, empiriska eller bådadera.¹⁰⁰ En möjlig förklaring är den tongivande, rättsteoretiska uppfattningen att frågan om vilket material som räknas som rättskällor bestäms av aktörskollektivet, dvs. av svenska juristers (däribland domares) uppfattning.¹⁰¹ Med det sagt fokuserar kapitlet på uttalanden som, enligt min bedömning, framstår som empiriska – dvs. beskrivningar av hur domstolar *de facto* har anpassat sig till rättsordningens internationalisering,

¹⁰⁰ För en diskussion om denna svårighet, se Mellqvist 2023b; Walker 2014.

¹⁰¹ För en diskussion och översikt, se Dryselius 2022, s. 37.

snarare än hur de bör anpassa sig. Andra frågor som ofta diskuteras i samma sammanhang, såsom förrättsligandets för- och nackdelar eller förhållandet mellan domstolar och legitimitet, kartläggs inte i förevarande avhandling.¹⁰²

Inledningsvis redogör kapitlet för rättsvetenskapens teoribildningar om svenska förvaltningsdomstolars anpassning till rättsordningens internationalisering. Därefter följer ett avsnitt som särskilt diskuterar migrationsdomstolarna.

3.2. En polycentrisk eller monocentrisk metod?

En utbredd framställning av svensk juridisk metod är att vi befinner oss i kölvattnet av en stor förändring.¹⁰³ Om tidigare rättsordning främst var ett medel för att förverkliga nationella politiska ambitioner, har internationalisering och globalisering skapat en rättsordning med delvis andra fokusområden. EU-rättens, Europakonventionens och folkrättens ställning i Sverige innebär ett ökat fokus på rättighetsskydd och att den statliga politiken övervakas och begränsas av bland annat supranationella domstolar.¹⁰⁴ Den rättsvetenskapliga litteraturen innehåller dock flera, delvis motstridiga, beskrivningar av hur svenska domstolar har anpassat sig efter denna utveckling. Jag kommer nedan att referera till dessa beskrivningar som *den rättspolycentriska positionen* respektive *den rättsmonocentriska positionen*.

3.2.1. Den rättspolycentriska positionen: Rättighetsskydd genom aktiva domstolar och parter

Den rättspolycentriska positionen betonar att EU-rätten, Europakonventionen och folkrätten numera utgör självklara referensramar för svenska domstolar.¹⁰⁵ Det svenska rättslivet har ”ömsat skinn”;¹⁰⁶ svenska domstolar har närmat sig resten av

¹⁰² Däribland diskussioner om vilka aktörer som bör ha ansvaret för att mänskliga rättigheter får materiellt genomslag (jfr Grahn-Farley 2019; Stern 2020; Zamboni 2019).

¹⁰³ Jfr Lindblom 2004, s. 229f som anser att beskrivningarna av denna förändring tenderar att ikläs ett bombastiskt språkbruk.

¹⁰⁴ Hirschfeld 2014, s. 148; Melin 2014, s. 435f; Ramberg 2009, s. 431; Wiklund 2009, s. 591f; Sterzel 2020, s. 100. Se även Modéer 2000; Åhman 2022; Nergelius 2000. Se även Brännström 2011; Brännström 2020; Tuori 2014.

¹⁰⁵ Hettne 2008, s. 68; Petersson 2009, s. 412; Wiklund 2009, s. 591f; Åhman 2022, s. 15f; Modéer 1997a; Eka 2014, s. 380; Heckscher 2014, s. 411; Melin 2014, s. 436; Cato & Knutson 2014. Se även Wersäll 2014, s. 216ff; Fura 2014, s. 493ff; Hirschfeldt 2014, s. 147, vilka dock uttalar sig mer försiktigt i frågan.

¹⁰⁶ Jfr Modéer 2000, s. 398.

Europa ”och därmed i tilltagande grad anammat dess värderingar och synsätt”.¹⁰⁷ Det märks särskilt i de svenska domstolarnas systematisering av rätten och i deras uppfattning om rättskällornas hierarki.¹⁰⁸ Vid tolkningen av svensk lagstiftning som genomför EU-rätten undersöker svenska domstolar hur EU-domstolen har tolkat de EU-rättsliga bestämmelserna i fråga. Genom införlivandet i regeringsformen (1974:152) har Europakonventionen fått ställning som svensk, konstitutionell rätt.¹⁰⁹ Det innebär att svenska domstolar även beaktar avgöranden från Europadomstolen, med vetskapen att konventionens bestämmelser har företrädare framför annan svensk lagstiftning.¹¹⁰ Vidare åberopar parter oftare att den nationella rätten kommer i konflikt med internationellt antagna normer. Det har bland annat skapat en medvetenhet hos såväl domstolar som allmänheten om rättskipningens rättsskapande funktion och värderingsstyrda karaktär.¹¹¹ Internationaliseringen (framför allt europeiseringen) innebär alltså, å ena sidan, att prejudikats betydelse som rättskälla har ökat: ”god förståelse för hur man läser europeisk rättspraxis är [...] avgörande för att förstå juridiken som rör grundläggande rättigheter”.¹¹² Samtidigt har vissa underrätter under senare år dömt i strid med de svenska högsta domstolarnas uppfattning, med hänvisning till Europadomstolens och EU-domstolens praxis, varför det är möjligt att en mer traditionell¹¹³ inhemsk prejudikatlära är under omförhandling.¹¹⁴

¹⁰⁷ Melin 2014, s. 435.

¹⁰⁸ I den rättshistoriska litteraturen framhålls att svensk juridisk metod har vuxit fram kring en idé om att domare ska hitta så mycket vägledning som möjligt i rättskällorna, snarare än i moraliska eller politiska argument (se t.ex. Sandström 2007, s. 476, s. 480).

¹⁰⁹ Se 2 kap. 19 § i regeringsformen.

¹¹⁰ Se t.ex. Åhman 2022, s. 63ff; Reichel 2011b, s. 270.

¹¹¹ Wiklund 2013, s. 334f; Wersäll 2014, s. 218; Heckscher 2014, s. 412ff.

¹¹² Åhman 2022, s. 24.

¹¹³ I den rättshistoriska litteraturen framhålls att prejudikat från inhemska högre instanser länge har betraktats som en relevant rättskälla i Sverige och att svensk juridisk metod därmed, historiskt sett, har påmint den anglosaxiska juridiska traditionen (se t.ex. Sandström 2007 s. 480; Sandström 2011, s. 297; Reichel 2011b, s. 248). Vad gäller den offentliga rätten kan dock konstateras att möjligheten att överklaga förvaltningsbeslut är ett förhållandevis modernt fenomen i en svensk kontext. Under lång tid hanterades överklagandeförfarandet inom förvaltningen, t.ex. genom överklagandenämnder och, som sista instans, regeringen. Det var exempelvis inte förrän år 1979 som länsrätterna, tillika föregångarna till dagens allmänna förvaltningsdomstolar, instiftades. 1900-talets offentligrättsliga beslutsfattare var med andra ord ingen domare.

¹¹⁴ Åhman 2022, s. 24. En omständighet som tycks ge stöd åt detta är att det, i den rättsvetenskapliga litteraturen, är vanligt med utvärderingar av de inhemska högsta instansernas förmåga att argumentera europarättsligt (se t.ex. Cameron 2014; Ebbesson 2009; Stern & Österdahl 2012).

Den rättspolycentriska positionen ställer dagens systematisering av rättskällor i kontrast till en annan, tidigare juridisk metod.¹¹⁵ Karaktäriserande för den sistnämnda beskrivs vara att den hade en målrationell syn på rättskällor och var mer trogen såväl nationell lagstiftare som förvaltning. I denna tidigare metodologi ansågs förarbeten spela en viktig roll. Svenska domstolar sökte efter klargörande uttalanden i propositioner, utskottsbetänkanden och utredningsbetänkanden och levde under ”en föreställning [...] om att det finns ett auktoritativt svar på alla tolkningsfrågor, bara vi letar ordentligt”.¹¹⁶ Allmänna rättsprinciper och mänskliga rättigheter hade samtidigt en underordnad betydelse.¹¹⁷ Denna äldre metod kopplas bland annat samman med den skandinaviska rättsrealismen och/eller med den s.k. Uppsalaskolans¹¹⁸ inflytande på svensk rättstillämpning.¹¹⁹

Om det hittills nämnda tar sikte på svensk juridisk metod i mer generell bemärkelse, kommer den rättspolycentriska positionen också till uttryck i förhållande till offentligrätten mer specifikt. Även här framträder en berättelse om en arbetsmetod som numera kännetecknas av europa- och folkrättsliga hänsynstaganden.¹²⁰ Den offentliga rätten har blivit¹²¹ ”rik och spretig till sitt innehåll, styrd av rättskällor härrörande från ett flertal centra och tolkade av ett flertal aktörer i och bortom

¹¹⁵ För exempel på en sådan kontrastering, se t.ex. Wiklund 2009, s. 587ff; Wersäll 2014, s. 216ff; Melin 2014, s. 431f; Heckscher 2014, s. 413f.

¹¹⁶ Heckscher 2014, s. 413.

¹¹⁷ Wiklund 2009, s. 588f. Jfr Hellner 1997, s. 540.

¹¹⁸ I den rättshistoriska litteraturen framhålls Uppsalaskolan som en skolbildning som betonade rättstillämparens arbete som värdeneutralt och som klädde av juridiken alla föreställningar om ”metafysik”. Att skolbildningen fick stort inflytande knyts ofta till välfärdsstatens framväxt: för att förverkliga de välfärdspolitiska ambitionerna krävdes en målrationell syn på rätten. Den skandinaviska, rättsrealistiska rättstillämparen hade därmed framför allt i uppgift att tjäna den demokratiskt valda lagstiftarens vilja. Detta innebar att förarbeten fick en stark ställning som rättskälla i Sverige. För en diskussion, se Modéer 1997a, s. 97ff; Modéer 1997b, s. 36ff; Vahlne Westerhäll 2002, s. 51f; Wiklund 2009, s. 587ff; Stenlund 2021, s. 100ff.

¹¹⁹ Se t.ex. Wiklund 2009, s. 586ff. Sådana explicita jämförelser verkar dock ha varit mer utbredda på 1990-talet, inte minst genom argument om att Uppsalaskolans inflytande skapade en alltför teknokratisk domarkår (se t.ex. bidragen i Hydén & Thoor 1997; Modéer 2000; Modéer 1997a).

¹²⁰ Andersson 2014, s. 243. Se även Johansson 2014, s. 519, som ställer sig frågan om det ”kanske [är] förvaltningsdomstolarna och inte de allmänna domstolarna som kommit längst när det gäller att utnyttja andra rättskällor än de traditionellt svenska” och att ”det hänger naturligtvis samman med att EU-rätten tidigt hade en tydligare roll för dessa domstolar”.

¹²¹ Att den ”polycentriska rätten” är ett nytt fenomen ifrågasätts i delar av den rättshistoriska litteraturen. Sandström 2007 framhåller exempelvis att det utmärkande inslaget i 1900-talets svenska rättskällelära var en pluralistisk syn på rättskällor, där de olika källorna (lagstiftning, förarbeten, prejudikat och doktrin) var tänkta att samarbeta snarare än att konkurrera. Se också Reichel 2011b, s. 247f.

staten”.¹²² Förvaltningsdomstolar arbetar numera utifrån en förändrad rättskällebild; ”[f]olkrätten, EU-rätten och den nationella rätten sammanflätas och lagstiftare, domstolar och parter bildar kuggar i ett rättsligt maskineri som utmanar etablerade förståelser av rättskällor och rättstillämpning”.¹²³ Svenska förarbeten är ”ikappsprungna” och ”utkonkurrerade” och har, genom den ökade förekomsten av europeiska rättskällor, fått en deskriptiv funktion snarare än ett auktoritativt tolkningsvärde.¹²⁴ Den svenska lagstiftarens vilja är därmed idag bara ett i raden av legitima intressen för förvaltningsdomstolarna att beakta.¹²⁵ Även ”en ökad respekt för grundlag och en stramare lagtolkning som klart skjuter lagtext i förgrunden” anses stundtals vara anledningen till förarbetenas försvagade status.¹²⁶ Också i förhållande till offentligrätten har parternas inflytande ökat; enskilda kan använda rättens polycentriska och internationella karaktär för egna strategiska syften, bland annat genom att påvisa brister i införlivandet av folkrättsliga och EU-rättsliga åtaganden.¹²⁷

¹²² Hellner 2021, s. 604. Stundtals verkar även begreppet ”rättslig pluralism” användas för att benämna att domstolar har ett pluralistiskt förhållningssätt till rättskällor (för en diskussion, se Selberg & Sjödin 2019, s. 22f; jfr Reichel 2011b, s. 262f). En sådan användning ska dock inte förväxlas med det rättssociologiska begreppet ”rättspluralism” (jfr de Sousa Santos 1987).

¹²³ Hellner 2020, s. 595. Att lösa juridiska problem genom att tillfråga förarbeten är främmande utifrån ett EU-rättsligt perspektiv.

¹²⁴ Särskilt i förhållande till lagar som genomför EU-rätten. Se Reichel & Åhman 2020, s. 8. Se även Åhman 2022, s. 16, som skriver att ”[s]om en konsekvens av domstolspraxis ökade betydelse har svenska förarbeten fått en stegvis mindre eller annan betydelse”. Jfr också Reichel 2011b, s. 270.

¹²⁵ Reichel & Åhman, s. 8. Se även Wiklund 2009, s. 585f som menar att denna utveckling står i bjärt kontrast till tidigare folksuveränitetskultur och att Sverige har genomgått en konstitutionell revolution (dock utan att diskutera förvaltningsdomstolarna särskilt). Se också Hellner 2021, s. 594.

¹²⁶ Sterzel 2020, s. 100. Sterzel menar att ”[d]etta ligger helt i linje med Europarätten” och framhåller att ”[d]et är angeläget att utvecklingen går vidare på den inslagna vägen”.

¹²⁷ Hellner 2021, s. 601f. Jfr också Åhman 2022, s. 16 som skriver att ”[r]ättighetsorienteringen har slutligen medfört att allt fler tvister mellan det allmänna och enskilda omsätts i rättighetstermer varvid rättigheternas innebörd utvecklas och omtolkas. Rättigheterna har blivit mer dynamiska”. Det kan i sammanhanget noteras att fram till år 1996 präglades förvaltningsdomstolarnas arbetssätt av inkvisitoriska normer; domstolen skulle både representera det allmänna och besluta i sak. Förfarandet liknade alltså det som gäller hos svenska förvaltningsmyndigheter. År 1996 ändrades förvaltningsprocessen på så sätt att förvaltningsrätterna numera ska följa det akusatoriska eller kontradiktoriska förfarandet (vilket kan liknas vid förfarandet hos allmänna domstolar, jfr prop. 1995/96:22; jfr nuvarande 7 a § förvaltningsprocesslagen). Sistnämnda förfarande är en tvistlösningssmodell som härstammar från en liberal tradition och där processen domineras av parterna. För en diskussion om inkvisitoriska respektive akusatoriska förfarandesätt, se Johansson 2017, s. 71ff. Se också Staffans 2006; Parisi 2002; Nagorcka, Stanton & Wilson 2005.

Stundtals ifrågasätts dock att den enskilde kan göra detta på ett effektivt sätt utan hjälp av ett juridiskt skolat ombud.¹²⁸

Uppfattningen att EU-rätt och Europakonventionen är centrala referensramar vid offentlig-rättslig rättskipning kommer till uttryck även hos Domarakademin – den del av *Sveriges Domstolar* som ansvarar för juridisk utbildning av domare och andra jurister som arbetar i den dömande verksamheten. Av akademiens kursprogram framgår att en fiskal¹²⁹ förväntas läsa flera kurser som fokuserar på EU-rättslig metod och på hur EU-domstolen och Europadomstolen påverkar den svenska rättstillämpningen. Även studieresor till domstolarna i Luxemburg och Strasbourg ingår i utbildningen.¹³⁰

Den rättspolycentriska positionen utgår alltså från att svenska domstolar, i samspel med parterna, säkerställer EU-rättens, Europakonventionens och folkrättens genomslag. Stundtals anförs dock att hög arbetsbelastning och produktionskrav kan sätta käppar i hjulen.¹³¹ Ett festskriftsuttalande från en förvaltningsrättsdomare är talande för detta slags invändning. Domaren gör gällande att det ”idag är [...] vår vardag att kontrollera hur vår lagstiftning förhåller sig till t.ex. [Europakonventionen] eller olika EU-rättsakter”¹³² men att ”domarnas arbete inte blir så renodlat som vi hade tänkt oss” och att ”vi kommer i kläm mellan ansvar och produktionskrav”.¹³³ Den aktuella domaren ger alltså uttryck för den rättspolycentriska positionen, men liknar samtidigt dagens förvaltningsrättsdomare vid tomtefar i Disneys *Tomtens verkstad*:

¹²⁸ Hellner 2021, s. 602 betonar exempelvis att strategisk processföring kräver betydande resurser och att det ”närmast [är] ett ekonomiskt privilegium att kunna använda sig av processen strategiskt, något som i sig kan ses som problematiskt”. Även i *access to justice*-litteraturen har förvaltningsprocessens utgångspunkt – att den enskilde kan sköta sin processföring utan juridiskt skolat ombud – varit föremål för kritik (dock främst utifrån ett sakfrågeperspektiv). Se t.ex. Wejedal 2022a; Wejedal 2022b; Wilske 2022. Wejedal 2022a, s. 136 framhåller att ”[å] ena sidan en alltmer kontradiktorisk förvaltningsprocess, i vilken enskildas behov av biträde har ökat; å andra sidan en alltmer restriktiv rättshjälp, som omöjliggör för enskilda att anlita biträde – i förening skapar access to justice-problem” och att det, i den kontradiktoriska förvaltningsprocessen, råder ”en påtaglig obalans”. Se även Stendahl 2008; Vahlne Westerhäll 2007.

¹²⁹ Dvs. en jurist under domarutbildning (jfr förordning [1996:382] med förvaltningsrättsinstruktion; förordning [1996:380] med kammarrättsinstruktion).

¹³⁰ Sveriges domstolar 2021, s. 22, s. 100, s. 108.

¹³¹ Andersson 2014, s. 245ff. Jfr också Johansson 2009, s. 250 som framhåller att ”[e]n utmaning för rättsväsendet är målbanserna, generationsskiftet och snäva ekonomiska ramar”.

¹³² Andersson 2014, s. 243.

¹³³ Andersson 2014, s. 245.

Tomtenissarna [domstolshandläggarna, *min anm.*] får sköta produktionen. Är det något fel på en docka eller ett flygplan, då skickar vi tillbaka det eller talar om hur nissarna måste fixa till det så att leksakerna blir väl mottagna hos barnen. Eller om det är bråttom dagarna före jul så får vi själva skrämma dockan med en spindel så att håret krullar upp sig, om hon i övrigt ser OK ut.¹³⁴

Även bristande information framhålls stundtals som en faktor som försvårar för domstolarna när de ska säkerställa (framför allt) folkrättens genomslag.¹³⁵ Bland annat anføres att domstolsjuristerna ”på sina arbetsplatser i regel inte [har] tillgång till traktattexter eller folkrättsliga handböcker om gällande sedvanerätt” och ”arbetar ofta under tidspress och av ren självbevarelsedrift tillämpar de i första hand den rätt som är lätt tillgänglig genom lagböcker och författningssamlingar” (notera att dessa uttalanden förekommer i en lärobok så sent som år 2020).¹³⁶ Vad gäller förvaltningsdomstolarna framhålls även att det finns en förväntan på förvaltningsrättsdomaren att vara allmänpraktiker snarare än specialist. Förvaltningsdomstolarna har uppemot 800¹³⁷ måltyper att hantera, vilket – i kombination med ”den komplexa rättskällebildningen” – innebär att förvaltningsrättsdomaren förväntas uppvisa både en bredd och ett djup i sin kompetens.¹³⁸ Även förväntningar om effektivitet och snabba avgöranden kan försvåra ”kvalitetstänkande” i domstolen.¹³⁹ En omständighet som möjligtvis kan förenkla för domstolarna i detta avseende är att förvaltningsrätterna, i varje fall under 2010-talet, ofta har varit uppdelade i olika avdelningar specialiserade på olika måltyper.¹⁴⁰ En sådan organisation har bland annat motiverats med att ”såväl föredragande [jurister] som i viss utsträckning rådmän och notarier – får djupare

¹³⁴ Andersson 2014, s. 246.

¹³⁵ Bring m.fl. 2020, s. 62.

¹³⁶ Bring m.fl. 2020, s. 62.

¹³⁷ Exakt hur många måltyper som förekommer i förvaltningsdomstolarna verkar inte vara klarlagt. I vissa sammanhang anføres att det rör sig om 800 måltyper (Blomberg & Södergren 2020, s. 13. Se även Hellner 2021). I andra att det rör sig om ”över 500” (Andersson 2014, s. 244).

¹³⁸ Andersson 2014, s. 244; Hellner 2021, s. 595f.

¹³⁹ Se t.ex. Andersson 2014, s. 245f. Jfr även Strömberg 2014, s. 349, som menar att målstyrningen under ”de senaste ungefär femton åren” har gjort sitt inträde på domstolarna och att ”detta har inte skett utan reaktioner och har av många betraktats som ett intrång i självständigheten. En invändning har också varit att kvantitetstänkande har lyfts fram på bekostnad av kvalitetstänkande”. Strömberg uttalar sig dock om ”domstolarna” i största allmänhet, dvs. inte särskilt om förvaltningsdomstolar.

¹⁴⁰ Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2013/14, s. 322ff. Att en förvaltningsdomstol är behörig att organisera arbetet på detta sätt följer av 16 § lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar och 2 § förordning (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion. Grunderna för fördelningen av arbetsuppgifterna ska framgå av respektive domstols arbetsordning (7 § förordning med förvaltningsrättsinstruktion).

kunskaper inom vissa områden och på det sättet kan de arbeta både mer rättssäkert och mer effektivt”.¹⁴¹

Den rättspolycentriska positionen framhåller alltså att såväl domstolarna som parterna säkerställer europa- och folkrättens genomslag i Sverige, men har lite att säga om hur denna rollfördelning tar sig uttryck mer konkret. Att förvaltningsrätterna hanterar en stor mängd måltyper och samtidigt arbetar under tidspress verkar – enligt vissa – medföra att det ingår i domarens arbete att klassificera ärenden och mål efter svårighetsgrad, och att olika måltyper kräver olika mycket resurser vad gäller utredningen av rättsfrågor.¹⁴² Om detta innebär att domstolarna tillskriver parterna ett ökat ansvar för att utreda rättsfrågor står inte i centrum för diskussionen. I rättsvetenskapens diskussioner om domstolars utredningsansvar – dvs. ansvaret att utreda sakfrågor (eller bevisfrågor) – framhålls återkommande att omfattningen av detta ansvar beror på vad som ska avgöras och på partsförhållandena i målet.¹⁴³ Att domstolens ansvar att utreda rättsfrågor skulle bestämmas av partsförhållandena ifrågasätts dock i delar av litteraturen: ”[r]ätten är ju inte bunden av hur part rättsligt beskriver och betecknar olika förhållanden (*jura novit curia*) och i en förvaltningsprocess kan inte krävas att parterna är särskilt stringenta i detta avseende”.¹⁴⁴

¹⁴¹ Min kursivering. Se Mari Anderssons anförande i Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2013/14, s. 323.

¹⁴² Se framför allt Andersson 2014, s. 244 som anför att: ”I förvaltningsdomstolarna finns många lätta mål, men också många ytterst komplicerade frågor att ta ställning till. Förvaltningsdomstolarna har över 500 olika måltyper att hantera”. Jfr även Strömberg 2014, s. 349 som dock inte uttalar sig om förvaltningsdomstolarna specifikt.

¹⁴³ Se t.ex. Ragnemalm 2014, s. 81ff; von Essen 2017, s. 87–136; von Essen, 2016, s. 219–248; von Essen 2012, s. 29–62. Se även prop. 1971:30, s. 529f; prop. 2012/13:45, s. 110ff. Det finns mycket skrivet om vad utredningsansvaret och processledningsskyldigheten innebär och hur långt de sträcker sig i olika måltyper, se t.ex. Ragnemalm 2014; von Essen 2017; von Essen 2016; von Essen 2012; Andersson m.fl. 2018. Även etablerandet av den kontradiktoriska tvåpartsprocessen i förvaltningsdomstol omgärdades av en diskussion som framhöll att en sådan process skulle avlasta domstolarna i sakfrågehänseende. För en redogörelse för denna diskussion, se Wejedal 2022a, s. 124ff. Se även prop. 1995/96:22.

¹⁴⁴ von Essen 2012, s. 52. von Essen framhåller även att ”[n]ormalt anses det inte finnas behov av biträde när fråga enbart är om bedömning av rättsfrågor”, oaktat att ”[m]an ska dock inte underskatta värdet av muntligen framförd argumentation i rena rättsfrågor” (von Essen 2023, under rubrikerna ”Rättshjälp” respektive ”9 § Fjärde stycket”). I förhållande till processen i de allmänna domstolarna tycks principen om *jura novit curia* (domstolen känner rätten) ha varit föremål för mer kritisk diskussion. Se t.ex. Ramberg 2006 som argumenterar för att advokater i domstolarna bör ha större ansvar för att redogöra för rättsliga grunder.

Den rättspolycentriska positionen betonar också en förändring i förhållandet mellan förvaltning och domstolar.¹⁴⁵ Svenska domstolar har fått ett ökat ansvar att (tillsammans med supranationella domstolar) övervaka den statliga politiken, och arbetar därmed utifrån en tydligare maktindelningstanke. Det innebär att förvaltningsdomstolarna inte ska "agera på ett resultatintriktat sätt och känna något ansvar för att ändamålen med lagstiftningen blir optimalt förverkligade";¹⁴⁶ faktum är att domstolarna aldrig får bli intressebevakande.¹⁴⁷ Det är förvaltningsmyndigheten – inte domstolen – som är den politiska maktens förlängda arm och som har i uppgift att se till att intressena bakom lagstiftningen värnas eller verkställs.¹⁴⁸ Det kan dock inte ske okontrollerat, utan kräver kontinuerlig granskning (och vid behov rättelse) av förvaltningsdomstolar. Förvaltningsdomstolarna verkar alltså kontrollerande i förhållande till förvaltningen och dess myndighetsbeslut.¹⁴⁹ De har också som utgångspunkt möjlighet att pröva såväl förvaltningsbeslutens laglighet som lämplighet och att ersätta det som överklagas med ett nytt beslut.¹⁵⁰

Den komplexa rättsskäl bilden, liksom rättstillämpningens rättsskapande funktion och värderingsstyrda karaktär, ställer vidare ökade krav på domstolen att "kunna förklara sina ställningstaganden på ett förtroendegivande sätt".¹⁵¹ Domstolarna behöver bland annat "förklara tydligare och utförligare för enskilda varför de *inte* ingriper för att skydda rättigheter som enskilda gör anspråk på att ha".¹⁵² Ett

¹⁴⁵ För en diskussion om hur maktindelning kommer till uttryck i svensk grundlag (inklusive om det konstitutionella normkontrollsystemet), se Heckscher 2014; Eka 2014; Larsson 2020; Nergelius 2014; Johansen & Wejedal 2016.

¹⁴⁶ Wennergren 1995, s. 72. Notera dock att Wennergren även framhåller att förvaltningsdomstolar ska "tillse att syftet med den materiella förvaltningsrättsliga lagstiftningen tillgodoses" (Wennergren 1995, s. 72).

¹⁴⁷ von Essen, 2016, s. 37.

¹⁴⁸ Se t.ex. Heckscher 2014, s. 410. Jfr också Hirschfeldt 2009, s. 221 som (dock i förhållande till allmänna domstolar) gör gällande att domstolar inte ska "tjäna som någon sorts automatiskt verkande 'transportkompani' åt förvaltningsmyndigheter när dessa söker få exekutionstitel för sina krav. En sådan begränsad, ja 'snöpt', funktion för en domstol bör inte accepteras. Den skulle kunna urholka både allmänhetens förtroende och tunna ut domarens korrekta rolluppfattning".

¹⁴⁹ von Essen 2016, s. 37f. Litteraturen ger även uttryck för en föreställning om att svenska domare är särskilt väl lämpade att utbilda personer inom förvaltningen, då detta "borgar för att en sund och oväldig förvaltningstradition kan behållas" (Wersäll 2014, s. 220). Wersäll använder begreppet "ämbetsmän" avseende de personer som ska utbildas, men tycks med detta avse personer inom såväl statsförvaltning som myndigheter.

¹⁵⁰ För en diskussion, se Heckscher 2020; Larsson 2020.

¹⁵¹ Hirschfeldt 2014, s. 149.

¹⁵² Cameron, 2014, s. 510 (huruvida detta är ett normativt eller empiriskt uttalande kan dock diskuteras). Se även von Essen 2023; Wiklund 2014; Kleinman 2018. Kleinman 2018, s. 21 framhåller att det inom juristutbildningen "[i]nte sällan fästs större vikt vid redovisningen av hur man argumenterar för en viss lösning än vid själva lösningen".

rättspolycentriskt rättssystem kräver alltså transparens.¹⁵³ Domarutbildningen hjälper domaren i detta svårnavigerade landskap, exempelvis genom att skapa en ”förmåga att dra ut det väsentliga ur ett svårgenomträngligt material”.¹⁵⁴ Även den del av den rättspolycentriska positionen som gör gällande att målstyrning och hög arbetsbelastning försvårar för domarens arbete tycks utgå från att domstolarna egentligen vill ägna sig åt noggrann inventering av och redogörelser för rättskällor, och också att de gör det om det är nödvändigt eller – för att återkoppla till *Tomtens verkstad* – ”något [är] fel på en docka eller ett flygplan”.¹⁵⁵ Att domaren ska formulera sitt avgörande på ett sätt som gör att de skäl som har bestämt utgången framgår slås också fast i förvaltningsprocesslagen (1971:291) – den s.k. motiverings-skyldigheten.¹⁵⁶ Motiveringsskyldigheten är visserligen inget nytt påfund. Den fanns redan i 1971 års förvaltningsprocesslag och har diskuterats i den rättsvetenskapliga litteraturen sedan efterkrigstiden, bland annat med hänvisning till rättssäkerhetsideal och då medborgarna var ”beroende av en alltmer expanderande statsmakt”.¹⁵⁷ Genom den svenska rättsordningens internationalisering har dock motiveringsskyldigheten tydligare knutits till ett rättighetsspråk. Främst genom artikel 41 i EU-stadgan, där motiveringsskyldigheten uttrycks som en rättighet,¹⁵⁸ och Europakonventionen (bland annat genom Europadomstolens praxis om god styrning och Europarådets resolutioner om enskildas administrativa rättigheter).¹⁵⁹

¹⁵³ Se t.ex. Reichel 2011b, s. 271 som, inspirerad av Delmas-Marty 2007, framhåller ”transparency and stringency as measures to counter the risk of legal uncertainty in a world of dissolving legal hierarchies and structures [...]”. Se även Hirschfeldt 2014, s. 147.

¹⁵⁴ Wersäll 2014, s. 220.

¹⁵⁵ Detta oaktat att förvaltningsrättsdomare, enligt vissa, arbetar utifrån ett slags klassificering av olika måltyper, där måltypens svårighetsgrad påverkar den tid och energi som en domare lägger ner i det enskilda fallet. Se även Andersson 2014, s. 245 som framhåller att ”[s]jälvklart måste vi domare ta ansvaret när vi har den maktpåliggande roll vi har”.

¹⁵⁶ 30 § förvaltningsprocesslagen. I förarbetena framförs att avgöranden bör redogöra för de omständigheter som har varit avgörande för utgången. Avgörandena bör även vara sakliga och skrivna på ett sätt som medför att parterna förstår resonemangen som ligger till grund för utgången (SOU 1964:27, s. 441ff). För en diskussion om vad motiveringsskyldigheten innebär och hur långt den sträcker sig, se Melin 2020; von Essen 2023; Stern 2010, s. 199f. Jfr också Lavin 1999; Bergholtz 1987.

¹⁵⁷ Jägerskiöld 1961, s. 306. För en översikt, se Ohlsson, Romare & Wilske 2021, s. 892f.

¹⁵⁸ Notera dock att rätten till god förvaltning inte uttryckligen nämns i Europakonventionen eller i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter (för en diskussion, se Reichel 2018).

¹⁵⁹ Reichel 2018; Ohlsson, Romare & Wilske 2021. Historiskt har EU-stadgans krav på motivering ansetts omfatta ärenden med EU-rättslig anknytning. EU-domstolen har – i enlighet med doktrinen om processuell autonomi – varit restriktiv med att uttala sig om hur stadgans krav på god förvaltning ska tillämpas på nationell nivå (Ohlsson, Romare & Wilske 2021, s. 895f). Under senare år har dock EU-domstolens tolkning av stadgan och den EU-rättsliga rättsstatsprincipen föranlett en diskussion i Sverige om huruvida ”medlemsstaternas förvaltningskultur utvecklas i

3.2.2. Den rättsmonocentriska positionen: Rättighetsskydd genom en aktiv, nationell lagstiftare

Den rättsvetenskapliga litteraturen ger även uttryck för en annan beskrivning av hur dagens svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Enligt den rättsmonocentriska positionen äger internationaliseringen av svensk rätt rum i ett rättsligt sammanhang med redan etablerade tankesätt och traditioner. Bland annat betonas den skandinaviska rättsrealismens och rättspositivismens historiskt sett starka ställning i Sverige,¹⁶⁰ och att de senaste decenniernas utveckling utgör ett "ingrepp i den svenska rättskulturen".¹⁶¹ Den rättsmonocentriska positionen delar alltså uppfattningen att rätten har internationaliserats och blivit alltmer svåröverblickbar, men framhåller att svenska domstolar fortfarande utgår från att det framför allt är den nationella lagstiftaren som är motorn för rättsutvecklingen.¹⁶² Positionen belyser vidare "folkrättens än i denna dag begränsade genomslag i rättstillämpningen",¹⁶³ att förvaltningsdomstolarna "inte aktivt tillämpar Europakonventionen"¹⁶⁴ och att svenska domare fortfarande är osäkra på hur EU-rätten ska hanteras.¹⁶⁵

en konvergerande riktning, där EU-rätten utgör den gemensamma nämnaren" (Reichel 2018, s. 437) och om "medlemsstaternas judiciella och administrativa förfaranden måste leva upp till EU-rättsliga krav även om EU-rättslig anknytning saknas" (Ohlsson, Romare & Wilske 2021, s. 895f). Se även EU-domstolens dom den 24 juni 2019 i mål C-619/18, *Kommissionen mot Polen*, EU:C:2019:531. I Sverige tycks den motiveringsskyldighet som enligt förvaltningslagen gäller vid myndigheters grundprövningar ha varit föremål för mer diskussion än den skyldighet som gäller för domstolar. Se t.ex. Fura & Svensson 2015 som riktar kritik mot Försäkringskassans beslutsmotiveringar, bland annat då myndigheten använder s.k. skenmotiveringar (dvs. intetsägande skäl för besluten) och återanvänder motiveringar utan att behandla de speciella omständigheterna i varje enskilt fall. Se även Persson 2018; Ohlsson, Romare & Wilske 2021.

¹⁶⁰ Vahlne Westerhäll 2012, s. 275; Stern 2010, s. 200. Se även Stern 2012b, s. 54f. Jfr även Mellqvist 2023a.

¹⁶¹ Cameron 2014, s. 505. Cameron menar, med hänvisning till rättsvetaren Tuoris teori om rättens tredelade struktur, att detta ingrepp har skapat "följdspänningar på djupnivå och rättskulturnivå". Se även Vahlne Westerhäll 2012, s. 263ff.

¹⁶² Reichel 2011b, s. 273f. Se även Bring m.fl. 2020, s. 62.

¹⁶³ Stern och Österdahl 2012, s. 302.

¹⁶⁴ Vahlne Westerhäll 2012, s. 275. Se även Stern 2012b, s. 52.

¹⁶⁵ Reichel 2011b, s. 272; Mellqvist 2023b. Det har även framförts att det i svenska domstolar "ibland tycks ske en tyst anpassning av svensk rätt till EU-rätten utan att denna uttryckligen åberopas" (Bernitz 2009, s. 486; se även Engström 2009). Jfr även Derlén & Lindholm 2016, s. 145 som, med fokus på Högsta domstolens arbete, noterar att det finns "en tendens att över-skatta vilket inflytande unionsrätten haft och hur snabbt svenska domstolar 'anpassar' sig till denna nya situation". Se även Munck 2014, s. 203f som tycks vara av uppfattningen att det är "mycket begärt av en svensk domstol" att studera EU-rättsligt material utöver praxis och lagtext.

Den rättsmonocentriska positionen tar stundtals avstamp i en folkrättslig diskussion om Sveriges hållning avseende internationella traktaters ställning.¹⁶⁶ Det påpekas att det i Sverige tillämpas en *dualistisk* modell; konventioner blir inte direkt tillämpliga i svenska domstolar och det är därmed den nationella lagstiftaren som har ansvaret för att den svenska rätten överensstämmer med landets folkrättsliga förpliktelser. Historiskt har detta framför allt skett genom *transformering*, det vill säga genom att texten till en internationell överenskommelse tas in i en svensk författning eller att överenskommelsen omarbetas till svensk författningstext.¹⁶⁷ Alternativet till transformering är inkorporering och innebär att det i lag eller annan författning anges att traktatets bestämmelser gäller direkt i Sverige. Historiskt sett har det sistnämnda tillvägagångssättet varit ovanligt i Sverige.¹⁶⁸ År 1994 inkorporerades dock Europakonventionen i den svenska rätten.¹⁶⁹ Under senare år även barnkonventionen.¹⁷⁰ Den rättsmonocentriska positionen framhåller att domstolarna inte har vant sig vid denna utveckling.¹⁷¹

Att förarbeten har fått en försvagad ställning i svenska domstolar ifrågasätts av den rättsmonocentriska positionen. I vissa sammanhang framhålls att svenska domstolars (fortsatta) fokus på svenska förarbeten är ett slags övergångsfenomen, dvs. att domstolarnas arbetssätt tillfälligt ”sackar efter” i en polycentrisk verklighet och att domstolarna med tiden kommer att bli bättre på att bemöta konventions- och rättighetsargument.¹⁷² I andra sammanhang tycks uppfattningen snarast vara att

¹⁶⁶ Se t.ex. Leviner 2018, s. 289; Stern 2020, s. 127f.

¹⁶⁷ För en diskussion om den dualistiska hållningen, se Grahn-Farley 2019, s. 39ff; Victor 2013; Stern 2020, s. 127f.

¹⁶⁸ Grahn-Farley 2018, s. 453. För tydlighetens skull kan noteras att det inte finns något som hindrar att en traktat införlivas genom både transformering och inkorporering. Utlänningslagen innehåller exempelvis en bestämmelse som slår fast att ”[i] fall som rör ett barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver” (1 kap. 10 § utlänningslagen). Bestämmelsen är en transformering av barnkonventionens artikel 3, vilken stipulerar att ”[v]id alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa”. Utlänningslagens portalparagraf om barnets bästa infördes innan barnkonventionen inkorporerades i svensk rätt.

¹⁶⁹ Som nämnts ovan har skyddet av konventionen även utökats genom 2 kap. 19 § i regeringsformen, som stipulerar att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

¹⁷⁰ För en diskussion om huruvida detta innebär att vi bevittnar en förändring i den svenska lagstiftarens hållning avseende traktaters ställning, se Grahn-Farley 2019, s. 29.

¹⁷¹ Se t.ex. Åhman 2011, s. 102, som dock tycks uttala sig om svenska domstolar i allmänhet. Se även Bring m.fl. 2020, s. 58ff; Fura 2014, s. 497f.

¹⁷² Fura 2014, s. 500f; Heckscher 2014, s. 413f. Se även Wersäll 2014, s. 217 som anför att: ”Ingen kan idag på allvar fränkänna domstolarna rätten – och skyldigheten – att ta ställning i frågor om normkonflikter. [...] I domstolarnas vardag märks inte dessa förändringar särskilt mycket, även om den internationella rätten alltmer tränger in i målen. Min bedömning är också att domarna

förarbeten kommer att förbli en central rättskälla i svenska domstolar, inte minst i förhållande till bedömningar som tangerar mänskliga rättigheter och folkrätt.¹⁷³ Internationaliseringen innebär en förändring av svenska domstolars arbetssätt såtillvida att de studerar förarbeten *med ett ökat fokus* på den nationella lagstiftarens förtydliganden och tolkningar av olika internationella åtaganden (inklusive Europakonventionen, jfr dock nästkommande stycke). Rättsordningens ökade fokus på rättighetsskydd kräver alltså utförliga förarbetsuttalanden. Sistnämnda uppfattning kommer bland annat till uttryck i diskussionerna om inkorporeringen av barnkonventionen. Det har då gjorts gällande att en rimlig rättstillämpning (i varje fall i förhållande till mål- och raminriktad lagstiftning) kräver förtydliganden i förarbeten och föreskrifter, dvs. ”tydlig vägledning i fråga om vad principerna [i barnkonventionen] ska innebära och hur de ska tillämpas på de aktuella rättsområdena”.¹⁷⁴ Att barnkonventionen inkorporeras, samtidigt som annan svensk lagstiftning anses strida mot konventionen, har beskrivits som ytterst problematiskt.¹⁷⁵ Här ifrågasätts alltså indirekt att normprövning av svensk lagstiftning i förhållande till folkrätten skulle vara en välintegrerad del av svenska domstolars rättskällehantering. Förarbetenas centrala roll för en fungerande rättstillämpning har också framhållits i relation till begränsningslagen (se vidare nedan, avsnitt 3.3.2). Den rättsmonocentriska positionen är dock fåordig när det kommer till att ge exempel på hur sådana förtydligande förarbetsuttalanden bör vara formulerade för att vara till hjälp för domstolarna.

Den rättsmonocentriska positionen ger uttryck för att Europakonventionen är en något tydligare referensram för svenska domare jämfört med andra folkrättsliga åtaganden. Bland annat eftersom Europadomstolen genom sina avgöranden

inte själva fäster alltför mycket uppmärksamhet på denna utveckling. Man kan tycka att detta är lite synd. Den återhållsamma självbild som präglar domarkåren borde ha förutsättningar att förändras. De senaste årens utveckling borde kunna utgöra grogrund för en syn på domstolar och domare som är mer lik den i västvärlden i övrigt gängse”. Det är visserligen inte tydligt om Wersäll uttalar sig om alla domstolar eller bara om de allmänna. I en annan text i samma festskrift hänvisar dock förvaltningsrättsdomaren Mari Andersson till Wersälls uttalande och anför att: ”Wersäll tar i sin artikel upp domarnas ställning i samhället och domarnas självbild, där han uttrycker att den återhållsamma självbild som präglar domarkåren borde ha förutsättningar att förändras. Jag kan inte annat än instämma i detta och vill framhålla att det gäller inte minst i förvaltningsdomstolarna” (Andersson 2014, s. 244).

¹⁷³ Leviner 2018, s. 306f. Se även Stern 2020, s. 133f; Stern 2012a, s. 299; Stern 2019, s. 88f, s. 98. Jfr även Derlén & Lindholm 2016, s. 157f. Även röster som betonar förarbetenas utkonkurrerade status tycks vara av uppfattningen att förarbeten ”fortfarande har en roll att spela i svensk kontext” när det kommer till att ”förstå innebörden av grundläggande rättigheter” (Åhman 2022, s. 23; jfr Reichel & Åhman 2020, s. 8).

¹⁷⁴ Leviner 2018, s. 307. Jfr även Gustafsson 2022, s. 331f, s. 323f.

¹⁷⁵ Leviner 2018, s. 304f.

tillhandahåller den nationella rättstillämparen med en konkret tolkning av annars abstrakta bestämmelser.¹⁷⁶ Visserligen framhålls att även Europakonventionen spelar en undanskymd roll i rättstillämpningen.¹⁷⁷ Oron för att rättigheter inte får konkret genomslag i Sverige tycks dock vara något större i förhållande till traktater som inte har supranationella domstolar kopplade till sig.¹⁷⁸

Vidare framhåller den rättsmonocentriska positionen inte lika tydligt de svenska domstolarnas självständighet i förhållande till förvaltningen. Stundtals anförts till och med att svenska domare tenderar att se sig själva som tjänstemän i förvaltningens tjänst, snarare än som tillhörande en tredje, självständig och kontrollerande filial.¹⁷⁹ Att domstolar tillskriver förarbeten ett högt rättskällevärde innebär dock inte att de

¹⁷⁶ Grahn-Farley 2019, s. 25.

¹⁷⁷ Vahlne Westerhäll 2012, s. 275. Se även Stern 2012b, s. 52.

¹⁷⁸ En närliggande fråga är hur svenska domstolar behandlar övervakningskommittéers allmänna kommentarer och rekommendationer. Vad gäller barnkonventionen har den svenska lagstiftaren anförts att FN:s barnrättskommittés uttalanden ”med tiden fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel för bl.a. nationella och internationella domstolar” (prop. 2017/18:186, s. 84). Varifrån denna uppgift kommer och huruvida den även gäller för svenska underrätter diskuteras dock inte. Det förekommer att Migrationsöverdomstolen refererar till barnrättskommitténs uttalanden (om detta, se Dane 2019, s. 23f). I den rättsvetenskapliga litteraturen förekommer också en (visserligen något svårtydd) diskussion om hur domstolar bör hantera traktater som har ratificerats av Sverige men som varken har transformerats eller inkorporerats. Å ena sidan framhålls att svensk rätt ska tolkas fördragskonformt, dvs. att svensk lagstiftning ska tolkas i ljuset av Sveriges folkrättsliga åtaganden, detta oavsett om traktaten har inkorporerats eller transformerats (se t.ex. Stern 2020, s. 128f; Axberger 2018, s. 852f; Ehrenkrona 2015, s. 781f; jfr även Grahn-Farley 2018). Å andra sidan framhålls att svensk lagstiftning har företrädare framför icke-inkorporerade traktater om det uppstår en konflikt mellan dessa källor. Det har också anförts att svenska domstolar tenderar att anamma en dualistisk syn på folkrätten i situationer där lagstiftaren har uttryckt att rättstillämparen ska använda sig av fördragskonform tolkning och att det i praktiken krävs antingen inkorporering eller transformering för att folkrättsliga åtaganden ska komma till uttryck i den nationella rättstillämpningen (Grahn-Farley 2019, s. 30f). Det kan vidare noteras att Högsta domstolen, i den så kallade Girjasdomen (Mål nr T 853-18, meddelad 23 januari 2020), hänvisade till ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Detta trots att konventionen inte har ratificerats av Sverige. I domen anförde Högsta domstolen att konventionen i vissa delar ger uttryck för internationell sedvanerätt och att den därför är bindande för Sverige trots avsaknaden av ratificering. För en diskussion om Girjasdomen, se Allard & Brännström 2020.

¹⁷⁹ Zamboni 2019, s. 111. Zamboni framhåller att domare tenderar att identifiera sig med förvaltningen, men också att domstolarnas rättsskapande aktiviteter har ökat på bekostnad av lagstiftarens, varje fall i tider av (migrations)kris (Zamboni 2019, s. 125ff). Se också Stern 2010, s. 200; Peczenik 1999, s. 11. I sammanhanget kan noteras att det i förarbetena till förvaltningslagen framhålls att ”[e]n målsättning med förvaltningsförfarandet är att den enskilde inte annat än undantagsvis ska behöva föra sin sak vidare till domstol” och att tyngdpunkten i förfarandet därför ligger hos förvaltningsmyndigheten (prop. 2016/17:180, s. 147f). Se även von Essen 2016, s. 37f.

ägnar sig åt ett slags mekanisk rättstillämpning.¹⁸⁰ Snarare framhåller den rättsmonocentriska positionen att användningen av förarbeten innebär att domstolen undersöker frågor såsom när förarbetena skrevs, hur olika förarbeten ska rangordnas och hur förarbeten förhåller sig till efterföljande rättspraxis.¹⁸¹ Också i äldre rättsvetenskaplig litteratur beskrivs användningen av förarbeten som något annat än ett automatiskt verkställande av lagstiftarens vilja. Exempelvis framförs att det kan vara svårt att uttolka ett enhetligt syfte med en tydlig avsändare bakom en lagregel, liksom, från vissa håll, att förarbeten ska ses i ett större systematiskt sammanhang.¹⁸² Enligt den rättsmonocentriska positionen är det visserligen troligt att domskälen ger uttryck för ”försiktighet, pragmatism och lojalitet mot statsmakten” snarare än för att lagen tolkas ”i ljuset av moralen”.¹⁸³ Likaså att domskälen inte redovisar enskilda domares värderingar.¹⁸⁴ Även här är dock utgångspunkten att domstolen motiverar sin bedömning genom hänvisning till i vart fall traditionellt inhemska rättskällor.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Se t.ex. Stern 2012a, s. 299 som förordar tydligare lagtext och förarbeten på migrationsrättens område men som poängterar att ”det inte är min avsikt att påstå att [...] domare och föredragande på [...] de olika migrationsdomstolarna mekaniskt tillämpar rätten utan överväganden och eftertanke”. Se även Stern 2020, s. 129f; Heckscher 2014, s. 413 (Heckscher framhåller att ”[v]i söker efter klargörande uttalanden i propositioner och utskottsbetänkanden, kanske t.o.m. i de utredningsbetänkanden som legat till grund för bestämmelserna som ska tolkas). Jfr dock Cameron 2014, s. 508 som framför att förarbeten har en tendens att göra svenska domare ”lata” eftersom mycket av deras tolkningsarbete redan är gjort; ”bestämmelser med tydliga förarbeten kräver mindre tankearbete att tillämpa än vaga, allmänna normer”.

¹⁸¹ Åhman 2022, s. 22 anför exempelvis att ”lagförarbeten har traditionellt haft stor betydelse i svensk rätt och dessa är förstås också föremål för tolkning. Beroende på när de skrevs kan de få olika betydelse. De får också olika betydelse när man sätter dem i ett större systematiskt sammanhang och till exempel frågar sig om lagstiftaren tog hänsyn till ett visst avgörande från HD/HFD eller inte vid tidpunkten för förarbetstexten. Olika sorters förarbeten ges också olika betydelse: Vad som anges i propositionen brukar vara av större tyngd än vad som anges i betänkande (SOU) eller i en promemoria (Ds)”. Åhman betonar dock samtidigt att det finns ”konsensus bland svenska jurister att förarbetena generellt ges mindre tyngd än tidigare” (Åhman 2022, s. 22).

¹⁸² Strömholm, Lyles & Valguarnera 2020, s. 386; Hellner 1988, s. 58f, s. 66ff. Vad gäller det systematiska sammanhanget betonade exempelvis Ekelöf att inte bara beskedet om hur lagens författare betraktade en viss situation ska vara avgörande för rättstillämparen; rättstillämparen bör säkerställa att hen uppnår ett helhetsresultat som en regel bidrar till att förverkliga (jfr Strömholm, Lyles & Valguarnera 2020, s. 499; Ekelöf 1958).

¹⁸³ Peczenik 1999, s. 11.

¹⁸⁴ Stern 2010, s. 200. Stern framhåller dock att personliga värderingar spelar en oundviklig roll i rättstillämparens bedömning. Se även Stållvik 2009.

¹⁸⁵ Se t.ex. Stern 2010, s. 200f.

3.3. Migrationsdomstolarnas rättskälleantering – En gråzon i offentligrättsligt medvetande

3.3.1. Migrationsrätten ”blir juridik” – 2006 års domstolsreform

Vad gäller beslut om uppehållstillstånd saknades länge överklagandemöjligheter i svensk rätt. Migrationsverket hade dock möjlighet att överlämna ett enskilt fall till regeringen för att exempelvis få vägledning om hur praxis skulle utvecklas.¹⁸⁶ År 1992 skapades en överklagandemöjlighet i processen genom att Migrationsverkets beslut kunde överklagas till Utlänningsnämnden.¹⁸⁷ Överklagandeprocessen hos nämnden var inkvisitorisk; det överklagade beslutet utreddes av en handläggare som – när utredningen ansågs vara tillfredställande – lämnade över målet till en beslutsfattande nämnd bestående av en lagfaren domare och nämndemän.¹⁸⁸

År 2006 instiftades en ny instansordning i migrationsprocessen.¹⁸⁹ Det innebär att Migrationsverkets beslut numera kan överklagas till en av sammanlagt fyra migrationsdomstolar. Domstolarna ansvarar för olika geografiska regioner i Sverige och sitter ihop med förvaltningsrätten på respektive ort. Dessutom har en tredje instans skapats: migrationsdomstolarnas domar kan överklagas till Migrationsöverdomstolen, som är en del av kammarrätten i Stockholm.¹⁹⁰ 2006 års domstolsreform medförde att migrationsprocessen numera i huvudsak följer det förfarandesätt som gäller i förvaltningsrätterna.¹⁹¹ Migrationsverket (dvs. staten) och

¹⁸⁶ Utöver möjligheten att ge vägledande beslut i enskilda fall hade regeringen också möjlighet att meddela generella föreskrifter på migrationspolitikens område. De dubbla möjligheterna motiverades i huvudsak utifrån argument om flexibilitet och behovet av att kunna anpassa svensk policy efter antalet människor på flykt och Sveriges politiska relationer med andra stater (SOU 2004:74, 223f; Wikrén & Sandesjö 1990, s. 89).

¹⁸⁷ Prop. 1991/92:30.

¹⁸⁸ Johannesson 2017, s. 12f; Wikrén & Sandesjö 2002, s. 32.

¹⁸⁹ För en redogörelse för reformen, däribland om hur den präglades av en idé om att den rättsliga och politiska makten skulle separeras, se Johannesson 2017, s. 59ff, 69ff.

¹⁹⁰ Majoriteten av Migrationsverkets beslut som överklagas tas upp till prövning i migrationsdomstolen (prop. 2004/05:170, s. 107f; 16 kap. utlänningslagen). I Migrationsöverdomstolen råder s.k. prejudikatsdispens. Det innebär att prövningstillstånd endast meddelas om ”det är av vikt för ledning av rättstillämpningen” eller ”det annars finns synnerliga skäl” (16 kap. 12 § utlänningslagen). Domstolen har alltså ett slags centraliserad vägledningsfunktion, vilken inte omfattar renodlade sakfrågor. Eftersom få mål släpps upp i Migrationsöverdomstolen talar man ibland om migrationsdomstolarna som ”i praktiken sista instans”.

¹⁹¹ Migrationsprocessen har, utöver en egen instansordning, andra särdrag. Se t.ex. 13 kap. 1 §, 16 kap. 4–5 §§ och 18 kap. utlänningslagen.

den som ansöker om uppehållstillstånd är (mot)parter i domstolen. Det förvaltningsrättsliga förfarandet har dock framhållits som ett slags hybrid. Processen har inkvisitoriska inslag, bland annat genom att migrationsdomstolarna anses ha ett långtgående utredningsansvar och en omfattande processledningsplikt.¹⁹²

2006 års migrationsdomstolsreform föranleddes av omfattande och turbulenta politiska diskussioner,¹⁹³ vilka i stor utsträckning kretsade kring frågan huruvida ett ökat domstolsinflytande över migrationsprocessen innebar ökad rättssäkerhet och legitimitet.¹⁹⁴ Reformens förespråkare betonade att Utlänningsnämndens bedömningar tidigt hade kritiserats, bland annat då asylsökande personer och deras ombud ansågs ha bristande insyn i processen. Från vissa håll framhölls även att Utlänningsnämndens praxis hade förts i en alltför restriktiv riktning. Ytterligare invändningar handlade om att nämnden inte i tillräcklig utsträckning beaktade Sveriges folkrättsliga förpliktelser enligt FN:s tortyrkonvention.¹⁹⁵ Genom att flytta över ansvaret till förvaltningsrätterna var förhoppningen (från såväl politikens som civilsamhällets håll) att bedömningarna skulle bli mer objektiva och självständiga. Därigenom skulle allmänhetens förtroende för migrationsprocessen öka.¹⁹⁶

Reformen möttes dock inte av några hejrop från domstolvärlden. Från domstolarnas sida framfördes exempelvis att tillämpningen av migrationslagstiftningen innebar skönsmässiga och politiska överväganden som var olämpliga för förvaltningsdomstolar att göra.¹⁹⁷ Kammarrätten i Stockholm (nuvarande Migrationsöverdomstolen) framhöll också att "[e]n överflyttning till domstol innebär inga garantier mot att inte nya impopulära beslut kan komma att fattas".¹⁹⁸

Frågor om migrationsdomstolarnas (förväntade) hantering av rättskällor hade en undanskymd roll i de politiska diskussioner och det lagstiftningsarbete som föranledde migrationsdomstolsreformen. Ovan nämnda diskussioner om Utlänningsnämndens bristande hänsyn till FN:s tortyrkonvention kan visserligen ses som en indirekt förväntan på domstolarna att, i större utsträckning än deras föregångare, säkerställa individens rättighetsskydd och Sveriges folkrättsliga åtaganden. Framför allt framhölls

¹⁹² Domstolens utrednings- och processledningsskyldighet fastslås i 8 § förvaltningsprocesslagen. För en redogörelse för övergången till tvåpartsförfarandet i förvaltningsrätt, se t.ex. Halila 2001; Wennergren 2009.

¹⁹³ Hedlund, Cederborg & Zamboni 2016.

¹⁹⁴ För en detaljerad redogörelse, se Johannesson 2017; Stern 2008.

¹⁹⁵ Flera anmälningar av Utlänningsnämndens hantering gjordes också till FN:s tortyrkommitté. Se vidare Spång 2008, s. 89f.

¹⁹⁶ Johannesson 2017, s. 69ff.

¹⁹⁷ För en översikt, se Johannesson 2017, s. 82ff.

¹⁹⁸ Ds. 2000:45, s. 52.

dock att domstolsreformen skulle leda till en bättre utredning av bevisfrågor vid asylbedömningar (bland annat genom tvåpartsförfarandet och möjligheten till muntlig förhandling) och till en ökad insyn i processen.¹⁹⁹ Också i den rättsvetenskapliga litteraturen har fokus legat på hur migrationsdomstolarna säkerställer och bedömer bevisning, snarare än på hur de hanterar rättsfrågor.²⁰⁰ Som beskrivs nedan förekommer dock vissa diskussioner i litteraturen om migrationsdomstolarnas rättskälleantering. Dessa rör huvudsakligen domstolarnas asylbedömningar (diskussionerna om försörjningskravet vid familjeåterförening är i princip obefintliga).

3.3.2. En tonvikt på rättsmonocentri och äldre prejudikatlära

Beskrivningarna av migrationsdomstolarnas rättskälleantering ger uttryck för såväl den rättspolycentriska som den rättsmonocentriska positionen. Dock med viss tonvikt på den sistnämnda.

Vad gäller den rättspolycentriska positionen har det bland annat gjorts gällande att domare i migrationsdomstolarna är väl lämpade att dels säkerställa att nationell rätt är förenlig med folk- och EU-rätt, dels utveckla den inhemska rätten med hänvisning till internationella källor.²⁰¹ En omständighet som ger stöd åt den rättspolycentriska positionen (som dock inte har diskuterats i litteraturen) är att migrationsdomstolarna under senare år har försökt ogiltigförklara nationell lagstiftning genom konstitutionellrättslig och EU-rättslig argumentation. År 2018 kom två migrationsdomstolar efter lagprövning fram till att en vid tidpunkten ny bestämmelse i begränsningslagen inte fick tillämpas.²⁰² Enligt bestämmelsen kunde ensamkommande ungdomar som hade fått avslag på sin asylansökan under vissa förutsättningar få uppehållstillstånd i Sverige om de stannade i landet för att studera.

¹⁹⁹ Spång 2008, s. 89f; Johannesson 2017 s. 218.

²⁰⁰ Se exempelvis Johannesson 2017; Cegrell Karlander 2021; Stern & Wikström 2016; Wikström & Johansson 2013; Wettergren & Wikström 2014; Meyerson 2023. Jfr dock Segenstedt & Stern 2011; Meyerson 2023; Stern 2010, där domstolarnas rättskälleantering i asylmål berörs.

²⁰¹ Zamboni 2019, s. 125f. Jfr även Hellner 2021 som framhåller att migrationsdomstolarna – särskilt i tider av migrationskris – ska stå upp för och värna mänskliga rättigheter (Hellner 2021, s. 589, s. 597). Det är varje fall så jag tolkar Hellner när hon skriver att "[v]år tids mest brännande kriser – såsom finans-, pandemi-, migrations- och klimatkriserna – *sätter redan idag* avtryck i förvaltningsdomstolarna eller kan väntas göra det i framtiden" (Hellner 2021, s. 589, min kursivering) och därefter: "Förvaltningsrätten är i sin tur en del av den offentliga rätten som ytterst rör frågor om demokrati och mänskliga rättigheter. Förvaltningsdomstolarna har en uppgift att – särskilt – i tider av kris stå upp för och värna just detta" (Hellner 2021, s. 597).

²⁰² För en översikt över migrationsdomstolarnas argumentation, se MIG 2018:17; MIG 2018:18.

Bestämmelsen innebar ett sänkt beviskrav avseende identitet för dessa personer.²⁰³ Migrationsdomstolen i Stockholm ansåg att bestämmelsen stod i strid med Schengenregelverket.²⁰⁴ Migrationsdomstolen i Malmö ansåg att det funnits sådana brister i beredningen av lagstiftningsärendet (främst vad gäller remissbehandling) att kravet på stadgad ordning i regeringsformen hade satts åt sidan i ett väsentligt hänseende.²⁰⁵ Senare samma år tillbakavisade dock Migrationsöverdomstolen båda dessa uppfattningar.²⁰⁶ Ytterligare en omständighet som ger stöd för att migrationsdomstolarnas rättskällehantering korrelerar med den rättspolycentriska positionen är att migrationsdomstolarna under senare år har begärt förhandsavgöranden från EU-domstolen, med resultatet att sistnämnda domstol har ansett att svensk lagstiftning är oförenlig med EU-rätten.²⁰⁷

Även den rättsmonocentriska positionen kommer till uttryck i beskrivningarna av migrationsdomstolarnas rättskällehantering. I en studie från 2012 anføres exempelvis att folkrätten – inbegripet Europakonventionen – ”generellt sett, inte har varit en framträdande faktor i Migrationsöverdomstolens och migrationsdomstolarnas resonemang”. I samma studie noteras dock att hänvisningarna till folkrätten tycks öka och att hänvisningar till EU-rätten är vanligare än hänvisningar till annat ”utomsvenskt” material.²⁰⁸ I en studie från 2023, som rör migrationsdomstolarnas tillämpning av asylrätten, konstateras vidare att domstolarna i sina avgöranden tenderar att fokusera på frågor om bevisning (framför allt på klagandens bevisbörda) och att de över lag är fåordiga när det kommer till att referera till rättskällor.²⁰⁹

Att rättsordningens ökade fokus på rättighetsskydd kräver utförliga förarbeten framfördes återkommande under remissbehandlingen av begränsningslagen år 2016. Som beskrivs mer detaljerat i kapitel 4 innehöll begränsningslagen s.k. ventiler, vilka slog fast att en person kunde beviljas uppehållstillstånd om ett beslut att neka uppehållstillstånd skulle ”strida mot ett svenskt konventionsåtagande”.²¹⁰ Under

²⁰³ 16 f § begränsningslagen.

²⁰⁴ Bland annat med hänvisning till Migrationsöverdomstolens resonemang i MIG 2011:11.

²⁰⁵ 11 kap. 14 § regeringsformen. Man kan dock argumentera för att migrationsdomstolen i Malmö gav uttryck för en mer ”traditionell” konstitutionell argumentation, eftersom kritiken tog fasta på hur lagstiftningen hade tillkommit, snarare än på dess innehåll. Jfr Brännström 2011, s. 20f.

²⁰⁶ MIG 2018:18; MIG 2018:17.

²⁰⁷ EU-domstolens dom den 25 juli 2018 i mål C-404/17, *A mot Migrationsverket*, EU:C:2018:588; EU-domstolens beslut den 26 april 2023 i mål C-629/22, *A.L. mot Migrationsverket*, EU:C:2023:365.

²⁰⁸ Stern 2012b, s. 52. Se även Stern 2010, s. 202f som betonar att även UNHCR:s handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning används vid migrationsdomstolarnas asylbedömningar.

²⁰⁹ Meyerson 2023, s. 84, s. 147f.

²¹⁰ 11 och 13 §§ begränsningslagen.

lagstiftningsprocessen kritiserades ventilerna av såväl Lagrådet som migrationsdomstolarna, bland annat då utformningen ansågs vara oförenlig med den svenska, dualistiska traditionen. Därtill kritiserades förarbetena för att vara alltför knapphändiga när det kom till att precisera vilka konventionsåtaganden som åsyftades och omfattningen av dessa åtaganden.²¹¹ Också i den rättsvetenskapliga litteraturen har ventilerna kritiserats, på i huvudsak liknande grunder.²¹² Knappa förarbeten har i sistnämnda sammanhang kopplats samman med låg lagstiftningskvalitet och med en risk för att lika fall inte behandlas lika.²¹³ Även före begränsningslagens tillkomst har, från rättsvetenskapligt håll, framhållits att det finns risker ”med att rättstillämparen på ett så pass politiserat rättsområde som migrationsrätten åläggs ansvar för vad som i grunden är migrationspolitiska överväganden”.²¹⁴

Som beskrivits tidigare i kapitlet representerar den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen olika uppfattningar om inhemska domstolars förhållande till förvaltningen. Medan den rättspolycentriska positionen framhåller att domstolen har en mer självständig och kontrollerande roll, betonar den rättsmonocentriska positionen att domstolen har en närmare koppling. I samband med att den nya instansordningen i migrationsprocessen skapades framhöll lagstiftaren att tyngdpunkten i mål om uppehållstillstånd (i likhet med många andra förvaltningsrättsliga mål) ska ligga i första instans, det vill säga hos Migrationsverket. Lagstiftaren motiverade en sådan ordning med att den enskilde skulle gå miste om en överprövning ”i dess riktiga bemärkelse” om inte alla omständigheter först hade åberopats och prövats av Migrationsverket. Migrationsdomstolens prövning skulle också underlättas, eftersom den då kunde ”inrikta sig på det som är omstritt i målet”.²¹⁵ Huruvida en sådan tyngdpunkt påverkade domstolarnas ansvar att utreda rättsfrågor diskuterades dock inte. Från vissa håll har anförts att migrationsdomstolarna tenderar att underkasta sig Migrationsverkets

²¹¹ För en översikt, se Stern 2019, s. 93ff; prop. 2015/16:174, s. 49ff, s. 159. Lagrådet anförde exempelvis att ”det i lagstiftningssammanhang kan vara besvärligt att veta exakt hur långt de svenska konventionsåtagandena går” (prop. 2015/16:174, s. 53). Se vidare kapitel 4.

²¹² Stern 2020, s. 134ff.

²¹³ Stern 2019, s. 88f, s. 98.

²¹⁴ Stern 2012a, s. 299. Som diskuteras med utförligt i kapitel 4 är det dock stundtals svårt att avgöra om reaktionerna på begränsningslagen är empiriska eller normativa uttalanden om migrationsdomstolarnas dömande verksamhet.

²¹⁵ Lagstiftaren framhöll att Migrationsverket skulle ha det övergripande ansvaret för att sökandes skäl och grunder blev tillräckligt utredda, men att ett stort ansvar även skulle ligga på den sökande, eftersom det är sökanden som har bevisbördan. Se även MIG 2006:1; MIG 2006:7; MIG 2012:18. Jfr Lagerqvist Veloz Roca 2018, s. 210.

bedömningar,²¹⁶ och att migrationsdomstolarna är benägna att tillskriva rättsliga ställningstaganden från Migrationsverket ett högt rättskällevärde.²¹⁷

Ytterligare en dimension av migrationsdomstolarnas rättskällehantering som diskuteras i litteraturen är domstolarnas hänvisningar till Migrationsöverdomstolens praxis. I en kvantitativ studie från 2023 framhålls exempelvis att domstolarna, vid sina trovärdighetsbedömningar i asylmål, framför allt refererar till Migrationsöverdomstolens praxis.²¹⁸ Att migrationsdomstolarna tillskriver rättsliga ställningstaganden från Migrationsverket ett högt rättskällevärde har också, av vissa offentliga biträden och domare, förklarats med att det stundtals saknas tillräcklig praxis från Migrationsöverdomstolen.²¹⁹ Utifrån dessa beskrivningar tycks migrationsdomstolarna vara influerade av äldre, svenska rättstraditioner (i Sverige har prejudikat från inhemska högre instanser länge beskrivits som en relevant rättskälla).²²⁰ Beskrivningarna kan alltså ses som en variant av den rättsmonocentriska positionen, genom att positionen betonar att internationaliseringen av svensk rätt äger rum i en kontext med etablerade tankesätt.

3.3.3. Svårt att klassificera försörjningskravet

Som diskuterats tidigare i kapitlet framhåller delar av den rättspolycentriska positionen att förvaltningsdomstolar klassificerar avgöranden efter svårhetsgrad. Klassificeringen tycks påverka hur mycket tid och energi som läggs ner på ett visst ärende/mål, däribland med avseende på utredningen av rättsfrågor. Man kan därför fråga sig hur olika migrationsmål, såsom mål om försörjningskravet, kategoriseras av migrationsdomstolarna.

Den rättsvetenskapliga litteraturen om migrationsdomstolarnas arbetssätt präglas i stor utsträckning av en uppdelning mellan asylmål å ena sidan och övriga migrationsrättsliga mål å den andra.²²¹ Det kommer exempelvis till uttryck i diskussionerna om migrationsdomstolarnas utredningsansvar – ett ansvar som dock huvudsakligen knyts till domstolens uppgift att utreda sakfrågor. Utredningsansvaret i asylmålen beskrivs vara särskilt långtgående, vilket bland annat förklaras med

²¹⁶ Zamboni 2019, s. 111. För en diskussion om de rättsliga ställningstagandenas roll vid Migrationsverkets bedömningar, se Jansson-Keshavarz & Lundberg 2018.

²¹⁷ Johannesson 2017, s. 115. Jfr dock Stern 2008, s. 101.

²¹⁸ Meyerson 2023 s. 62f.

²¹⁹ Johannesson 2017, s. 115. Se också Stern 2008, s. 117.

²²⁰ Sandström 2007, s. 480; Sandström 2011, s. 297; Reichel 2011b, s. 248.

²²¹ Jfr Cegrell Karlander 2021, s. 145.

klagandens starka skyddsintresse.²²² Ansvarets storlek i andra typer av migrationsrättsliga ärenden och mål behandlas i litteraturen som en mer öppen fråga. Det är ovanligt med resonemang som tar sikte på utredningsansvarets omfång i förhållande till måltyper som faller mellan ”ytterligheterna” – dvs. mellan asylmål och rena ansökningsärenden om t.ex. visum.²²³ Den förvaltningsrättsliga ramen i migrationsprocessen har vidare beskrivits som ”bräcklig” och frågan om omfattningen av utredningsansvaret som ”infekterad”.²²⁴

Huruvida migrationsdomstolarna betraktar försörjningskravet som en egen måltyp är inte givet. Försörjningskravet utgör en del i bedömningen av om uppehållstillstånd p.g.a. familjeåterförening ska beviljas. Ärenden och mål om familjeåterförening inbegriper en rad andra frågor, däribland frågor om identitet och släktskap. Därtill kan ett migrationsrättsligt avgörande beröra flera grunder för uppehållstillstånd/vistelserätt (t.ex. frågor rörande arbetstillstånd, asyl och/eller familjeåterförening). I den rättsvetenskapliga litteraturen har också framförts att det kan vara missvisande att göra en måltypsindelning i asylmål, anknytningsmål, förvarsmål och så vidare.²²⁵ År 2019 godtog dock Migrationsöverdomstolen att migrationsdomstolarna använde sig av ett slags förenklat förfarande, som innebar att domstolarna – om de kunde fastslå att anknytningspersonen inte uppfyllde försörjningskravet – inte behövde utreda frågor om släktskap och identitet.²²⁶ Det talar möjligtvis för att

²²² För en diskussion om utredningsansvaret i asylmål, se Cegrell Karlander 2021. Att utredningsansvaret är särskilt långtgående i asylmål framhålls i såväl förarbeten som i Migrationsöverdomstolens tidiga praxis (se t.ex. prop. 2004/05:170, s. 153ff; MIG 2006:1; MIG 2006:7; MIG 2011:15; MIG 2012:2; MIG 2012:18 och MIG 2013:2).

²²³ Jfr Lagerqvist Veloz Roca 2018, s. 177f.

²²⁴ Lagerqvist Veloz Roca 2018, s. 177ff. Lagerqvist Veloz Roca tycks dock vara av uppfattningen att i vart fall Migrationsverket har ett ökat utredningsansvar också i familjeåterförenings-sammanhang. Lagerqvist Veloz Roca framhåller att familjeåterförenings-ärenden kännetecknas av att sökanden är enda part och att Migrationsverket ensamt ska tillvarata de skyddsintressen som lagstiftningen är avsedd att främja (Lagerqvist Veloz Roca 2018, s. 177ff).

²²⁵ Jfr Cegrell Karlander 2021, s. 139.

²²⁶ MIG 2019:21. Migrationsöverdomstolen godtog alltså att migrationsmyndigheterna, som ett första steg, undersöker huruvida försörjningskravet är uppfyllt. I målet uttalade Migrationsöverdomstolen att det inte är befogat att närmare utreda frågan om släktskap och identitet ifall försörjningskravet ändå inte är uppfyllt (frågan om uppehållstillstånd påverkas då inte av att identiteten är styrkt eller att anknytningen är tillståndsgrundande). Domstolen framhöll bland annat att en anknytningsutredning ofta innebär att sökanden måste ta sig till en svensk ambassad eller ett generalkonsulat i landet där personen bor, eller, om sådana saknas i hemlandet, till närmaste grannland dit personen har tillstånd att åka. En sådan resa kan vara kostsam och förenad med risker för den enskilde. Domstolen betonade dock att en förutsättning för att migrationsmyndigheterna ska kunna göra en sådan förenklad prövning är att de har tillräcklig information för att kunna ta ställning till om ett nekande av uppehållstillstånd strider mot svenska konventions-

migrationsdomstolarna hanterar försörjningskravet som en egen måltyp (eller i varje fall att de gjorde det när begränsningslagen var i kraft).

Frågan om försörjningskravsmålen (om vi nu ska kalla dem så) generellt sett inbegriper enkla eller svåra bedömningar diskuteras inte i litteraturen (varken vad avser rätts- eller sakfrågor). En omständighet som talar för att domstolarna betraktar bedömningarna som svåra är att migrationsmyndigheterna förväntas ta ställning till om ett nekande av uppehållstillstånd strider mot svenska konventionsåtaganden – ett krav som har beskrivits som svårtolkat (se vidare kapitel 4). En omständighet som talar mot att bedömningarna av försörjningskravet anses vara svåra är att klaganden saknar rätt till offentligt biträde och att personen ofta företräds av den anhörige i Sverige (anknytningspersonen).²²⁷ I förarbetena till förvaltningsprocesslagen anförts att en sådan ordning framför allt är lämplig ”om målet inte är komplicerat” (om målet ska vara okomplicerat i sakfråge- och/eller rättsfrågehänseende specificeras dock inte).²²⁸ Ytterligare en omständighet som talar mot att bedömningarna av försörjningskravet anses vara svåra är att målen ofta avgörs av en domare ensam (jfr kapitel 1, avsnitt 1.4).²²⁹ En migrationsdomstol är domför med enbart en lagfaren domare (dvs. utan nämndemän) i mål av ”enkel beskaffenhet” (vad som avses med att ett mål är av ”enkel beskaffenhet” verkar dock vara en öppen fråga).²³⁰

åtaganden (se vidare kapitel 4). En omständighet som diskuterades i en förvånande liten utsträckning i avgörandet är att själva anknytningen kan vara indirekt relevant vid bedömningar av svenska konventionsåtaganden (exempelvis har kärnfamiljen en mer långtgående rätt till familjeåterförening jämfört med andra anhöriga, jfr kapitel 4).

²²⁷ Jfr kapitel 1.

²²⁸ Se t.ex. prop. 2012/13:45, s. 180. Av förvaltningsprocesslagen följer att ett ombud ska vara ”lämpligt”, vilket enligt förarbetena får bedömas från fall till fall (48 § förvaltningsprocesslagen; prop. 2012/13:45, s. 179f). Att klaganden i praktiken skulle företräddas av anknytningspersonen diskuterades av försörjningskravsutredningen år 2008. Utredningen konstaterade att klaganden trots denna omständighet skulle vara ”formellt [...] skyldig att lägga fram bevis” (SOU 2008:114, s. 102f). I mål om försörjningskravet är det alltså ofta så att anknytningspersonen dels företräder klaganden, dels själv är föremål för granskning (jfr SOU 2008:114, s. 102f). Utifrån ett sakfrågeperspektiv framstår denna situation som udda, inte minst eftersom det stundtals görs gällande att domstolens utredningsansvar minskar när den enskilde företräds av ett ombud (se t.ex. prop. 1971:30, s. 529ff).

²²⁹ Jfr kapitel 1.

²³⁰ 18 § lag om allmänna förvaltningsdomstolar. Lavin 2020, s. 82f föreslår att ”den som vill försöka bestämma om ett mål är av enkel beskaffenhet bör ta hänsyn till olika faktorer, såsom bevisningen, den sannolika utgången eller avsaknaden av uttryckliga lagregler”. I förarbetena till nyss nämnda paragraf görs gällande att det i praktiken är ”ogörligt” att ”konstruera lämpliga, individuellt utformade domförehetsregler för ett målområde som innehåller flera hundra måltyper” och att ”[v]arje måltyp innehåller i sin tur såväl enkla som svåra mål. Vad som skall tillhöra den ena eller andra gruppen kan dessutom förändras genom ändringar i den materiella lagstiftningen och genom praxisbildningen” (prop. 1996/97:133, s. 42f). Se även HFD 2019 ref.

3.4. Sammanfattning

Den rättsvetenskapliga litteraturen innehåller olika beskrivningar av hur svenska förvaltningsdomstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. *Den rättspolycentriska positionen* betonar att dagens förvaltningsdomstolar säkerställer EU-rättens och Europakonventionens genomslag genom att självmant studera och redovisa europarättsliga källor. Förvaltningsdomstolarna har också god kännedom om folkrättsliga källor. Därtill påverkar parterna offentligrättens innehåll och polycentriska utveckling, exempelvis genom att åberopa när den nationella rätten kommer i konflikt med internationellt antagna normer. Den nationella lagstiftarens vilja har blivit ett av flera legitima intressen för förvaltningsdomstolarna att beakta; förarbeten har fått en försvagad roll i rättskällehierarkin. Positionen ger även uttryck för att domstolarna präglas av ett tydligt maktodelningsideal, där det primära ansvaret inte är att säkerställa att ändamålen bakom den nationella lagstiftningen blir optimalt förverkligade.

Den rättsmonocentriska positionen betonar i stället att svenska förvaltningsdomstolar, i kölvattnet av rättsordningens internationalisering, har ett ökat fokus på att studera hur den nationella lagstiftaren har förtydligat och tolkat europa- och folkrättsliga källor. Svenska domstolar är fortsatt påverkade av äldre rättstraditioner och i fortsatt behov av utförliga förarbeten och tydlig lagstiftning. I brist på detta får internationella åtaganden ett begränsat genomslag i svensk rättstillämpning. Domstolarna står därmed inte lika frikopplade från den inhemska lagstiftaren.

Gemensamt för positionerna är att de framhåller att svenska domstolar redogör för sina ställningstaganden avseende rättskällor, inklusive för sin tolkning av de rättskällor som studeras.²³¹ Vidare framhåller båda positionerna att europarätten (EU-rätten och Europakonventionen) är en tydligare referensram jämfört med andra internationella åtaganden. Båda positionerna framhåller alltså att svenska domstolar ser på EU-rätten

70, där en förvaltningsrätt inte ansågs domför med en lagfaren domare ensam i ett socialförsäkringsmål, bland annat med hänvisning till att sådana mål är "ett exempel på mål som typiskt sett är av mycket stor betydelse för den enskilde". I mål som inte är av enkel beskaffenhet är utgångspunkten att rätten är lagför med en lagfaren domare och tre nämndemän (17 § lag om allmänna förvaltningsdomstolar; jfr kapitel 1). I litteraturen har anförts att det kan finnas behov av ytterligare förstärkt sammansättning i mål med komplicerade rättsfrågor (von Essen 2023, under rubriken "17 § andra stycket"), vilket talar för att mål som avgörs av en domare ensam generellt anses inbegripa okomplicerade rättsfrågor.

²³¹ Jfr Wennberg 2009, s. 573, som anför att det får anses "tillhöra vedertagna juridiska föreställningar att den domare som söker sig fram till ett [...] avgörande använder sig av en särskild juridisk argumentationsteknik, låt vara att det kan finnas åtskilliga åsikter om vad denna närmare bestämt innebär". Jfr även Danielsson 2022, s. 516, som dock uttalar sig om Högsta domstolens arbetssätt.

och Europakonventionen som rättskällor, men representerar olika uppfattningar om *hur* domstolarna säkerställer att dessa rättskällor efterlevs.

Vad gäller litteraturen om de svenska migrationsdomstolarna har tonvikten inte legat på deras rättskällehantering. Litteraturen har dock inslag av såväl den rättspolycentriska som den rättsmonocentriska positionen, med viss tonvikt på den sistnämnda. Vidare framhålls att migrationsdomstolarna främst relaterar sina bedömningar till Migrationsöverdomstolens praxis, dvs. att de alltså är påverkade av äldre prejudikatlära.

I nästa kapitel undersöks vad en stor del av ovan nämnda rättskällor har att säga om försörjningskravet.

4. Försörjningskravet i rättskällorna

4.1. Inledning

I det här kapitlet undersöks hur försörjningskravet vid familjeåterförening regleras i ett antal rättskällor. Avstamp tas i de positioner som kartlades i föregående kapitel: den rättspolycentriska positionen och den rättsmonocentriska positionen. Positionerna pekar i huvudsak ut samma rättskällor, men representerar olika uppfattningar om hur svenska domstolar säkerställer att källorna beaktas och hur domstolarna rangordnar dessa. Vidare utgår positionerna från att EU-rätten och Europakonventionen är tydligare referensramar för svenska domstolar jämfört med andra internationella källor (jfr kapitel 3). Av denna anledning lämnas delar av folkrätten utanför förevarande kapitel.²³²

4.2. Försörjningskravets förhållande till Europakonventionen och barnkonventionen

Genom Europakonventionen har Europas stater bundit sig till att respektera en rad rättigheter i förhållande till var och en²³³ som befinner sig inom respektive stats jurisdiktion, däribland *rätten till familjeliv* i konventionens artikel 8. Med "familj" avses primärt den s.k. kärnfamiljen, dvs. gifta makar och deras minderåriga barn, men även andra familjerelationer anses under vissa förutsättningar omfattas av

²³² Däribland artikel 16 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och artikel 23 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

²³³ Se artikel 1 i Europakonventionen. För en diskussion om hur konventionen tidigt präglades av ett ambivalent förhållande till personer som inte var medborgare i de kontraktsslutande staterna, se Dembour 2015, s. 35–65.

konventionen.²³⁴ Rätten till familjeliv är inte absolut; enligt konventionstexten kan en stat inskränka rätten om det ”i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska västånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter”. Artikelns systematik bygger på en idé om balansering; inskränkningar i rätten ska vara *proportionerliga*, vilket innebär att individens intresse(n) ska vägas mot (framför allt) statens.²³⁵ Vid prövningen av om det föreligger ett legitimt undantag från rätten till familjeliv har Europadomstolen historiskt tillskrivit konventionsstaterna ett förhållandevis stort skönsmässigt bedömningsutrymme.²³⁶

Europadomstolens praxis ger uttryck för synsättet att konventionsstaterna har rätt att kontrollera migranternas inresa och vistelse.²³⁷ Den ger även uttryck för uppfattningen att artikel 8 inte innebär en övergripande skyldighet för konventionsstaterna att respektera personers val av bosättningsland eller att familjeåterförening tillåts på staternas respektive territorium.²³⁸ En central fråga i Europadomstolens bedömningar har varit att försöka fastställa om det är rimligt att en person förflyttar sitt familjeliv *någon annanstans* (den s.k. *någon annanstans-doktrinen*).²³⁹ Den enskilda behöver alltså som utgångspunkt visa att hen inte kan

²³⁴ För en diskussion, se Danelius 2015, s. 415f, s. 393ff. Bland annat skyddas familjeliv mellan föräldrar och vuxna barn under vissa förutsättningar av artikel 8, se t.ex. Europadomstolens dom den 12 januari 2010 i mål *A.W. Khan mot Förenade Kungariket*, appl. 47486/06; Europadomstolens dom den 7 december 2021 i mål *Savran mot Danmark*, appl. 57467/15; Europadomstolens dom den 29 januari 1997 i mål *Bouchelkia mot Frankrike*, appl. 23078/93; Europadomstolens beslut den 15 januari 2019 i mål *Yesthla mot Nederländerna*, appl. 37115/11; Europadomstolens dom den 20 oktober 2022 i mål *M.T. m.fl. mot Sverige*, appl. 22105/18; Europadomstolens dom den 14 juni 2011 i mål *Osman mot Danmark*, appl. 38058/09.

²³⁵ Som utgångspunkt undersöks alltså, som ett första steg, om det föreligger ett familjeliv mellan släktingarna (dvs. huruvida ett familjeliv är etablerat) och om en inskränkning av rätten till familjeliv har ägt rum. Därefter om inskränkningen har gjorts för att främja något av de legitima syften som anges i artikeln. Som ett sista steg undersöks om inskränkningen är proportionerlig. För en diskussion, se Rainey, Wicks & Ovey 2017, s. 359f; Dane 2019, s. 131f.

²³⁶ För en diskussion, se Costello 2016, s. 152. Se även Cameron & Kirilova Eriksson 1993, s. 70ff.

²³⁷ För en redogörelse för hur detta synsätt har vuxit fram, se Dembour 2015, s. 96ff. Synsättet slogs för första gången fast i Europadomstolens dom den 28 maj 1985 i mål *Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade kungariket*, appl. 9214/80, 9473/81, 9474/81. För en kritik av Europadomstolens bedömning och synsätt, se t.ex. Dembour 2015, s. 3f, s. 111–119. Se även Schotel 2012; Farahat 2009.

²³⁸ För en sammanställning av en stor del av denna praxis, se Europadomstolens dom den 9 juli 2021 i mål *M.A. mot Danmark*, appl. 6697/18, punkt 134. Se även Carrera & Vankova 2019, s. 10; Dembour 2015, s. 97ff; Costello 2016, s. 113.

²³⁹ Se t.ex. Europadomstolens dom den 28 november 1996 i mål *Ahmut mot Nederländerna*, appl. 21702/93; Europadomstolens dom den 21 december 2001 i mål *Sen mot Nederländerna*, appl.

åtnjuta familjeliv någon annanstans än i konventionsstaten.²⁴⁰ Vidare har Europadomstolen återkommande beaktat omständigheten att ”de involverade personerna var medvetna om att deras migrationsrättsliga status var sådan att det inte gick att räkna med att de skulle kunna leva tillsammans i en konventionsstat”.²⁴¹ Domstolen tar dock hänsyn till de berörda personernas band till hemlandet respektive konventionsstaten, liksom om familjelivet effektivt kommer att skadas om personerna inte beviljas familjeåterförening i konventionsstaten.²⁴²

Vad gäller proportionalitetsbedömningarna i förhållande till artikel 8 har framhållits att Europadomstolen tenderar att hantera det statliga intresset av migrationskontroll som en given faktor som inte är i behov av verifiering (exempelvis genom att beakta den ekonomiska eller arbetsmarknadsmässiga situationen i konventionsstaten). I domstolens bedömningar framstår ofta det individuella intresset av familjeåterförening som den enda variabeln som är möjlig att bedöma.²⁴³ Det har vidare påpekats att domstolen har undvikit att formulera tydliga principer och att den – genom att fokusera på omständigheterna i varje enskilt fall och med en ”ofta divergerande bedömning av det omgivande sammanhanget”²⁴⁴ – har minimerat

31465/96; Europadomstolens beslut den 25 mars 2003 i mål *I.M. mot Nederländerna*, appl. 41226/98; Europadomstolens dom den 1 december 2005 i mål *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna*, appl. 60665/00; Europadomstolens dom den 14 juni 2011 i mål *Osman mot Danmark*, appl. 38058/09. Se även Costello 2016, s. 113f.

²⁴⁰ Carrera & Vankova 2019, s. 10; Costello 2016, s. 129.

²⁴¹ Dane 2019, s. 321. Även detta kan kopplas till domstolens resonemang i *Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade kungariket* (dom den 28 maj 1985, appl. 9214/80, 9473/81, 9474/81). Inställningen har därefter slagits fast i efterföljande praxis. Se t.ex. Europadomstolens dom den 24 maj 2016 i mål *Biao mot Danmark*, appl. 38590/10; Europadomstolens dom den 31 juli 2008 i mål *Omoregie m.fl. mot Norge*, appl. 265/07.

²⁴² Det kan dock noteras att en stor del av Europadomstolens praxis om artikel 8 har rört utvisning. Se t.ex. följande avgöranden där domstolen funnit kränkningar av artikel 8: Europadomstolens dom den 11 juli 2000 i mål *Ciliz mot Nederländerna*, appl. 29192/95; Europadomstolens dom den 21 juni 1988 i mål *Berrehab mot Nederländerna*, appl. 10730/84; Europadomstolens dom den 3 oktober 2014 i mål *Jeunesse mot Nederländerna*, appl. 12738/10; Europadomstolens dom den 31 januari 2006 i mål *Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna*, appl. 50435/99; Europadomstolens dom den 28 juni 2011 i mål *Nunez mot Norge*, appl. 55597/09. Domstolen förefaller dock beakta i huvudsak samma omständigheter i familjeåterföreningssituationer (se vidare Dane 2019, s. 321).

²⁴³ Se exempelvis Dembour 2015, s. 121. Se även Costello 2016, s. 127; Brems 2014, s. 152. Det har dock diskuterats huruvida Europadomstolen på senare år har börjat visa ett större intresse för legitimiteten i det statliga intresset av migrationskontroll. För en diskussion, se Nuñez 2016. Jfr även *Biao mot Danmark* (dom den 24 maj 2016, appl. 38590/10); *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18).

²⁴⁴ Costello 2016, s. 126. Min översättning.

prejudikatvärdet av sina domar.²⁴⁵ Det är med andra ord svårt att ge några *generella exempel* på otillåtna inskränkningar av rätten till respekt för familjelivet i relation till familjeåterförening.

Europadomstolen har framför allt ansett att det föreligger otillåtna inskränkningar av artikel 8 i familjeåterföreningssituationer som rör *barn*.²⁴⁶ Främst i sammanhang där barnet befinner sig utanför en konventionsstat och ansöker om familjeåterförening med resterande familjemedlemmar som befinner sig i sistnämnda konventionsstat.²⁴⁷ Europadomstolen har också återkommande gjort gällande att konventionsstaterna ska beakta principen om barnets bästa.²⁴⁸ Den har visserligen betonat att barnets bästa inte är ett trumfkort som innebär att familjeåterförening alltid ska beviljas i förhållande till barn.²⁴⁹ Vid bedömningarna av artikel 8 förväntas dock konventionsstaternas myndigheter sätta barnets bästa i förgrunden och göra en noga undersökning av det aktuella barnets intressen och situation.²⁵⁰ Vid bedömningen av om ett nekande av familjeåterförening är proportionerligt har domstolen bland annat

²⁴⁵ Spijkerboer 2009, s. 291. Se även Costello 2016, s. 128; Grahn-Farley 2019, s. 21ff. Europadomstolen har också betonat att den inte ser det som sitt uppdrag att göra generella utvärderingar av lagstiftning eller ifrågasatt praxis. I stället ska den "begränsa sig till att undersöka de frågor som har aktualiserats i det aktuella målet, dock utan att bortse från det generella sammanhanget" (*M.T. m.fl. mot Sverige* [dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18], punkt 94, min översättning). Se också bland annat Europadomstolens dom den 20 oktober 2011 i mål *Nejdet Şahin och Perihan Şahin mot Turkiet*, appl. 13279/05.

²⁴⁶ Se t.ex. *Sen mot Nederländerna* (dom den 21 december 2001, appl. 31465/96); *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna* (dom den 1 december 2005, appl. 60665/00). För en belysning av hur kontext och individuella omständigheter påverkar domstolens bedömning, se även *Ahmut mot Nederländerna* (dom den 28 november 1996, appl. 21702/93); Europadomstolens dom den 19 februari 1996 i mål *Gül mot Schweiz*, appl. 23218/94; Europadomstolens dom den 30 juli 2013 i mål *Berisha mot Schweiz*, appl. 948/12.

²⁴⁷ I *Sen mot Nederländerna* (dom den 21 december 2001, appl. 31465/96) ansågs det strida mot artikel 8 att neka ett minderårigt barn bosatt i Turkiet att återförenas med sina föräldrar och familj i Nederländerna. I *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna* (dom den 1 december 2005, appl. 60665/00) ansågs det strida mot artikel 8 att neka ett minderårigt barn bosatt i Eritrea att återförenas med sin familj i Nederländerna.

²⁴⁸ Enligt Europadomstolen ingår barnkonventionen i den internationella rätt som domstolen ska beakta i mål som rör familjeåterförening (*Berisha mot Schweiz* [dom den 30 juli 2013, appl. 948/12]; jfr även Dane 2019, s. 319).

²⁴⁹ *Berisha mot Schweiz* (dom den 30 juli 2013, appl. 948/12); Europadomstolens dom den 8 november 2016 i mål *El Ghatet mot Schweiz*, appl. 56971/10; Europadomstolens beslut den 31 mars 2016 i *I.A.A. m.fl. mot Förenade kungariket*, appl. 25960/13. För en diskussion, se Dane 2019, s. 319ff.

²⁵⁰ *El Ghatet mot Schweiz* (dom den 8 november 2016, appl. 56971/10), punkt 46.

beaktat barnets ålder, situationen i ursprungslandet och nivån av beroende i förhållande till föräldrarna.²⁵¹

Det kan i sammanhanget noteras att barnkonventionen innehåller en särskild bestämmelse som rör familjeåterförening (artikel 10). Där slås fast att ”ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat [ska] behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna”. Innebörden av artikeln har i litteraturen tolkats på ett liknande sätt som artikel 8 i Europakonventionen. Om konventionsstaternas myndigheter får in en familjeåterföreningsansökan från ett barn eller föräldrar till ett barn ska de ”pröva ansökan utifrån barnets bästa och utifrån den reella möjligheten för familjen att bo någon annanstans”. Artikeln innebär dock inte en rätt till uppehållstillstånd eller ”någon absolut skyldighet för en konventionsstat att bevilja familjeåterförening på dess eget territorium”.²⁵² Av artikel 3 i barnkonventionen framgår även att domstolar, vid åtgärder som rör barn, i första hand ska beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Principen om barnets bästa är sedan 1989 inskriven i 1 kap. 10 § utlänningslagen, som alltså är en transformering av konventionens artikel 3.²⁵³

Sannolikheten att ett nekande av familjeåterförening utgör en oproportionerlig inskränkning i rätten till familjeliv är även något större i fall som rör *flyktingar*. Av Europadomstolens praxis följer nämligen att *någon annanstans*-doktrinen tillämpas på ett mindre strikt sätt i dessa situationer.²⁵⁴ Vad gäller flyktingar har domstolen bland annat gjort gällande att det genom själva sakförhållandet föreligger oöverstigliga hinder att etablera familjeliv i ursprungslandet.²⁵⁵ Vidare har domstolen framhållit att ”familjens enhet är en grundläggande rättighet för flyktingar och att familjeåterförening är grundläggande för att möjliggöra att personer som har flytt undan förföljelse kan återuppta ett normalt liv” och att ”det råder konsensus på internationell och europeisk nivå om att flyktingar är i behov av en familjeåterföreningsprocess som är mer förmånlig än den som gäller för andra utlänningar”.²⁵⁶

²⁵¹ För en diskussion, se Spijkerboer 2009 s. 276ff; Dane 2019, s. 321f; Carrera & Vankova 2019, s. 10f; Costello 2016, s. 122ff. Omständigheten att en förälder har valt att bosätta sig utanför hemlandet ska inte automatiskt tolkas som att hen har beslutat att oåterkalleligt lämna barnen (*Sen mot Nederländerna* [dom den 21 december 2001, appl. 31465/96], punkt 40; Dane 2019, s. 322; jfr även Costello 2016, s. 124, s. 129).

²⁵² Dane 2019, s. 311.

²⁵³ För en diskussion, se Dane 2019, s. 305–312, s. 22f.

²⁵⁴ Jfr Carrera & Vankova 2019, s. 11.

²⁵⁵ Se t.ex. Europadomstolens dom den 29 juli 2010 i mål *Mengesha Kimfe mot Schweiz*, appl. 24404/05. Jfr Carrera & Vankova 2019, s. 11.

²⁵⁶ Europadomstolens dom den 10 juli 2014 i mål *Tanda-Muzinga mot Frankrike*, appl. 2260/10, punkt 75; Europadomstolens dom den 10 juli 2014 i mål *Mugenzi mot Frankrike*, appl. 52701/09, punkt 54. Min översättning. Jfr också CommDH(2019)19.

Vidare har Europadomstolen vid några tillfällen uttalat sig om hur rätten till familjeliv förhåller sig till att konventionsstaterna uppställer försörjningskrav som villkor för familjeåterförening.²⁵⁷ Vad gäller anknytningspersoner som inte har erkänts internationellt skydd har domstolen ansett att det är förenligt med artikel 8 att ställa upp sådana krav. I vart fall om det *inte* har framkommit att anknytningspersonen har *ansträngt sig* för att försöka uppfylla kraven.²⁵⁸ Vad gäller anknytningspersoner som är flyktingar har domstolen kommit fram till olika slutsatser.²⁵⁹ Även här har domstolen fokuserat på omständigheterna i det enskilda fallet, varför det är svårt att dra några generella slutsatser av dessa avgöranden.

År 2024 fann Europadomstolen att tillämpningen av försörjningskravet i den svenska begränsningslagen *inte* stred mot artikel 8 i relation till en barnfamilj där anknytningspersonen hade beviljats flyktingstatus (*Dabo mot Sverige*).²⁶⁰ Målet rörde begränsningslagens bestämmelser om att tillämpa försörjningskrav i förhållande till vuxna flyktingar vars familjemedlemmar ansöker om familjeåterförening mer än tre månader efter det att personen har beviljats uppehållstillstånd. I målet hade sökandens

²⁵⁷ Se framför allt Europadomstolens dom den 26 april 2007 i mål *Konstantinov mot Nederländerna*, appl. 16351/03, punkt 50; Europadomstolens beslut den 20 oktober 2005 i mål *Haydarie m.fl. mot Nederländerna*, appl. 8876/04, s. 13; Europadomstolens dom den 18 januari 2024 i mål *Dabo mot Sverige*, appl. 12510/18; Europadomstolens dom den 4 juli 2023 i mål *B.F. m.fl. mot Schweiz*, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20. Jfr också Europadomstolens dom den 11 juni 2013 i mål *Hasanbasic mot Schweiz*, appl. 52166/09, punkt 59.

²⁵⁸ I *Konstantinov mot Nederländerna* (dom den 26 april 2007, appl. 16351/03) anförde exempelvis domstolen att en omständighet som talade för att det var rimligt att de nederländska myndigheterna tillämpade ett försörjningskrav i det aktuella fallet var att det inte hade framkommit att anknytningspersonen tidigare hade uppfyllt försörjningskravet eller ”åtminstone ansträngt sig för att uppfylla kraven” (punkt 50, min översättning). I *Haydarie m.fl. mot Nederländerna* (beslut den 20 oktober 2005, appl. 8876/04) argumenterade den nederländska staten för att var det oskäligt och oproportionerligt för staten att tillämpa ett försörjningskrav enbart om sökanden, *trots stora ansträngningar*, saknade möjligheter till självständig försörjning genom lönearbete. Sådana ansträngningar kunde enligt de nederländska myndigheterna bland annat uppvisas genom att sökanden anmälde sig som arbetssökande och var beredd att ta arbeten som inte korresponderade med utbildning och arbetslivserfarenhet. Sökanden å sin sida menade att hen behövde vara hemma och ta hand om sin rullstolsburna syster, att systemen vägrade att ta emot hjälp från främlingar och att sökanden inte vågade lämna systemen ensam i hemmet. Europadomstolen följde i stor utsträckning den nederländska statens linje och menade att det var skäligt att tillämpa ett försörjningskrav i målet eftersom det inte hade framkommit att sökanden hade sökt arbete aktivt utan i stället ”föredragit att ta hand om sin rullstolsburna syster i hemmet” (s. 14, min översättning). För en diskussion om hur domstolens bedömning ger uttryck för en flerförsörjarnorm där primärt lönearbete utanför hemmet betraktas som en godtagbar försörjningskälla, se Staiano 2015.

²⁵⁹ *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18); *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20).

²⁶⁰ *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18).

familjemedlemmar inte inkommit med sina ansökningar inom denna tremånadersfrist, varför sökanden omfattades av försörjningskravet. Då sökanden inte uppfyllde kravet avslogs familjemedlemmarnas ansökningar. Europadomstolen konstaterade att konventionsstaterna tillerkänns ett stort skönsmässigt bedömningsutrymme vid tillämpningen av detta slags bestämmelser. Den framhöll dock behovet av en individuell prövning och att de berörda personernas specifika situation beaktas. Vidare konstaterade domstolen att flyktingar saknar möjlighet till familjeåterförening i ursprungs-/hemlandet och att konventionsstaterna måste fästa större vikt vid intresseavvägningen ju längre tid som går. Om en flykting gör ”allt som rimligtvis kan krävas för att bli finansiellt oberoende” men trots detta misslyckas med att uppnå försörjningskravet, kan en alltför stelbent tillämpning leda till en permanent familjeseparation.²⁶¹

Vad gäller de i målet individuella omständigheterna framhöll domstolen att nekandet av familjeåterförening skedde vid en tidpunkt då anknytningspersonen hade haft uppehållstillstånd som flykting i ett och ett halvt år. Familjemedlemmarna hade bara ansökt om familjeåterförening en gång och ansågs närsomhelst kunna ansöka om familjeåterförening på nytt.²⁶² Sökanden var läkare, hade studerat svenska och bedömdes ha goda förutsättningar att uppfylla försörjningskravet i framtiden.²⁶³ Domstolen konstaterade även att sökandens familjemedlemmar befann sig utanför det land mot vilket sökanden hade skyddsskäl, varför sökanden kunde besöka dem där. Familjen ansågs även kunna upprätthålla kontakten på andra sätt.²⁶⁴

År 2023 fann Europadomstolen däremot att tillämpningen av ett försörjningskrav i schweizisk lagstiftning stred mot artikel 8 i relation till tre anknytningspersoner som hade fått status som s.k. *sur plus*-flyktingar (*B.F. m.fl. mot Schweiz*).²⁶⁵ Den schweiziska lagstiftningen innebar att dessa personer – för att kunna återförenas med sina familjer i Schweiz – dels behövde vänta i tre år, dels behövde kunna försörja sig och familjemedlemmarna. De schweiziska myndigheterna hade nekat sökandena familjeåterförening med hänvisning till att de inte uppfyllde kraven på försörjning. Europadomstolen betonade att myndigheterna visserligen har ett stort skönsmässigt

²⁶¹ *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18), punkt 107. Se även *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkt 105.

²⁶² *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18), punkterna 111-112.

²⁶³ *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18), punkt 113. Domstolen konstaterade även att den svenska lagstiftningen, vid tidpunkten för dess avgörande, stipulerade att undantag från kravet skulle göras om det förelåg s.k. särskilda skäl (se vidare längre fram i kapitlet, avsnitt 4.4.5), punkt 115.

²⁶⁴ *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18), punkt 117.

²⁶⁵ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20). Med *sur plus*-flyktingar avses flyktingar vars skyddsbehov har uppstått efter det att personerna har lämnat hem-/vistelselandet.

utrymme vid tillämpningen av försörjningskrav men att det inte kan krävas att anknytningspersoner med flyktingstatus ”gör det omöjliga”.²⁶⁶ Domstolen betonade att detta slags ansökningar ska bedömas med flexibilitet och innehålla individualiserade intresseavvägningar – vilket bedömdes vara särskilt viktigt i målet, eftersom de aktuella familjerna hade varit separerade under lång tid (i vissa fall uppemot sju år). Den schweiziska lagstiftningen innehöll heller ingen bestämmelse liknande begränsningslagens tremånadersfrist, under vilken flyktingar var undantagna från försörjningskravet. Vad gäller den första sökanden konstaterade domstolen att personens inkomster inte nådde upp till försörjningskravet men att personen hade varit ”integrerad i arbetsmarknaden under flera år” och gjort allt som kunde förväntas för att få en försörjning som räckte för sig och familjemedlemmarna.²⁶⁷ I förhållande till den andra sökanden konstaterade domstolen att personen visserligen arbetade deltid och mottog socialt bistånd, men att detta var vad som kunde förväntas givet att personen också hade ensam vårdad om tre barn.²⁶⁸ Vad gäller den tredje sökanden hade denne aldrig förvärvat arbetat i Schweiz, men de schweiziska myndigheterna hade bedömt att personen av hälsoskäl var oförmögen att förvärvsarbeta.²⁶⁹ I dessa tre fall ansåg Europadomstolen att de schweiziska myndigheterna inte hade fått till stånd en rättvis intresseavvägning.²⁷⁰ I förhållande till en av sökandena gjordes dock en annan bedömning. Även här framgick att sökanden aldrig hade förvärvat arbetat i Schweiz, men domstolen ansåg att det inte fanns stöd för att personen helt saknade förmåga att arbeta. Inte heller framgick att sökanden hade tagit initiativ till att ”förbättra sin finansiella situation”.²⁷¹

Europadomstolen har vidare tagit ställning till konventionsstatlig lagstiftning som innebär att en konventionsstat skjuter upp beviljandet av familjeåterförening av andra anledningar än att försörjningskravet inte är uppfyllt. År 2021 fann domstolen att tillämpningen av Danmarks migrationslagstiftning stred mot artikel 8 i relation till en

²⁶⁶ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkt 105. Min översättning.

²⁶⁷ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkt 127.

²⁶⁸ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkt 129.

²⁶⁹ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkt 131.

²⁷⁰ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkt 134.

²⁷¹ *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20), punkterna 133-134.

anknytningsperson som tillskrivits subsidiär skyddsstatus.²⁷² Den danska lagstiftningen slog fast att personer som tillskrivits sådan status behövde vänta i *tre år* innan de kunde ansöka om familjeåterförening. I målet betonade Europadomstolen att konventionsstaterna har ett stort²⁷³ skönsmässigt utrymme vid tillämpningen av detta slags väntetidsbestämmelser, men att frågan om en rättvis balans i proportionalitetsbedömningen blir särskilt viktig i dessa fall. I det aktuella målet ansågs den enskildes intresse av familjeåterförening väga tyngre än den danska statens intresse av att tillämpa en tre år lång vänteperiod.

År 2022 fann Europadomstolen däremot att tillämpningen av den svenska begränsningslagen *inte* stred mot artikel 8 i relation till en familj (*M.T. m.fl. mot Sverige*).²⁷⁴ Mer konkret begränsningslagens bestämmelser om att tillfälligt inskränka möjligheterna till familjeåterförening för alternativt skyddsbehövande personer. Europadomstolen beaktade de individuella omständigheterna, statens ekonomiska intresse av att tillfälligt begränsa migrationen och att begränsningslagen var tillfällig, vilket i praktiken (dvs. för familjen) ledde till en kortare väntetid än tre år.²⁷⁵ I målet ansåg Europadomstolen även att tillämpningen av begränsningslagen – vilken innebar större möjligheter till familjeåterförening för flyktingar jämfört med för alternativt skyddsbehövande personer – var rimlig och objektivt motiverad. Att tillämpa lagen

²⁷² *M.A. mot Danmark* (dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18). För en analys av målet, se Tan & Vedsted-Hansen 2021; Molbæk-Steensig 2022.

²⁷³ I varje fall i förhållande till personer som inte har beviljats flyktingstatus och som vill återförenas med familjemedlemmar.

²⁷⁴ *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18).

²⁷⁵ *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18) rörde en förälder och ett barn som ansökt om familjeåterförening till sin son/bror i Sverige. I målet hade Migrationsverket avslagit ansökan med hänvisning till att alternativt skyddsbehövande personer enligt begränsningslagen var tillfälligt undantagna från möjligheten till familjeåterförening. Vad gäller de individuella omständigheterna i målet beaktade Europadomstolen bland annat de aktuella personernas ålder, att de hade begränsade respektive inga band till Sverige, att det saknades indikationer på eventuell sårbarhet eller beroende mellan anknytningspersonen och sökandena, att familjemedlemmarna kunde upprätthålla kontakt via telefon och sms och att familjemedlemmarna *de facto* bara var undantagna från möjligheten till familjeåterförening i ett och ett halvt år (jfr med tre år i *M.A. mot Danmark* [dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18]). Se vidare *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18), punkterna 72–78. Därtill betonade domstolen att den svenska lagstiftningen – till skillnad från den danska – resulterade i en treårig avstängningstid enbart för de som ansökte om familjeåterförening precis när begränsningslagen trädde i kraft och att väntetiden därefter gradvis förkortades (*M.T. m.fl. mot Sverige* [dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18], punkterna 60–71). Det kan i sammanhanget noteras att barnen i *M.T. m.fl. mot Sverige* var tonåringar (under processen fyllde det ena 18 år). I ett annat avgörande har Europadomstolen uttalat att en två år lång separation utgör en avsevärt lång tid för barn som är sju och nio år gamla (se *Nunez mot Norge* [dom den 28 juni 2011, appl. 55597/09] som dock rör utvisning).

ansågs alltså vara förenligt med konventionens artikel 14 som slår fast att konventionens fri- och rättigheter ska säkerställas ”utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt”.²⁷⁶

Europadomstolen har även betonat att beslut om familjeåterförening som innebär en inskränkning av artikel 8 ska innehålla en motivering. Beslutet kan annars framstå som godtyckligt.²⁷⁷ Domstolen har även – i förhållande till beslut som rör barn – uttalat att en kränkning av artikel 8 kan ha ägt rum om det på grund av bristande motivering inte går att utläsa vilka intressen som har lagts till grund för bedömningen och hur dessa har balanserats. Så även om beslutets konsekvenser hade varit förenliga

²⁷⁶ Artikel 14 innebär att om en konventionsstats migrationspolicy väcker frågor om rätten till familjeliv så kan policyn bryta mot diskrimineringsförbudet, även om policyn i det enskilda fallet visar sig vara förenlig med artikel 8. För ett exempel, se *Biao mot Danmark* (dom den 24 maj 2016, appl. 38590/10). Diskriminering kan alltså förekomma om en generell policy har ”oproportionerligt skadliga effekter för en särskild grupp” (se Europadomstolens dom den 13 november 2007 i mål *D.H. m.fl. mot Tjeckien*, appl. 57325/00, punkt 209 [min översättning]; jfr Carrera & Vankova 2019, s. 11f). Vad gäller *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18) menade domstolens majoritet att det fanns såväl faktiska som rättsliga argument till stöd för att personer som flyr en allmän situation i sitt hemland inte befinner sig i en situation som är jämförbar och fullt likvärdig med den situation som personer som har flytt sitt hemland till följt av en individualiserad risk för förföljelse eller illabehandling befinner sig i – både när det kommer till behovet av skydd och behovet av familjeåterförening. Domstolen gjorde samtidigt gällande att det saknas konsensus på nationell, internationell och europeisk nivå om ifall det, när det gäller rätten till familjeliv, är nödvändigt eller lämpligt att skilja mellan flyktingar och personer med alternativa skyddsbehov (*M.T. m.fl. mot Sverige* [dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18] punkterna 105–107). Även i *M.A. mot Danmark* (dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18) gjorde sökande gällande att treårsregeln stred mot artikel 8 i kombination med diskrimineringsförbudet i artikel 14, eftersom personer med vissa former av skyddsstats inte omfattades av regeln. Då det förelåg en kränkning av artikel 8 läst ensam ansåg dock domstolen att det saknades behov av att närmare undersöka om det hade ägt rum en kränkning av artikel 8 i kombination med artikel 14 (*M.A. mot Danmark* [dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18], punkterna 194–197). För ett exempel på en röst som ifrågasätter konventionsenligheten med lagstiftning som gör möjligheten till familjeåterförening beroende av skyddsstatus, se Europarådets kommissionär under processen i *M.A. mot Danmark* (dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18). Enligt kommissionären kan förenligheten bland annat ifrågasättas eftersom sökande som flyr från länder med konflikt oftast beviljas subsidiär/alternativ skyddsstatus snarare än flyktingstatus. Lagstiftning som gör skillnad mellan olika kategorier av skyddsbehövande vad gäller möjligheterna till familjeåterförening riskerar därmed att slå särskilt hårt mot sökande med bakgrund i vissa länder (CommDH[2019]4, punkterna 5–9 och 39).

²⁷⁷ För en översikt, se Lundqvist 2018, s. 783f. Se även Brems 2014, s. 152. För en diskussion i förhållande till barn, se Dane 2019, s. 319ff. Se vidare *El Ghatet mot Schweiz* (dom den 8 november 2016, appl. 56971/10).

med artikel 8 om de hade motiverats.²⁷⁸ Att migrationsmyndigheterna har refererat till konventionsåtaganden enbart ”i abstrakta termer” innebär dock inte per automatik en kränkning av artikel 8. Europadomstolen gör en kontextuell bedömning. I nyss nämnda *M. T. m.fl. mot Sverige* hade både Migrationsverket och migrationsdomstolen kort konstaterat att det aktuella beslutet/avgörandet inte stred mot svenska konventionsåtaganden. Europadomstolen ansåg dock att bedömningen inte kunde betraktas som godtycklig och oförenlig med artikel 8. Detta eftersom begränsningslagen trots allt fastslog att migrationsmyndigheterna skulle ta ställning till om ett nekande av familjeåterförening stred mot svenska konventionsåtaganden (en instruktion som Europadomstolen antog att myndigheterna följde). Europadomstolen konstaterade även att sökandena hade åberopat svenska konventionsåtaganden först i Migrationsöverdomstolen och anförde att:

[T]he Court is satisfied, having regard also to their margin of appreciation, that the authorities of the respondent State, when suspending the applicants’ right to apply for family reunification, struck a fair balance between, on the one hand, the applicants’ interest in being reunited in Sweden and, on the other, the interest of the community as a whole in protecting the economic well-being of the country by regulating immigration and controlling public expenditure.²⁷⁹

Ytterligare en omständighet som tycks ha bidragit till Europadomstolens slutsats var statistik, presenterad av den svenska staten, som visade att ett ”betydande antal uppehållstillstånd” hade beviljats familjemedlemmar till flyktingar och alternativt skyddsbehövande personer under de år som begränsningslagen hade tillämpats (hur många av dessa uppehållstillstånd som hade beviljats med hänvisning till att ett nekande stred mot svenska konventionsåtaganden framgick dock inte av statistiken).²⁸⁰ Ytterligare en bidragande orsak till Europadomstolens slutsats förefaller ha varit att Migrationsöverdomstolen, i ett annat avgörande, hade ansett att det stred mot artikel 8 och barnkonventionen att neka familjeåterförening för en familj där anknytningspersonen var ett åttaårigt barn med status som alternativt skyddsbehövande

²⁷⁸ För en diskussion, se Dane 2019, s. 320f. Se även *El Ghatet mot Schweiz* (dom den 8 november 2016, appl. 56971/10), punkterna 52–53.

²⁷⁹ *M. T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18), punkt 84.

²⁸⁰ *M. T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18) punkt 83 (min översättning), jfr även punkterna 41–46. Av uppgifterna framgick inte heller hur många som hade ansökt om uppehållstillstånd på grund av anknytning till en skyddsbehövande person i Sverige under den aktuella perioden och/eller hur beviljandegraden förhöll sig till beviljandegraden före begränsningslagens ikraftträdande. Även vid min kontakt med Migrationsverket har det varit svårt att få fram sådan statistik.

(MIG 2018:20).²⁸¹ En av Europadomstolens domare var dock skiljaktig, då denne ifrågasatte att det gick att säkerställa att de individuella omständigheterna hade utretts och beaktats i tillräcklig utsträckning.²⁸²

Sammanfattningsvis inbegriper artikel 8 inte en *generell* rätt till familjeåterförening, vilket hänger samman med hur Europadomstolen har tolkat konventionen.²⁸³ I situationer som involverar barnfamiljer och skyddsbehövande personer (främst flyktingar) är det dock särskilt påkallat att beakta Europadomstolens praxis.

4.3. Försörjningskravets förhållande till EU-rätten

4.3.1. Familjeåterföreningsdirektivet och EU-stadgan

Inom EU har den fria rörligheten länge kopplats samman med familjeåterförening.²⁸⁴ Den fria rörligheten knöts dock tidigt till medborgarskap i en medlemsstat, varför frågor om tredjelandsmedborgare länge låg utanför EU:s befogenheter.²⁸⁵ Det var inte förrän 1999, genom Amsterdamfördraget, som EU fick befogenheter att lagstifta om tredjelandsmedborgares rättsliga ställning i unionen.²⁸⁶

²⁸¹ *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18), punkterna 83–84.

²⁸² *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18), domare Ktistakis skiljaktiga mening, punkt 3.

²⁸³ Jfr Dembour 2015, s. 96ff.

²⁸⁴ Det s.k. rörlighetsdirektivet innebär att rörliga EU-medborgare har långtgående möjligheter till familjeåterförening i en annan medlemsstat (se t.ex. EU-domstolens dom den 25 juli 2008 i mål C-127/08, *Metock*, EU:C:2008:449; EU-domstolens dom den 11 juli 2002 i mål C-60/00, *Car-penter*, EU:C:2002:434; Davies 2016). EU-medborgare som nyttjar den fria rörligheten gavs också tidigt, genom EU-domstolens praxis, förhållandevis stora möjligheter att återförenas med familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare. För en översikt avseende EU-medborgares möjligheter till familjeåterförening, se Costello 2016, s. 131–139.

²⁸⁵ Frågor om tredjelandsmedborgares ställning har dock diskuterats i unionen under en längre tid. Bland annat har kommissionen återkommande resonerat kring tredjelandsmedborgares ”integration” med det uttryckliga syftet att etablera en samsyn bland medlemsstaterna. För en redogörelse för dessa diskussioner, se Carrera 2009, s. 21–59.

²⁸⁶ Se ingressen till fördraget. Det var även genom Amsterdamfördraget som tredjelandsmedborgares rätt till inresa och bosättning kunde bli föremål för bindande, rättslig övervakning av EU-domstolen. Genom fördraget stärktes även EU-domstolens roll, exempelvis vad gäller möjligheten att lämna förhandsavgöranden. EU-domstolens befogenhet omfattade dock inte frågor som rörde åtgärder eller beslut om uppehållande av lag och ordning eller skyddet av den inre säkerheten (artikel 68 i EG-fördraget [Amsterdamfördraget]). Därmed innebar fördraget inte en fullständig supranationalisering av migrationspolitiken (Kostakopoulou 2000, s. 305; Chatty 2015, s. 173ff). Se även artikel 79 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

År 1999 konkretiserades EU:s befogenheter över migrationspolitiken genom det så kallade Tammerforsprogrammet. Syftet med mötet var att ge riktlinjer till EU-lagstiftaren avseende Amsterdamfördragets mål om EU som ett område med ”frihet, säkerhet och rättvisa” och att hitta en s.k. ”balans” mellan dessa tre koncept. Genom mötet lade rådet fram ett antal mål som behandlade tredjelandsmedborgares rättsliga ställning i unionen. Bland annat betonades behovet av *rättvis behandling* av tredjelandsmedborgare som vistas lagligen i en medlemsstat och att dessa personer ska tillerkännas rättigheter och skyldigheter som är *jämförbara* med de som gäller för EU-medborgare.²⁸⁷ Målen gav alltså uttryck för en vilja att öka tredjelandsmedborgares möjlighet till rörlighet och tillgång till rättigheter i unionen. Samtidigt definierar varken Tammerforsprogrammet eller EU-rätten vad som avses med att tredjelandsmedborgares rättigheter ska vara ”jämförbara” med de som gäller för EU-medborgare och ligga ”så nära EU-medborgarnas rättigheter som möjligt”.²⁸⁸ I litteraturen har framhållits att synen på tredjelandsmedborgares ställning i unionen präglas av ambivalens och/eller av en logik som framhåller tredjelandsmedborgares rättigheter såväl som skyldigheter, liksom inkludering såväl som exkludering.²⁸⁹ Det har vidare anförts att tredjelandsmedborgares rättighetsskydd i unionen, i kölvattnet av 2015 års ”flyktingkris”, har blivit alltmer underprioriterat. EU:s institutioner (däribland kommissionen och EU-domstolen) har i större utsträckning godtagit medlemsstaternas försök att frångå den unionsgemensamma migrationslagstiftningen.²⁹⁰ Huruvida denna ”statsvänlighet” är resultatet av att EU:s institutioner vill upprätthålla legitimitet i en tid då flera medlemsstater försöker återta kontrollen över migrationspolitiken, eller en inneboende tendens i EU:s migrationslagstiftning, är en fråga om vilken åsikterna går isär.²⁹¹

EU:s regler om familjeåterförening kom till ett decennium före 2015 års ”flyktingkris”. Faktum är att familjeåterförening var temat på den första

²⁸⁷ Jfr punkt 18 från mötets slutsatser (min kursivering).

²⁸⁸ Detta har i litteraturen kallats för EU:s *near equality*-paradigm (se t.ex. Halleskov 2005; Carrera 2009, s. 48f). Tammerforsprogrammet framhåller vidare tydligt migration och integration som två sammanlänkade fenomen (jfr KOM[2000] 757 slutlig, s. 15). För en diskussion om hur en sådan koppling tagit sig uttryck historiskt i unionen, se Carrera 2009, s. 21-47, s. 145-213. Vidare beskrev programmet integration vid en tvåpartsprocess, ”som innebär anpassning från både invandrarens och värdlandets sida” (KOM[2000] 757 slutlig, s. 19). Se vidare Carrera 2009, s. 47ff.

²⁸⁹ Se t.ex. Carrera 2009, s. 21-59. Jfr också Hansen 2008, s. 13ff, 196ff; Chatty 2015; Walters & Haahr 2005; Hindess 2004; Mezzadra 2006; Balibar 2009.

²⁹⁰ Loxa & Stoyanova 2022; Goldner Lang 2022. Notera dock att medlemsstaterna nyligen har kommit överens om grunddragen i EU:s nya migrationspakt.

²⁹¹ För en översikt, se Spijkerboer 2022, s. 117f.

lagstiftningsprodukt som skapades inom ramen för EU:s gemensamma migrationspolitik: familjeåterföreningsdirektivet.²⁹²

Direktivet fastslår en skyldighet för medlemsstaterna att tillåta vissa tredjelandsmedborgare som vistas lagligen på medlemsstaternas territorier att där återförenas med familjemedlemmar i kärnfamiljen (om även dessa familjemedlemmar är tredjelandsmedborgare).²⁹³ Det sätter alltså upp vissa minimistandarder eller -nivåer vad gäller innehållet i medlemsstaternas regler om familjeåterförening.²⁹⁴ I direktivets ingress framhålls att åtgärderna ska antas i överensstämmelse med ”den skyldighet att skydda familjen och att respektera familjelivet som har stadfäst i en rad internationellrättsliga instrument”. Särskilt Europakonventionen och EU-stadgan lyfts fram i texten.²⁹⁵ Vad gäller EU-stadgan fastslår artikel 7 en rätt till respekt för familjelivet. EU-stadgans utgångspunkt är att de rättigheter som uttrycks där som minst ska motsvara Europakonventionens.²⁹⁶ Också principen om barnets bästa kommer till uttryck i stadgan (artikel 24). Av EU-domstolens praxis följer även att stadgans bestämmelser om rätten till familjeliv och barnets bästa ska beaktas vid tillämpningen av den unionsrättsliga sekundärrätten (såsom familjeåterföreningsdirektivet).²⁹⁷

Vissa personkategorier är undantagna från familjeåterföreningsdirektivets tillämpningsområde, däribland personer med alternativa skyddsformer (det vill säga skyddsbehövande personer som inte är flyktingar) och s.k. högkvalificerade arbetstagare.²⁹⁸ Att personer med alternativa skyddsformer inte omfattas av direktivet

²⁹² Rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening. Direktivet var resultatet av fleråriga, omfattande förhandlingar och diskussioner i rådet och den version som slutligen antogs skiljde sig i flera avseenden från den version som nästan fyra år tidigare hade lagts fram av kommissionen. För en beskrivning av förhandlingarna, se Carrera 2009, s. 153–170. Jfr Groenendijk 2004, s. 118ff; Bonjour 2014.

²⁹³ Artikel 4(1) i familjeåterföreningsdirektivet. Därtill föreskrivs att medlemsstaterna *får* tillåta familjeåterförening även för personer utanför kärnfamiljen (artikel 4.2).

²⁹⁴ Utöver att fastslå miniminivåer för tredjelandsmedborgares möjligheter till familjeåterförening med kärnfamiljen innehåller direktivet minimistandarder för hur länderna ska pröva ansökningar om familjeåterförening, liksom bestämmelser gällande under vilka omständigheter som medlemsstaterna får avslå och återkalla ansökningar om familjeåterförening (se t.ex. artikel 5 och artiklarna 16–18).

²⁹⁵ Skäl 2 i direktivet.

²⁹⁶ Art. 52.3 i EU-stadgan. Se också Kullmann 2021, s. 195f, 201ff. Jfr också Lebeck 2016.

²⁹⁷ EU-domstolens dom den 6 december 2012 i de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776.

²⁹⁸ En förutsättning för direktivets tillämplighet är vidare att anknytningspersonen innehar ett uppehållstillstånd med en giltighetstid på *minst ett år* och att personen har *välgrundade utsikter att få ett varaktigt uppehållstillstånd* (artikel 3.1. i direktivet). Med högkvalificerade arbetstagare avses personer som omfattas av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU)2021/1883 av den 20

har varit föremål för kritik.²⁹⁹ Bland annat har EU-kommissionen uppmuntrat medlemsstaterna att anta regler som ger flyktingar och personer med alternativa skyddsformer liknande möjligheter till familjeåterförening.³⁰⁰ Vidare har EU-domstolen ansett sig vara behörig att tolka direktivet i ett mål där anknytningspersonen hade beviljats uppehållstillstånd på grund av alternativa skyddsbehov.³⁰¹

Utöver att innehålla skyldigheter för medlemsstaterna inrymmer familjeåterföreningsdirektivet skyldigheter för tredjelandsmedborgare. Förutom krav på försörjning, bostad och sjukförsäkring (nedan försörjningskravet) innehåller direktivet bestämmelser som möjliggör för medlemsstaterna att uppställa en rad krav kopplade till anknytningspersonens och/eller familjemedlemmarnas s.k. integration.³⁰² Vissa integrationskrav är särskilt inriktade på barn.³⁰³ Samtliga av direktivets medborgerliga integrationskrav är dock frivilliga för staterna att inkorporera i sina inhemska lagstiftningar.

Vad gäller direktivets försörjningskrav slår det fast att en medlemsstat får kräva att den person som har lämnat in en ansökan om familjeåterförening lägger fram bevis för att anknytningspersonen har en *bostad som anses normal* för en familj av jämförbar

oktober 2021 om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för högkvalificerad anställning och om upphävande av rådets direktiv 2009/50/EG (det nya blåkortsdirektivet); Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/66/EU av den 15 maj 2014 om villkor för inresa och vistelse för tredjelandsmedborgare inom ramen för företagsintern förflyttning av personal (ICT-direktivet) och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU)2016/801 av den 11 maj 2016 om villkoren för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för forskning, studier, praktik, volontärarbete, deltagande i elevutbytesprogram eller utbildningsprojekt och för au pairarbete. För personer som omfattas av dessa direktiv gäller generösare regler, vilket hänger samman med deras förväntade lönsamhet (se t.ex. Jesse 2014, jfr även Costello 2016, s. 131f).

²⁹⁹ Se t.ex. Costello 2016, s. 131 som beskriver det som "a shocking omission given their analogous needs and situation". Jfr också Groenendijk 2018.

³⁰⁰ KOM(2014) 210 slutlig, s. 25.

³⁰¹ EU-domstolens dom den 7 november 2018 i mål C-380/17, *K och B*, EU:C:2018:877.

³⁰² Artikel 7.2.

³⁰³ För det första möjliggör direktivet att medlemsstaterna, för att garantera en bättre "integration" och förhindra tvångsäktenskap, kräver att anknytningspersonen och dennes make/maka ska ha *uppnått en viss lägsta ålder*, dock högst 21 år, innan familjeåterförening beviljas (artikel 4.5). För det andra tillåter direktivet att medlemsstaterna, när ett barn är över tolv år och anländer på egen hand utan resten av sin familj, prövar om *barnet uppfyller kriteriet för integrering* innan de ger barnet tillstånd till inresa och vistelse (artikel 4.1). I preambeln till direktivet anges att möjligheten att begränsa rätten till familjeåterförening för barn över tolv år är avsedd att avspeglar barnets förmåga till integrering i tidig ålder och att begränsningen ska garantera att barnet förvärvar den utbildning och de språkkunskaper som krävs i skolan. Sistnämnda bestämmelse är dock förenad med en *standstill*-klausul och får bara tillämpas av de medlemsstater vars lagstiftning vid tidpunkten för direktivets genomförande föreskrev en sådan prövning (artikel 4.1).

storlek i samma område och som uppfyller medlemsstatens allmänna bestämmelser om säkerhet och sanitära förhållanden. Medlemsstaten får även kräva att anknytningspersonen har en *sjukförsäkring* som omfattar anknytningspersonen och dennes familjemedlemmar. Därtill får medlemsstaten kräva att anknytningspersonen har *stabila och regelbundna försörjningsmedel*. Medlen ska vara tillräckliga för att försörja anknytningspersonen och hans eller hennes familjemedlemmar utan hjälp från systemet för socialt bistånd i den berörda medlemsstaten. Medlemsstaten ska bedöma försörjningsmedlen med hänsyn till vilken typ av medel det rör sig om och till inkomsternas regelbundenhet. Nivån för minimilöner och pensioner samt antalet familjemedlemmar får beaktas.³⁰⁴ I vissa fall är dock flyktingar undantagna från försörjningskravet, nämligen om familjemedlemmarna gör ansökan om familjeåterförening inom tre månader efter att anknytningspersonen har fått uppehållstillstånd (jfr *Dabo mot Sverige*, där alltså Europadomstolen bland annat tog ställning till de svenska myndigheternas tillämpning av denna regel).³⁰⁵

Genom att medlemsstaterna får kräva att anknytningspersonen kan försörja *både* sig själv och sina familjemedlemmar möjliggör direktivet en flerförsörjarmodell.³⁰⁶ Om det vid en ansökan om förlängning av uppehållstillstånd visar sig att anknytningspersonen inte når upp till flerförsörjaransvaret ska dock även "familjemedlemmarnas bidrag till hushållets inkomst" beaktas.³⁰⁷ Vidare kan medlemsstaterna neka en förlängning av uppehållstillstånd om familjen inte längre har tillräckliga inkomster, vilket innebär att direktivet har element av s.k. deportabilitet (familjemedlemmarnas legala status kan påverkas även efter att de har beviljats uppehållstillstånd och anlänt till medlemsstaten).³⁰⁸

4.3.2. EU-domstolen om försörjningskravet

I samband med att familjeåterföreningsdirektivet antogs var det osäkert om EU-domstolen skulle tolka direktivet på ett sätt som tillerkänner tredjelandsmedborgare

³⁰⁴ Artikel 7.

³⁰⁵ Artikel 12. Om de anhöriga lämnar in ansökan inom tre månader så kan kraven dock ändå vara tillämpliga om familjeåterförening är möjlig i ett tredje land (dvs. om personerna har en särskild anknytning dit) eller om det rör sig om en relation som är nyetablerad. Jfr Europadomstolens *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18). Generösare regler gäller också i förhållande till anknytningspersoner som är ensamkommande barn (se artikel 10; EU-domstolens dom den 30 januari 2024 i mål C-560/20, *CR m.fl.*, EC:C:2024:96).

³⁰⁶ För en diskussion, se Walsum 2008; Walsum 2011; Staiano 2015.

³⁰⁷ Artikel 16.1. Efter fem år av laglig vistelse har dock familjemedlemmarna rätt att få ett uppehållstillstånd som är oberoende av anknytningspersonens (artikel 15).

³⁰⁸ För en diskussion om deportabilitet, se De Genova 2010.

en starkare rätt till familjeåterförening än vad som följer av artikel 8 i Europakonventionen. Domstolen behövde dock tidigt ta ställning till detta, eftersom EU-parlamentet år 2003 drev talan mot rådet i syfte att ogiltigförklara direktivet.³⁰⁹ Bakgrunden var att rådet, i samband med direktivets antagande, hade valt att inte ge parlamentet möjlighet att inkomma med slutgiltiga synpunkter.³¹⁰ Parlamentet menade att sammanlagt tre artiklar i direktivet stred mot grundläggande rättigheter, bland annat ett av de integrationskrav som enligt direktivet kan riktas mot barn.³¹¹ Utöver Europakonventionen och barnkonventionen hänvisade parlamentet i sin talan till flera bestämmelser i internationella konventioner som undertecknats inom ramen för FN.³¹²

EU-domstolen ansåg att direktivet *inte* skulle ogiltigförklaras. Domstolen menade att direktivet föreskrev medlemsstaterna ”positiva, exakt angivna skyldigheter, vilka motsvarar tydligt definierade subjektiva rättigheter”.³¹³ Vid tolkningen av vilka dessa subjektiva rättigheter var fokuserade domstolen i stor utsträckning på artikel 8 i Europakonventionen. Därtill diskuterades EU-stadgan och barnkonventionen.³¹⁴ Domstolen menade att varken Europakonventionen, EU-stadgan eller barnkonventionen uppställer en subjektiv rättighet för medlemmarna i en familj att få tillträde till en stats territorium. Den följde därmed Europadomstolens linje. EU-domstolen konstaterade också att konventionerna och stadgan ger staterna ett visst

³⁰⁹ EU-domstolens dom den 27 juni 2006 i mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429.

³¹⁰ Det kan i sammanhanget noteras att beslutsfattandet i samband med direktivets införande krävde enhällighet i rådet. Parlamentet hade enbart en rådgivande funktion i processen.

³¹¹ De artiklar i direktivet som ifrågasattes var 4.1., 4.6. och 8. För en detaljerad redogörelse, se Dąbrowska-Kłosińska 2018.

³¹² Däribland artikel 24 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och FN:s konvention för skydd av migrerande arbetstagare och deras familjers rättigheter (se mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429, punkt 33).

³¹³ Mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429, punkt 60.

³¹⁴ Mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429, punkterna 57–59. Vad gäller barnkonventionen diskuterades främst artikel 9.1. som föreskriver att konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja och artikel 10.1. som förtydligar att förpliktelsen i 9.1. innebär att ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Vad gäller EU-stadgan diskuterades artikel 7 som fastslår rätten till respekt för privat- och familjelivet, artikel 24.2. om att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid tolkning av bland annat artikel 7.1., och artikel 24.3. som fastslår att barn har rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

skönsmässigt tolkningsutrymme vid bedömningen av om en inskränkning i rätten till familjeliv är tillåten.³¹⁵

EU-domstolens tolkning av direktivets förenlighet med mänskliga rättigheter har varit föremål för diskussion. Bland annat omständigheten att domstolen fokuserade sitt resonemang på artikel 8 i Europakonventionen och utan att närmare diskutera hur en alternativ, mer självständig rätt till familjeåterförening i EU hade kunnat se ut. Från vissa håll har framhållits att EU-domstolen därmed har begränsat direktivets rätt till familjeåterförening till den rätt till familjeliv som följer av Europadomstolens praxis, varför direktivet inte ger enskilda en utökad rätt till familjeåterförening.³¹⁶ Andra har gjort gällande att direktivet trots allt tillskriver medlemsstaterna ett mindre skönsmässigt utrymme jämfört med artikel 8. Om anknytningspersonen och familjemedlemmarna uppfyller direktivets krav finns exempelvis inget utrymme för en medlemsstat att neka familjeåterförening, vilket kan ställas i kontrast till den *någon annanstans*-doktrin som har utvecklats i anslutning till artikel 8 (jfr ovan, avsnitt 4.2).³¹⁷ Det har även anförts att domstolen, genom att betona att direktivet inbegriper en direkt effektiv rättighet, har öppnat upp för inhemska rättsprocesser som kan utmana staters försök att minska möjligheterna till familjeåterförening.³¹⁸

I sin efterföljande praxis om familjeåterföreningsdirektivet har EU-domstolen betonat att direktivets syfte är att *främja familjeåterförening* och att medlemsstaterna inte får tillämpa direktivets bestämmelser på sätt som äventyrar detta syfte.³¹⁹ Domstolen har även framhållit att eftersom huvudregeln är att familjeåterförening ska beviljas, ska direktivets möjlighet att tillämpa försörjningskrav tolkas restriktivt.³²⁰ Vissa menar att domstolen därigenom trots allt tolkar direktivets stundtals motstridiga skäl och artiklar i en riktning som främjar familjeåterförening.³²¹ Samtidigt har domstolen vid flera tillfällen godtagit att medlemsstaterna tillämpar olika former av

³¹⁵ Mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429, punkterna 66 och 104.

³¹⁶ Se bland annat Martin 2007, s. 153; Dańbrowska-Kłosińska 2018. Jfr också Carrera 2009, s. 392ff.

³¹⁷ Se t.ex. Groenendijk 2018. Jfr också Costello 2016, s. 154.

³¹⁸ Costello 2016, s. 149f.

³¹⁹ Se t.ex. EU-domstolens dom den 4 mars 2010 i mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117, punkt 43; EU-domstolens dom den 21 april 2016 i mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285, punkt 25; de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776, punkt 74; EU-domstolens dom den 9 juli 2015 i mål C-153/14, *K och A*, EU:C:2015:453, punkt 50; EU-domstolens dom den 12 april 2018 i mål C-550/16, *A och S*, EU:C:2018:248, punkt 31 och punkt 55; mål C-560/20, *CR m.fl.*, EC:C:2024:96, punkt 35.

³²⁰ Se t.ex. mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117, punkt 43; mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285, punkt 25; de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776, punkt 74.

³²¹ Se t.ex. Groenendijk 2018.

integrations- och försörjningskrav,³²² bland annat med hänvisning till direktivets allmänna mål att främja tredjelandsmedborgares integration.³²³ Vidare har framhållits att det, utifrån direktivet och domstolens praxis, är svårt att utläsa hur syftet att främja familjeåterförening förhåller sig till målet att främja integration – dvs. om och hur dessa ändamål är förenliga och hur de ska rangordnas.³²⁴

Utöver ovan nämnda uttalanden om direktivets syfte(n) har EU-domstolen uttalat sig om hur medlemsstaterna rent praktiskt ska tillämpa direktivets försörjningskrav.

I det s.k. *Chakroun*-målet uttalade sig domstolen om på vilka sätt en medlemsstat kan använda sig av miniminivåer vid bedömningen av om en person kan försörja sig. Den anförde då att medlemsstaterna inte får neka familjeåterförening om inkomsten understiger en viss miniminivå, utan att samtidigt göra en *konkret prövning av varje sökandes situation*.³²⁵ Domstolen konstaterade även att det inte är tillåtet för en medlemsstat att neka familjeåterförening om en person visserligen har stabila och regelbundna försörjningsmedel men trots detta är berättigad till särskilt nationellt bistånd.³²⁶ Domstolens avgörande ledde till att Nederländernas regering sänkte landets dåvarande försörjningskrav; från att tidigare ha krävt att anknytningspersonen skulle ha inkomster motsvarande 120 % av landets minimilönenivåer, till att i stället kräva 100 % av sådana nivåer.³²⁷

I det s.k. *Khachab*-målet diskuterade domstolen huruvida medlemsstaterna får grunda ett avslagsbeslut på en s.k. *prognostisk bedömning*. Direktivet slår fast att anknytningspersonens försörjningsmedel ska vara ”stabila” och ”regelbundna”. I målet anförde domstolen att dessa ordval implicerar att de ekonomiska försörjningsmedlen ska ha en viss varaktighet och kontinuitet, liksom att detta med nödvändighet innebär att myndigheterna gör en prognostisk bedömning av om en anknytningsperson kommer att ha stabila, regelbundna och tillräckliga försörjningsmedel även efter att en ansökan om familjeåterförening har lämnats in.³²⁸ Vidare ansåg domstolen att det inte stred mot direktivets syfte att vid bedömningen även beakta en period om sex månader som föregått ansökan om

³²² Se t.ex. mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285; mål C-153/14, *Koch A*, EU:C:2015:453; mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117; de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776.

³²³ Mål C-153/14, *Koch A*, EU:C:2015:453, punkt 51–57.

³²⁴ För en diskussion, se Kostakopoulou 2014.

³²⁵ Enligt domstolen kan nämligen behovet variera mycket mellan olika individer. Domstolen menar vidare att tolkningen bekräftas av artikel 17 i direktivet och att det av artikeln följer att det ska göras en individuell prövning av ansökningarna om familjeåterförening (mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117, punkt 48).

³²⁶ Mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117, punkt 52.

³²⁷ Block & Bonjour 2013, s. 220.

³²⁸ Mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285, punkt 32.

familjeåterförening.³²⁹ Domstolen diskuterade även kort huruvida möjligheten till familjeåterförening får göras avhängig av att det är sannolikt att anknytningspersonens försörjningsmedel kommer att bibehållas under ett år efter det att en ansökan om familjeåterförening har lämnats in. Domstolen refererade till att direktivet föreskriver att en individuell prövning ska göras i varje enskilt fall och att det åligger myndigheterna att göra en väl avvägd och rimlig bedömning av samtliga intressen som står på spel (dock utan att konkretisera hur en sådan balansering kan ta sig uttryck).³³⁰

Som diskuterats ovan ger direktivet uttryck för en flerförsörjarmodell, genom att en medlemsstat får kräva att anknytningspersonen kan försörja både sig själv och sina familjemedlemmar. Direktivet diskuterar inte i vilken utsträckning som andra personers inkomster kan beaktas vid den första bedömningen av om anknytningspersonen uppfyller försörjningskravet. I de förenade målen *O och S* anförde dock EU-domstolen att det ”i princip är referenspersonens försörjningsmedel som omfattas av den individuella prövning av ansökningarna om familjeåterförening som krävs [enligt direktivet] och inte de försörjningsmedel som tredjelandsmedborgaren – för vilken uppehållstillstånd på grund av familjeåterförening har begärts – förfogar över”.³³¹ Vad formuleringen ”i princip” innebär diskuterades inte närmare av domstolen. EU-kommissionen har gjort tolkningen att domstolen genom uttrycket antyder att ”medlemsstaterna kan välja att ta hänsyn till familjemedlemmarnas medel eller att undantag från denna regel kan göras i enskilda fall när det är motiverat av särskilda omständigheter”.³³²

Sammanfattningsvis går åsikterna isär vad gäller frågan om EU-rätten inbegriper en mer långtgående rätt till familjeåterförening på europeiskt territorium jämfört med Europakonventionen. Å ena sidan är det tydligt att familjeåterföreningsdirektivet möjliggör för medlemsstaterna att tillämpa medborgerliga integrationskrav (inklusive försörjningskrav). Å andra sidan tycks EU-domstolen vara kritiskt inställd till att medlemsstaterna använder alltför standardiserade och högt uppsatta försörjningskrav. Bland annat med hänvisning till familjeåterföreningsdirektivets syfte att främja familjeåterförening.

³²⁹ Mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285, punkt 47.

³³⁰ Mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285, punkt 43. Domstolen verkar dock se positivt på att en medlemsstat inte uppställer alltför strikta krav i dessa sammanhang (jfr punkt 46).

³³¹ De förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776, punkt 72.

³³² KOM(2014) 210 slutlig, s. 14-15.

4.4. Försörjningskravet i svenska utredningar, svensk lag och svensk överrättspraxis

I återstående delar av kapitlet riktas fokus mot vad svenska statliga utredningar, svensk lag och förordning samt inhemsk överrättspraxis har att säga om försörjningskravet. Inledningsvis ges också en kortare historisk överblick över försörjningskravets framväxt i Sverige.³³³

4.4.1. Försörjningskrav i Sverige historiskt

Under 1950- och 60-talen utgjordes migrationen till Sverige primärt av arbetskraftsmigration. Att migrantarbetare skulle ha möjlighet att förenas med sina familjer har beskrivits som ”en mer eller mindre uttalad strävan för den svenska invandarpolitiken”, vilket bland annat har förklarats med att något gästarbetarsystem inte vann utbredning i Sverige efter andra världskrigets slut.³³⁴ Det fanns med andra ord ingen stark³³⁵ förväntan på personer som kom till Sverige att ”återutvandra” efter en tid i landet.³³⁶ Liksom i många andra västerländska stater, och parallellt med det förändrade konjunkturläget i Europa, skedde under 1960-talet en förändring i synen på arbetskraftsmigration. Svenska politiker och fackföreningsrörelsen började i högre utsträckning betona att inhemsk arbetskraft skulle utnyttjas framför utomnordisk. År 1968 kodifierades en princip om reglerad invandring i svensk migrationslagstiftning, vilket innebar att utomnordiska medborgare som ville arbeta i Sverige behövde ha ordnat arbetstillstånd och bostad före inresan i landet.³³⁷ Förutom att den nya lagstiftningen gjorde det svårare för utomnordiska arbetstagare att beviljas

³³³ För vidare läsning, se Borevi 2015; Borevi 2014b.

³³⁴ Lundh & Ohlsson 1994, s. 110.

³³⁵ Lundh & Ohlsson 1994, s. 110 menar dock att ”[n]ågot som påminner om ett gästarbetarsystem förekom i Sverige den första tiden efter krigsslutet”, vilket bland annat framkommer av de avtal som slöts med Ungern och Italien 1947 av vilka det framgår att ”man inte tänkte sig att vistelsen för den utländska arbetskraften i Sverige skulle bli permanent”.

³³⁶ Lundh & Ohlsson 1994, s. 110f. Vad gäller frågan vilka familjemedlemmar som skulle ha möjlighet till återförening var det primärt kärnfamiljen som var i åtanke, men även vuxna personers föräldrar och andra nära släktingar som var beroende av ”migrantarbetarens” försörjning kunde enligt dåvarande praxis komma i fråga (Lundh & Ohlsson 1994, s. 111; jfr Borevi 2015).

³³⁷ För en redogörelse för denna politiska debatt, se Lundh & Ohlsson 1994, s. 77ff, s. 110f. För en diskussion om framväxten av principen om reglerad invandring, se Dane 2019, s. 84ff. Se även Boguslaw 2012.

uppehållstillstånd i Sverige, uppställdes nu³³⁸ även i vissa fall ett försörjningskrav för utländska arbetstagare som ville leva med sin familj i landet. Enligt lagstiftaren var det visserligen angeläget att "invandrarnas familjer hölls samman", men det kunde samtidigt finnas skäl att "i någon mån avgränsa den krets av familjemedlemmar som bör tillåtas att invandra tillsammans med 'huvudmannen'".³³⁹ Flera kategorier av anhöriga undantogs från försörjningskravet, däribland kärnfamiljen.³⁴⁰ För vissa anhöriga (främst föräldrar till vuxna barn) krävdes dock att bostadsfrågan "var löst" och att försörjningen var tryggad genom arbete eller på annat sätt.³⁴¹

1968 års försörjningskrav fick i praktiken begränsad betydelse. Under 1970-talet skedde en uppluckring av kravet och det avskaffades helt år 1979. Som huvudsakligt argument anfördes att prövningen av försörjningen "ändå visat sig vara meningslös och orättvis, eftersom det inte finns några möjligheter att se till att de [vuxna] barnen verkligen försörjer föräldrarna".³⁴² Under 1980- och 90-talen tillämpades alltså inget försörjningskrav vid familjeåterförening i Sverige.³⁴³ Under 1990-talet och det tidiga 2000-talet fördes på nytt vissa diskussioner i offentliga utredningar om ifall ett försörjningskrav vid familjeåterförening borde (åter)införas i svensk rätt.³⁴⁴ Ingen av de tillsatta utredningarna ledde dock till något sådant införande.³⁴⁵

³³⁸ Svenska myndigheter hade visserligen även tidigare intresserat sig för migranters socioekonomiska levnadsförhållanden. De svenska reglerna om naturalisation har exempelvis länge innehållit krav på att en person, för att få medborgarskap, ska ha "haft och kan förväntas komma att ha ett hederligt levnadssätt" (jfr 11 § i lag [2001:82] om svenskt medborgarskap). Historiskt är det främst brottlighet som har beaktats vid dessa bedömningar, men även ekonomiska skulder har kunnat leda till att en ansökan om medborgarskap avslås (prop. 1994/95:179, s. 29f).

³³⁹ SOU 2002:13, s. 83; prop. 1968:142. Jfr också Lundh & Ohlsson 1994, s. 111ff.

³⁴⁰ SOU 2002:13, s. 83.

³⁴¹ SOU 2002:13, s. 82f.

³⁴² SOU 1979:64, s. 115. Se även prop. 1979/80:96, s. 39.

³⁴³ När historikerna Lundh och Ohlsson år 1994 skulle sammanfatta familjeåterföreningens roll i den politiska diskursen framhöll de att det var "förvånande hur liten uppmärksamhet den ägnats i den invandrapolitiska debatten" (Lundh & Ohlsons 1994, s. 114). Den svenska statens intresse för uppehållstillstånd p.g.a. familjeåterförening ökade visserligen efter 1960-talet; i mitten av 1970-talet började exempelvis Invandrarverket att särredovisa uppehållstillstånd som beviljats p.g.a. anknytning (Lundh & Ohlsons 1994, s. 112). Under 1980-talet var det dock primärt flyktingpolitiken som behandlades i regeringens skrivelser till riksdagen (Lundh & Ohlsons 1994, s. 114).

³⁴⁴ Under 1990-talet skedde också vissa generella inskränkningar i svensk rätt vad gäller möjligheterna till familjeåterförening för anhöriga utanför kärnfamiljen (prop. 1996/97:25; SOU 1995:75).

³⁴⁵ Den flyktingpolitiska kommittén föreslog år 1995 att ett försörjningskrav inte skulle införas, med hänvisning till att ett sådant krav inte skulle "stämma med de principer som i övrigt råder i det svenska samhället" och att det skulle vara "svårförenligt med de allmänna invandrapolitiska målen att ha en samlagstiftning för invandrare i detta avseende" (SOU 1995:75, s. 164). År 2003

Inför att familjeåterföreningsdirektivet antogs år 2003 ökade de politiska diskussionerna i Sverige om hur landet skulle förhålla sig till direktivets tillåtna (men inte tvingande) inskränkningar i rätten till familjeåterförening. Den svenska delegationen var under förhandlingarna i rådet skeptiskt inställd till flera av de tillåtna s.k. integrationskrav som återfinns i direktivet.³⁴⁶ Under riksdagsförhandlingarna förordade den socialdemokratiskt ledda regeringen att något försörjningskrav vid familjeåterförening inte skulle införas i svensk rätt.³⁴⁷ Vidare tillsattes en kommitté med uppgiften att analysera den svenska lagstiftningens förhållande till bland annat familjeåterföreningsdirektivet.³⁴⁸ Utredningen landade även den i att något försörjningskrav vid familjeåterförening inte borde införas – ett förslag som regeringen också följde.³⁴⁹

4.4.2. 2010 års försörjningskrav – Ett verktyg för ”integration”

År 2006 tog det borgerliga programsamarbetet Alliansen över regeringsmakten i Sverige. Två år senare tillsattes en utredning med uppgiften att lämna förslag på hur

föreslog dock Anhörigkommittén att dess förslag på utökade möjligheter till familjeåterförening utanför kärnfamiljen skulle förenas med ett försörjningskrav. Detta eftersom utvidgningen av anhörigkretsen kunde innebära ökade kostnader för den offentliga sektorn (SOU 2002:13, s. 219ff, s. 239f). Ett försörjningskrav motiverades också med att de flesta europeiska länder förutom Sverige uppställde ett försörjningskrav, vilket bedömdes kunna leda till att ”intresset för att invandra till just Sverige blir större [...] eftersom det här kommer att vara lättare att återförenas med anhöriga” (SOU 2002:13, s. 219f). Anhörigkommitténs förslag om försörjningskrav lämnades dock utan erinran av regeringen (se vidare Borevi 2015, s. 1500).

³⁴⁶ Delegationen tycks främst ha ställt sig skeptisk till den frivilliga ”integrationsbestämmelsen” i artikel 7(2), dock inte i förhållande till direktivets frivilliga bestämmelser om försörjnings- och bostadskrav i artikel 7(1). Vidare var delegationen skeptiskt inställd till artikel 6.1., artikel 6.2., artikel 12.1. och artikel 4.1. tredje stycket. Se Europeiska rådets dokument 13053/02 av den 23 oktober 2002; dokument 6585/03 av den 25 februari 2003; dokument 13968/02 av den 12 november 2002; dokument 14272/02 av den 26 november 2002.

³⁴⁷ I samband med att utkast till direktivet diskuterades i riksdagen betonade exempelvis den dåvarande socialdemokratiska migrationsministern Maj-Inger Klingvall att direktivets krav var frivilliga: ”Jag vill understryka att [införandet av ett försörjningskrav i Sverige] är en fråga som är frivillig och som kommer att fortsätta vara det. [...] Själva har vi ju inget försörjningskrav, så vi är inte berörda av detta.” (EU-nämndens uppteckningar den 18 maj 2001, 2000/01:31).

³⁴⁸ Dir. 2003:181; SOU 2005:103.

³⁴⁹ SOU 2005:103, s. 138. Utredningen anförde att: ”[v]id en vägning för och emot ett införande av ett försörjningskrav finner utredningen sammanfattningsvis att ett försörjningskrav blir mycket svårt att förena såväl med de principer om generell välfärd som präglar det svenska samhället som med allmänna rättvis- och jämställdhetsprinciper”. Se vidare prop. 2005/06:72, s. 27.

ett försörjningskrav skulle införas i landet (nedan Försörjningskravsutredningen).³⁵⁰ Instruktionen till kommittén utgick alltså från att ett försörjningskrav skulle införas; kommitténs uppgift var att lämna förslag på hur. Med andra ord hade pendeln (åter) svängt i försörjningskravsfrågan. Fyra år senare, år 2010, infördes också, för första gången sedan 1970-talet, ett försörjningskrav i Sverige.³⁵¹

Vad var då syftet med 2010 års försörjningskrav? I förarbetena till reformen kan vi läsa att det primära argumentet för att införa ett krav var att det skulle främja "integrationen" och skapa drivkrafter för arbete och försörjning. Genom att vara egenförsörjande och ha en fullgod bostad skulle anknytningspersonen bli "integrerad" och "passiviteten" minska. Detta skulle i sin tur främja de efterföljande familjemedlemmarnas "integration".³⁵² Därtill syftade kravet till att underlätta nyanländas bostadssituation och att motverka boendesegregation. Försörjningskravsutredningen drog en tydlig parallell mellan boendeförhållanden och arbete; att säkerställa en viss boendestandard hos anknytningspersonen framhölls som en förutsättning för att anknytningspersonen och dennes familjemedlemmar skulle kunna prestera på arbetsmarknaden och därigenom "integreras" i Sverige. Inte minst trångboddhet beskrevs som en faktor som försvårade arbetsmarknadsetablering, såväl för vuxna som för barn (exempelvis genom svårigheter att göra läxor).³⁵³ Tongivande i utredningen var alltså ett intresse för individuellt beteende.³⁵⁴ Detta kan ställas i kontrast till de utredningar om försörjningskravet som tillsatts under 1990- och 2000-talen. Dessa framhöll bland annat att ett försörjningskrav borde införas av statsfinansiella skäl och att en frånvaro av ett försörjningskrav riskerade att leda till att "intresset för att invandra till just Sverige blir större".³⁵⁵ Förarbetena till 2010 års krav tog inte avstamp i statsfinansiella syften.³⁵⁶ Vidare distanserade sig den dåvarande moderata migrationsministern Tobias Billström från synsättet att en fördel med ett försörjningskrav var att det skulle minska intresset av att söka sig till Sverige. Syftet med det nuvarande förslaget, menade Billström, var inte att begränsa

³⁵⁰ Dir. 2008:12.

³⁵¹ Prop. 2009/10:77.

³⁵² SOU 2008:114, s. 12; prop. 2009/10:77, s. 18–19.

³⁵³ Se t.ex. SOU 2008:114, s. 12, s. 68, s. 63f.

³⁵⁴ Det förekom dock även ett intresse för populationen i mer "massifierad" bemärkelse; utredningen präglades av en förväntan på den nyanlända delen av befolkningen att flytta till platser i Sverige där det fanns både bostäder och arbetstillfällen. Liknande tankegångar i förhållande till andra delar av befolkningen förekom även i andra lagstiftningsprocesser vid denna tid, såsom i förarbetena rörande förändringar av reglerna om sjukskrivningsprocessen (jfr prop. 2007/08:136).

³⁵⁵ Se t.ex. SOU 2002:13, s. 219f.

³⁵⁶ SOU 2008:114, s. 16. Utredningen betonade dock att "[ä]ven om syftet [...] inte är att öka samhällets intäkter har det visat sig att vinsten för samhället blir stor om försörjningskravet bidrar till att människor går från bidragsberoende till självförsörjning" (SOU 2008:114, s. 16).

anhöriginvandringen.³⁵⁷ En tolkning av förarbetena till 2010 års krav är alltså att de satte större fokus på disciplinering snarare än på territoriell exkludering (dock utan att förarbetena innehåller dessa termer). I propositionen anfördes även att ”en långsiktigt hållbar asyl- och migrationspolitik [bygger] på ett fördjupat europeiskt samarbete”, att ”[e]n harmonisering av reglerna inom EU [...] därför [är] viktig” och att ”[d]etta gäller även i fråga om försörjningskrav”.³⁵⁸

2010 års försörjningskrav innebar att en anknytningsperson som ville återförenas med anhöriga i Sverige dels skulle kunna försörja sig själv, dels ha en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och de ansökande familjemedlemmarna. Lagstiftaren följde alltså inte fullt ut den flerförsörjarmodell som familjeåterföreningsdirektivet öppnar upp för. En generell bestämmelse om kravet fördes in i utlänningslagen, vilken kort stipulerade att:

”Uppehållstillstånd på grund av anknytning till en person [som ingår i den personkrets som kan beviljas uppehållstillstånd p.g.a. familjeåterförening] får beviljas endast om den person som utläningen återopar anknytning till kan *försörja sig* och har en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och utläningen.”³⁵⁹

Enligt regeringen var det inte lämpligt att i lag införa en detaljerad reglering av innebörden av kravet.³⁶⁰ Nyss nämnda bestämmelse förenades dock med ett förtydligande i utlänningsförordningen (2006:97). Där fastslogs att:

Kravet på att kunna försörja sig [i utlänningslagen] är uppfyllt om den person som utläningen återopar anknytning till har lön som uppgår till *förbehållsbeloppet* vid utmätning av lön [...]. Ersättning från arbetslöshetsförsäkring eller annan liknande arbetsrelaterad ersättning jämföras med lön. Kravet är också uppfyllt om den som utläningen återopar anknytning till har en förmögenhet som han eller hon kan försörja sig på. Migrationsverket får meddela föreskrifter om vad som ska anses vara en bostad av tillräcklig storlek och standard [...].³⁶¹

Utlänningslagen och -förordningen gav alltså viss, om än ganska kortfattad, vägledning om hur försörjningskravet skulle tillämpas.

I förarbetena kopplades försörjningsförmåga primärt samman med arbetsrelaterade inkomster. I propositionen framhölls dock att ”de regelbundna inkomsterna inte

³⁵⁷ Riksdagens protokoll den 15 februari 2008, 2007/08:65, s. 42.

³⁵⁸ Prop. 2009/10:77, s. 19.

³⁵⁹ 5 kap. 3 b § i dåvarande utlänningslagen (SFS 2010:175). Min kursivering.

³⁶⁰ Prop. 2009/10:77, s. 20f.

³⁶¹ 4 kap. 4 b § i dåvarande utlänningsförordningen (SFS 2010:176). Min kursivering.

behöver härröra från en fast anställning”.³⁶² Vidare betonades att arbetsinkomsterna ”bör vara av viss varaktighet och inte endast sporadiska från tillfälliga korttidsanställningar”.³⁶³ Vad gäller ekonomiskt bistånd/försörjningsstöd diskvalificerades det uttryckligen som godtagbar försörjningskälla.³⁶⁴ Över lag var det dock få försörjningskällor som diskvalificerades rakt av i förarbetena. Förarbetenas resonemang om försörjningskällor som faller mellan ”ytterligheterna” fast heltidsanställning och försörjningsstöd diskuterades relativt vagt och tvetydigt, däribland studiemedel och inkomster från förmögenhetstillgångar. Förarbetena framhöll också vissa försörjningskällor som mer svårbedömda än andra, däribland inkomster från timanställningar vid behov och egna företagares inkomster.³⁶⁵ Notera att förarbetenas uttalanden om försörjningsförmåga beskrivs mer ingående i avhandlingens kapitel 5.

Förarbetenas uttalanden om godtagbara boendeförhållanden var kortfattade. Dock framhölls ett antal exempel på godtagbara boendeförhållanden och upplåtelseformer. Det angavs exempelvis att anknytningspersonen uppfyllde bostadskravet om ”han eller hon antingen äger eller innehar med hyres- eller bostadsrätt” och att hyresförhållandet ska ha en viss varaktighet. Vidare framfördes att det borde krävas att anknytningspersonen kan uppvisa ett första- eller andrahandskontrakt som är godkänt av fastighetsägaren och, vid hyra i andra hand, att hyresvärd, bostadsrättsförening eller hyresnämnd har godkänt uthyrningen. Anknytningspersoner som var inneboende eller bodde på Migrationsverkets anläggningsboenden ansågs dock, enligt förarbetena, inte förfoga över en lämplig bostad.³⁶⁶ Vidare kom Migrationsverket att utnyttja utlänningsförordningens möjlighet att meddela närmare föreskrifter om kraven på anknytningspersonens bostad.³⁶⁷ Notera att förarbetenas uttalanden om boendeförhållanden, liksom Migrationsverkets föreskrifter på området, beskrivs mer ingående i avhandlingens kapitel 6.

2010 års försörjningskrav förenades med ett stort antal undantag. Bland annat undantogs barnfamiljer, svenska medborgare, EES-medborgare, skyddsbehövande personer och personer som haft uppehållstillstånd i Sverige under fyra år.³⁶⁸ 2010 års

³⁶² Prop. 2009/10:77, s. 20.

³⁶³ Se t.ex. SOU 2008:114, s. 88f; jfr prop. 2009/10:77, s. 20.

³⁶⁴ Se t.ex. SOU 2008:114, s. 91.

³⁶⁵ SOU 2008:114, s. 88ff.

³⁶⁶ SOU 2008:114, s. 97.

³⁶⁷ Se t.ex. MIGRFS 04/2015; MIGRFS 02/2017.

³⁶⁸ Jfr 5 kap. 3 c–3 e §§ i dåvarande utlänningslagen (SFS 2010:175). Vad gäller svenska medborgare och EES-medborgare ansåg regeringen att det ”är rimligt att den som är svensk medborgare ska kunna ta hit anhöriga utan att försörjningskrav uppställs”. Att detta skulle gälla också för EU-/EES-medborgare motiverades bland annat med hänvisning till EU:s likabehandlingsprincip (prop. 2009/10:77, s. 21ff). Efter påtryckningar av flera remissinstanser utökade regeringen även

krav befann sig därmed fortfarande en bra bit över familjeåterföreningsdirektivets miniminivåer. 2010 års försörjningskrav började också tidigt att utvärderas utifrån hur ofta, eller snarare hur sällan, som det tillämpades. Bland annat framhölls att de många undantagen från kravet innebar att det enbart aktualiserades i cirka 1 procent av myndigheternas prövningar.³⁶⁹

I valet år 2014 fick återigen de rödgröna partierna majoritet i Sveriges riksdag. Trots sin skeptiska inställning i samband med försörjningskravets införande valde den nya rödgröna majoriteten att låta kravet finnas kvar. Det huvudsakliga argumentet för detta var statistiskt, det vill säga att kravet tillämpades i så pass få fall.³⁷⁰ Försörjningskravets perifera roll betraktades därmed som ett argument för att det lika gärna kunde ligga fast. Hållningen visade sig dock bli kortlivad. Från och med 2016 fick kravet en tongivande roll i svensk migrationspolitik.

4.4.3. 2016 års försörjningskrav – En undantagsbestämmelse i syfte att tillfälligt minska asylinvandringen

År 2015 befann sig många människor på flykt i Europa – en omständighet som kom att benämnas ”flyktningkrisen” i den politiska debatten. Detta medförde att regeringen beslutade att göra tillfälliga inskränkningar i möjligheterna att få uppehållstillstånd i Sverige, främst genom att anpassa den svenska lagstiftningen efter EU-rättsliga miniminivåer. Beslutet var del i en blocköverskridande överenskommelse med samtliga riksdagspartier utom Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet. Syftet med överenskommelsen var att kraftigt minska antalet asylsökande i Sverige och att ”skapa ett andrum för svenskt flyktningmottagande”.³⁷¹ Det svenska asylsystemet och ”andra centrala samhällsfunktioner” ansågs vara utsatta för stora utmaningar till följd av den ökade migrationen. Genom inskränkningarna skulle ”kapaciteten i mottagandet och

undantagen på så sätt att försörjningskravet inte skulle tillämpas i förhållande till barnfamiljer, med det huvudsakliga argumentet att en annan ordning kunde leda till ”orimliga konsekvenser” (prop. 2009/10:77, s. 24). Kravet förenades även med en generell möjlighet att göra undantag från försörjningskravet om det fanns särskilda skäl. Enligt regeringen kunde sådana skäl t.ex. föreligga om anknytningspersonen hade en långsiktig nedsättning av arbetsförmågan (prop. 2009/10:77, s. 26).

³⁶⁹ Se t.ex. motion 2015/16:3241, s. 10; Riksdagens protokoll den 7 december, 2012/13:39, s. 28. Varifrån uppgiften om denna procentsats kommer har jag dock inte lyckats klarlägga.

³⁷⁰ Socialförsäkringsutskottets betänkande 2014/15:SfU12, s. 11.

³⁷¹ Prop. 2015/16:174, s. 21.

etableringen” förbättras.³⁷² Begränsningarna motiverades också med hänvisning till ett behov av en ”jämnare fördelning av asylsökande till EU” och att ”fler medlemsstater måste ta sitt ansvar”.³⁷³ En tolkning av 2016 års förarbeten är alltså att åtgärderna framför allt lyftes fram som nödvändiga och tillfälliga verktyg för territoriell exkludering (oaktat att förarbetena inte innehåller någon sådan formulering). Förarbetena kan också läsas som en förhoppning om att skapa en ”matchning” mellan migration och statliga/regionala samhällsfunktioners behov,³⁷⁴ liksom om att få Sveriges asylprocesser och migrationsrättsliga villkor att framstå som mindre attraktiva för personer på flykt.³⁷⁵

Som ett led i den migrationspolitiska överenskommelsen skapades en tillfällig lag, den s.k. begränsningslagen.³⁷⁶ Lagen slog fast att inskränkningar i svensk migrationslagstiftning skulle gälla mellan sommaren 2016 och sommaren 2019. Inskränkningarna innebar bland annat att uppehållstillstånd på grund av asyl skulle vara tidsbegränsade, vilket skiljde sig markant från tidigare praxis där permanenta uppehållstillstånd hade varit huvudregel. Vissa grunder för uppehållstillstånd togs bort.³⁷⁷ Det fattades även beslut om ökade gräns- och utlänningskontroller.³⁷⁸

Genom begränsningslagen framställdes också asylpolitiken och familjeåterföreningspolitiken som tydligt sammanflätade områden.³⁷⁹ Målet att minska antalet asylsökande skulle uppfyllas genom att säkerställa att Sverige lade sig på EU-rättsliga miniminivåer avseende tredjelandsmedborgares möjligheter till

³⁷² Prop. 2015/16:174, s. 21. I propositionen framhölls t.ex. att ”[d]et som särskilt kan lyftas fram är boendesituationen, hälso- och sjukvården, skolan och den sociala välfärden” och att ”Myn-digheten för samhällsskydd och beredskap har varnat för att viktiga samhällsfunktioner inte kla-rar av ansträngningen” (prop. 2015/16:174, s. 21).

³⁷³ Prop. 2015/16:174, s. 22.

³⁷⁴ Jfr prop. 2015/16:174, s. 21. Jfr Mezzadra & Neilson 2013, s. 138.

³⁷⁵ Det politiska målet att skapa ett slags indirekt avskräckning som driver personer mot andra länder har i litteraturen kallats för ”negative nation branding”. Se framför allt Gammeltoft-Hansen 2017, s. 100 som framhåller att ”[r]ather than preventing access to asylum per se, policies of indirect deterrence are designed to make the asylum system and protection conditions appear as unattractive as possible, thereby achieving a ‘beggar-thy-neighbour’ effect in pushing asylum-seekers towards other countries”.

³⁷⁶ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

³⁷⁷ Det var t.ex. inte längre möjligt att få uppehållstillstånd på grunden ”övrigt skyddsbehov” (3 § begränsningslagen; prop. 2015/16:174, s. 24ff). Uppehållstillstånd p.g.a. ”synnerligen/särskilt ömmande omständigheter” kunde enbart beviljas om ett nekande stod i strid med svenska kon-ventionsåtaganden (11 § begränsningslagen; prop. 2015/16:174, s. 48ff).

³⁷⁸ Prop. 2015/16:67; SFS 2015:1073; SFS 2017:16.

³⁷⁹ Det kan ställas i kontrast till 1900-talets politiska klimat, där flyktningpolitiken och familjeåter-föreningspolitiken huvudsakligen tycks ha betraktats som två separata politikområden (jfr Lundh & Ohlsons 1994, s. 114).

familjeåterförening.³⁸⁰ Bland annat framtogs alternativt skyddsbehövande personer möjligheten till familjeåterförening i Sverige.³⁸¹ Personer som hade fått uppehållstillstånd som flyktingar tilläts enbart att återförenas med kärnfamiljen. Samtidigt som asyl- och familjeåterföreningspolitiken flätades samman kännetecknades alltså lagstiftningen av ett särskiljandets logik: förmåner och rättigheter skilde sig åt beroende på vilken legal status som anknytningspersonen hade. Bland annat beviljades alternativt skyddsbehövande personer kortare uppehållstillstånd än flyktingar (13 månader respektive tre år).³⁸²

Ytterligare en konsekvens av begränsningslagen var att försörjningskravet utökades. För det första blev försörjningskravet tillämpligt i fler situationer, bland annat om anknytningspersonen var svensk medborgare och i fall som rörde barnfamiljer (dock inte om anknytningspersonen var barn).³⁸³ Anknytningspersoner som var flyktingar undantogs från försörjningskravet om deras anhöriga gjorde sina ansökningar om uppehållstillstånd *inom tre månader* från det att uppehållstillståndet hade beviljats, men omfattades i andra fall av kravet.³⁸⁴ Sist men inte minst utökades försörjningskravet på så sätt att anknytningspersonen inte bara behövde kunna försörja sig själv. Personen behövde nu även kunna försörja de ansökande familjemedlemmarna. På liknande sätt som i familjeåterföreningsdirektivet blev alltså kravet tydligare sammankopplat med ett flerförsörjarideal.³⁸⁵ I likhet med tidigare valde dock lagstiftaren att inte utnyttja direktivets möjlighet att tillämpa ett försörjningskrav också vid förlängningsansökningar.³⁸⁶

Begränsningslagen innebar alltså att försörjningskravet gick från att vara en undantagsbestämmelse till att bli tillfällig huvudregel i svensk rätt. Som antytts ovan gav 2016 års krav också uttryck för en syftesförskjutning, i det avseendet att lagstiftaren nu framställde kravet som ett sätt att minska asylinvandringen och ”skapa

³⁸⁰ Prop. 2015/16:67, s. 45f.

³⁸¹ Som diskuterats tidigare i kapitlet omfattas alternativt skyddsbehövande personer inte av familjeåterföreningsdirektivet. EU-kommissionen har dock uppmuntrat medlemsstaterna att anta regler som ger flyktingar och personer med alternativa skyddsformer liknande möjligheter till familjeåterförening (KOM[2014] 210 slutlig, s. 25). Vidare har EU-domstolen ansett sig vara behörig att tolka direktivet i ett mål där anknytningspersonen hade beviljats uppehållstillstånd som subsidiärt skyddsbehövande (mål C-380/17, *Koch B*, EU:C:2018:877).

³⁸² 5 § begränsningslagen; prop. 2015/16:67, s. 26ff.

³⁸³ Prop. 2015/16:67, s. 44f.

³⁸⁴ Om anhöriga till flyktingar gjorde ansökan om uppehållstillstånd inom tre månader efter att anknytningspersonen hade beviljats uppehållstillstånd kunde dock försörjningskravet ändå bli aktuellt om familjeåterförening var möjligt i ett annat land eller om det rörde sig om en nyetablerad relation. Se 10 § tredje stycket begränsningslagen; jfr artikel 12.1. i familjeåterföreningsdirektivet.

³⁸⁵ Prop. 2015/16:67, s. 48.

³⁸⁶ Prop. 2015/16:67, s. 47.

andrum”, snarare än att som ett sätt att möjliggöra ”integration”.³⁸⁷ Därigenom framstod försörjningskravet som ett rättsligt verktyg för uteslutning eller fördröjning, snarare än för (villkorad) inneslutning. Det utökade försörjningskravet innebar dock inga nya riktlinjer kring hur bedömningarna av försörjningsförmåga och boendeförhållanden skulle göras. Vägledning, menade lagstiftaren, skulle fortfarande hämtas i tidigare förordningsbestämmelser och i förarbetena till 2010 års försörjningskrav.³⁸⁸

En omständighet som talar för att lagstiftaren bakom 2016 års lagstiftning inte hade för avsikt att på något väsentligt sätt ändra bedömningarna av godtagbara inkomstkällor och boendeförhållanden är utformningen av begränsningsförordningen (2016:850). Det utökade försörjningskravet förenades nämligen med ett förtydligande i sistnämnda förordning, på liknande sätt som gjorts i förhållande till 2010 års krav. De två förordningsbestämmelserna påminde i stor utsträckning om varandra:

2010 års utformning i utlänningsförordningen:

Kravet på att kunna försörja sig [i utlänningslagen] är uppfyllt om den person som utlännings åberopar anknytning till har lön som uppgår till förbehållsbeloppet vid utmätning av lön [...]. Ersättning från arbetslöshetsförsäkring eller annan liknande arbetsrelaterad ersättning jämföras med lön. Kravet är också uppfyllt om den som utlännings åberopar anknytning till har en förmögenhet som han eller hon kan försörja sig på. Migrationsverket får meddela föreskrifter om vad som ska anses vara en bostad av tillräcklig storlek och standard [...].³⁸⁹

2016 års utformning i begränsningsförordningen (med förändringar kursiverade):

Kravet på att kunna försörja sig och utlännings i [begränsningslagen] är uppfyllt om den person som utlännings åberopar anknytning till har lön *om efter avdrag för preliminär skatt* uppgår till förbehållsbeloppet vid utmätning av lön [...]. *Beräkningen*

³⁸⁷ Därmed inte sagt att syftena är väsensskilda (jfr kapitel 8). För en diskussion, se Häckner Posse 2019. 2010 års försörjningskravs betoning på ”integration” kan vidare läsas som en strävan att anpassa flödena av migranter till verkliga och inbillade behov på svensk arbetsmarknad, vilket påminner om begränsningslagens syfte att anpassa migrationen till Sverige efter centrala samhällsfunktioners behov (jfr Mezzadra och Neilson 2013, s. 138f).

³⁸⁸ Se prop. 2015/16:174, s. 76 där det anförs att ”[i] förhållande till [det tidigare försörjningskravet] innebär bestämmelsen [9 § begränsningslagen] att försörjningskravet utvidgas på så sätt att anknytningspersonen ska kunna försörja inte bara sig själv utan också den som ansöker om uppehållstillstånd. I övrigt har bestämmelsen samma innebörd som [tidigare försörjningskrav]. De förarbetsuttalanden som gjordes i anslutning till den bestämmelsen är därför i allt väsentligt fortfarande aktuella (se prop. 2009/10:77 s. 31)”.

³⁸⁹ 4 kap. 4 b § i dåvarande utlänningsförordningen (SFS 2010:176).

*ska dock göras med beaktande även av vad som behövs för försörjning av utlänningen. Ersättning från arbetslöshetsförsäkring eller annan liknande arbetsrelaterad ersättning jämföras med lön. Kravet är också uppfyllt om den som utlänningen återoppar anknytning till har inkomster från näringsverksamhet eller en förmögenhet som han eller hon kan försörja sig och utlänningen på.*³⁹⁰

Förändringarna bestod alltså, för det första, av ett förtydligande av flerbeförärgaransvaret. För det andra av att bestämmelsen nu uttryckligen godtog beaktandet av inkomster från näringsverksamhet.³⁹¹ Vidare förtydligades hur beräkningen av löneinkomster skulle göras. I förarbetena fördes inga resonemang om huruvida de försörjningssätt som nämndes i förordningsbestämmelsen skulle betraktas som en uttömmande lista eller om kravet kunde uppfyllas med hänvisning också till andra inkomster. Begränsningsförordningen förenades heller inte med några förordningsmotiv.

4.4.4. Ventilerna – En strid om domstolarnas rättsskälhantering

En konsekvens av begränsningslagen var att försörjningskravet i större utsträckning började presenteras som en fråga som tangerar folkrätt och mänskliga rättigheter.³⁹² I och med att kravet gick från att vara undantag till att utgöra huvudregel (med avsikten att lägga sig nära gränsen för det tillåtna) aktualiserades en diskussion om hur kravet förhöll sig till Sveriges internationella förpliktelser. Huruvida det utökade försörjningskravet riskerade att strida mot europa- och folkrätten var dock ingenting som diskuterades av regeringen i det initiala utkastet till lagrådsremiss.³⁹³

³⁹⁰ 1 § förordning (2016:850) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att beviljas uppehållstillstånd i Sverige (begränsningsförordningen).

³⁹¹ Jfr dock SOU 2008:114, s. 89 (dvs. betänkandet till 2010 års försörjningskrav) som diskuterar näringsverksamhet som en potentiellt godtagbar försörjningskälla (i varje fall om rörelsen är etablerad sedan lång tid tillbaka och det därför är lättare att göra en prognos av verksamhetens överskott). Motsvarande diskussioner fördes dock inte i den efterföljande propositionen (prop. 2009/10:77).

³⁹² Att frågor om försörjningskravets förhållande till folkrätten och mänskliga rättigheter hade en förhållandevis undanskymd roll i 2010 års förarbeten hänger troligtvis samman med att försörjningskravet då befann sig en bra bit över familjeätförordningsdirektivets miniminivåer (jfr dock t.ex. SOU 2008:114, s. 78, s. 43f, s. 54, där vissa diskussioner förs). Försörjningskravsutredningen gjorde bedömningen att ”varken Europakonventionen eller Barnkonventionen [uppställer] något hinder mot införandet av ett försörjningskrav” (SOU 2008:114, s. 78).

³⁹³ Jfr Utkast till lagrådsremiss den 11 februari 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, s. 26ff. I utkastet fördes vissa resonemang om

Diskussionen initierades i samband med remissbehandlingen av utkastet, då flera remissinstanser (däribland flera av migrationsdomstolarna) ifrågasatte att de föreslagna ändringarna om familjeåterförening var förenliga med Europakonventionen och EU-rätten.³⁹⁴ I den efterföljande lagrådsremissen framhöll regeringen att begränsningslagens regler om familjeåterförening ”i de allra flesta fall är förenliga med EU-rätten och konventionsåtaganden”.³⁹⁵ Regeringen betonade särskilt att det fick anses vara förenligt med Europakonventionens artikel 8 att låta familjeåterförening *anstå* under tre år (dvs. under så lång tid som begränsningslagen initialt var tänkt att tillämpas).³⁹⁶ En liknande argumentationslinje fördes för att motivera att anknytningspersoner med alternativa skyddsbehov var tillfälligt undantagna från möjligheten till familjeåterförening.³⁹⁷ Som ett resultat av remissinstansernas reaktioner innehöll dock lagrådsremissen en s.k. ventil, vilken fastslog att:

”Om uppehållstillstånd på grund av anknytning inte kan ges på någon annan grund, ska ett sådant tillstånd beviljas en utlänning som inte befinner sig i Sverige om ett beslut att neka uppehållstillstånd skulle *strida mot ett svenskt konventionsåtagande*.”³⁹⁸

Ventilen innebar alltså en möjlighet att bevilja uppehållstillstånd, trots att försörjningskravet inte var uppfyllt, om ett nekande skulle stå i strid med ett svenskt

Sveriges förpliktelser enligt europa- och folkrätten i anslutning till förslaget att begränsa möjligheterna att beviljas uppehållstillstånd p.g.a. särskilt eller synnerligen ömmande omständigheter (s. 34ff). Dock inte i relation till de föreslagna reglerna om familjeåterförening.

³⁹⁴ Lagrådsremiss den 7 april 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, s. 55f.

³⁹⁵ Lagrådsremiss den 7 april 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, s. 45.

³⁹⁶ Prop. 2015/16:174, s. 54ff, 35ff. Denna bedömning gjordes alltså före Europadomstolens domar i *M.A. mot Danmark* (dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18); *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18); *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18) och *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20).

³⁹⁷ Se t.ex. Lagrådsremiss den 7 april 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, s. 44; prop. 2015/16:174, s. 42f. Att möjligheterna till familjeåterförening begränsades mer för alternativt skyddsbehövande jämfört med för flyktingar ansågs, enligt lagstiftaren, inte innebära en diskriminerande behandling enligt artikel 14 i Europakonventionen. Detta eftersom "[f]lyktingar [...] i allmänhet [har] skyddsskäl som varar under längre tid än alternativt skyddsbehövande eftersom de har individuella skyddsskäl" (se Lagrådsremiss den 7 april 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige s. 45; prop. 2015/16:174, s. 43).

³⁹⁸ 13 § begränsningslagen; jfr Lagrådsremiss den 7 april 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, s. 8.

konventionsåtagande. Enligt regeringen kunde det "inte uteslutas att det på individnivå skulle kunna förekomma något fall där det trots allt skulle strida mot Europakonventionen att personen får vänta på familjeåterförening i upp till tre år".³⁹⁹ Lagstiftarens utgångspunkt var alltså att begränsningslagens inskränkningar i rätten till familjeliv som utgångspunkt var proportionerliga, men att det i undantagsfall kunde finnas situationer där begränsningslagen innebar en oproportionerlig inskränkning av artikel 8.⁴⁰⁰

Som anförts i kapitel 3 blev förslagen om ventiler⁴⁰¹ hårt kritiserade, bland annat från Lagrådets, domstolarnas och rättsvetenskapens håll.⁴⁰² Kritiken gav uttryck för en ovilja att låta migrationsdomstolarna definiera Sveriges internationella åtaganden och för en önskan om utförliga förarbeten på området. Den lagtekniska lösningen med ventiler beskrevs som ett avsteg från den svenska dualistiska traditionen; ansvaret för att säkerställa att svensk lagstiftning är förenlig med folkrätten tillskrevs nu Migrationsverket och migrationsdomstolarna, snarare än lagstiftaren.⁴⁰³ Kritiken korrelerade alltså i stor utsträckning med den rättsmonocentriska positionen (jfr kapitel 3). Från migrationsdomstolarnas håll betonades att den oprecisa formuleringen lämnade ett stort ansvar till rättstillämparen, vilket riskerade att leda till en spretig praxis. I liknande anda menade Lagrådet att det skulle bli besvärligt för migrationsmyndigheterna att i enskilda ärenden bedöma hur långt som de svenska konventionsåtagandena sträcker sig. Flera remissinstanser, däribland migrationsdomstolen i Göteborg, uttryckte vidare en oro för att det skulle ta tid för Migrationsöverdomstolen att meddela vägledande avgöranden i förhållande till den nya lagstiftningen.⁴⁰⁴ Delar av kritiken gav alltså uttryck för uppfattningen att Migrationsöverdomstolen (vid sidan av lagstiftaren) har ansvaret för att säkerställa europa- och folkrättens genomslag i Sverige, dvs. att migrationsdomstolarna är fortsatt präglade av traditionell inhemsk prejudikatlära (jfr kapitel 3).

³⁹⁹ Lagrådsremiss den 7 april 2016 med förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, s. 55, s. 45.

⁴⁰⁰ Prop. 2015/16:174, s. 43.

⁴⁰¹ Begränsningslagen innehöll alltså även en ventilbestämmelse som slog fast att uppehållstillstånd på grund av särskilt eller synnerligen ömmande omständigheter enbart fick beviljas "om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att avvisa eller utvisa utlänningen" (11 § begränsningslagen; jfr 13 § begränsningslagen).

⁴⁰² Jfr kapitel 3, avsnitt 3.3.2.

⁴⁰³ Se bland annat Justitiekanslerns och migrationsdomstolarnas remissvar i Ju2016/01307/L7. Se även Lagrådets yttrande i prop. 2015/16:174, s. 159.

⁴⁰⁴ Prop. 2015/16:174, s. 50. Det kan dock noteras att begränsningslagens förarbeten ägnade större utrymme åt att diskutera ventilen i 11 § begränsningslagen (dvs. i jämförelse med den ventil som rörde försörjningskravet, 13 §) och att det stundtals är svårt att utläsa om förarbetenas förtydliganden, liksom remissinstansernas anföranden, tar sikte på en eller båda ventilerna.

Remissinstansernas invändningar gällande ventilerna ledde till vissa, om än kortfattade, förtydliganden i förarbetena. För det första betonades att det enbart var konventioner som införlivats i svensk rätt som avsågs.⁴⁰⁵ Lagstiftaren påpekade även att svenska rättsregler ska tolkas fördragskonformt.⁴⁰⁶ Vidare anfördes att det framför allt var Europakonventionen och utlänningslagens kodifiering av barnkonventionens princip om barnets bästa som var aktuella vid tillämpningen.⁴⁰⁷ Samtidigt betonade förarbetena att ventilen tog sikte på att ”undanröja varje risk för att de svenska reglerna bryter mot Europakonventionen *eller något annat svenskt konventionsåtagande*”.⁴⁰⁸ Vidare att det ”givetvis [måste] beaktas hur dessa åtaganden i fall rörande enskilda individer har tolkats av relevanta internationella och nationella domstolar, såsom Europadomstolen samt i förekommande fall konventionskommittéer”.⁴⁰⁹ Vad gäller remissinstansernas oro för tillämpningssvårigheter framhöll lagstiftaren att den visserligen kunde förstå oron för att regleringen skulle leda till tillämpningsproblem, men att ”[u]tlänningsrätten redan i dag [innebär] att myndigheter och domstolar har att förhålla sig till EU-rätten och konventionsåtaganden när utlänningslagen tolkas”. De föreslagna ventilerna ansågs därför inte innebära någon ”helt ny uppgift för tillämparna”.⁴¹⁰ Vidare var förarbetena till begränsningslagen kortfattade när det kom till att redogöra för praxis från domstolarna i Strasbourg och Luxemburg. Hänvisningar till Europadomstolens praxis gjordes endast indirekt, dvs. genom hänvisningar till hur Migrationsöverdomstolen hade tolkat Europakonventionen (mål som rör försörjningskravet diskuterades dock inte). Vad gäller EU-domstolens praxis saknade förarbetena uttryckliga referenser.⁴¹¹ Notera att förarbetenas uttalanden om svenska konventionsåtaganden beskrivs mer ingående i avhandlingens kapitel 7.

Ventilerna fortsatte att ifrågasättas även efter begränsningslagens införande. Från rättsvetenskapligt håll kritiserades exempelvis formuleringen att det endast var

⁴⁰⁵ Prop. 2015/16:174, s. 79.

⁴⁰⁶ Prop. 2015/16:174, s. 52.

⁴⁰⁷ Prop. 2015/16:174, s. 79.

⁴⁰⁸ Prop. 2015/16:174, s. 54. Min kursivering.

⁴⁰⁹ Prop. 2015/16:174, s. 79.

⁴¹⁰ Prop. 2015/16:174, s. 53.

⁴¹¹ Förvaltningsrätten i Göteborg (tillika migrationsdomstol) anförde i sitt remissvar att det ”framgår av praxis från EU-domstolen att reglerna om försörjningskrav inte får utformas på ett sätt som äventyrar familjeåterföreningsdirektivets syfte” och att ”[f]amiljeåterförening inte får nekas utan att en individuell bedömning av varje sökandes situation sker” (prop. 2015/16:174, s. 44). Detta bemöttes dock inte av lagstiftaren. Som nämnts ovan angavs i begränsningsförordningen att ”beräkningen [av försörjningskravet] ska [...] göras med beaktande även av vad som behövs för försörjning av utläningen”. Möjligen kan den tillagda formuleringen tolkas som att lagstiftaren försökte anpassa försörjningskravet efter EU-domstolens praxis (då särskilt mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117). Detta är dock ingenting som uttryckligen framgår av förarbetena.

konventioner som "införlivats" i svensk rätt som avsågs i ventilbestämmelserna.⁴¹² Bland annat eftersom begreppet "införliva" inte är en vedertagen term för att benämna de sätt på vilka internationella åtaganden genomförs i svensk rätt (jfr kapitel 3). Vidare anfördes att det genom förarbetenas formulering, å ena sidan var "tydligt att det *inte* är alla Sveriges konventionsåtaganden som avses", främst eftersom det övergripande syftet med lagen var att begränsa möjligheterna att beviljas uppehållstillstånd i Sverige.⁴¹³ Å andra sidan att förarbetena antagligen gick att tolka som att såväl inkorporerade som transformerade konventioner kunde bli aktuella vid tillämpningen, dvs. att fler konventioner än de som uttryckligen nämndes i förarbetena kunde anses som "införlivade" i svensk rätt.⁴¹⁴

Begränsningslagens ventiler återuppväckte alltså en diskussion om svenska domstolars hantering av rättskällor. Genom att insistera på ventilerna tycks lagstiftaren ha varit av uppfattningen att domstolarna självmant undersöker den svenska lagstiftningens förenlighet med folk- och europarätten (den rättspolycentriska positionen). Genom att återkommande kritisera ventilerna tycks domstolarna ha varit av uppfattningen att de är i behov av utförlig vägledning i svenska förarbeten för att kunna säkerställa den svenska lagstiftningens förenlighet med folk- och europarätten (den rättsmonocentriska positionen). Det är dock svårt att avgöra om kritiken av ventilerna är normativa och/eller empiriska beskrivningar av domstolarnas rättskällehantering (jfr kapitel 3). Det vill säga om kritiken ska förstås som ett ifrågasättande av migrationsdomstolarnas förmåga att överhuvudtaget anamma en rättspolycentrisk rättskällehantering eller som en uppfattning om att domstolarna "egentligen" inte ska behöva ta sig an en sådan uppgift (men att de är kapabla till uppgiften om de "tvingas" till det).

4.4.5. 2021 års försörjningskrav – Ett långsiktigt hållbart normaltillstånd?

I samband med att begränsningslagen introducerades år 2016 betonade lagstiftaren att lagen var tillfällig och att den skulle gälla i tre år. Inför att lagen skulle upphöra

⁴¹² Stern 2020.

⁴¹³ Stern 2020, s. 129.

⁴¹⁴ Stern 2020, s. 129ff. Stern framhåller vidare att: "Här finns alltså en gråzon för rättstillämparen att hantera. Det kan noteras att om 'införlivade konventioner' tolkas som att det syftar på *transformerade* konventioner så måste rättstillämparen veta vilka av de konventioner som Sverige ratificerat som också transformerats, och i vilken omfattning detta skett. *Jura novit curia*, förvisso, men det är att lägga ett stort ansvar på den enskilde domaren, beslutsfattaren eller handläggaren att utgå från att vederbörande har denna kunskap till hands, i synnerhet när konventioners status i det svenska rättssystemet inte klart framgår i alla fall" (Stern 2020, s. 131).

sommaren 2019 röstades dock den s.k. förlägningslagen igenom i riksdagen. Förlägningslagen innebar att begränsningslagen förlängdes i ytterligare två år, dock med vissa revideringar. Bland annat fick alternativt skyddsbehövande personer samma möjligheter till familjeåterförening som flyktingar.⁴¹⁵

År 2019 beslutade den dåvarande socialdemokratiskt ledda regeringen att tillsätta en kommitté (Migrationskommittén) med uppdraget att ”ta ställning till utformningen av den framtida svenska migrationspolitiken i syfte att fastställa en ordning som är långsiktigt hållbar”. Kommittén skulle bland annat ta ställning till om ett försörjningskrav skulle gälla även efter år 2021 och hur ett sådant krav i sådana fall borde utformas.⁴¹⁶

Migrationskommittén gjorde bedömningen att försörjningskravet även fortsättningsvis borde vara huvudregel i svensk rätt. Det motiverades i huvudsak med hänvisning till tidigare framförda argument om att svensk lagstiftning skulle ligga i linje med övriga EU-länders, liksom till behovet av anknytningspersoners och familjemedlemmars ”integration”.⁴¹⁷ Att asyl och familjeåterförening var sammanlänkade fenomen framhölls även nu. Utredningen påpekade bland annat att personer som beviljas uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov i ett senare skede utgör anknytningspersoner. Även statsfinansiella argument framfördes till stöd för ett försörjningskrav (argument som hade avisats under 2010 års reform). Migrationskommittén anförde att ”[i] de fall anknytningspersonen inte har en tillräcklig inkomst för att försörja sig och de anhöriga innebär det att dessa skulle behöva försörjas på annat sätt” och att ”[d]et skulle kunna ske genom eget arbete, men det framstår som rimligt att anta att det även kommer att uppstå kostnader för det allmänna”.⁴¹⁸

Efter en utdragen lagstiftningsprocess, där det initiala förslaget till proposition stoppades i socialförsäkringsutskottet, beslutade riksdagen sommaren 2021 om en ny

⁴¹⁵ Prop. 2018/19:128. Enligt regeringen hade antalet asylsökande till Sverige visserligen minskat sedan införandet av begränsningslagen. Utmaningarna bedömdes dock vara fortsatt stora, bland annat när det gällde ”nyanländas etablering” i Sverige. Därtill framhöll regeringen att ”[e]n återgång till utlänningslagens regelverk skulle innebära att Sveriges regelverk återigen skulle avvika från den ordning [...] som gäller i övriga medlemsstater inom EU” (prop. 2018/19:128, s. 26). Regeringen presenterade också planer på att i närtid tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté ”med uppdraget att arbeta fram förslag på framtidens migrationspolitik”. Mot denna bakgrund ansågs det ”önskvärt att begränsa antalet förändringar av lagstiftningen på kort tid” (prop. 2018/19:128, s. 26). Av förarbetena till förlägningslagen framgår att flera remissinstanser efterfrågade förtydliganden av hur begränsningslagens ventiler skulle tillämpas. För en översikt, se prop. 2018/19:128, s. 37 ff. Några ytterligare förtydliganden gjordes dock inte i samband med förlängningen av lagen.

⁴¹⁶ Dir. 2019:32; jfr SOU 2020:54, s. 15f.

⁴¹⁷ SOU 2020:54, s. 283, s. 285; prop. 2020/21:191, s. 104.

⁴¹⁸ SOU 2020:54, s. 283.

migrationslagstiftning.⁴¹⁹ Genom beslutet flyttade flera av begränsningslagens regler in i utlänningslagen, dvs. i den ordinarie migrationslagstiftningen.⁴²⁰ Också försörjningskravet vid familjeåterförening lämnade sin status som tillfällig nödlägesregel. Även fortsättningsvis krävdes att anknytningspersonen kunde försörja *både* sig själv och de ansökande familjemedlemmarna. Försörjningskravet kompletterades med en bestämmelse i utlänningsförordningen – en paragraf som var i princip identisk med den som funnits i begränsningsförordningen (den enda egentliga förändringen var att den nya bestämmelsen hänvisade till försörjningskravet i utlänningslagen i stället för till den numera inaktuella begränsningslagen).⁴²¹ Vidare infördes ett försörjningskrav för permanent uppehållstillstånd i Sverige.⁴²²

Vad gäller frågan om vilka personer som var undantagna från försörjningskravet vid familjeåterförening påminde bestämmelserna i den uppdaterade utlänningslagen om de bestämmelser som funnits i begränsningslagen (detta kom delvis att förändras i december 2023).⁴²³ Nu valde dock lagstiftaren att överge begränsningslagens lösning med ventiler. Detta med hänsyn till att ventilernas ”lagtekniska konstruktion [fått] stark kritik av flera remissinstanser som bland annat anförde att bestämmelsen var otydlig”.⁴²⁴ I stället (åter)infördes en bestämmelse som slog fast att ”undantag från

⁴¹⁹ SOU 2020:54 skickades ut på remiss under hösten 2020 och kompletterades i slutet av samma år (Ju2020/03215). Det ursprungliga betänkandet och kompletteringarna sattes under efterföljande vår samman till en proposition (prop. 2020/21:191). Delar av regeringens förslag i propositionen stötte på patrull i socialförsäkringsutskottet, vilket resulterade i att en kompletterande promemoria skickades ut på remiss (dnr. 1961- 2020/21). I promemorian föreslogs en ändring i regeringens förslag innebärandes att alternativt skyddsbehövande personer inte skulle omfattas av lika många undantag från försörjningskravet som flyktingar, samt att undantag från försörjningskravet p.g.a. särskilda skäl skulle ersättas av formuleringen ”synnerliga skäl”. Utskottets förslag vann dock inte framgång och i juni 2022 röstade riksdagen igenom den nya migrationslagstiftningen.

⁴²⁰ Bland annat blev tidsbegränsade uppehållstillstånd huvudregel i svensk rätt (5 kap. 1 a § utlänningslagen).

⁴²¹ Se 4 kap. 4 d § utlänningsförordningen.

⁴²² För att beviljas permanent uppehållstillstånd i Sverige behöver den enskilde som utgångspunkt kunna försörja sig själv, dock inte sina familjemedlemmar (5 kap. 7 § utlänningslagen; jfr prop. 2020/21:191, 64ff). Även detta försörjningskrav har förenats med undantag. Bland annat undantas barn och personer med pension från kravet. Även vid särskilda skäl kan man göra avsteg från kravet (5 kap. 8 § utlänningslagen).

⁴²³ Se 5 kap. 3 c-e §§ utlänningslagen. Den uppdaterade utlänningslagen innebar dock en utvidgning av antalet undantag från försörjningskravet, dvs. i jämförelse med begränsningslagen. Framför allt i förhållande till svenska medborgare och EES-medborgare som vill återförenas med en sambo/make/maka (5 kap. 3 c § andra stycket; jfr prop. 2020/21:191, s. 109f). Sedan december 2023 omfattas anknytningspersoner som har beviljats uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande av färre undantag från försörjningskravet (se prop. 2023/24:18, s. 15ff).

⁴²⁴ SOU 2020:54, s. 251.

[försörjningskravet] [får] medges helt eller delvis, om det finns särskilda skäl”.⁴²⁵ Enligt lagstiftaren kunde undantag bland annat göras om det i ett enskilt fall bedömdes stå i strid med Sveriges konventionsåtaganden att uppställa ett försörjningskrav. I förarbetena hänvisades nu även (för första gången) till EU-domstolens mål *Chakroun* (dvs. till kravet på en konkret prövning av varje sökandes situation), liksom till utlänningslagens portalparagraf om barnets bästa.⁴²⁶ I förarbetena konstaterades även att det kunde framstå som orimligt att ställa upp ett försörjningskrav i förhållande till exempelvis ”äldre personer som har lämnat arbetsmarknaden och som inte har en inkomst som når upp till den nivå som krävs” eller till ”personer med en varaktig funktionsnedsättning som gör det omöjligt med en egen arbetsrelaterad inkomst”.⁴²⁷ Notera att förarbetenas uttalanden om särskilda skäl beskrivs mer ingående i avhandlingens kapitel 7.

4.4.6. Migrationsöverdomstolens tolkningar av försörjningskravet

I samband med begränsningslagens remissförfarande uttryckte vissa remissinstanser en oro för att det skulle ta tid för Migrationsöverdomstolen att meddela vägledande avgöranden i förhållande till den nya lagstiftningen. Oron tycks delvis ha varit befogad, i så måtto att domstolens praxis om försörjningskravet inte är särskilt omfattande. Nedan följer dock en redogörelse för domstolens praxis på området.⁴²⁸ Notera också att delar av Migrationsöverdomstolens praxis beskrivs mer ingående i kapitel 5–7.

År 2011 tog Migrationsöverdomstolen ställning till vilken varaktighet ett boende bör ha för att kravet på bostad ska anses vara uppfyllt. Domstolen slog fast att kravet vad avser bostad är uppfyllt ”om anknytningspersonen vid *prövningstillfället*, antingen faktiskt förfogar över en sådan bostad under *minst ett år framöver*, eller om det vid en prognos framstår som sannolikt att ett sådant boende är ordnat för i vart fall ett år

⁴²⁵ 5 kap. 3 f § utlänningslagen. En liknande bestämmelse fanns sedan tidigare i utlänningslagen, men tillämpades inte under begränsningslagen (dvs. under åren 2016–2021). Se 5 kap. 3 e § utlänningslagen (SFS 2010:175); prop. 2020/21:191, s. 165.

⁴²⁶ Prop. 2020/21:191, s. 112.

⁴²⁷ SOU 2020:54, s. 292.

⁴²⁸ Avgöranden som tangerar försörjningskravet och där Migrationsöverdomstolen huvudsakligen resonerar kring migrationsdomstolarnas hantering av sakfrågor och processledning har lämnats utanför redogörelsen (se t.ex. beslut den 21 mars 2022 i mål nr UM 1123–22; beslut den 5 oktober 2022 i mål nr UM 8149–22; beslut den 22 oktober 2020 i mål nr UM 12011–20; beslut den 12 december 2019 i mål nr UM 17117–19). Inte heller behandlas avgöranden där Migrationsöverdomstolen för resonemang om försörjningskrav i andra delar av migrationsrätten (se t.ex. MIG 2023:4; MIG 2023:18).

framöver” (MIG 2011:16).⁴²⁹ Domstolen konstaterade att varken lagtexten eller Migrationsverkets föreskrifter reglerade vilken varaktighet ett boende bör ha. Perioden om ett år motiverades med hänvisning till förarbetena till 2010 års krav. Domstolen anförde att: ”[t]anken med försörjningskravet – av vilket bostadskravet är en del – är [...] att anknytningspersonen ska skapa en plattform för sina anhöriga innan dessa beviljas uppehållstillstånd och att säkerställa att nyanlända familjemedlemmar får ett ordnat, tryggt boende direkt vid ankomsten till landet”.⁴³⁰ Domstolen konstaterade vidare att det inte är ovanligt att andrahandslägenheter hyrs ut under kortare tid än ett år, vilket exempelvis kan ha att göra med ”hyreskontraktets giltighetstid eller hyresvärdens, bostadsrättsföreningens eller hyresnämndens tidsbegränsade godkännande av en andrahandsuthyrning”. Enligt domstolen kunde det därför bli aktuellt att genom en prognos pröva om anknytningspersonen har förmåga att tillgodose bostadsbehovet framöver: ”Om det vid en sådan prognos, som ett resultat av en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, framstår som sannolikt att boendet kommer att vara ordnat under åtminstone ett år framöver ska bostadskravet anses vara uppfyllt”. Migrationsöverdomstolen betonade dock prövningstillfället som den rättsligt relevanta tidpunkten. Detta kan ställas i kontrast till 2010 års förarbetsuttalanden och till Migrationsverkets föreskrifter. Förarbetena framhåller att det ska ”vara tillräckligt att anknytningspersonen har en bostad åt sig och utlänningen när utlänningen anländer till Sverige”⁴³¹ och föreskrifterna att bostadskravet ska vara uppfyllt ”senast då utlänningen anländer till Sverige”.⁴³² Hur sistnämnda uttalanden förhöll sig till domstolens hållning diskuterades dock inte i avgörandet.

År 2019 slog Migrationsöverdomstolen fast att nyss nämnda ettårsregel är tillämplig även vid bedömningen av om anknytningspersonen har en varaktig försörjningsförmåga (MIG 2019:12). Migrationsöverdomstolen framhöll att kravet på försörjningsförmåga kan uppfyllas ”genom att anknytningspersonen vid prövningstillfället antingen kommer att ha tillräcklig arbetsrelaterad inkomst under

⁴²⁹ Min kursivering.

⁴³⁰ Jfr SOU 2008:114, s. 13; prop. 2009/10:77, s. 20. Ettårsperioden motiverades också med hänvisning till att ”[d]et är även den kortaste tid som ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av anknytning kan beviljas [enligt dåvarande bestämmelser i utlänningslagen]”. Jfr 5 kap. 3 § tredje stycket i då gällande utlänningslag (SFS 2009:1542). I praktiken beviljades ofta permanent uppehållstillstånd i dessa situationer (se vidare prop. 2020/21:191, s. 93f). Numera gäller att ett uppehållstillstånd som beviljas p.g.a. familjeåterförening ska vara tidsbegränsat och gälla för samma tid som uppehållstillståndet för anknytningspersonen, vilket i praktiken innebär att giltighetstiden för uppehållstillståndet kan bli kortare än ett år (5 kap. 3 g § utlänningslagen; prop. 2020/21:191, s. 94f).

⁴³¹ Prop. 2009/10:77, s. 20.

⁴³² MIGRS 04/2015.

minst ett år framöver, eller om det vid en prognos framstår som sannolikt att han eller hon kommer att ha en sådan inkomst i vart fall ett år framöver”.⁴³³ Domstolen hämtade inspiration från sitt tidigare avgörande om bostadsdelen av kravet och menade att det fanns ”skäl att ställa motsvarande krav på varaktigheten gällande försörjningsförmågan”. En sådan prövning ansågs även överensstämma ”med det synsätt som EU-domstolen har gett uttryck för i *Chakroun*”.⁴³⁴ Den aktuella anknytningspersonen hade en anställning som skulle löpa ut kort efter domstolens prövning. Personen hade dock haft tidsbegränsade anställningar hos samma arbetsgivare sedan drygt tre år tillbaka och tidigare fått en ny tidsbegränsad anställning i samband med att den föregående anställningen löpt ut. Enligt domstolen fanns det inget som talade emot att personen även framöver skulle erbjudas nya anställningar med samma lönevillkor hos sin arbetsgivare. Vidare hade personen varit medlem i en arbetslöshetskassa i mer än 12 månader och det hade ”inte framkommit annat än att han därmed vid en eventuell arbetslöshet har rätt till inkomstrelaterad arbetslöshetsersättning”. Enligt domstolen framstod det ”sammantaget vid den konkreta och individuella prövning som måste göras, som sannolikt att [anknytningspersonen] kommer att ha tillräckliga arbetsrelaterade inkomster under i vart fall ett år framöver”.

År 2019 tog Migrationsöverdomstolen även ställning till huruvida ett antal bidragsformer kan beaktas vid bedömningen av anknytningspersonens försörjningsförmåga (MIG 2019:22). Anknytningspersonen i målet hade inkomster från lön, men inkomsterna uppgick inte till förbehållsbeloppet. Utöver lönen hade anknytningspersonen inkomster från sonens studiebidrag för gymnasiestudier, bostadsbidrag, barnbidrag och underhållsstöd. Som beskrivits tidigare i kapitlet slår begränsnings- respektive utlänningsförordningen fast att försörjningskravet är uppfyllt om anknytningspersonen har lön som uppgår till förbehållsbeloppet. Förbehållsbeloppet är den del av lönen som inte får tas i anspråk genom utmätning.⁴³⁵ Det består, för det första, av ett normalbelopp som avser alla vanliga levnadskostnader och, för det andra, av personens boendekostnad.⁴³⁶ Förbehållsbeloppet är högre ju fler

⁴³³ Min kursivering.

⁴³⁴ I målet framhöll EU-domstolen behovet av en konkret prövning av varje sökandes situation (mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117).

⁴³⁵ 7 kap. 5 § utskönningsbalken.

⁴³⁶ Normalbeloppet fastställs årligen av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (i regel Kronofogdemyndigheten).

personer som bor i hushållet; det stiger alltså om en person bor med en make/sambo eller har hemmavarande barn.⁴³⁷

I avgörandet förde Migrationsöverdomstolen inledningsvis en diskussion om förhållandet mellan fastställandet av en persons försörjningsförmåga och fastställandet av förbehållsbeloppet. Migrationsöverdomstolen menade att de inkomster som radas upp i begränsningsförordningen är uttömmande och att ekonomiska stöd och bidrag som inte nämns där inte kan beaktas som inkomster. De kan dock – beroende på vilka slags bidrag eller stöd det rör sig om – beaktas vid fastställandet av förbehållsbeloppet. Att förbehållsbeloppet minskas med de bidrag som en person får innebär alltså en sänkning av det belopp som anknytningspersonens inkomster måste nå upp till för att hen ska uppfylla försörjningskravet. Migrationsöverdomstolens resonemang om att bidrag inte ska betraktas som en inkomst har således inga praktiska konsekvenser för den enskilde, så länge dennes bidrag sänker det belopp som personens övriga inkomster måste nå upp till. Resterande delar av Migrationsöverdomstolens avgörande fokuserade också på sistnämnda dimension, dvs. på frågan om förbehållsbeloppet skulle minskas med de i avgörandet aktuella bidragsformerna (sonens studiebidrag för gymnasiestudier, bostadsbidrag, barnbidrag och underhållsstöd). Om en sådan sänkning gjordes skulle den aktuella anknytningspersonens inkomster från lön uppgå till förbehållsbeloppet.

En fråga som diskuterades i avgörandet var om Kronofogdemyndighetens (dåvarande) allmänna råd om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön skulle vägleda bedömningen av försörjningskravet vid familjeåterförening. Enligt råden skulle normalbeloppet minskas med barn- och studiebidrag och underhållsstöd samt bostadskostnaden minska med bostadsbidrag. Migrationsdomstolen i Malmö hade i sitt avgörande tagit avstamp i de allmänna råden och ansett att anknytningspersonen uppfyllde försörjningskravet. I Migrationsöverdomstolen anförde dock Migrationsverket att det skulle ”gå tvärt emot försörjningskravets syfte” att göra avdrag för behovsprövade bidrag, såsom bostadsbidrag. Migrationsöverdomstolen gick på Migrationsverkets linje och ansåg att Kronofogdemyndighetens allmänna råd inte skulle vara vägledande vid bedömningarna av försörjningskravet: ”[m]ot bakgrund av de skilda ändamålen med användandet av förbehållsbeloppet vid löneutmätning respektive vid bedömningen av försörjningsförmågan vid anhöriginvandring, framstår det inte som lämpligt att låta råden bli vägledande även i det senare fallet”.⁴³⁸ Enligt Migrationsöverdomstolen skulle bedömningen i stället göras ”med ledning av de

⁴³⁷ I skrivande stund (dvs. år 2024) är normalbeloppet (per månad) för en ensamstående vuxen 6 090 kronor och 10 061 kronor för makar. För barn mellan 0–6 år är normalbeloppet 3 255 kronor (se vidare Kronofogdemyndighetens föreskrifter KFMFS 2023:1).

⁴³⁸ Migrationsöverdomstolen konstaterade också att de allmänna råden är vägledande men inte bindande vid tillämpningen av 7 kap. 5 § utsökningsbalken.

principer och syften som ligger bakom de aktuella migrationsrättsliga bestämmelserna”. Domstolen var dock kortfattad när det kom till att precisera vilka dessa principer och syften var. Den hänvisade dels till EU-domstolens framhållande av att familjeåterföreningsdirektivets syfte är att främja familjeåterförening, dels till 2010 års förarbetsuttalanden om att ”[s]yftet med försörjningskravet är att anknytningspersonen ska arbeta och kunna försörja sig vid familjemedlemmens ankomst till Sverige” och att ”[a]rbete, språkkunskaper och bostad för den egna familjen är avgörande faktorer för en god integration”.

Därefter gick Migrationsöverdomstolen vidare och tog ställning till de i målet aktuella bidragsformerna, med avstamp i en diskussion om bidragsformernas syften. Enligt Migrationsöverdomstolen kunde barnbidrag och underhållsstöd beaktas vid fastställandet av förbehållsbeloppet, eftersom bidragen bland annat syftar till att täcka delar av ”de ökade kostnader som följer med barns omsorg och omvårdnad” och ”delar av barns vanliga levnadskostnader”. Domstolen konstaterade vidare att barnbidrag och underhållsstöd inte är beroende av vilka inkomster hushållet har. Migrationsöverdomstolen ansåg dock att studiebidrag för gymnasiestudier och bostadsbidrag inte kunde beaktas vid bedömningen av förbehållsbeloppet. Domstolen konstaterade att anknytningspersoners arbetsrelaterade inkomster måste vara varaktiga och regelbundna och ansåg att ”[d]et är rimligt att samma krav gäller för att ett bidrag ska kunna beaktas när förbehållsbeloppet bestäms”. Eftersom studiebidrag för gymnasiestudier ”inte betalas ut under hela året och är beroende av att den unge studerar så kan inte detta beaktas vid beräkningen av förbehållsbeloppet”. Vad gäller bostadsbidrag konstaterade domstolen att ”syftet med bidraget är att ge stöd till hushåll med svag ekonomi”, att ”rätten till bostadsbidrag och bidragets storlek [är] beroende av den enskildes inkomst” och att ”[u]tgångspunkten är att enskilda förväntas kunna betala sina boendekostnader på egen hand”.

Migrationsöverdomstolens avgörande om vilka bidragsformer som kan dras av från förbehållsbeloppet (MIG 2019:22) skiljer sig från domstolens avgöranden om den s.k. ettårsregeln (MIG 2019:12 och MIG 2011:16). Medan de sistnämnda avgörandena framhåller behovet av att göra en individuell prövning, är det svårt att tolka det förstnämnda avgörandet på något annat sätt än att domstolen där gör en generell diskvalificering av vissa bidragsformer. Även i MIG 2019:22 hänvisade visserligen Migrationsöverdomstolen till EU-domstolens mål *Chakroun*. Den förde dock inga resonemang om hur den generella diskvalificeringen förhöll sig till EU-domstolens uttalanden om att medlemsstaterna ska göra en konkret prövning av varje sökandes situation och att det inte är tillåtet för en medlemsstat att neka familjeåterförening om en person har stabila och regelbundna försörjningsmedel men trots detta är berättigad till särskilt nationellt bistånd. En liknande generell diskvalificering kommer till uttryck i ett mål från 2023, där Migrationsöverdomstolen konstaterade att

omvårdnadsbidrag inte ska tas med vid beräkningen av om en anknytningsperson uppfyller försörjningskravet (MIG 2023:16). I det mycket kortfattade avgörandet uttalade domstolen att "[o]mvårdnadsbidrag avser att tillgodose barnets omvårdnads- och tillsynsbehov och förutsätter inte att föräldern avstår från att arbeta", och att inkomsten därför inte är arbetsrelaterad i utlänningsförordningens mening. Enligt domstolen kunde omvårdnadsbidrag varken betraktas som en inkomst eller beaktas vid beräkningen av förbehållsbeloppet. Avgörandet saknade resonemang om EU-rätten.

Migrationsöverdomstolen har även uttalat sig om begränsningslagens ventil rörande familjeåterförening. År 2018 fann domstolen att det stred mot artikel 8 i Europakonventionen, liksom barnkonventionen,⁴³⁹ att neka familjeåterförening för en familj där anknytningspersonen var ett åttaårigt barn som hade fått status som alternativt skyddsbehövande (MIG 2018:20; jfr även *M.T. m.fl. mot Sverige*, där Europadomstolen refererade till Migrationsöverdomstolens avgörande).⁴⁴⁰ Som nämnts tidigare i kapitlet innebar begränsningslagen att personer med status som alternativt skyddsbehövande enbart hade möjlighet till familjeåterförening i Sverige om ett nekande av uppehållstillstånd stred mot svenska konventionsåtaganden. Avgörandet rörde alltså inte försörjningskravet specifikt, utan frågan om det var proportionerligt att inskränka det aktuella barnets rätt till familjeliv. Migrationsöverdomstolen ansåg att inskränkningen var oproportionerlig. Domstolen beaktade bland annat anknytningspersonens ålder, hälsotillstånd, situationen i Sverige och (den icke-existerande) möjligheten familjeåterförening i hemlandet. Argumentationen tog framför allt avstamp i Europadomstolens praxis om artikel 8 men innehöll även hänvisningar till Barnrättskommitténs allmänna kommentarer.⁴⁴¹

I ett beslut från 2017 har Migrationsöverdomstolen även uttalat sig om hur domstolarnas motiveringsskyldighet förhåller sig till klagandens åberopande av Europakonventionen. I avgörandet hade klaganden åberopat artikel 8 men utan att det följdes upp i migrationsdomstolens domskäl. Att det inte framgick "hur, eller ens om, migrationsdomstolen t.ex. gjort den proportionalitetsbedömning som är påkallad i de fall situationer hänförliga till artikel 8 i Europakonventionen aktualiseras" ansåg

⁴³⁹ Främst artikel 3 (om att barnets bästa ska beaktas vid beslut som rör barn), men även artikel 9 (om att barn som utgångspunkt inte ska skiljas från sina föräldrar) och artikel 10 (om att barn har rätt att återförenas med sin familj om de splittras).

⁴⁴⁰ *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18). Jfr också MIG 2020:24, som dock rörde tillämpningen av 11 § begränsningslagen i relation till en papperslös familj som befann sig i Sverige.

⁴⁴¹ Vad gäller Europadomstolens praxis hänvisas bland annat till *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna* (dom den 1 december 2005, appl. 60665/00); *Sen mot Nederländerna* (dom den 21 december 2001, appl. 31465/96); *Nunez mot Norge* (dom den 28 juni 2011, appl. 55597/09).

Migrationsöverdomstolen utgöra en ”brist av allvarlig karaktär”. De ”ytterst korta motiveringarna” i domskälen ansågs inte uppfylla förvaltningsprocesslagens krav på motivering.⁴⁴² Migrationsöverdomstolen kritiserade alltså migrationsdomstolen med hänvisning till sistnämnda lag, snarare än med hänvisning till Europadomstolens praxis om att beslut om familjeåterförening som innebär en inskränkning av artikel 8 ska innehålla en motivering.⁴⁴³

Sammantaget kan sägas att Migrationsöverdomstolens praxis om försörjningskravet har såväl rättspolycentriska som rättsmonocentriska inslag. Traditionellt inhemska rättskällor tar dock ett förhållandevis stort utrymme i domstolens argumentation. Vidare har domstolen inte fokuserat på att diskutera motstridigheter i rättskällorna.

4.5. Sammanfattning

Genom att studera hur försörjningskravet regleras i ett antal rättskällor framträder ett mångfacetterat, vagt och konfliktfyllt krav. Det gäller oavsett om avstamp tas i den rättspolycentriska positionen eller den rättsmonocentriska positionen (jfr kapitel 3).

Den rättspolycentriska positionen betonar bland annat att svenska domstolar självmant undersöker europarättsliga källor och att svenska förarbeten har fått en försvagad ställning i rättskällehierarkin. Studerar vi europarättsliga källor kan konstateras att både Europadomstolen och EU-domstolen har godtagit att Europas länder använder olika former av försörjningskrav, bland annat i ”integrationens” namn. I situationer som involverar barnfamiljer och personer med erkänt skyddsbehov framstår det dock som särskilt påkallat för inhemska domstolar att fästa vikt vid Europadomstolens praxis om rätten till familjeliv i artikel 8. Därtill har EU-domstolen kritiserat alltför standardiserade och högt uppsatta försörjningskrav och framhållit att familjeåterförening inte får nekas utan att det samtidigt görs en konkret prövning av varje sökandes situation.⁴⁴⁴ Sistnämnda domstol har också uttalat att

⁴⁴² Migrationsöverdomstolens beslut den 7 juni 2017 i mål nr UM 3619-17. Jfr 30 § förvaltningsprocesslagen. Beslutet rörde dock ett utvisningsärende som riskerade att leda till en familjesplittning (i avgöranden som rör försörjningskravet är släktingarna som utgångspunkt redan separerade).

⁴⁴³ Jfr t.ex. *El Ghatet mot Schweiz* (dom den 8 november 2016, appl. 56971/10).

⁴⁴⁴ Mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117.

medlemsstaterna inte får tillämpa försörjningskrav på sätt som äventyrar familjeåterföreningsdirektivets syfte att främja familjeåterförening.⁴⁴⁵

Den rättsmonocentriska positionen ifrågasätter att svenska domstolar självmant undersöker europarättsliga källor och framhåller att domstolarna, för att säkerställa att dessa rättskällor efterlevs, framför allt studerar tolkningar och förtydliganden av europarätten i svenska förarbeten (och stundtals i inhemsk överrättspraxis). Vidare framhåller positionen att förarbeten över lag är en rättskälla med stark ställning i svenska domstolar. När det kommer till försörjningskravets förenlighet med svenska konventionsåtaganden är förarbetena relativt kortfattade, vilket kritiserades av bland annat migrationsdomstolarna i samband med begränsningslagens tillkomst. Vad gäller de övriga dimensionerna av försörjningskravet innehåller förarbetena flera tvetydigheter och gråzoner. Det gäller inte minst kravets syfte som har genomgått flera förskjutningar: från 2010 års betonande av ”integration”, till 2016 års betonande av att ”skapa andrum”, och vidare till 2021 års kombination av olika ändamål (”integration”, begränsad migration och statsfinansiella argument). Att förarbetena är vaga innebär dock inte att de alltid är kortfattade. Betraktas försörjningskravets förarbeten som en helhet, vilket lagstiftaren har förespråkat,⁴⁴⁶ finns många uttalanden att analysera. Det gäller bland annat frågan hur bedömningen av försörjningsförmåga ska göras och vilka inkomstkällor som kan beaktas vid bedömningen. På senare år har också Migrationsöverdomstolen kommit med en handfull avgöranden som rör försörjningskravet vid familjeåterförening.

I nästföljande tre kapitel undersöks hur migrationsdomstolarna argumenterar i avgöranden som rör försörjningskravets olika dimensioner. Främst undersöks huruvida argumentationen korrelerar med den rättspolycentriska eller rättsmonocentriska positionen och hur domstolarna använder rättskällornas konflikter och vagheter. Därigenom får vi en fördjupad förståelse för hur domstolarna förhåller sig till den svenska rättsordningens internationalisering, liksom till nationella migrationspolitiska ambitioner.

⁴⁴⁵ Se t.ex. mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117; mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285; de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776; mål C-153/14, *K och A*, EU:C:2015:453; mål C-550/16, *A och S*, EU:C:2018:248.

⁴⁴⁶ Prop. 2015/16:174, s. 76.

5. Migrationsdomstolarnas argumentation om försörjningsförmåga

5.1. Inledning

I det här kapitlet undersöks hur migrationsdomstolarna hanterar⁴⁴⁷ frågan om en anknytningsperson kan försörja sig och sina familjemedlemmar (s.k. *försörjningsförmåga*). Fokus ligger på hur domstolarnas argumentation förhåller sig till den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen (jfr kapitel 3–4). Inledningsvis kartlägger kapitlet domstolarnas hantering av försörjningsförmåga år 2017. Därefter kartläggs domstolarnas hantering år 2022.

5.2. Försörjningsförmåga i ”undantagstillståndet” - domstolarnas hantering år 2017

5.2.1. Försörjningsförmåga i 2017 års rättskällor

År 2017 ingick försörjningskravet i begränsningslagen, dvs. i en uttalat tillfällig migrationslagstiftning. Kravet hade nyligen genomgått en syftesförskjutning – från 2010 års ändamål om att ”främja integrationen” och ”skapa drivkrafter och öka incitament för arbete och egenförsörjning” till ett ändamål om att skapa ett ”andrum”

⁴⁴⁷ Som beskrivits mer ingående i kapitel 2 är avhandlingens ansats kvalitativ; jag gör inte anspråk på att nå statistiskt säkerställda resultat. När jag i följande tre kapitel använder ord som ”hantear” avser jag alltså hur domstolarna handskas med försörjningskravets olika dimensioner i de avgöranden som studeras i avhandlingen.

för Sverige, genom att tillfälligt kraftigt minska migrationen (särskilt asylinvandringen) till landet (jfr kapitel 4).⁴⁴⁸

Vad gäller den europarättsliga kontexten hade EU-domstolen kommit med flera avgöranden rörande familjeåterföreningsdirektivets bestämmelser om försörjningskrav.⁴⁴⁹ Den hade bland annat uttalat att medlemsstaterna ska göra en konkret prövning av varje sökandes situation.⁴⁵⁰ Vidare hade Europadomstolen vid några tillfällen gjort bedömningen att det är förenligt med artikel 8 i Europakonventionen att neka uppehållstillstånd med hänvisning till att försörjningskrav inte är uppfyllda – varje fall om det *inte* har framkommit att anknytningspersonen har ansträngt sig för att försöka uppfylla sådana krav.⁴⁵¹

I begränsningslagen beskrevs försörjningskravet på följande sätt:

[U]ppehållstillstånd [p.g.a. anknytning] får beviljas endast om den person som utlänningen återopar anknytning till kan försörja sig och utlänningen samt har en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och utlänningen. Detta gäller dock inte vid prövning av en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan [...] meddela närmare föreskrifter om försörjningsförmåga [...].⁴⁵²

Kravet reglerades också i begränsningsförordningen:

[Försörjningskravet] är uppfyllt om den person som utlänningen återopar anknytning till har *lön* som efter avdrag för preliminär skatt uppgår till förbehållsbeloppet vid utmätning av lön [...]. Beräkningen ska dock göras med beaktande även av vad som behövs för försörjning av utlänningen. *Ersättning från arbetslöshetsförsäkring eller annan liknande arbetsrelaterad ersättning jämföras med lön*. Kravet är också uppfyllt om den som utlänningen återopar anknytning till har *inkomster från näringsverksamhet* eller en *förmögenhet* som han eller hon kan försörja sig och utlänningen på.⁴⁵³

⁴⁴⁸ SOU 2008: 114, s. 12; prop. 2015/16:174, s. 21.

⁴⁴⁹ Jfr framför allt artikel 7 i direktivet.

⁴⁵⁰ Mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117. Se även mål C-558/14, *Khachab*, EU:C:2016:285; de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776.

⁴⁵¹ *Konstantinov mot Nederländerna* (dom den 26 april 2007, appl. 16351/03); *Haydarie mot Nederländerna* (beslut den 20 oktober 2005, appl. 8876/04). Jfr *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20) och *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18), vilka ännu inte hade meddelats.

⁴⁵² 9 § begränsningslagen.

⁴⁵³ 1 § begränsningsförordningen. Min kursivering.

Migrationsverket hade vid tidpunkten inte lämnat några föreskrifter om försörjningsförmåga.⁴⁵⁴ Vidare hade den svenska lagstiftaren, i begränsningslagens förarbeten, uttalat att vägledning avseende kravets tillämpning skulle hämtas i förarbetena till 2010 års försörjningskrav.⁴⁵⁵ I sistnämnda förarbeten kopplades försörjningsförmåga primärt samman med varaktiga, regelbundna och arbetsrelaterade inkomster.⁴⁵⁶ Som förtydligas i nästkommande avsnitt innehöll dock förarbetena till 2010 års krav flera resonemang om inkomstkällor som inte återfinns i begränsningsförordningen.

År 2017 kunde alltså migrationsdomstolarna hitta vägledning avseende försörjningsförmåga i såväl europarättsliga som traditionellt inhemska rättskällor. Merparten av resonemangen om försörjningsförmåga fanns dock i svenska förarbetsuttalanden – främst i betänkandet bakom 2010 års krav.

5.2.2. Vad räknas som försörjning i 2017 års avgöranden?

I detta avsnitt undersöks hur migrationsdomstolarna i 2017 års avgöranden resonerar kring försörjningsförmåga. Det kan redan nu betonas att en viss typ av hänvisningar lyser med sin frånvaro i migrationsdomstolarnas resonemang, nämligen hänvisningar till europarättsliga källor (inklusive EU-domstolens och Europadomstolens praxis).

Studiemedel

I migrationsdomstolarnas avgöranden förekommer att anknytningspersonen, helt eller delvis, försörjer sig genom studielån och studiebidrag. När det gäller studielån och studiebidrag anføres i förarbetena att sådana inkomster *normalt* inte ska anses vara en godtagbar försörjningskälla, ”eftersom ett generellt godkännande skulle kunna öppna upp för ett kringgående av försörjningskravet”.⁴⁵⁷ Samtidigt anføres i förarbetena att ett *absolut förbud* av studiemedel som försörjningskälla skulle kunna

⁴⁵⁴ Genom 1 § begränsningsförordningen hade Migrationsverket fått kompetens att meddela närmare föreskrifter om försörjningsförmåga (se även kapitel 4).

⁴⁵⁵ I begränsningslagens förarbeten (prop. 2015/16:174, s. 76) anføres att ”[i] förhållande till [det tidigare försörjningskravet] innebär bestämmelsen [9 § begränsningslagen] att försörjningskravet utvidgas på så sätt att anknytningspersonen ska kunna försörja inte bara sig själv utan också den som ansöker om uppehållstillstånd. I övrigt har bestämmelsen samma innebörd som [tidigare försörjningskrav]. De förarbetsuttalanden som gjordes i anslutning till den bestämmelsen är därför i allt väsentligt fortfarande aktuella”.

⁴⁵⁶ SOU 2008:114, s. 90.

⁴⁵⁷ SOU 2008:114, s. 90.

leda till ett orimligt resultat och till ett försvårande av utnyttjande av hög kompetens.⁴⁵⁸

Migrationsdomstolarna anser *inte* att inkomster från studiebidrag kan beaktas vid bedömningen av om anknytningspersonen kan försörja sig.⁴⁵⁹ I vissa avgöranden refererar domstolarna till uttalandet att studiemedel normalt inte ska anses vara en godtagbar försörjningskälla, och/eller anför kortfattat att medlen inte kan beaktas då de inte utgör en arbetsrelaterad inkomst.⁴⁶⁰ I andra avgöranden redogör domstolarna även för förarbetenas uttalanden om möjliga undantag från denna huvudregel.⁴⁶¹ Domstolarna diskuterar dock inte om det finns anledning att göra avsteg från förarbetenas huvudregel, exempelvis med hänvisning till förarbetenas uttalande att ett absolut förbud skulle kunna leda till ett orimligt resultat. Av två avgöranden framgår vidare att klaganden gör gällande att det finns anledning att göra avsteg från utgångspunkten att studiemedel inte ska beaktas. I det ena avgörandet anför att anknytningspersonen har möjlighet att återgå till sitt tidigare jobb om hen inte skulle klara sin utbildning, att hen då skulle få tre gånger mer i lön än vad hen får i studiemedel och att studiemedel därför borde kunna räknas som en stabil inkomst. Domstolen anför kort att dessa omständigheter saknar betydelse.⁴⁶² I det andra avgörandet anför klaganden: "[a]tt förkasta studiemedel som en försörjningskälla skulle leda till ett orimligt resultat" (ett argument som alltså kopplar an till uttalanden i förarbetena). Domstolen bemöter detta genom att hänvisa till konkurrerande uttalanden i samma förarbete, nämligen genom att anföra att "[s]tudiemedel normalt inte [bör] betraktas som en godtagbar inkomstkälla". Dock utan att föra en närmare diskussion om ifall det vore (o)rimligt att beakta sådana medel i det enskilda fallet.⁴⁶³

⁴⁵⁸ SOU 2008:114, s. 90.

⁴⁵⁹ Luleå UM 2726-17; Luleå UM 1040-17; Luleå UM 2902-17; Luleå UM 3133-17; Luleå UM 3229-17; Göteborg UM 8019-16; Göteborg UM 7037-17; Göteborg UM 5757-17; Göteborg UM 6409-17; Göteborg UM 8729-17; Luleå UM 2749-17; Luleå UM 567-17; Luleå UM 486-17; Luleå UM 740-17; Göteborg UM 5548-17; Stockholm UM 5577-17; Stockholm UM 2172-17; Luleå UM 1023-17. Se även Stockholm UM 10850-16; Stockholm UM 11080-17; Stockholm UM 2334-17; Stockholm UM 5881-17; Stockholm 12414-16; Stockholm UM 3708-17 – där migrationsdomstolarna tycks instämma i Migrationsverkets bedömningar att inte godta studiemedel som försörjningskälla (av de bilagda besluten framgår att även Migrationsverket diskvalificerar studiemedel).

⁴⁶⁰ Göteborg UM 8019-16; Stockholm UM 5577-17; Luleå UM 3133-17; Luleå UM 3229-17.

⁴⁶¹ Se framför allt Göteborg UM 5757-17; Göteborg UM 6409-17.

⁴⁶² Se t.ex. Göteborg UM 7037-17.

⁴⁶³ Luleå UM 740-17.

Atypiska anställningsformer

Migrationsdomstolarnas avgöranden vittnar om en vardag som inte kretsar kring tillsvidareanställningar på heltid, utan i stället atypiska anställningsformer⁴⁶⁴ och kombinationer av sådana anställningsformer. Begränsningsförordningen nämner inte vilken anställningsform som anknytningspersonen ska ha för att uppfylla försörjningskravet. Vad gäller andra anställningsformer än tillsvidareanställning på heltid framhåller förarbetena å ena sidan att arbetsinkomsterna ”bör vara av viss varaktighet och inte endast sporadiska från tillfälliga korttidsanställningar”.⁴⁶⁵ Å andra sidan att det är ”rimligt att inkomster från tidsbegränsade anställningar och från olika typer av deltidsarbeten räknas med vid bedömningen av en anknytningspersons försörjningsförmåga”⁴⁶⁶ och att ”de regelbundna inkomsterna inte behöver härröra från en fast anställning”.⁴⁶⁷ Att beakta inkomster från andra anställningar än tillsvidare- och heltidsanställningar beskrivs i förarbetena ligga i linje med försörjningskravets mål att skapa incitament för arbete och egenförsörjning.⁴⁶⁸ Vad gäller tidsbegränsade anställningar anförs i förarbetena att det vid bedömningen även ska beaktas om det fanns ”någorlunda säkra garantier för att anställningsförhållandet kommer att förnyas eller kan leda till en annan anställning”.⁴⁶⁹ Vidare betonas att regelbundenhet och varaktighet kan vara särskilt svårt att bedöma i förhållande till tidsbegränsade anställningar. Det konstateras dock att om anknytningspersonen tidigare har klarat sin försörjning genom inkomster från sådana anställningar så kan det ha betydelse vid bedömningen av den nuvarande försörjningsförmågan.⁴⁷⁰

I migrationsdomstolarnas avgöranden godtas inte behovsanställningar,⁴⁷¹ timanställningar,⁴⁷² anställningar med delvis provisionsbaserad lön,⁴⁷³

⁴⁶⁴ Jag avser här alla andra anställningar än tillsvidareanställningar på heltid.

⁴⁶⁵ Se t.ex. SOU 2008:114, s. 88f. Se även prop. 2009/10:77, s. 20.

⁴⁶⁶ SOU 2008:114, s. 89ff; jfr prop. 2009/10:77, s. 20.

⁴⁶⁷ Prop. 2009/10:77, s. 20.

⁴⁶⁸ SOU 2008:114, s. 89ff; jfr prop. 2009/10:77, s. 20.

⁴⁶⁹ SOU 2008:114, s. 89.

⁴⁷⁰ SOU 2008:114, s. 89.

⁴⁷¹ Stockholm 5943-17; Luleå UM 2614-17; Göteborg UM 4119-17; Göteborg UM 12160-16. Se även Luleå UM 3232-17, där det dock är oklart huruvida anställningen diskvalificeras för att det är en deltidsanställning eller en behovsanställning. Jfr dock Stockholm UM 10460-17, där anknytningspersonen, utöver sin heltidsanställning, har en behovsanställning som innebär att hen är garanterad att arbeta ett visst antal timmar i månaden, vilket godtas av domstolen.

⁴⁷² Stockholm UM 11080-17; Göteborg UM 7037-17; Göteborg UM 4119-17.

⁴⁷³ Göteborg UM 12161-16. Anknytningspersonens lön är till viss del fast och till viss del provisionsbaserad. Domstolen menar att även den fasta delen inte når upp till kravet på varaktighet, men tycks överhuvudtaget inte ta ställning till den provisionsbaserade delen.

provanställningar,⁴⁷⁴ tolkarbete i form av enskilda uppdrag,⁴⁷⁵ anställning med anställningsstöd genom Arbetsförmedlingen,⁴⁷⁶ trygghetsanställningar inom kommunen,⁴⁷⁷ och erbjudna anställningar som anknytningspersonen ännu inte har tillträtt.⁴⁷⁸ Inte heller kombinationer av sådana anställningar medför att anknytningspersonen kan uppvisa försörjningsförmåga.⁴⁷⁹ I vissa avgöranden diskvalificerar migrationsdomstolarna inkomster från sådana anställningar med hänvisning till att klaganden har brustit i bevishänseende, dvs. att hen inte har kunnat bevisa att anknytningspersonens inkomster är varaktiga/regelbundna och/eller att det saknas säkra garantier för att anställningen kommer att förnyas.⁴⁸⁰ Någon diskussion om vad som skulle kunna utgöra sådana säkra garantier förs inte. I andra avgöranden är det svårt att utläsa varför migrationsdomstolarna inte godtar den aktuella atypiska anställningen och/eller varför anställningen inte bedöms som tillräckligt varaktig.⁴⁸¹ Diskvalificeringen föranleds exempelvis inte av några diskussioner om hur bedömningen förhåller sig till förarbetenas uttalanden om att det är ”rimligt att inkomster från tidsbegränsade anställningar och från olika typer av deltidsarbeten räknas med” eller att beaktandet av andra anställningar än tillsvidare- och heltidsanställningar ”ligger i linje” med försörjningskravets mål att skapa incitament för arbete och egenförsörjning.

Vad gäller visstidsanställningar diskvalificeras de om de sträcker sig under kortare tid än ett år. Främst med argument om bristande varaktighet och regelbundenhet.⁴⁸² I vissa avgöranden gör domstolarna en analogitolkning av MIG 2011:16, där Migrationsöverdomstolen slog fast att bostadsdelen av försörjningskravet är uppfyllt ”om anknytningspersonen vid prövningstillfället, antingen faktiskt förfogar över en sådan bostad under *minst ett år framöver*, eller om det vid en prognos framstår som

⁴⁷⁴ Luleå UM 2727-17; Stockholm UM 13220-17.

⁴⁷⁵ Luleå UM 2495-16.

⁴⁷⁶ Stockholm UM 5879-17.

⁴⁷⁷ Göteborg UM 1587-17. Jfr även Göteborg UM 3916-17.

⁴⁷⁸ Göteborg UM 13222-17; Luleå UM 3366-17. Anledningen till detta tycks vara domstolarnas tolkning av vad som utgör den rättsligt relevanta tidpunkten; som argument anförs nämligen att prövningen ska utgå från omständigheterna vid prövningstillfället.

⁴⁷⁹ Luleå UM 3609-17; Luleå UM 2495-16; Stockholm UM 5811-17.

⁴⁸⁰ Göteborg UM 12160-16; Luleå UM 3133-17; Stockholm UM 5943-17; Stockholm UM 11080-17; Göteborg UM 1587-17; Göteborg UM 12161-16.

⁴⁸¹ Se framför allt Stockholm UM 5811-17; Stockholm UM 13220-17; Göteborg UM 4119-17. Se även Luleå UM 3232-17.

⁴⁸² Se t.ex. Stockholm UM 598-17; Göteborg UM 8433-17; Luleå UM 3233-17; Göteborg UM 5840-17; Göteborg UM 3916-17; Luleå UM 3229-17. Se också Luleå UM 2580-17. Jfr dock Göteborg UM 4215-17 och Stockholm UM 8699-17.

sannolikt att ett sådant boende är ordnat för i vart fall ett år framöver”.⁴⁸³ För att anknytningspersonen ska kunna uppvisa försörjningsförmåga med hänvisning till en visstidsanställning verkar krävas att personen har varit anställd hos samma arbetsgivare under en längre period.⁴⁸⁴ Exempelvis har anknytningspersonen i ett avgörande en visstidsanställning som personlig assistent, där anställningen enligt anställningsavtalet löper ”så länge assistansuppdraget varar” – en tidsram som, i kombination med utförliga uppgifter om uppdraget och brukaren, medför att migrationsdomstolen anser att anknytningspersonen uppvisar en tillräckligt varaktig försörjningsförmåga.⁴⁸⁵

Migrationsdomstolarna tycks vidare betrakta bristande varaktighet och regelbundenhet som inneboende egenskaper hos vissa anställningsformer. I ett avgörande diskvalificeras exempelvis anknytningspersonen anställning då den föregås av en sex månaders provanställning. Klaganden gör gällande att samtliga anställda på företaget har inlett sina anställningar med provanställning och att det är vanligt med sådana förfaranden i den aktuella branschen. Domstolen går på Migrationsverkets linje, som gör bedömningen att det inte finns säkra garantier för att provanställningen kommer att övergå till en tillsvidareanställning, utan att bemöta nyss nämnda argument från klaganden.⁴⁸⁶ I ett annat avgörande diskvalificeras anknytningspersonens inkomst från arbete som tolk, med motiveringen att inkomsten inte är varaktig eftersom ”arbetet som tolk utförs i enskilda uppdrag”.⁴⁸⁷ I ytterligare ett avgörande har anknytningspersonen en anställning med anställningsstöd. Inkomsten diskvalificeras med hänvisning till att den inte är arbetsrelaterad eftersom ”anställningsstöd från Arbetsförmedlingen tar sikte på att försöka få personer i arbete som annars står långt ifrån arbete” (hur sistnämnda bedömning förhåller sig till uttalandena i förarbetena om att syftet med 2010 års försörjningskrav är att skapa drivkrafter för arbete och egenförsörjning diskuteras inte av domstolen).⁴⁸⁸

Tillsvidareanställning där lönen understiger förbehållsbeloppet

I vissa avgöranden har anknytningspersonen en tillsvidareanställning på hel- eller deltid, inkomsterna når inte upp till förbehållsbeloppet och anknytningspersonen försöker

⁴⁸³ Göteborg UM 4215-17; Stockholm UM 8699-17.

⁴⁸⁴ Stockholm UM 8699-17; Göteborg UM 4215-17. Se även Luleå UM 2907-17 där anknytningspersonen, enligt Migrationsverkets bilagda grundbeslut, kan uppvisa varaktig försörjningsförmåga genom att åberopa ett anställningsintyg av vilket det framgår att hen har varit anställd som vikare för samma tjänst i drygt tre år.

⁴⁸⁵ Stockholm UM 7728-17. Detta framgår av Migrationsverkets bilagda beslut. Domstolen anför kort att den instämmer i Migrationsverkets bedömning.

⁴⁸⁶ Luleå UM 2727-17.

⁴⁸⁷ Luleå UM 2495-16.

⁴⁸⁸ Stockholm UM 5879-17.

”väga upp” bristerna genom att hänvisa till ytterligare inkomster, t.ex. i form av ob-tillägg, lönetillägg, timanställning eller behovsanställning.⁴⁸⁹ I flera avgöranden godtas inte dessa senare inkomster.⁴⁹⁰ Anledningen framgår inte tydligt av domskälen, men verkar i ett par avgöranden kunna knytas till att de senare inkomsterna inte betraktas som tillräckligt varaktiga eller regelbundna.⁴⁹¹ I två avgöranden godtas dock kompletterande inkomster från behovsanställning och ob-tillägg. I det ena avgörandet har anknytningspersonen en tillsvidareanställning på heltid samt två behovsanställningar. Domstolen gör bedömningen att i vart fall den ena behovsanställningen kan räknas med i bedömningen av om inkomsterna når upp till förbehållsbeloppet. Den aktuella behovsanställningen innebär att anknytningspersonen är garanterad att arbeta 24 timmar i månaden.⁴⁹² I ett annat avgörande räknas ob-tillägg med i bedömningen, detta efter att anknytningspersonens arbetsgivare skriftligen intygat att ett sådant tillägg ”vanligen uppgår till minst 4 000 kr i månaden”.⁴⁹³

Anknytningspersoner vars inkomster från lön inte uppgår till förbehållsbeloppet har vidare svårt att väga upp detta genom att tillgodoräkna sig inkomster som kommer från icke-arbetsrelaterade ersättningar (antingen genom att ersättningarna räknas som inkomster eller genom att förbehållsbeloppet sänks med beloppen från ersättningarna). Några exempel på inkomstkällor som inte beaktas av domstolarna i dessa situationer är bostadsbidrag,⁴⁹⁴ studiebidrag/studiemedel,⁴⁹⁵ och barnbidrag.⁴⁹⁶ Domstolarnas argument för att dessa inkomster inte ska beaktas är att inkomsterna inte är och/eller inte kan jämföras med arbetsrelaterade inkomster eller ersättningar. I en dom tycks domstolen anse att det faktum att anknytningspersonen (utöver arbetsrelaterade inkomster) har icke-arbetsrelaterade inkomster *i sig* tyder på att personen inte har försörjningsförmåga: ”[Anknytningspersonen] är även beviljad bosättningsbaserade förmåner [...] vilket ger ytterligare stöd för att [anknytningspersonen] inte uppfyller försörjningskravet [...]”.⁴⁹⁷ Någon diskussion om hur denna ståndpunkt förhåller sig till EU-domstolens tolkning av familjeåterföreningsdirektivet förs inte. Som nämnts i föregående kapitel har

⁴⁸⁹ Luleå UM 2684-17; Göteborg UM 2697-17; Stockholm UM 13220-17; Göteborg UM 7037-17; Luleå UM 2987-17; Stockholm UM 10460-17; Göteborg UM 5817-17.

⁴⁹⁰ Luleå UM 2684-17; Göteborg UM 2697-17; Stockholm UM 13220-17; Göteborg UM 7037-17. Jfr också Luleå UM 2987-17.

⁴⁹¹ Luleå UM 2684-17; Göteborg UM 7037-17.

⁴⁹² Stockholm UM 10460-17.

⁴⁹³ Göteborg UM 5817-17.

⁴⁹⁴ Luleå UM 2610-17; Luleå UM 3329-17; Stockholm UM 13404-17; Göteborg UM 11009-17.

⁴⁹⁵ Göteborg UM 8019-16; Stockholm UM 5577-17; Luleå UM 3133-17. Se också Göteborg UM 5757-17.

⁴⁹⁶ Göteborg UM 11009-17; Stockholm UM 13404-17; Stockholm UM 3762-17.

⁴⁹⁷ Göteborg UM 6116-17.

sistnämnda domstol uttalat att enbart den omständigheten att anknytningspersonen är berättigad till särskilt nationellt bistånd inte ska motivera ett nekande av familjeåterförening.⁴⁹⁸

Sparade medel

I vissa avgöranden hänvisar anknytningspersonen till egna sparade medel. Sådana inkomster diskvalificeras i regel av migrationsdomstolarna, så länge det inte är visat att medlen genererar avkastning. Så även om anknytningspersonen har andra inkomster vid sidan av medlen (dvs. inkomster som inte når upp till förbehållsbeloppet).⁴⁹⁹

I begränsningsförordningen anförs att försörjningskravet ”också [är] uppfyllt om den som utlännings åberopar anknytning till har [...] en förmögenhet som han eller hon kan försörja sig och utlännings på”. I Försörjningskravsutredningens betänkande anförs också att:

[D]et är rimligt att *säker avkastning från förmögenhetstillgångar*, t.ex. från värdepapper eller fastigheter av viss volym, bör godtas som försörjningskälla, även om innehav av sådana inkomster inte i sig leder till att syftet med försörjningskravet uppnås. Det vore nämligen orimligt att kräva att en person som kan försörja sig på *förmögenhetstillgångar* skulle vara tvungen att ha andra arbetsrelaterade inkomster för att uppfylla ett försörjningskrav.”⁵⁰⁰

Vidare kan dokumentation som visar *kontanta medel eller intyg om banktillgodohavanden* utgöra underlag som visar att anknytningspersonen har tillräckliga medel att klara sin egen försörjning inklusive egen boendekostnad.⁵⁰¹

Frågan om vad som avses med förmögenhet följdes inte upp i regeringens proposition. Domstolarna tycks dock tolka Försörjningskravsutredningens uttalande om säker avkastning som en strikt huvudregel. I ett avgörande hänvisar t.ex. domstolen till utredningens uttalande att ”[d]et är rimligt att säker avkastning från förmögenhetstillgångar, t.ex. från värdepapper eller fastigheter av viss volym, bör

⁴⁹⁸ Mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117.

⁴⁹⁹ Luleå UM 1515-17; Luleå UM 3130-17; Luleå UM 3230-17; Luleå UM 2613-17; Luleå UM 486-17; Luleå UM 740-17; Stockholm UM 13668-16; Stockholm UM 13564-16; Stockholm UM 10850-16; Stockholm UM 7163-17; Göteborg UM 4518-17; Stockholm UM 2172-17; Stockholm UM 9304-17; Luleå UM 3110-17; Luleå UM 2076-17; Göteborg UM 6392-17; Göteborg UM 7037-17; Göteborg UM 7074-17; Göteborg UM 6775-17. Se även Göteborg UM 9925-16; Luleå UM 2012-17.

⁵⁰⁰ SOU 2008:114, s. 90. Min kursivering.

⁵⁰¹ SOU 2008:114, s. 91. Min kursivering.

godtas som försörjningskälla”. Den konstaterar därefter att anknytningspersonen ”har en anseelig summa på det uppvisade kontor”, att ”viss förmögenhet i sig inte medför att försörjningskravet är uppfyllt” och att ”[a]vkastning från en förmögenhet skulle dock kunna göra det”.⁵⁰² I ett annat avgörande anför domstolen att ”[n]är det gäller familjens besparingar krävs det att dessa medför en säker avkastning för att försörjningskravet ska vara uppfyllt (jfr SOU 2008:114 s. 90)”.⁵⁰³ I ytterligare ett avgörande gör klaganden gällande att Migrationsverket – i sitt grundbeslut – har gjort en ”anmärkningsvärd tolkning av [begränsnings]förorordningen” när verket inte har beaktat förmögenhet i form av fondinnehav. Domstolen hänvisar till nyss nämnda uttalanden i betänkandet och konstaterar att det inte framgår vilken avkastning som fondinnehavet genererar och att ”endast tillgång till förmögenhet uppfyller inte kravet på försörjning”.⁵⁰⁴

I två avgöranden godtas dock sparade medel utan uppvisad avkastning. I det ena avgörandet godtas förmögenheten med hänvisning till att anknytningspersonen har ”omfattande disponibla bankmedel som får anses vara mer än tillräckliga för att säkerställa familjens försörjning under en längre tid” (enligt klaganden under i vart fall tio år).⁵⁰⁵ I det andra avgörandet delar domstolen inte uppfattningen att förmögenhet ska generera avkastning för att kunna godtas. Domstolen anför att en definition av förmögenhet saknas och att en bedömning får göras utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet. Domstolen menar dock att anknytningspersonens tillgångar om 180 000 kr inte är tillräckliga för att försörja sig och klaganden under ett år.⁵⁰⁶ I ytterligare två avgöranden tycks domstolarna indirekt öppna upp för att inkomster på ett bankkonto kan godtas om de är tillräckliga för att försörja klaganden och anknytningspersonen i minst ett år (även här gör domstolarna en analogitolkning av MIG 2011:16). I målen beaktas dock inte de aktuella inkomsterna, med hänvisning till att ”tillgångar på ett vanligt bank- och sparkonto inte är låsta medel” och att det saknas uppgifter om att tillgångarna är tillgängliga även ”i nuläget”.⁵⁰⁷

Inkomster från andra än anknytningspersonen

Av begränsningslagen framgår att försörjningskravet är uppfyllt om *anknytningspersonen* kan försörja sig och klaganden. Som beskrivits i kapitel 4 har EU-domstolen anført att det ”i princip är referenspersonens försörjningsmedel som

⁵⁰² Luleå UM 3130-17.

⁵⁰³ Göteborg UM 7074-17.

⁵⁰⁴ Luleå UM 740-17.

⁵⁰⁵ Göteborg UM 9949-16.

⁵⁰⁶ Göteborg UM 3886-17.

⁵⁰⁷ Göteborg UM 10307-17; Göteborg UM 13222-17.

omfattas av den individuella prövning av ansökningarna om familjeåterförening som krävs [enligt direktivet] och inte de försörjningsmedel som tredjelandsmedborgaren – för vilken uppehållstillstånd på grund av familjeåterförening har begärts – förfogar över”.⁵⁰⁸ EU-kommissionen har gjort tolkningen att domstolen, genom att använda uttrycket ”i princip”, antyder att ”medlemsstaterna kan välja att ta hänsyn till familjemedlemmarnas medel eller att undantag från denna regel kan göras i enskilda fall när det är motiverat av särskilda omständigheter”.⁵⁰⁹ I betänkandet som föregick 2010 års krav – ett krav som innebar att anknytningspersonen enbart behövde försörja sig själv – diskuterades om det vid prövningen borde tas hänsyn till att den anhörige (klaganden) hade försörjningsförmåga. Å ena sidan angavs att drivkrafterna till arbete och egenförsörjning inte skulle öka om inkomster utöver anknytningspersonens beaktades vid prövningen.⁵¹⁰ Å andra sidan anfördes att ”om försörjningskravet skulle ha inneburit att anknytningspersonen skulle försörja sina anhöriga skulle det vara rimligt att [...] anse att försörjningskravet för en anknytningsperson minskar med motsvarande mån som en make eller sambo [...] själv har ekonomisk förmåga”.⁵¹¹ I efterföljande proposition betonade regeringen att försörjningskravet enbart borde vara kopplat till anknytningspersonen som befinner sig i Sverige, eftersom ”tanken med försörjningskravet är att anknytningspersonen ska skapa en plattform för övriga anhöriga innan dessa beviljas uppehållstillstånd”.⁵¹² Till skillnad från betänkandet diskuterade inte regeringen huruvida det hade varit (o)rimligt att beakta sökandens/klagandens försörjningsförmåga om kravet hade inneburit ett flerförsörjaransvar för anknytningspersonen. Inte heller förarbetena till 2016 års utvidgade försörjningskrav diskuterade frågan.

I migrationsdomstolarnas avgöranden diskvalificeras inkomster från andra än anknytningspersonen.⁵¹³ Det gäller oavsett om inkomsterna kommer från

⁵⁰⁸ De förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776, punkt 72.

⁵⁰⁹ COM(2014) 210 final, s. 14-15.

⁵¹⁰ SOU 2008:114, s. 85.

⁵¹¹ SOU 2008:114, s. 85. Utredningen hänvisade till bestämmelserna som gäller för tredjelandsmedborgare som ansöker om ställning som varaktigt bosatt i Sverige, där det till följd av EU-rätten också föreligger ett försörjningskrav innebärandes att dessa personer måste kunna försörja sig själva och sina familjemedlemmar. Utredningen anförde att man vid dessa bedömningar ”inte bör se endast till försörjningsförmågan hos den som ansöker om ställning som varaktigt bosatt utan att man även bör beakta den anhöriges ekonomiska förmåga” (SOU 2008:114, s. 83; jfr SOU 2005:15, s. 183; 5 a kap. 2 § utlänningslagen).

⁵¹² Prop. 2009/10:77, s. 20.

⁵¹³ Stockholm UM 5577-17; Göteborg UM 6752-17; Luleå UM 3247-17; Stockholm UM 13602-17; Göteborg UM 1818-17; Stockholm UM 3708-17; Göteborg UM 1239-17; Stockholm UM 5811-17; Luleå UM 572-17; Stockholm UM 12414-16; Luleå UM 2610-17. Se även Luleå UM 2749-17.

klaganden,⁵¹⁴ tredje man,⁵¹⁵ eller medlemmar i kärnfamiljen.⁵¹⁶ Domstolarna motiverar detta genom att kort konstatera att det är anknytningspersonen, inte klaganden och/eller tredje man, som ska uppfylla försörjningskravet, alternativt genom att konstatera att inkomsten inte är arbetsrelaterad.⁵¹⁷ Detta gäller även när anknytningspersonen dessutom har arbetsrelaterade inkomster, men där lönen inte uppgår till förbehållsbeloppet.⁵¹⁸

Det kan i sammanhanget noteras att domstolarnas hantering av inkomster från andra än anknytningspersonen verkar skilja sig från Migrationsverkets hantering vid den aktuella tidpunkten. Som nämnts tidigare i kapitlet har Migrationsverket, trots befogenhet från lagstiftaren, inte utfärdat några myndighetsföreskrifter om godtagbara försörjningskällor (de föreskrifter som har utfärdats av verket har hittills rört boendeförhållanden, jfr kapitel 6). Migrationsverket har dock formulerat flera rättsliga ställningstaganden om försörjningskravets tillämpning, dvs. interna, handläggningsstödjande texter som syftar till att vägleda medarbetarna vid handläggningen av ärenden som rör kravet.⁵¹⁹ Det ställningstagande som gällde år 2017 innehöll mycket få uttalanden om vilka försörjningskällor som kan godtas vid bedömningen av försörjningskravet. Enligt ställningstagandet skulle dock Migrationsverkets handläggare beakta såväl sökandens som andra kärnfamiljemedlemmars försörjningsförmåga vid tillämpningen.⁵²⁰ Det motiverades bland annat med hänvisning till ovan nämnda förarbetsuttalanden och EU-kommissionens tolkning av EU-domstolens praxis.⁵²¹ Ställningstagandets instruktion

⁵¹⁴ Stockholm UM 5577-17; Göteborg UM 6752-17; Luleå UM 3247-17; Stockholm UM 13602-17; Göteborg UM 1818-17.

⁵¹⁵ Stockholm UM 3708-17; Stockholm UM 5811-17; Luleå UM 572-17; Stockholm UM 12414-16; Göteborg UM 1239-17.

⁵¹⁶ Luleå UM 2749-17, där det dock är svårt att utläsa om anknytningspersonens dotters inkomster i form av studiemedel diskvalificeras p.g.a. att de inte är arbetsrelaterade eller p.g.a. att de inte betalas ut till anknytningspersonen. Se även Luleå UM 2610-17, där inkomster från klagandens barn inte godtas.

⁵¹⁷ Jfr dock Göteborg UM 7074-17. Jfr även Migrationsverkets bilagda beslut i Stockholm UM 14654-17.

⁵¹⁸ Göteborg UM 6752-17; Luleå UM 2749-17; Stockholm UM 5811-17; Stockholm UM 5577-17. Jfr även Stockholm UM 13602-17; Stockholm UM 12414-16.

⁵¹⁹ Se t.ex. SR 03/2017.

⁵²⁰ SR 03/2017, s. 9.

⁵²¹ I ställningstagandet konstaterar Migrationsverket först att EU-domstolen har uttryckt att det i princip är anknytningspersonens medel som ska beaktas och inte medel som kommer från den tredjelandsmedborgare som ansöker om uppehållstillstånd (de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776, punkt 72). Därefter konstaterar verket att EU-kommissionen har uttalat att domstolen genom att använda uttrycket ”i princip” antyder att medlemsstaterna kan välja att ta hänsyn till familjemedlemmarnas medel (SR 03/2017, s. 9; jfr kapitel 4).

skiljer sig alltså från migrationsdomstolarnas hantering, där inkomster som härrör från andra än anknytningspersonen diskvalificeras. Domstolarnas diskvalificering sker också utan hänvisning till EU-rätten eller svenska förarbetsuttalanden.⁵²² I ett avgörande anføres dock att ”hänsyn kan [...] tas till övriga familjemedlemmars inkomstförhållanden, i vart fall när det är fråga om kärnfamiljens förhållanden” (utan hänvisning till någon rättskälla).⁵²³

Bidrag

I vissa avgöranden (och som nämnts ovan) åberopar klaganden att anknytningspersonen har inkomster från bidrag och ersättningar. I begränsningsförordningen anføres att ersättning från arbetslöshetsförsäkring eller annan liknande arbetsrelaterad ersättning ska jämföras med lön vid bedömningen av försörjningsförmåga. I förarbetena förs en diskussion där skillnad görs mellan arbetsbaserade och bosättningsbaserade ersättningar. Det anføres att det i första hand är inkomster från arbetsrelaterade ersättningar som ska utgöra godtagbara försörjningskällor.⁵²⁴ Vad gäller ekonomiskt bistånd/försörjningsstöd diskvalificeras det uttryckligen som godtagbar försörjningskälla.⁵²⁵ Som exempel på godtagbara ersättningar nämner betänkandet inkomstrelaterad sjukpenning, arbetslöshetsersättning och inkomstrelaterat aktivitetsstöd.⁵²⁶ Betänkandet lyfter även fram pension eller ”andra regelbundna inkomstrelaterade kontantförmåner från utlandet” som godtagbara försörjningskällor.⁵²⁷ Vidare anføres att ”även andra typer av försörjningskällor, t.ex. [...] äldreomsorgsstöd, kan godtas”.⁵²⁸

⁵²² I de avgöranden där denna situation uppkommer har inkomster från klaganden och andra anhöriga åberopats först i domstolen, varför det är svårt att veta om instruktionerna i det rättsliga ställningstagandet får verkningar också vid Migrationsverkets handläggning och/eller om domstolarna godtar inkomster från andra än anknytningspersonen om Migrationsverket i sitt beslut eller överklagande gör gällande att så ska göras (jfr Göteborg UM 6752-17; Luleå UM 2749-17; Stockholm UM 5811-17; Stockholm UM 5577-17. Jfr även Stockholm UM 13602-17; Stockholm UM 12414-16).

⁵²³ Göteborg UM 7074-17. I avgörandet anser dock domstolen att familjemedlemmarnas besparingar inte kan medräknas, då det inte har framgått att de medför en säker avkastning.

⁵²⁴ SOU 2008:114, s. 88; jfr också prop. 2009/10:77, s. 20.

⁵²⁵ Se t.ex. SOU 2008:114, s. 91.

⁵²⁶ SOU 2008:114, s. 90.

⁵²⁷ SOU 2008:114, s. 90.

⁵²⁸ SOU 2008:114, s. 90. Äldreförsörjningsstöd är en icke-arbetsrelaterad ersättning som betalas ut till personer som inte kan få sina behov tillgodosedda genom pensionssystemet, och som garanterar personer över 65 år som är bosatta i Sverige en viss lägsta levnadsnivå.

Vad gäller inkomster i form av pension,⁵²⁹ aktivitetsstöd,⁵³⁰ arbetslöshetskassa,⁵³¹ äldreförsörjningsstöd,⁵³² och sjukpenning,⁵³³ betraktar migrationsdomstolarna dessa som godtagbara försörjningskällor i ett antal avgöranden. I ett avgörande godtas dock inte äldreförsörjningsstöd, med hänvisning till att sådana inkomster inte är arbetsrelaterade.⁵³⁴ Det kan i sammanhanget noteras att det faktum att migrationsdomstolarna godtar vissa bidragsformer inte nödvändigtvis innebär att försörjningskravet uppfylls. Anknytningspersonens inkomster behöver fortfarande uppgå till förbehållsbeloppet. Om anknytningspersonens inkomster från arbetsrelaterade ersättningar inte når upp till förbehållsbeloppet har personen vidare (som nämnts ovan) svårt att väga upp dessa brister med hänvisning till bland annat andra icke-arbetsrelaterade ersättningar, inkomster från en annan person och/eller förmögenhet som inte genererar avkastning.

I avgörandena godtas inte bidragsformer som inte explicit nämns i exempelvis begränsningsförordningen och förarbetena. Ett exempel är etableringsersättning. Etableringsersättning är en bidragsform som betalas ut av Försäkringskassan till personer som beviljats uppehållstillstånd p.g.a. skyddsbehov. En förutsättning för att etableringsersättningen ska utgå är att den enskilde deltar i ett etableringsprogram, där målet är att individen ska hitta en anställning.⁵³⁵ I 2010 års förarbeten motiverades försörjningskravet delvis med hänvisning till reglerna om etableringsprogram (detta trots att försörjningskravet vid tidpunkten inte omfattande skyddsbehövande personer). Bland annat framhölls att etableringsprogrammen kunde öka nyanlända personers möjligheter till etablering på arbetsmarknaden (vilket skulle främja s.k. "egenmakt"). Förarbetena diskuterade dock inte huruvida etableringsersättning kunde utgöra en godtagbar försörjningskälla vid bedömningarna av

⁵²⁹ Luleå UM 3239-17; Stockholm UM 4311-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Luleå UM 2674-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut).

⁵³⁰ Luleå UM 3208-17. Jfr dock Luleå UM 3130-17, där domstolen anför att "[d]et är ostridigt i målet att de inkomster [anknytningspersonen] erhåller genom aktivitetsstöd och utvecklingsersättning inte är sådana som är relaterade till inkomster från arbete som avses i 9 § begränsningsslagen".

⁵³¹ Luleå UM 3310-17; Luleå UM 3329-17.

⁵³² Göteborg UM 3660-17.

⁵³³ Luleå UM 2746-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut). Jfr även Göteborg UM 2460-17, där domstolen inte godtar sjukpenning med argumentet att det inte har framgått att anknytningspersonens sjukpenning är arbetsrelaterad.

⁵³⁴ Göteborg UM 557-17.

⁵³⁵ SOU 2008:58, s. 106f. Notera att nya regler började gälla år 2018 (prop. 2016/17:175), bland annat med hänvisning till att regelverket "för vissa nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet i större utsträckning bör harmonieras med det regelverk som gäller för övriga arbetssökande" (prop. 2016/17:175, s. 1).

försörjningskravet.⁵³⁶ Vad gäller migrationsdomstolarna godtar de inte etableringsersättning som inkomstkälla, med motiveringen att inkomsten är bidrags-snarare än arbetsrelaterad.⁵³⁷

En annan bidragsform som domstolen, i ett avgörande, konfronteras med är vårdbidrag (ett slags föregångare till dagens omvårdnadsbidrag). I avgörandet uppgår anknytningspersonens lön inte till förbehållsbeloppet, men personen får därtill vårdbidrag för att vårda sitt barn. I avgörandet konstaterar domstolen att "[vårdbidrag] säkert i många fall [innebär] att föräldern gör långtgående insatser för barnet", men att vårdbidraget "inte är beroende av om föräldern faktiskt utför ett visst arbete för att det ska utgå, [och det] också är fråga om en helt schabloniserad förmån".⁵³⁸ Vårdbidraget beaktas därför inte vid bedömningen. Ytterligare en återopad inkomstkälla som förekommer i avgörandena är sjukersättning. Ersättningen, som har ersatt den tidigare sjukpensionen, betalas ut av Försäkringskassan till personer som har stadigvarande nedsatt arbetsförmåga. Ersättningsnivån är högre om personen i fråga har arbetat och kan annars betalas ut på s.k. garantinivå. Här uppvisar domstolarnas avgöranden divergens. I vissa avgöranden godtas inkomstrelaterad sjukersättning som inkomstkälla. Då ersättningen understiger förbehållsbeloppet anses dock försörjningskravet inte vara uppfyllt.⁵³⁹ I två avgöranden godtas inte sjukersättning som inkomstkälla.⁵⁴⁰ I det ena avgörandet anför domstolen att "sjukersättning på garantinivå [...] utgör inte lön och det saknas stöd att jämställa [ersättningen] med arbetsrelaterad ersättning".⁵⁴¹ I det andra avgörandet anför domstolen att "sjukersättning inte kan godtas som sådan arbetsrelaterad ersättning som kan ingå vid prövningen av om anknytningspersonen har försörjningsförmåga (jfr SOU 2008:114 s.90)".⁵⁴² På den aktuella sidan i betänkandet anförs att "det är rimligt att arbetsrelaterade ersättningar godtas som

⁵³⁶ Jfr SOU 2008:114, s. 70, s. 97; prop. 2009/10:77, s. 19, s. 29f.

⁵³⁷ Göteborg UM 4119-17; Stockholm UM 13561-16; Stockholm UM 4441-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Göteborg UM 4023-17; Göteborg UM 7655-17; Stockholm UM 8483-17.

⁵³⁸ Luleå UM 2094-17. Jfr MIG 2023:16, där Migrationsöverdomstolen diskvalificerade omvårdnadsbidrag vid bedömningen av försörjningskravet med hänvisning till att "[o]mvårdnadsbidrag avser att tillgodose barnets omvårdnads- och tillsynsbehov och förutsätter inte att föräldern avstår från att arbeta" (ett avgörande som alltså inte hade meddelats vid tidpunkten för förevarande migrationsdomstols prövning).

⁵³⁹ Luleå UM 3281-17; Göteborg UM 9002-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut, som domstolen tycks instämma i); Stockholm UM 13602-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut, som domstolen instämmer i). Se också Göteborg UM 5733-17; Luleå UM 3110-17.

⁵⁴⁰ Göteborg UM 6116-17; Göteborg UM 11506-17.

⁵⁴¹ Göteborg UM 11506-17.

⁵⁴² Göteborg UM 6116-17.

försörjningskälla vid prövningen” och ”exempel på sådana ersättningar är inkomstrelaterad sjukpenning, arbetslöshetsersättning samt inkomstrelaterat aktivitetsstöd”.⁵⁴³ Av avgörandet framgår inte om anknytningspersonens sjukersättning är arbets- eller garantirelaterad.

5.2.3. En rättstillämpning i ljuset av andrummet?

Som nämnts inledningsvis i delkapitlet saknar migrationsdomstolarnas avgöranden hänvisningar till europarättsligt material. Domstolarna hänvisar framför allt till begränsningslagen, -förordningen och svenska förarbeten. Att europarätten utgör en självklar referensram för domstolarna och att förarbeten har fått en försvagad roll i rättskällehierarkin – vilket den rättspolycentriska positionen gör gällande – finner alltså inte stöd i migrationsdomstolarnas resonemang om försörjningsförmåga.

Migrationsdomstolarna tycks över lag vara ovilliga att godkänna inkomster som inte tydligt framhålls som godtagbara av den nationella lagstiftaren. Formuleringar i förarbetena om att studiemedel ”*normalt*” inte ska anses vara en godtagbar försörjningskälla” och att ”*utgångspunkten* är att inkomsterna ska vara arbetsrelaterade” förefaller hanteras som strikta huvudregler – detta trots att diskussioner om undantag och/eller problematiseringar av huvudreglerna förekommer i samma förarbeten. Stundtals refererar visserligen domstolarna till tvetydiga uttalanden i förarbetena. Exempelvis både till förarbetenas formuleringar att studiemedel normalt inte ska anses vara en godtagbar försörjningskälla och att ett absolut förbud av studiemedel som försörjningskälla skulle kunna leda till ett orimligt resultat och till ett försvårande av utnyttjande av hög kompetens.⁵⁴⁴ Redogörelsen för tvetydigheterna följs dock inte upp i samband med att domstolarna diskuterar omständigheterna i det enskilda fallet (exempelvis genom att ställa frågor såsom ”Finns det anledning att gå ifrån huvudregeln att studiemedel inte ska godtas?” eller ”Skulle en diskvalificering av studiemedel kunna leda till ett orimligt resultat?”).

I avgöranden där anknytningspersonen hänvisar till flera inkomstkällor beaktar och diskvalificerar migrationsdomstolarna varje källa separat, bland annat med hänvisning till ovan nämnda huvudregler. Detta (med vissa undantag) utan efterföljande resonemang om ifall inkomstkällorna, vid en sammantagen bedömning, trots allt bör innebära att kravet är uppfyllt. Som exempel kan nämnas ett avgörande där

⁵⁴³ SOU 2008:114, s. 90.

⁵⁴⁴ Jfr Göteborg UM 5757-17 och Göteborg UM 6409-17, i vilka domstolen under rubriken ”Tillämpliga bestämmelser” hänvisar till förarbetsuttalandet att ”[e]tt absolut förbud [av studiemedel] skulle dock kunna leda till orimliga resultat och bland annat försvåra utnyttjande av hög kompetens”. Dock utan att återknyta till uttalandet i efterföljande bedömning.

anknytningspersonen är tjänstledig från sin fasta heltidstjänst som tandhygienist för att studera till tandläkare. Parallellt med studierna har personen en tidsbegränsad timanställning inom hemtjänsten, där antalet arbetade timmar varierar från månad till månad och där arbetsgivaren har intygat att personen kommer att vara anställd även fortsättningsvis. På lov och somrar arbetar personen fortsatt som tandhygienist. Utöver inkomsterna från anställningarna har personen studiemedel och sparade medel. Det är i avgörandet tydligt att inkomsterna, om bland annat studiemedlen räknas med, kommer att uppgå till förbehållsbeloppet. Domstolen gör dock bedömningen att försörjningskravet inte är uppfyllt. En anledning är att inkomsterna hanteras var och en för sig, dvs. utan någon sammanvägning av de olika medlen, och utan en diskussion om huruvida ett avslag är rimligt i det enskilda fallet. Den tidsbegränsade anställningen diskvalificeras med motiveringen att det är en timanställning med varierande antal arbetade timmar per månad och att inkomsterna därmed inte kan betraktas som regelbundna. Studiemedlen diskvalificeras med motiveringen att sådana inkomster inte är arbetsrelaterade. De sparade medlen diskvalificeras med hänvisning till att det inte är visat att de genererar avkastning. Domstolen anser även att det ”saknar [...] betydelse att anknytningspersonen skulle kunna återgå till sin anställning som tandhygienist”.⁵⁴⁵

Huruvida nyss nämnda hantering är förenlig med EU-domstolens tolkning av familjeåterföreningsdirektivet är svårt att svara på (att besvara frågan är heller inte kapitlets syfte). EU-domstolen har betonat att medlemsstaterna inte får neka familjeåterförening om inkomsten understiger en viss miniminivå utan att samtidigt göra en konkret prövning av varje sökandes situation – men den har inte uttalat sig närmare om vad som kännetecknar en sådan konkret prövning.⁵⁴⁶ Givet uppfattningen att EU-rätten är överordnad svensk inhemsk lagstiftning och att den ska tillämpas direkt av svenska domstolar, kan man troligtvis kräva att migrationsdomstolarna i någon mån hänvisar till EU-domstolens praxis och/eller

⁵⁴⁵ Göteborg UM 7037-17. Exemplet med tandhygienisten är en (i förhållande till 2017 års studerade avgöranden) representativ skildring av hur domstolarna beaktar (och diskvalificerar) olika åberopade inkomstkällor separat, dvs. utan att ”föra samman” dessa och göra en mer sammantagen bedömning av försörjningsförmåga. Avgörandet sticker dock ut såtillvida att anknytningspersonerna i andra avgöranden har en mer prekär position på arbetsmarknaden. I sistnämnda avgöranden diskvalificeras snarast anknytningspersonernas lågavlönade tillsvidareanställningar med hänvisning till att lönen inte uppgår till förbehållsbeloppet, samtidigt som ytterligare extrajobb som anknytningspersonerna har diskvalificeras med motiveringen att inkomsterna saknar regelbundenhet/varaktighet (se tex. Stockholm UM 13404-17; Luleå UM 2610-17; Luleå UM 3329-17; Göteborg UM 11009-17).

⁵⁴⁶ Jfr mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117, punkt 48. Enligt EU-domstolen kan behovet variera mycket mellan olika individer. EU-domstolen menar vidare att en sådan tolkning bekräftas av artikel 17 i familjeåterföreningsdirektivet och att det av artikeln följer att det ska göras en individuell prövning av ansökningarna om familjeåterförening.

uttalar sig om hur den svenska lagstiftningen förhåller sig till denna praxis (det är annars svårt att hävda att domslutet vilar på juridiskt goda grunder). Därmed inte sagt att ökade hänvisningar till EU-domstolens praxis leder till ett annat rättsligt utfall. Vid tolkningen av rättsligt material är det ofta möjligt att hävda olika saker. Liksom svenska förarbetsuttalanden är EU-rätten konfliktfylld (jfr kapitel 4).

Avgörandet om tandläkarstudenten belyser vidare att vidareutbildning eller byte av arbetsgivare blir svårt att kombinera med ett uppfyllt försörjningskrav. Domstolens hantering är också intressant mot bakgrund av försörjningskravets syften. Som diskuterats i kapitel 4 framhöll 2010 års förarbeten försörjningskravet som ett verktyg för "integration". Genom begränsningslagen genomgick kravet en syftesförskjutning, på så sätt att lagstiftaren började framställa det som ett verktyg för att skapa "andrum" för Sverige (jfr kapitel 4). Utan att gå in på integrationsbegreppets innebörd eller funktion kan konstateras att anknytningspersonens socioekonomiska beteenden/livsval i nyss nämnda avgörande överlappar med beteenden som lyfts fram som eftersträvarsvärda i den integrationspolitiska debatten (jfr kapitel 8). Att uppvisa tecken på flexibilitet och anpassningsbarhet framhålls exempelvis som önskvärt i förarbetena till reglerna om etableringsersättning.⁵⁴⁷

Som nämnts tidigare i delkapitlet finns förarbetsuttalandena om försörjningsförmåga framför allt i det SOU-betänkande som föranledde 2010 års försörjningskrav. En tolkning av domstolarnas tillämpning är att de tolkar utredningens uttalanden i ljuset av begränsningslagens proposition – dvs. i ljuset av det uppdaterade syftet om att skapa ett "andrum" för Sverige. Mer konkret att de fäster större vikt vid de uttalanden i betänkandet som sammanfaller med begränsningslagens syfte. Om så är fallet ger domstolarnas hantering visserligen uttryck för "försiktighet, pragmatism och lojalitet mot [den nuvarande] statsmakten"⁵⁴⁸ – något som framhålls av den rättsmonocentriska positionen. Samtidigt framhåller den rättsmonocentriska positionen att domstolarna ägnar sig åt uttrycklig tolkning av förarbeten, dvs. att de redovisar de vägval som har gjorts vid denna tolkning. Migrationsdomstolarnas resonemang om försörjningsförmåga är över lag mycket kortfattade. Att domstolarna skulle tolka försörjningsförmåga i ljuset av syftet om "andrum" är alltså ingenting som diskuteras i domstolarnas avgöranden. Det enda avgörandet som diskuterar försörjningskravets syfte i relation till försörjningsförmåga hänvisar dessutom till 2010 års betänkande och inte till begränsningslagen. Domstolen anför att "[p]ersoner som uppbär [inkomstrelaterad sjukpenning, inkomstrelaterad aktivitetserättning och arbetslöshetsersättning] har en

⁵⁴⁷ För en översikt och diskussion, se Häckner Posse 2019. Se även SOU 2008:58.

⁵⁴⁸ Peczenik 1999, s. 11.

sådan anknytning till arbetsmarknaden att de uppfyller det integrationsfrämjande syftet med försörjningskravet.”⁵⁴⁹

5.3. Försörjningsförmåga i ”normaltillståndet” – domstolarnas hantering år 2022

5.3.1. Försörjningsförmåga i 2022 års rättskällor

År 2022 var försörjningskravet inte längre en del av begränsningslagen; kravet hade året innan förts in i den ordinarie svenska migrationslagstiftningen. Det motiverades med hänvisning till en kombination av olika ändamål – ”integration”, statsfinansiella argument och målsättningen att svensk migrationslagstiftning skulle ligga i linje med övriga EU-länders (jfr kapitel 4).⁵⁵⁰ Kravets utformning i utlänningslagen/-förordningen var dock i det närmaste identisk med utformningen i begränsningslagstiftningen.⁵⁵¹ Överflyttningen av kravet till den ordinarie migrationslagstiftningen innebar också få nya förarbetsuttalanden om försörjningsförmåga.⁵⁵² Sådana uttalanden fanns huvudsakligen att hämta i förarbetena till 2010 års krav.

En skillnad i förhållande till 2017 års rättskällebild var att Migrationsöverdomstolen nu hade kommit med praxis rörande försörjningsförmåga. För det första hade Migrationsöverdomstolen i MIG 2019:12 uttalat att kravet på försörjningsförmåga kunde uppfyllas ”genom att anknytningspersonen vid prövningstillfället antingen kommer att ha tillräcklig arbetsrelaterad inkomst under minst ett år framöver, eller om det vid en prognos framstår som sannolikt att han eller hon kommer att ha en sådan inkomst i vart fall ett år framöver”. Migrationsöverdomstolen ansåg att en sådan prövning överensstämde med det synsätt som EU-domstolen hade gett uttryck för i

⁵⁴⁹ Stockholm UM 10850-16. I ett annat avgörande gör klaganden gällande att Migrationsverket har tillämpat de aktuella reglerna felaktigt och i strid med familjeåterföreningsdirektivets syfte. Domstolen nämner kort att ”det anförda inte utgör skäl att återförvisa målet till Migrationsverket” (Stockholm UM 3474-17).

⁵⁵⁰ SOU 2020:54, s. 283ff; prop. 2020/21:191, s. 104f.

⁵⁵¹ Se 5 kap. 3 b § utlänningslagen och 4 kap. 4 d § utlänningsförordningen i jämförelse med 9 § begränsningslagen och 1 § begränsningsförordningen.

⁵⁵² Förarbetena till 2021 års försörjningskrav diskuterar främst frågan när det är rimligt att göra undantag från försörjningskravet (exempelvis i förhållande till ”äldre personer som har lämnat arbetsmarknaden” och ”personer med en varaktig funktionsnedsättning”, se SOU 2020:54, s. 292). Migrationsdomstolarnas hantering av undantag från försörjningskravet behandlas i avhandlingens kapitel 7.

Chakroun och framhöll behovet av en konkret och individuell prövning (jfr kapitel 4).⁵⁵³ För det andra hade Migrationsöverdomstolen i MIG 2019:22 tagit ställning till om ett antal bidragsformer kunde beaktas vid bedömningen. I det sistnämnda avgörandet betonades inte lika tydligt behovet av en konkret och individuell prövning. Migrationsöverdomstolen gjorde snarare en generell diskvalificering av bostadsbidrag och studiebidrag för gymnasiestudier, liksom ett generellt godtagande av barnbidrag och underhållsstöd (jfr kapitel 4). Migrationsöverdomstolens bedömning frångick alltså delvis migrationsdomstolarnas bedömningar i 2017 års material, där barnbidrag diskvalificeras.⁵⁵⁴ I andra avseenden tycks dock Migrationsöverdomstolens avgöranden ha bekräftat migrationsdomstolarnas befintliga hantering – dels genom att migrationsdomstolarna, i 2017 års avgöranden, inte godtar bostadsbidrag, dels genom att de (med vissa undantag) inte godtar visstidsanställningar som sträcker sig under kortare tid än ett år.⁵⁵⁵

5.3.2. Vad räknas som försörjning i 2022 års avgöranden?

Atypiska anställningsformer

Även i 2022 års avgöranden diskvalificerar migrationsdomstolarna inkomster från atypiska anställningsformer (främst med hänvisning till bristande varaktighet och regelbundenhet).⁵⁵⁶ Diskvalificeringen av atypiska anställningsformer sker nu bland annat med hänvisning till MIG 2019:12, där Migrationsöverdomstolen alltså slog fast att försörjningskravet kan vara uppfyllt om det ”vid en prognos framstår som sannolikt att [anknytningspersonen] kommer att ha en sådan inkomst i vart fall ett år

⁵⁵³ Mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117.

⁵⁵⁴ Dvs. i de avgöranden som har studerats inom ramen för avhandlingen. Vad gäller underhållsstöd saknas resonemang i 2017 års material, varför det inte går att jämföra Migrationsöverdomstolens och migrationsdomstolarnas bedömningar.

⁵⁵⁵ I 2017 års material diskvalificerar migrationsdomstolarna bostadsbidrag primärt med hänvisning till att sådana inkomster är bidrags- snarare än arbetsrelaterade (Luleå UM 2610-17; Luleå UM 3329-17; Göteborg UM 11009-17; Stockholm UM 13404-17; Göteborg UM 4023-17; Luleå UM 2674-17; Luleå UM 3310-17; Göteborg UM 6116-17; Göteborg UM 11506-17; Stockholm UM 3762-17). Vad gäller hanteringen av visstidsanställningar, se föregående delkapitel.

⁵⁵⁶ Göteborg UM 5215-22; Stockholm UM 11244-22; Stockholm UM 996-22; Stockholm UM 3549-22; Göteborg UM 1270-22; Göteborg UM 5692-21; Göteborg UM 4567-22; Luleå UM 1452-21; Luleå UM 2307-21; Luleå UM 2956-21; Luleå UM 2749-21; Luleå UM 829-22; Stockholm UM 6945-22; Stockholm UM 9647-22; Stockholm UM 92-22. Jfr också Göteborg UM 3521-22.

framöver”.⁵⁵⁷ I Migrationsöverdomstolens avgörande hade anknytningspersonen en anställning som skulle löpa ut kort efter domstolens prövning, men domstolen ansåg att personen trots detta hade en varaktig inkomst. Personen hade haft tidsbegränsade anställningar hos samma arbetsgivare sedan drygt tre år tillbaka, fått en ny tidsbegränsad anställning i samband med att den föregående anställningen löpte ut och varit medlem i en arbetslöshetskassa i mer än 12 månader.

Att migrationsdomstolarna hänvisar till MIG 2019:12 innebär inte att de för omfattande resonemang om hur omständigheterna i Migrationsöverdomstolens avgörande förhåller sig till omständigheterna i det fall som respektive domstol har framför sig. Av ett avgörande från år 2022 framgår exempelvis att anknytningspersonens arbetsgivare har intygat att anknytningspersonen kommer att erbjudas en tillsvidareanställning innan eller i anslutning till att den allmänna visstidsanställningen löper ut. Migrationsdomstolen anför kort att det inte är ”tillräckligt för att göra sannolikt att [anknytningspersonen] kommer att ha en inkomst av tillräcklig storlek med den varaktighet som krävs”. Någon diskussion om hur omständigheterna skiljer sig från de i MIG 2019:12 förs inte.⁵⁵⁸ I ett annat avgörande gör klaganden gällande att anknytningspersonen, utöver sin visstidsanställning, är medlem i en arbetslöshetskassa. Migrationsdomstolen anser att anknytningspersonen inte har försörjningsförmåga, eftersom det ”inte är visat att a-kassan kommer nå upp till förbehållsbeloppet” – även här utan att koppla an till omständigheterna i MIG 2019:12.⁵⁵⁹ I ett avgörande förekommer dock mer omfattande resonemang om huruvida det är sannolikt att anknytningspersonens inkomster från lön, i kombination med ob-tillägg, under nästkommande år kommer att överstiga förbehållsbeloppet – bland annat med hänvisning till MIG 2019:12.⁵⁶⁰

Som beskrivits i föregående delkapitel tycks migrationsdomstolarna, i delar av 2017 års avgöranden, betrakta bristande varaktighet och regelbundenhet som inneboende egenskaper hos vissa anställningsformer. Ett liknande synsätt kommer till uttryck i ett avgörande från 2022. I avgörandet diskvalificeras anknytningspersonens behovsanställning med hänvisning till att ”den typen av anställning inte har en sådan

⁵⁵⁷ Stockholm UM 996-22; Stockholm UM 3549-22; Göteborg UM 1270-22 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Göteborg UM 5692-21; Göteborg UM 4567-22; Luleå UM 1452-21; Luleå UM 2307-21; Luleå UM 2956-21; Luleå UM 2749-21; Luleå UM 829-22; Stockholm UM 6945-22; Stockholm UM 9647-22; Stockholm UM 92-22.

⁵⁵⁸ Stockholm UM 92-22. Domstolen anför dock även att anknytningspersonens lön understiger förbehållsbeloppet.

⁵⁵⁹ Luleå UM 1452-21. Jfr även Göteborg UM 5692-21, där domstolen inte beaktar omständigheten att anknytningspersonen är medlem i en arbetslöshetskassa, bland annat med hänvisning till att personen har varit medlem under en kort tid och att det är oklart huruvida medlemskapet kvarstår (även här utan att diskutera omständigheterna i MIG 2019:12).

⁵⁶⁰ Göteborg UM 2516-22.

varaktighet att [anknytningspersonens] inkomst från denna kan medräknas”.⁵⁶¹ Även här nämner domstolen MIG 2019:12, dock utan att diskutera hur nyss nämnda ståndpunkt förhåller sig till Migrationsöverdomstolens (eller EU-domstolens) uttalande om behovet av att göra en konkret och individuell bedömning.

Inkomster från andra än anknytningspersonen

Som diskuterats i föregående delkapitel tenderar inkomster från andra än anknytningspersonen att diskvalificeras i 2017 års avgöranden. I 2022 års material finns dock flera exempel på när migrationsdomstolarna beaktar anknytningspersonens makes/makas inkomster.⁵⁶² Av materialet framgår att en sådan tolkning numera även förordas i Migrationsverkets rättsliga ställningstagande. Som anförts i föregående delkapitel gjorde verkets tidigare rättsliga ställningstagande gällande att såväl sökandens som andra kärnfamiljemedlemmars försörjningsförmåga kunde beaktas (en tolkning som alltså skiljde sig från migrationsdomstolarnas år 2017). I ett senare ställningstagande har verket stramat åt denna tolkning. År 2022 slår ställningstagandet fast att ”det som huvudregel inte är möjligt att beakta andra personers försörjningsmedel än anknytningspersonens”⁵⁶³ men att det ”[m]ot bakgrund av att det i svensk rätt finns bestämmelser om makars och registrerade partners underhållsskyldighet gentemot varandra” ska vara möjligt att beakta inkomster från anknytningspersonens make/maka, sambo eller partner som

⁵⁶¹ Stockholm UM 9647-22.

⁵⁶² Göteborg UM 312-22; Göteborg UM 2886-22; Göteborg UM 3521-22; Luleå UM 2666-21. Se också Stockholm UM 4389-22.

⁵⁶³ Migrationsverket motiverar denna slutsats, för det första, med hänvisning till familjeåterföreningsdirektivets ordalydelse. Verket konstaterar att det av direktivet (artikel 16.1 a andra stycket) framgår att familjemedlemarnas bidrag till hushållets inkomst kan beaktas vid ansökningar om fortsatt uppehållstillstånd p.g.a. anknytning. Enligt verket tyder detta på att ”medlemsstaten först då, alltså i förlämningsärendet, [ska] beakta familjemedlemmarnas bidrag till hushållets inkomst” (några prövningar av försörjningsförmåga vid förlängningsansökningar sker i dagsläget inte i Sverige). Enligt verket ger direktivet ”stöd för att avsikten inte varit att beakta familjemedlemmarnas medel redan vid prövningen av kraven på försörjning [vid första ansökan]”. Vidare hänvisar verket till bland annat de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O & S*, EU:C:2012:776, främst uttalandet att ”det i princip är anknytningspersonens försörjningsmedel som omfattas av den individuella prövningen” (RS/081/2021, s. 8). I tidigare rättsliga ställningstagande menade verket att sistnämnda mål skulle förstås i ljuset av EU-kommissionens uttalande om att domstolen genom att använda uttrycket ”i princip” antyder att medlemsstaterna kan välja att ta hänsyn till familjemedlemmarnas medel (SR 03/2017, s. 9). Här ser vi ett exempel på hur EU-rättens tvetydighet kan användas för att motivera flera olika lösningar (och för att värna såväl som motarbeta migration).

anknytningspersonen avser att inleda en (sambo)relation med. Dock inte inkomster ”som tillhör en person som inte är i en parrelation med anknytningspersonen”.⁵⁶⁴

I 2022 års avgöranden förekommer att domstolarna (kortfattat) hänvisar till Migrationsverkets nya rättsliga ställningstagande och konstaterar att de delar bedömningen som görs där.⁵⁶⁵ I andra avgöranden nämns inte ställningstagandet i domskälen och domstolarna konstaterar (kortfattat) att de instämmer i verkets bedömning.⁵⁶⁶ I två avgöranden delar migrationsdomstolarna inte den tolkning som kommer till uttryck i ställningstagandet, dvs. domstolen beaktar inte anknytningspersonens makes/makas inkomster.⁵⁶⁷ I ett av avgörandena gör domstolen gällande att det strider mot familjeåterföreningsdirektivets ordalydelse och EU-domstolens praxis att familjemedlemmars bidrag till hushållets inkomst medräknas vid en första ansökan om uppehållstillstånd.⁵⁶⁸ Avgörandet sticker ut då det innehåller hänvisningar till och resonemang om EU-domstolens praxis (det belyser också att försörjningskravsbedömningar som tar avstamp i EU-rättsligt material inte per definition leder till andra utfall än bedömningar som tar avstamp andra källor, t.ex. förarbeten). Inkomster från personer som inte ingår i en parrelation med anknytningspersonen godtas inte av migrationsdomstolarna.⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ RS/081/2021, s. 9.

⁵⁶⁵ Göteborg UM 2886-22; Göteborg UM 312-22.

⁵⁶⁶ Göteborg UM 3521-22; Luleå UM 2666-21.

⁵⁶⁷ Stockholm UM 92-22 (se vidare nedan); Göteborg UM 4567-22. I sistnämnda avgörande gör klaganden gällande att hen har en fast heltidstjänst men domstolen menar att ”det av lagtexten framgår att det är anknytningspersonen som ska kunna försörja sig själv och sökanden och det finns inte möjlighet att ta hänsyn till [klagandens] möjliga framtida inkomster”.

⁵⁶⁸ Stockholm UM 92-22. Domstolen anför att det ”[a]v såväl familjeåterföreningsdirektivets ordalydelse som EU-domstolens praxis framgår att det är anknytningspersonens försörjningsmedel som vid en nyansökan om uppehållstillstånd ska beaktas vid den individuella prövningen av om försörjningskravet är uppfyllt. Först vid en förlängningsansökan är det enligt direktivet aktuellt att beakta andra familjemedlemmars bidrag till hushållets inkomst (se artiklarna 7.1 c och 16.1 a andra stycket i familjeåterföreningsdirektivet, jfr EU-domstolens domar i mål C-578/08, *Chakroun*, [EU:C:2010:117], punkterna 46 och 47 och de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O & S*, [EU:C:2012:776], punkt 72)”.

⁵⁶⁹ Luleå UM 455-22; Stockholm UM 996-22. Se också Migrationsverkets resonemang i Stockholm UM 482-22 (vilket domstolen instämmer i). Jfr dock Stockholm UM 4389-22, där domstolen anför att ”det i målet inte är visat att inkomsten från [anknytningspersonens] vuxna dotter är varaktig på ett sådant sätt som krävs för att kunna beaktas i fråga om hennes försörjningsförmåga”, vilket kan tolkas som att domstolen anser att varaktiga inkomster från andra anhöriga kan beaktas.

Sparade medel

Flera avgöranden i 2022 års material ger uttryck för att det är fortsatt svårt att nå framgång med hänvisningar till anknytningspersonens sparade medel, så länge dessa medel inte genererar avkastning.⁵⁷⁰ I ett avgörande beaktar dock domstolen anknytningspersonens banktillgodohavanden med hänvisning till att ”förmögenheten tillsammans med [anknytningspersonens] löneinkomster under minst *två år* överstiger förbehållsbeloppet”.⁵⁷¹ Domstolen gör alltså en sammantagen bedömning av anknytningspersonens olika inkomstkällor, på ett sätt som inte kommer till uttryck i 2017 års material. I ett annat avgörande där anknytningspersonen åberopar tillgångar på ett bankkonto ifrågasätter domstolen tillgångarnas stabilitet och varaktighet eftersom förmögenheten ”avser likvida medel på ett bankkonto och inte avkastning från förmögenhetstillgångar” och ”är fri att disponera”. Domstolen anför dock även att ”medlen [...] dessutom inte ensamt räckt för att försörja paret och deras gemensamma barn under två års tid”.⁵⁷² Varifrån domstolarna hämtar denna tvåårsperiod nämns inte i avgörandena. Tvåårsperioden förordas dock även i Migrationsverkets nya rättsliga ställningstagande. Ställningstagandet hänvisar bland annat till Migrationsöverdomstolens ”ettårsregel” i MIG 2019:12 och gör gällande att ”[e]ftersom regelbunden inkomst och en förmögenhet skiljer sig väsentligt åt till sin karaktär finner Migrationsverket det därför rimligt att åtminstone fördubbla tiden när det gäller varaktigheten avseende förmögenhet”.⁵⁷³

⁵⁷⁰ Göteborg UM 100-22; Stockholm UM 1687-22; Göteborg UM 312-22. Se också Göteborg UM 6479-20. Jfr även Stockholm UM 4389-22, där domstolen menar att klagandens tillgångar i form av smycken och fastighet i hemlandet inte kan räknas med, eftersom det inte rör sig om likvida medel eller tillgångar som snabbt kan avyttras och ”värdet på fastigheter och liknande tillgångar [...] inte [kan] beaktas” (uttalandena tycks bygga på Migrationsverkets tolkning av förmögenhet i sitt rättsliga ställningstagande, RS/081/2021, s. 15).

⁵⁷¹ Stockholm UM 4389-22. Min kursivering.

⁵⁷² Göteborg UM 100-22. Min kursivering.

⁵⁷³ RS/081/2021, s. 15. Vidare menar Migrationsverket, med hänvisning till ett annat mål från Migrationsöverdomstolen (MIG 2015:13) att ”eftersom förmögenheten ska kunna användas som ett försörjningsmedel ska det i princip vara fråga om likvida medel eller tillgångar som snabbt kan avyttras. Värdet på fastigheter och liknande tillgångar kan alltså inte beaktas. Det kan inte heller komma i fråga att generellt beakta framtida eller förväntade förmögenhetstillgångar. Om sökanden däremot kan visa att anknytningspersonen kar löpande månadsvisa inkomster, t.ex. hyresintäkter från fastighetsuthyrning, så kan dessa räknas med i bedömningen under förutsättning att den sammantagna försörjningsförmågan är varaktig” (RS/081/2021, s. 15). Vad gäller sistnämnda mål från Migrationsöverdomstolen är det förhållandevis kortfattat och rör förläningsansökningar av uppehållstillstånd för fortsatta studier. En förutsättning för en sådan förlängning är att personen har sin försörjning tryggad för den sökta tillståndstiden och enligt Migrationsöverdomstolen kan detta krav inte uppfyllas ”genom en hänvisning till framtida inkomster av eget arbete” (MIG 2015:13).

Vidare ifrågasätter Migrationsverkets ställningstagande numera rättskällevärdet på uttalanden i 2010 års betänkande om att en förmögenhet ska generera avkastning. Ställningstagandet framhåller att propositionen till 2010 års försörjningskrav inte följde upp betänkandets diskussioner om avkastning, och att betänkandets ”förslag att endast godta avkastning från förmögenhet vid bedömningen av försörjningsförmågan [...] alltså inte [har] genomförts”.⁵⁷⁴ Enligt ställningstagandet saknas därför ”ledning kring vad som avses med förmögenhet och hur sådan ska bedömas”.⁵⁷⁵ Motsvarande diskussioner om rättskällevärdet på Försörjningskravsutredningens uttalanden saknas i domstolarnas avgöranden (både år 2017 och år 2022). Då domstolarna (med vissa undantag) fortsatt kräver att förmögenheten genererar avkastning verkar de dock vara av en annan uppfattning avseende rättskällevärdet på betänkandets uttalanden.⁵⁷⁶ I Migrationsverkets ställningstagande görs vidare bedömningen att ”eftersom förmögenheten ska kunna användas som ett försörjningsmedel ska det i princip vara fråga om likvida medel eller tillgångar som snabbt kan avyttras”.⁵⁷⁷ Även här finns alltså en diskrepans i förhållande till (delar av) domstolarnas avgöranden, där omständigheten att medlen fritt kan disponeras används som ett argument mot att medlen ska beaktas.⁵⁷⁸

Bidrag

Även vad gäller bidrag korrelerar 2022 års hantering med 2017 års material. Migrationsdomstolarna godtar inte bidragsformer som inte uttryckligen godtas i lag, förarbeten och (numera) Migrationsöverdomstolens praxis. Bland annat diskvalificeras garantipension,⁵⁷⁹ omvårdnadsbidrag,⁵⁸⁰ föräldrapenning på

⁵⁷⁴ RS/081/2021, s. 15. Försörjningskravsutredningens uttalanden var dock, som redogjorts för i föregående delkapitel, allmänt hållna (jfr SOU 2008:114, s. 90f). Huruvida utredningens förslag var att ”endast godta avkastning från förmögenhet” kan alltså diskuteras.

⁵⁷⁵ RS/081/2021, s. 15.

⁵⁷⁶ Jfr dock Stockholm UM 1687-22, där domstolen gör gällande att ”[utlänningsförordningen] inte kan uppfattas på annat sätt än att det är inkomsterna av förmögenheten, inte förmögenheten som sådan, som anknytningspersonen och utlänningen ska kunna försörja sig på”. Som grund för denna slutsats hänvisar domstolen dels till Försörjningskravsutredningens uttalanden, dels till Migrationsöverdomstolens uttalanden i en annan migrationsrättslig kontext (mer konkret utlänningslagens bestämmelser om möjligheten att bevilja uppehållstillstånd till ”en utlännings som har sin försörjning ordnad på annat sätt än genom anställning”, se MIG 2017:8; 5 kap. 5 § utlänningslagen).

⁵⁷⁷ RS/081/2021, s. 15.

⁵⁷⁸ Se framför allt Göteborg UM 100-22. Jfr dock Stockholm UM 4389-22.

⁵⁷⁹ Göteborg UM 9339-20; Stockholm UM 5510-22.

⁵⁸⁰ Luleå UM 2956-21. Jfr MIG 2023:16.

garantinivå,⁵⁸¹ handikappersättning och merkostnadsersättning.⁵⁸² Även nu är det huvudsakliga argumentet att sådana ersättningar inte är arbetsrelaterade. Vad gäller diskvalificeringen av studiebidrag för gymnasiestudier och bostadsbidrag sker diskvalificeringen också med hänvisning till MIG 2019:22.⁵⁸³ Dock godtar domstolarna numera barnbidrag och underhållsbidrag med hänvisning till denna praxis. Här ser vi alltså en förändring, såtillvida att barnbidrag inte godtas i 2017 års studerade material.⁵⁸⁴

I ett avgörande gör klaganden gällande att anknytningspersonen kommer ha rätt till underhållsstöd om klagandena (som är barn) beviljas uppehållstillstånd och att stödet därför ska beaktas vid beräkningen av förbehållsbeloppet. Domstolen beaktar inte underhållsstödet, med hänvisning till Migrationsverkets argument att "[e]ndast uppgiften om underhållsstöd utan något stöd av handlingarna som visar att beloppet faktiskt kommer betalas ut är inte tillräcklig".⁵⁸⁵ Av ett annat avgörande framgår dock att Migrationsverket, vid sin grundprövning, har beaktat inte bara barnbidrag för barn till anknytningspersonen som redan är bosatta i Sverige, utan även barnbidrag som anknytningspersonen kommer ha rätt till om fler av dennes barn flyttar till Sverige. Detta med hänvisning till att barnbidrag "betalas automatiskt ut till föräldrar som bor [med] och har barn under 16 år i Sverige".⁵⁸⁶

5.3.3. Vägberoende och inslag av äldre prejudikatlära

Domstolarnas hantering av försörjningsförmåga år 2022 har flera likheter med 2017 års hantering. För det första tar domstolarna (med tre undantag) inte avstamp i

⁵⁸¹ Luleå UM 2080-21 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut). Se även Stockholm UM 8241-22, där Migrationsverket dock tycks vara av uppfattningen att föräldrapenning kan godtas om den är inkomstbaserad. Liknande resonemang förekommer i Migrationsverkets bilagda beslut i Luleå UM 1484-21.

⁵⁸² Göteborg UM 4567-22. Även etableringsersättning (Göteborg UM 1765-21, jfr Migrationsverkets bilagda beslut), äldre försörjningsstöd (Göteborg UM 4345-21) och icke-inkomstrelaterad sjukersättning (Göteborg UM 4567-22) diskvalificeras i 2022 års material.

⁵⁸³ Göteborg UM 5798-21; Stockholm UM 4389-22. Jfr dock Luleå UM 1036-22, där bostadsbidrag diskvalificeras utan en sådan hänvisning.

⁵⁸⁴ Göteborg UM 2410-22 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Luleå UM 1036-22 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut).

⁵⁸⁵ Luleå UM 1452-21. Klagandens argument att "Försäkringskassan kan inte ge ett förhandsbesked om rätten till underhållsstöd" bemöts inte av domstolen.

⁵⁸⁶ Luleå UM 1036-22 (se Migrationsverkets bilagda beslut).

europarättsligt material vid bedömningarna av försörjningskravet.⁵⁸⁷ För det andra saknas resonemang om försörjningskravets syfte(n)⁵⁸⁸ och om förarbetenas och lagtextens motstridigheter och vagheter.

2022 års avgöranden ger vidare uttryck för att migrationsdomstolarna (utöver förarbeten) betraktar Migrationsöverdomstolens praxis som en central rättskälla (oaktat att denna praxis endast behandlas i kortfattade ordalag). Stundtals hänvisar migrationsdomstolarna även till Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden (dock ger vissa avgöranden uttryck för att domstolarna frångår ställningstagandenas ståndpunkter).

Det finns dock vissa skillnader mellan 2022 års respektive 2017 års avgöranden. Exempelvis tycks migrationsdomstolarna år 2022 vara mer benägna att godta inkomster från anknytningspersonens make/maka. Vidare finns ett par exempel på när domstolarna gör en sammantagen bedömning av anknytningspersonens olika inkomstkällor, dvs. inte fokuserar på att bedöma (och diskvalificera) varje inkomstkälla separat.⁵⁸⁹ Förändringarna tycks inte vara resultatet av att domstolarna har börjat anamma en rättspolycentrisk argumentation, t.ex. att de har börjat studera europarättsliga källor som framhåller behovet av en individuell prövning. Snarare tycks förändringarna vara resultatet av att domstolarna har anpassat sina bedömningar efter inhemska prejudikat och (stundtals) efter Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden. Vidare ger andra avgöranden i 2022 års material alltjämt uttryck för en ”uppdelande” bedömning (dvs. en bedömning där varje inkomstkälla beaktas separat).⁵⁹⁰

⁵⁸⁷ Undantagen är Stockholm UM 996-22 (där domstolen nämner EU-domstolens dom den 3 oktober 2019 i mål C-302/18, *X*, EU:C:2019:830 [som rör varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning] och Migrationsverket i domstolen kort refererar till mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117 och de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776); Sthlm UM 92-22 (där domstolen resonerar med avstamp i mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117, punkterna 46 och 47 och de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S*, EU:C:2012:776, punkt 72); Stockholm UM 1687-22 (där domstolen nämner familjeåterföreningsdirektivet). Jfr även Göteborg UM 482-21, där domstolen refererar EU-domstolens praxis vid sina resonemang om andra frågor än försörjningskravet (bland annat till mål 380/17, *K och B*, EU:C:2018:877 vid diskussionen om familjeåterföreningsdirektivet kan tillämpas på alternativt skyddsbehövande personer). Hänvisningar till EU-domstolens praxis förekommer även i Migrationsverkets bilagda beslut i Stockholm UM 7242-21, dock i förhållande till frågan om rättsligt relevant tidpunkt (dvs. inte vid bedömningen av försörjningskravet).

⁵⁸⁸ Jfr dock Stockholm UM 92-22, där domstolen nämner att syftet med 2010 års försörjningskrav ”var att anknytningspersonen skulle arbeta och kunna försörja sig vid familjemedlemmens ankomst till Sverige, detta för att främja integrationen i samhället”. Avgörandet är också ett av få som innehåller hänvisningar till EU-rättsligt material (jfr föregående fotnot).

⁵⁸⁹ Stockholm UM 4389-22; Göteborg UM 2516-22.

⁵⁹⁰ Göteborg UM 312-22; Luleå UM 2956-21.

5.4. Sammanfattande reflektion

Migrationsdomstolarnas hantering av försörjningsförmåga speglar inte den rättspolycentriska positionens beskrivningar av svenska domstolars rättskällehantering.⁵⁹¹ Domstolarna tar inte självant avstamp i europarättsliga källor, utan hänvisar till svensk lag och förordning, svenska förarbeten och Migrationsöverdomstolens praxis. Stundtals hänvisar de även till Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden. Att inhemsk prejudikatlära skulle vara under omförhandling, eller att förarbeten har fått en försvagad ställning i svenska domstolar, finner inte stöd i det studerade materialet.

Huruvida domstolarnas hantering i stället sammanfaller med den rättsmonocentriska positionen kan diskuteras. Å ena sidan överensstämmer domstolarnas fokus på förarbeten och inhemsk överrättspraxis med den rättskällehantering som framhålls av sistnämnda position. Domstolarna förefaller alltså vara påverkade av äldre rättstraditioner och tycks inte stå frikopplade från nationell lagstiftare och förvaltning på det sätt som den rättspolycentriska positionen gör gällande. Å andra sidan ger avgörandena inte uttryck för att migrationsdomstolarna noggrant inventerar eller tolkar nyss nämnda källor. Den rättsmonocentriska positionen utgår från att domstolarna undersöker och diskuterar förarbetenas tvetydigheter och vagheter, liksom att domstolarna redogör för sina ställningstaganden. Migrationsdomstolarnas avgöranden kännetecknas av en frånvaro av sådana resonemang. Detta trots att förarbetenas uttalanden om försörjningsförmåga är omfattande.

Merparten av förarbetsuttalandena om försörjningsförmåga finns i det betänkande som föranledde 2010 års försörjningskrav. Uttalandena kommer från en tid då kravets syfte var att ”främja integrationen” och att ”skapa drivkrafter och öka incitament för arbete och egenförsörjning”. En tolkning av 2017 års avgöranden är att domstolarna

⁵⁹¹ Flera personkategorier omfattas inte av familjeåterföreningsdirektivet, varför man kan argumentera för att hänvisningar till direktivet och EU-domstolens praxis stundtals är irrelevanta. Det kan dock (återigen) noteras att EU-kommissionen har förordat att direktivet används som tolkningsram också i förhållande till personer som inte formellt omfattas (jfr kapitel 4). Därtill har EU-domstolen ansett sig vara behörig att tolka direktivet i ett mål där anknytningspersonen hade beviljats uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande (mål 380/17, *K och B*, EU:C:2018:877). Även Migrationsöverdomstolen har resonerat med avstamp i familjeåterföreningsdirektivet i avgöranden som rör alternativt skyddsbehövande personer (se t.ex. MIG 2018:19). I migrationsdomstolarnas avgöranden är det vidare många gånger otvetydigt vilken legal status som anknytningspersonen har (exempelvis om personen har skyddsstatus eller är svensk medborgare). Frånvaron av sådan information (särskilt i 2017 års material) gör det svårt att avgöra om frånvaron av EU-rättsliga hänvisningar beror på att domstolarna anser att familjeåterföreningsdirektivet inte är tillämpligt, eller på något annat. Vidare är de EU-rättsliga hänvisningarna frånvarande i avgöranden där det tydligt framgår att direktivet är tillämpligt.

läser 2010 års förarbetsuttalanden i ljuset av begränsningslagens proposition – dvs. i ljuset av det uppdaterade syftet om att skapa ett ”andrum” för Sverige. Domstolarna tycks nämligen fästa större vikt vid de uttalanden om försörjningsförmåga i 2010 års förarbeten som möjliggör en restriktiv tillämpning av försörjningskravet (i så måtto att många försörjningskällor diskvalificeras av domstolarna). Detta sker dock utan att domstolarna resonerar kring försörjningskravets olika syften.⁵⁹² Domstolarna undviker detta även när parterna för sådana resonemang.⁵⁹³

⁵⁹² Inte heller görs några hänvisningar till familjeåterföreningsdirektivets syfte(n).

⁵⁹³ Denna obenägenhet framträder tydligt i ett avgörande där såväl anknytningspersonen som Migrationsverket argumenterar med avstamp i försörjningskravets syfte(n). Anknytningspersonen anför att bland annat barnbidrag och bostadsbidrag ska beaktas vid beräkningen av förbehållsbeloppet och att det ”[a]nnars är [...] omöjligt för anknytningspersonen att uppnå försörjningskravet trots en stark etablering på arbetsmarknaden, vilket skulle strida mot syftet med försörjningskravet vid anhöriginvandring”. Migrationsverket anför i stället ”[a]tt ställa ett lägre försörjningskrav på [anknytningspersonen] för att denna erhåller olika typer av bidrag skulle motverka syftet med försörjningskravet”. Domstolen bemöter inget av uttalandena om kravets syfte(n), men konstaterar kort att de bidrag som anknytningspersonen uppbär inte kan jämföras med arbetsrelaterad ersättning och att de inte påverkar bedömningen av om försörjningskravet är uppfyllt (Stockholm UM 13404-17).

6. Migrationsdomstolarnas argumentation om bostadskravet

6.1. Inledning

I det här kapitlet undersöks hur migrationsdomstolarna argumenterar när de tar ställning till om en anknytningsperson har en bostad av tillräcklig storlek och standard – det s.k. *bostadskravet*. I likhet med föregående kapitel ligger fokus på hur domstolarnas argumentation förhåller sig till den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen (jfr kapitel 3–4). Inledningsvis kartläggs domstolarnas hantering⁵⁹⁴ av bostadskravet år 2017 och därefter kommenteras domstolarnas hantering år 2022.

6.2. Bostadskravet i ”undantagstillståndet” – domstolarnas hantering år 2017

6.2.1. Bostadskravet i 2017 års rättskällor

År 2017 ingick bostadskravet, liksom försörjningskravet i stort, i begränsningslagen. Bostadskravet hade således nyligen genomgått en syftesförskjutning mot ett ändamål om att skapa ett ”andrum” för Sverige och att tillfälligt minska migrationen (särskilt asylinvandringen) till landet (jfr kapitel 4).⁵⁹⁵ Det kan jämföras med förarbetena till 2010 års krav. Där framhölls att bostadskravet skulle motverka trångboddhet; genom

⁵⁹⁴ Avhandlingens ansats är kvalitativ; med ”hantering” avser jag hur domstolarna handskas med bostadskravet i de avgöranden som studeras i avhandlingen (jfr kapitel 2).

⁵⁹⁵ Prop. 2015/16:174, s. 21.

att säkerställa en viss boendestandard skulle anknytningspersonen och dennes familjemedlemmar ha bättre förutsättningar att prestera på arbetsmarknaden och ”integreras” i Sverige.⁵⁹⁶

Begränsningslagen slog fast att anknytningspersonen skulle ha en ”bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och utlänningen” liksom att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämde (i detta fall Migrationsverket) kunde meddela närmare föreskrifter om innebörden av en bostad av tillräcklig storlek och standard.⁵⁹⁷ Sådana föreskrifter hade Migrationsverket också lämnat. Av 2017 års föreskrifter framgick följande:

Kravet på en bostad av tillräcklig storlek och standard [...] ska anses uppfyllt om den person som en utlänning återopar anknytning till (anknytningspersonen), senast då utlänningen anländer till Sverige, förfogar över en bostad som han eller hon äger, hyr i första eller andra hand eller innehar med bostadsrätt. Anknytningspersonen ska skriftligt styrka sin bostadssituation, t.ex. genom ett hyresavtal eller ett intyg från en fastighetsägare, hyresvärd eller bostadsförmedling om ett kommande avtal. Om bostaden hyrs i andra hand, ska uthyrningen vara godkänd av hyresvärd, bostadsrättsförening eller hyresnämnd.

Bostaden ska ha en skälig standard och vara av lämplig storlek för det antal personer som ska bo i den. En bostad för två vuxna utan barn ska ha minst ett rum och kök eller kokvrå. Om barn ska bo i bostaden ska den ha flera rum. Två minderåriga barn kan dela sovrum.⁵⁹⁸

Vidare hade Migrationsöverdomstolen i MIG 2011:16 uttalat att bostadskravet är uppfyllt om anknytningspersonen vid prövningstillfället, antingen faktiskt förfogar över en bostad under minst ett år framöver, eller om det vid en prognos framstår som sannolikt att ett sådant boende är ordnat för i vart fall ett år framöver.

Som beskrivits i föregående kapitel hade regeringen, i begränsningslagens förarbeten, uttalat att vägledning avseende försörjningskravet (inklusive bostadskravet) skulle hämtas i förarbetena till 2010 års försörjningskrav.⁵⁹⁹ Vad gäller frågan om bostad var 2010 års förarbetsuttalanden relativt kortfattade (jfr dock

⁵⁹⁶ SOU 2008:114, s. 12, s. 68, s. 63f.

⁵⁹⁷ 9 § begränsningslagen.

⁵⁹⁸ MIGRFS 02/2017.

⁵⁹⁹ I begränsningslagens förarbeten (prop. 2015/16:174, s. 76) anförts att ”[i] förhållande till [det tidigare försörjningskravet] innebär bestämmelsen [9 § begränsningslagen] att försörjningskravet utvidgas på så sätt att anknytningspersonen ska kunna försörja inte bara sig själv utan också den som ansöker om uppehållstillstånd. I övrigt har bestämmelsen samma innebörd som [tidigare försörjningskrav]. De förarbetsuttalanden som gjordes i anslutning till den bestämmelsen är därför i allt väsentligt fortfarande aktuella”.

nedan). I propositionen uttalades också att den närmare regleringen avseende bostadsstandard var av detaljkaraktär och att närmare föreskrifter därför borde utarbetas och lämnas av Migrationsverket.⁶⁰⁰

Till skillnad från försörjningsförmåga saknades år 2017 praxis om bostadskrav från domstolarna i Strasbourg och Luxemburg. EU-kommissionen hade dock utfärdat riktlinjer för tillämpningen av familjeåterföreningsdirektivets regler om bostadskrav (se nedan).⁶⁰¹ Det kan vidare noteras att delar av EU-domstolens uttalanden om försörjningsförmåga framstår som möjliga att applicera även vid bedömningar av bostadskravet – däribland domstolens framhållande av att det ska göras en konkret prövning av varje sökandes situation.⁶⁰²

År 2017 kunde alltså migrationsdomstolarna framför allt hitta vägledning om bostadskravet i Migrationsverkets föreskrifter, Migrationsöverdomstolens praxis och, i viss mån, förarbetena (dvs. i traditionellt inhemska rättskällor). Till skillnad från 2017 års rättskällebild avseende försörjningsförmåga – som kännetecknades av (stundtals tvetydiga) uttalanden i ett större antal källor – var dock rättskällornas uttalanden om bostadskravet relativt kortfattade. Det kan alltså sägas att domstolarna, vid tillämpningen av bostadskravet, i större utsträckning behövde hantera rättskällornas tystnad.

Av migrationsdomstolarnas avgöranden framgår att domstolarna tenderar att dela upp bedömningen av om anknytningspersonen har en bostad av tillräcklig storlek och standard runt huvudsakligen tre frågor.⁶⁰³ Den första handlar om bostadens *upplåtelseform*, det vill säga på vilket sätt som anknytningspersonen förfogar över bostaden. Den andra handlar om *boendestandard*, det vill säga vilka krav som ställs på bostaden i mer rumsligt hänseende (antal rum och faciliteter). Den tredje handlar om boendeformens *varaktighet*, dvs. hur länge som anknytningspersonen förfogar över bostaden. Då denna uppdelning framträder i domstolarnas avgöranden är även resterande delar av delkapitlet uppdelade efter dessa tre teman. Det kan i sammanhanget betonas att migrationsdomstolarna diskvalificerar boendesituationen om något utav delkraven inte är uppfyllt.

⁶⁰⁰ Prop. 2009/10:77, s. 20f.

⁶⁰¹ COM(2014) 210 final, s. 12. Jfr artikel 7.1. a i direktivet.

⁶⁰² Mål C-578/08, *Chakroun*, EU:C:2010:117.

⁶⁰³ Att migrationsmyndigheterna ska göra en sådan uppdelning och/eller följa en sådan arbetsordning är alltså inget som anges i rättskällorna (t.ex. i förarbeten eller Migrationsverkets föreskrifter).

6.2.2. Upplåtelseform

2017 års föreskrifter från Migrationsverket slår fast följande om upplåtelseformen på anknytningspersonens bostad:

Kravet på en bostad av tillräcklig storlek och standard [...] ska anses uppfyllt om [anknytningspersonen], senast då utlänningsen anländer till Sverige, förfogar över en bostad som han eller hon *äger, hyr i första eller andra hand* eller *innehar med bostadsrätt*. Anknytningspersonen ska skriftligt styrka sin bostadssituation, t.ex. genom ett hyresavtal eller ett intyg från en fastighetsägare, hyresvärd eller bostadsförmedling om ett kommande avtal. Om bostaden hyrs i andra hand, ska uthyrningen vara godkänd av hyresvärd, bostadsrättsförening eller hyresnämnd.⁶⁰⁴

Föreskrifterna framhåller alltså att bostaden upplåts på ett godtagbart sätt om anknytningspersonen äger sin bostad, har en bostadsrätt eller har ett första- eller andrahandskontrakt. Anknytningspersonen ska också skriftligen kunna styrka sin bostadssituation och i förekommande fall få den godkänd av utpekade aktörer. Om vi ska koppla detta till 2017 års avgöranden kan konstateras att migrationsdomstolarna, i de fall där det är ostridigt att nyss nämnda förutsättningar är uppfyllda, anser att anknytningspersonen förfogar över bostaden på ett godtagbart sätt.⁶⁰⁵

Föreskrifterna har dock lite att säga om hur domstolarna ska hantera upplåtelseformer i framför allt två avseenden. För det första hur domstolarna ska *kategorisera* anknytningspersonens upplåtelseform (är personen t.ex. att betrakta som inneboende eller hyresgäst?). För det andra hur domstolarna ska hantera skriftliga verifieringar avseende bostadssituationen som inte uttryckligen exemplifieras i föreskrifterna (dvs. verifieringar utöver ”hyresavtal eller ett intyg från en fastighetsägare, hyresvärd eller bostadsförmedling om ett kommande avtal”). Migrationsdomstolarna behöver dock ta ställning till sådana frågor.

I vissa avgöranden hyr anknytningspersonen en del av en bostad av en person som också bor i bostaden och där sistnämnda person äger eller hyr bostaden i första/andra hand. I dessa situationer anser migrationsdomstolarna att anknytningspersonen är inneboende, och att hen därför inte uppfyller bostadskravet. Bland annat med hänvisning till ett uttalande i Försörjningskravsutredningens betänkande om att anknytningspersoner som bor inneboende eller på Migrationsverkets

⁶⁰⁴ MIGRFS 02/2017.

⁶⁰⁵ Stockholm UM 14407-16; Luleå UM 3130-17; Stockholm UM 7163-17. Se även Stockholm UM 13132-17.

anläggningsboenden inte förfogar över en lämplig bostad.⁶⁰⁶ Domstolarna anser exempelvis att anknytningspersoner är inneboende om de hyr ett rum i en bostad och har tillgång till gemensamma ytor, såsom kök och badrum.⁶⁰⁷ Detta både när anknytningspersonen hyr av en släkting,⁶⁰⁸ eller av någon annan.⁶⁰⁹ I vissa avgöranden för domstolarna mer omfattande resonemang om ifall anknytningspersonen ska anses vara inneboende eller hyresgäst. Framför allt om klaganden anför att anknytningspersonen disponerar över en större separat del av en bostad, som andra som är boende på adressen inte har tillgång till. Huruvida anknytningspersonen, i en sådan situation, ska betraktas som inneboende diskuterades inte i 2010 års betänkande (eller i efterföljande proposition).

I sistnämnda situationer etablerar migrationsdomstolarna ett s.k. *avskiljandekriterium* (min benämning). Centralt vid dessa bedömningar blir nämligen att försöka fastställa om anknytningspersonens boendeyta är avskild från de övriga boendes.⁶¹⁰ Bland annat förekommer följande uttalanden:

Av [...] hyresavtalet framgår att [anknytningspersonen] disponerar en undervåning på 80 kvadratmeter med egen ingång och tillgång till kök och klädvård. [...] [Migrationsdomstolen gör] bedömningen att utredningen i målet ger stöd för att [anknytningspersonen] har ett gemensamt boende med sin bror och dennes familj som äger villan. Vid denna bedömning har domstolen bl.a. beaktat att det inte framkommit annat än att [anknytningspersonen] har tillgång till gemensamma ytor i villan. Det har

⁶⁰⁶ Jfr SOU 2008:114, s. 97. Jfr t.ex. Göteborg UM 2768-17; Göteborg UM 5937-17; Göteborg UM 12373-17; Luleå UM 1810-17; Stockholm UM 214-17. Se även Luleå UM 740-17.

⁶⁰⁷ Göteborg UM 12373-17; Luleå UM 1173-17; Luleå UM 2588-17; Luleå UM 2898-17; Luleå UM 2907-17; Luleå UM 3132-17; Stockholm UM 214-17; Stockholm UM 3335-17; Stockholm UM 14219-17; Stockholm UM 14327-16 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Göteborg UM 3916-17; Stockholm UM 13437-16; Stockholm UM 2066-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut). Se även Göteborg UM 2768-17; Göteborg UM 5937-17; Göteborg UM 10274-17; Luleå UM 740-17; Luleå UM 1810-17; Luleå UM 2495-17; Stockholm UM 2530-17; Stockholm UM 4196-17; Stockholm UM 14902-17 – där tillgången till gemensamma ytor dock inte diskuteras i samma omfattning.

⁶⁰⁸ Göteborg UM 2768-17; Göteborg UM 3916-17; Göteborg UM 5937-17; Göteborg UM 10274-17; Luleå UM 740-17; Luleå UM 1173-17; Luleå UM 2898-17; Luleå UM 2907-17; Stockholm UM 3335-17; Stockholm UM 4196-17; Stockholm UM 13437-16; Stockholm UM 14902-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Stockholm UM 14219-17.

⁶⁰⁹ Göteborg UM 12373-17; Luleå UM 2495-17; Luleå UM 3127-17; Stockholm UM 214-17; Stockholm UM 2066-17; Stockholm UM 14327-16 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut). Se även Luleå UM 1810-17; Luleå UM 3132-17; Stockholm UM 2530-17 – där dock anknytningspersonens relation till övriga boende inte tydligt framgår.

⁶¹⁰ Luleå UM 2730-16; Göteborg UM 8048-17; Luleå UM 939-17; Stockholm UM 9986-17; Stockholm UM 13564-16; Göteborg UM 11408-16. Jfr även Göteborg UM 2105-17; Göteborg UM 12160-16; Stockholm UM 5513-17.

inte heller framgått att den delen av villan som upplåtits till [anknytningspersonen] är avskild på något sätt. Mot denna bakgrund anser domstolen att [anknytningspersonen] är inneboende.⁶¹¹

Av handlingarna i målet framgår att [anknytningspersonen] hyr en del av en bostad av sin dotter. Enligt hyreskontraktet hyr [anknytningspersonen] bottenvåningen vilken utgörs av två rum, kök samt badrum. Det framgår inte av hyreskontraktet hur bottenvåningen som [anknytningspersonen] hyr är avskild från resten av bostaden.⁶¹²

Notera att domstolarna inte betraktar det som relevant huruvida bostaden i fråga är trångbodd – detta trots att motverkandet av trångboddhet, i 2010 års betänkande, framhålls som ett av bostadskravets syften. Detta gäller både när anknytningspersonen gör gällande att hen hyr ett rum i en bostad med tillgång till gemensamma ytor och när anknytningspersonen gör gällande att hen hyr en separat del av en bostad. Anknytningspersonen kan exempelvis disponera över en omfattande del av den bostad som är föremål för prövning och ha tillgång till såväl eget kök som egen ingång. Fokus i domstolarnas bedömningar blir dock att försöka fastställa huruvida anknytningspersonens del av bostaden är planritningsmässigt avskild från resterande delar, bland annat genom att efterfråga planritningar över bostaden.⁶¹³ Själva benämningen på avtalet tycks inte beaktas i dessa sammanhang, exempelvis huruvida avtalet benämns hyresavtal eller inneboendekontrakt.⁶¹⁴ I ett avgörande kommer domstolen fram till att avskiljandekriteriet är uppfyllt. I målet disponerar anknytningspersonen över en s.k. gäststuga på tomten till sina föräldrars bostad. Under kommunikeringen i domstolen framgår att ”stugan” är ett bostadshus om 60 kvadratmeter med två sovrum, vardagsrum och kök samt toalett och dusch. Vidare framgår att den tidigare har tjänat som permanentbostad för en tvåbarnsfamilj och att den har anslutning till kommunalt vatten och avlopp samt egen elanslutning.⁶¹⁵

Ytterligare en upplåtelseform som domstolarna behöver kategorisera, och som bland annat föreskrifterna och förarbetena inte behandlar, är *samägande* av en bostad. I ett avgörande äger anknytningspersonen 50 procent av en villa, vilket godtas av såväl Migrationsverket som migrationsdomstolen (det framgår inte vem den andra samägaren är och vilken relation som anknytningspersonen har till samägaren).⁶¹⁶ I

⁶¹¹ Luleå UM 2730-16.

⁶¹² Göteborg UM 12160-16. I målet förefaller det även vara stridigt hur många personer som bor i bostaden.

⁶¹³ Se t.ex. Luleå UM 939-17; Luleå UM 2730-16.

⁶¹⁴ Göteborg UM 11408-16.

⁶¹⁵ Stockholm UM 13564-16.

⁶¹⁶ Luleå UM 2599-17. I ett annat fall återoppar anknytningspersonen ett gåvobrev av vilket det framgår att hälften av en fastighet har överlåtits till honom. Domstolen återförvisar målet till

ett annat avgörande har anknytningspersonen köpt en bostadsrätt som är tillräckligt stor för att husera anknytningspersonen och klaganden, men där även anknytningspersonens bror är samägare. Brodern har tidigare bott i lägenheten men är numera inte folkbokförd på adressen i fråga. Domstolen godtar inte bostaden eftersom anknytningspersonen ”inte [har] kommit in med ett hyreskontrakt eller annan handling som visar att [anknytningspersonen] har full nyttjanderätt till bostadsrätten som [anknytningspersonen] och brodern äger tillsammans”. Även Migrationsverket anför i domstolen att ”[det inte] framgår [...] att brodern och hans fru inte kommer flytta tillbaka inom kort”.⁶¹⁷ I ytterligare ett avgörande har anknytningspersonen erhållit tio procent av en bostadsrätt som gåva av sin förälder, där sistnämnda person också bor i bostaden. Domstolen anser att anknytningspersonen är att betrakta som inneboende och att omständigheten att ”[anknytningspersonen] som gåva erhållit tio procent i den bostadsrätt [anknytningspersonen] är inneboende i [inte] medför [...] någon annan bedömning”.⁶¹⁸

En annan aspekt av frågan om upplåtelseform som domstolarna ställs inför är hur verifikationer avseende upplåtelseformen ska hanteras som inte uttryckligen nämns i Migrationsverkets föreskrifter. I föreskrifterna anges alltså att:

”Anknytningspersonen ska skriftligt styrka sin bostadssituation, *t.ex.* genom ett hyresavtal eller ett intyg från en fastighetsägare, hyresvärd eller bostadsförmedling om ett kommande avtal.”⁶¹⁹

Det händer att klaganden eller anknytningspersonen försöker styrka bostadssituationen på andra sätt än de som utpekats i föreskrifterna. I sammanhanget kan konstateras att EU-kommissionen, i sina rekommendationer om familjeåterföreningsdirektivet, har uttalat att:

Ett hyres- eller köpeavtal kan till exempel användas som bevisning. Ett hyresavtal för begränsad tid kan anses otillräckligt. Om väntetiden och handläggningstiden blir lång kan det vara oproportionerligt och i strid med direktivets syfte och verkan att kräva att förutsättningarna ska vara uppfyllda när ansökan lämnas in, eftersom det skulle kunna

Migrationsverket med motiveringen att de närmare omständigheterna kring bostaden bör utredas av verket som första instans (*t.ex.* hur stor den är och hur många som bor i den), vilket kan tolkas som att domstolen inte har något principiellt att invända mot denna upplåtelseform (Göteborg UM 4746-17).

⁶¹⁷ Luleå UM 1049-17 (hur [frånvaron av] en sådan avsikt kan bevisas/göras sannolik diskuteras inte).

⁶¹⁸ Stockholm UM 2235-17.

⁶¹⁹ MIGRFS 02/2017. Min kursivering.

medföra ytterligare ekonomisk och administrativ belastning för referenspersonen. Under sådana omständigheter uppmanar kommissionen medlemsstaterna att visa prov på flexibilitet. Man kan till exempel godta ett villkorligt hyresavtal som träder ikraft om familjeåterföreningen beviljas och familjemedlemmarna faktiskt anländer till landet.⁶²⁰

I migrationsdomstolarnas avgöranden är det svårt för klaganden eller anknytningspersonen att styrka boendesituationen på något annat sätt än genom de i föreskrifterna explicit angivna.⁶²¹ I ett avgörande kan anknytningspersonen exempelvis inte styrka sin bostadssituation genom att hänvisa till en skriftlig garantiutfästelse från anknytningspersonens föräldrar, tillika fastighetsägare av hyresrätter, om att paret kommer få tillgång till en lägenhet av tillräcklig storlek och standard i samband med att klaganden anländer till Sverige (varför diskuteras inte av domstolen).⁶²² Vidare åberopas i ett antal avgöranden att anknytningspersonen står i bostadskön, befinner sig högt upp i bostadskön och/eller att anknytningspersonen, till följd av sin köplats, ofta erbjuds visning. Sådana försök till bekräftelse av boendesituationen godtas inte av domstolarna, oavsett om de förenas med skriftliga intyg eller inte (inte heller här diskuteras varför).⁶²³ I ett avgörande gör anknytningspersonen gällande att fastighetsägaren har uppgett att familjen, när familjemedlemmarna kommer till Sverige, kommer att erbjudas en större bostad – en omständighet som inte diskuteras (och därmed inte godtas) av domstolen (huruvida anknytningspersonen har inkommit med någon bevisning till stöd för uppgifterna framgår inte).⁶²⁴ I ett annat avgörande godtar domstolen inte anknytningspersonens uppgift om att hen har ett muntligt avtal om att hyra en andrahandslägenhet från och med när klaganden kommer till Sverige (detta är kanske heller inte särskilt förvånande, sett till att föreskrifterna uttryckligen skriver att bostadssituationen ska styrkas skriftligt).⁶²⁵ Några hänvisningar till EU-kommissionens rekommendation förekommer inte i 2017 års avgöranden.

Domstolarna är i sina domskäl fåordiga vad gäller frågan varför ett styrkande av en upplåtelseform ska eller inte ska godkännas. Domstolarna konstaterar kort att det inte

⁶²⁰ COM(2014) 210 final, s. 12.

⁶²¹ Stockholm UM 12270-16; Göteborg UM 1780-17; Göteborg UM 10553-17; Luleå UM 2020-17; Stockholm UM 4206-17; Stockholm UM 5576-17; Stockholm UM 1992-17. Undantaget är planritningar (jfr ovan).

⁶²² Stockholm UM 1992-17.

⁶²³ Göteborg UM 1780-17; Göteborg UM 10553-17; Stockholm UM 4206-17; Stockholm UM 5576-17. Jfr även Luleå UM 2020-17, där domstolen dock anför att ett erbjudande om visning tycks ha skickats till fler personer utöver anknytningspersonen.

⁶²⁴ Göteborg UM 557-17.

⁶²⁵ Luleå UM 3328-17.

har framkommit att anknytningspersonen förfogar över en lämplig bostad och/eller att den återopade bekräftelsen av upplåtelseformen inte är tillräcklig för att uppfylla kravet.⁶²⁶ Möjligen talar detta för att domstolarna anser att de bekräftelsesätt som exemplifieras i Migrationsverkets föreskrifter utgör en uttömmande lista, och att domstolen därmed inte behöver ange de närmare skälen till att alternativa bekräftelser diskvalificeras. Domskälen kan dock vara kortfattade även när det inte är uppenbart att den återopade bekräftelsen inte nämns i föreskrifterna. I ett avgörande återopas en skärmdump från ett bostadsbolags hemsida av vilken det framgår att anknytningspersonen är föreslagen som hyresgäst till en lägenhet som är av tillräcklig storlek och standard för att husera personen och dennes anhöriga. Domstolen godtar inte denna bekräftelse med hänvisning till att det inte framgår att det har ingåtts något hyresavtal.⁶²⁷ Detta trots att det i Migrationsverkets föreskrifter anges att anknytningspersonen ska styrka sin bostadssituation, ”t.ex. genom [...] ett intyg från en [...] bostadsförmedling om ett kommande avtal”.⁶²⁸ Huruvida en sådan skärmdump faller inom denna formulering kan visserligen diskuteras (man kan exempelvis tänka sig att ett sådant erbjudande är tidsbegränsat och kräver någon form av åtgärd från den föreslagna hyresgästens sida). Detta är dock ingenting som diskuteras av domstolen; någon närmare förklaring till att skärmdumpen inte beaktas anges inte.

6.2.3. Boendestandard

Utöver att bedöma bostadens upplåtelseform, innebär bostadskravet att migrationsmyndigheterna gör en bedömning av den återopade bostadens storlek och standard.⁶²⁹ I försörjningskravsutredningens betänkande anføres att inspiration ska hämtas från Socialstyrelsens och Boverkets normer för trångboddhet.⁶³⁰ I sina föreskrifter har Migrationsverket också hämtat inspiration från dessa. Av intresse i förhållande till 2017 års avgöranden är att nya föreskrifter trädde i kraft i februari samma år. Fram tills dess slog verkets föreskrifter fast att om två vuxna utan barn skulle bo i en bostad så behövde bostaden, utöver kök eller kokvrå, minst innehålla vardagsrum och sovrum.⁶³¹ Genom uppdateringen sänktes kravet på antalet rum. I de nya föreskrifterna angavs i stället följande:

⁶²⁶ Stockholm UM 1992-17; Göteborg UM 10553-17.

⁶²⁷ Göteborg UM 198-17.

⁶²⁸ MIGRFS 02/2017.

⁶²⁹ 9 § begränsningslagen. Jfr 5 kap. 3 b § utlänningslagen.

⁶³⁰ SOU 2008:114, s. 95ff.

⁶³¹ MIGRFS 04/2015.

Bostaden ska ha en skälig standard och vara av lämplig storlek för det antal personer som ska bo i den. En bostad för två vuxna utan barn ska ha *minst ett rum och kök eller kokvrå*. Om barn ska bo i bostaden ska den ha flera rum. Två minderåriga barn kan dela sovrum.⁶³²

Migrationsverkets föreskrifter är alltså detaljerade när det gäller frågan om hur många rum en bostad ska ha. I migrationsdomstolarnas avgöranden framträder också en strikt tillämpning av dessa rumsangivelser; det saknas exempel i materialet där domstolarna frångår Migrationsverkets föreskrifter i denna del. Det gäller oavsett om hushållet rör två vuxna, två vuxna med ett spädbarn eller familjer med flera barn.⁶³³

Att domstolarna är trogna Migrationsverkets föreskrifter (varje fall när det kommer till rumsangivelserna) kommer också till uttryck i avgöranden där verket har avslagit ansökan med motiveringen att bostaden inte är av tillräcklig storlek och standard enligt de *äldre* föreskrifterna (dvs. de som gällde före februari 2017 och som ställde högre krav på bostaden). När samma bostad, vid prövningen i domstol, uppfyller kraven enligt de uppdaterade föreskrifterna återförvisar domstolen avgörandet till verket för prövning av om övriga förutsättningar för att bevilja uppehållstillstånd på grund av anknytning är uppfyllda. Så även när Migrationsverket yrkar att avgörandet ska avslås, det vill säga när verket även i domstolen grundar sin inställning på de numera inaktuella föreskrifterna.⁶³⁴ Utöver att värna instansordningsprincipen, ger detta möjligtvis uttryck för att domstolarna ser det som en central uppgift att värna den offentlighetsrättsliga legalitetsprincipen. En etablerad tolkning av denna princip är nämligen att ”bestämmande för vilka förvaltningsrättsliga föreskrifter [...] som skall tillämpas i ett mål eller ärende som regel är vilka föreskrifter som är i kraft när prövningen sker”.⁶³⁵

För att ta ställning till om en bostad uppfyller föreskrifternas krav behöver domstolarna fastställa dels hur många rum och vilka faciliteter en bostad har, dels hur många personer som bor i bostaden. När det gäller frågan *hur* migrationsmyndigheterna ska ta reda på detta är dock föreskrifterna tysta. Vad gäller frågan om antal rum och faciliteter efterfrågar domstolarna hyreskontrakt och/eller planritningar.⁶³⁶ Vad gäller frågan om antalet personer som bor i bostaden fäster

⁶³² MIGRFS 02/2017.

⁶³³ Jfr Göteborg UM 1244-17; Göteborg UM 8292-17; Göteborg UM 9326-17; Göteborg UM 10553-17; Luleå UM 2462-17; Luleå UM 3203-17; Stockholm UM 5423-17; Stockholm UM 14540-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut); Stockholm UM 7072-17 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut).

⁶³⁴ Stockholm UM 11760-16; Stockholm UM 13222-16; Stockholm UM 895-17.

⁶³⁵ RÅ 1988 ref. 132. Jfr också von Essen 2009. För en diskussion om rättsligt relevant tidpunkt i den svenska migrationsprocessen, se Häckner Posse 2023.

⁶³⁶ Se t.ex. Luleå UM 2993-17; Luleå UM 3158-17; Luleå UM 939-17; Luleå UM 2730-16.

domstolarna vikt vid Migrationsverkets slagningar i folkbokföringsregistret.⁶³⁷ I avgörandena godtas inte klagandens uppgifter om att personer som tidigare har bott på adressen är utflyttade, så länge dessa personer fortfarande är skrivna på den aktuella bostadens adress.⁶³⁸ Domstolarna godtar inte heller uppgifter från klaganden eller anknytningspersonen om att personer som för närvarande är skrivna på adressen (vilket medför att bostaden är för liten) har för avsikt att flytta.⁶³⁹ En anledning verkar vara att domstolarna inte tillmäter sådana uttalanden något starkt bevisvärde; uppgifterna måste förenas med annan bevisning, t.ex. hyresavtal avseende personen som planerar att flytta.⁶⁴⁰ En anknytningsperson som vill göra sannolikt att bostaden är av tillräcklig storlek kan alltså behöva åberopa bevisning kopplad till andra personers boendesituation och framtida boendeavsikter.⁶⁴¹ Hur detta förhåller sig till att det i föreskrifterna anges att ”anknytningspersonen ska skriftligt styrka *sin* bostadssituation” diskuteras inte av domstolarna.⁶⁴² Det kan i sammanhanget även noteras att regeringen i propositionen till 2010 års krav anförde att det – vad gäller uppgifter om anknytningspersonens *inkomst* – i första hand är anknytningspersonen som ska inkomma med underlag för prövningen och att ”avsikten är således inte att beslutsmyndigheten ska utföra någon självständig utredning i Skatteverkets register” (dock utan att diskutera huruvida sådana registersökningar skulle användas vid bedömningarna av anknytningspersonens bostad).⁶⁴³

⁶³⁷ Luleå UM 1049-17; Göteborg UM 12161-16; Göteborg UM 2641-17; Göteborg UM 10696-16; Stockholm UM 14746-16; Göteborg UM 642-17; Göteborg UM 10712-17; Luleå UM 939-17; Göteborg UM 1818-17; Göteborg UM 11408-16. Se även Migrationsverkets anförande i domstolen i Stockholm UM 7728-17; Göteborg UM 7081-17; Göteborg UM 11506-17. Jfr även Migrationsverkets bilagda beslut i följande avgöranden, av vilka det framgår att slagningar i folkbokföringsregistret företagits av Migrationsverket vid grundprövningen: Stockholm UM 8972-17; Stockholm UM 7045-17; Stockholm UM 13132-17; Stockholm UM 895-17; Stockholm UM 5879-17; Stockholm UM 14902-17; Luleå UM 3203-17; Stockholm UM 126-17; Stockholm UM 7543-17; Stockholm UM 6336-17; Luleå UM 3239-17; Luleå UM 2599-17; Stockholm UM 2524-17; Stockholm UM 214-17; Stockholm UM 8976-17; Stockholm UM 13561-16; Luleå UM 3229-17. Att domstolarna inte självmant gör registersökningar kan möjligtvis kopplas till instansordningsprincipen och att förarbetena framhåller att tyngdpunkten avseende utredningen i mål om uppehållstillstånd ska ligga i första instans (jfr kapitel 3).

⁶³⁸ Göteborg UM 1818-17; Göteborg UM 2641-17; Stockholm UM 8014-17. Jfr även Stockholm UM 14746-16, där domstolen anser att omständigheten att personer som tidigare har varit folkbokförda på anknytningspersonens adress inte längre är det talar för att anknytningspersonen numera bor ensam på adressen.

⁶³⁹ Luleå UM 2462-17; Stockholm UM 8014-17; Luleå UM 2501-17; Stockholm UM 233-17.

⁶⁴⁰ Luleå UM 2462-17; Stockholm UM 233-17.

⁶⁴¹ Se framför allt Göteborg UM 2641-17. Jfr vidare nedan.

⁶⁴² Min kursivering.

⁶⁴³ Prop. 2009/10:77, s. 26f.

Slutligen innehåller Migrationsverkets föreskrifter uppgifter om att en bostad ska ha kök eller kokvrå. En fråga som i ett avgörande blir föremål för tolkning är vad som faller inom föreskrifternas formulering ”kök eller kokvrå”. I avgörandet bor anknytningspersonen, som vill återförenas med sin maka, i ”en lägenhet om ett rum och *koksåp*”.⁶⁴⁴ Domstolen anser att kravet inte är uppfyllt, bland annat med hänvisning till att föreskrifterna anger att en bostad för två vuxna utan barn ska ha minst ett rum och kök eller kokvrå.⁶⁴⁵ Den aktuella domstolen tycks alltså vara av uppfattningen att ”koksåp” inte faller inom begreppet ”kök eller kokvrå”.

6.2.4. Varaktighet

En sista aspekt som diskuteras vid migrationsdomstolarnas bedömningar av bostadskravet är frågan om boendesituationens *varaktighet*. Att boendesituationen ska vara varaktig anges inte i Migrationsverkets föreskrifter. I förarbetena till 2010 års försörjningskrav anför dock att ”om det är fråga om ett hyresförhållande måste det vara av viss varaktighet”.⁶⁴⁶ Som nämnts tidigare i delkapitlet kom också Migrationsöverdomstolen, kort efter kravets införande, med ett avgörande som diskuterar bostadskravet i förhållande till varaktighet (MIG 2011:16, jfr också kapitel 4). I avgörandet slog Migrationsöverdomstolen fast att bostadskravet är uppfyllt om anknytningspersonen vid prövningstillfället, antingen faktiskt förfogar över en bostad av tillräcklig storlek och standard under minst ett år framöver, *eller* om det vid en prognos framstår som sannolikt att ett sådant boende är ordnat för i vart fall ett år framöver. Anknytningspersonen i målet hyrde en bostad i andra hand och som var godkänd av förstahandshyresgästens hyresvärd. Hyrestiden avsåg två sammanhängande hyresperioder på sex månader vardera och vid tidpunkten för prövningen återstod mindre än ett år av hyrestiden. Migrationsöverdomstolen menade att andrahandsuthyrning av lägenheter under kortare tid än ett år inte är ovanligt och att det därför kan förekomma att anknytningspersonen har ett ordnat boende för sig och sin familj trots att kontraktets varaktighet understiger ett år (t.ex. till följd av en hyresvärdss eller bostadsrättsförenings regler). Domstolen beaktade att anknytningspersonen redan hade lyckats förlänga hyreskontraktet en gång och ansåg att det inte fanns några omständigheter som tydde på att anknytningspersonen skulle nekas en fortsatt förlängning. Boendeförhållandena ansågs därför vara varaktiga.

⁶⁴⁴ Min kursivering.

⁶⁴⁵ Göteborg UM 4458-17. Domstolen konstaterar även att det i hyresavtalet anges att lägenheten är avsedd för en person.

⁶⁴⁶ Prop. 2009/10:77, s. 31.

I migrationsdomstolarnas avgöranden godtas hyreskontrakt som, vid domstolarnas prövning, sträcker sig över ett år (så länge övriga förutsättningar är uppfyllda).⁶⁴⁷ Bland annat med hänvisning till MIG 2011:16.⁶⁴⁸ I materialet förekommer även avgöranden där hyreskontraktet vid prövningen understiger ett år, och där anknytningspersonen inte tidigare har fått kontraktet förlängt. I dessa situationer anser migrationsdomstolarna att boendet inte är varaktigt – även här med hänvisning till MIG 2011:16.⁶⁴⁹

Av ett avgörande framgår exempelvis att det i kontraktet anges att det kan förlängas med ett år och att det finns chans till förlängning. Domstolen anför att det "[ä]ven om det finns chans till förlängning framstår [som] [...] oklart om en förlängning av kontraktet faktiskt kommer att medges" och att det "inte framkommit något om ifall förstahandshyresgästen kommer att ha behov av lägenheten i framtiden".⁶⁵⁰ I ett annat avgörande anses anknytningspersonens uppgifter om att hen har möjlighet att skicka in en förlängningsansökan av kontraktet inte medföra att boendesituationen är varaktig – uppgifterna kommenteras överhuvudtaget inte av domstolen.⁶⁵¹ I ännu ett avgörande anser domstolen att bostadskravet inte är uppfyllt eftersom hyrestiden vid prövningen är kortare än ett år och "Migrationsöverdomstolen har i avgörandet MIG 2011:16 uttalat att det för att bostadskravet ska anses vara uppfyllt krävs att anknytningspersonens förmåga att tillgodose behovet av bostad sträcker sig över en tid av i vart fall ett år räknat från prövningstillfället". Att det av MIG 2011:16 även följer att bostadskravet kan vara uppfyllt om det vid en prognos framstår som sannolikt att ett sådant boende är ordnat för i vart fall ett år framöver nämns inte av domstolen. Den konstaterar dock att det "av det aktuella hyresavtalet framgår [...] att anknytningspersonen inte har rätt till förlängning av kontraktet om annat inte har överenskommits mellan parterna" och att "[d]et är därför inte möjligt att utifrån en prognos fastställa att hyrestiden sannolikt kommer att bli längre än ett år för det fall anknytningspersonen så önskar".⁶⁵² I ännu ett avgörande kan anknytningspersonen inte uppfylla kravet på varaktighet genom att hänvisa till ett s.k. korttidskontrakt/rivningskontrakt, av vilket det framgår att avtalet förlängs med en månad åt gången om det inte sägs upp. Detta eftersom "korttidskontraktet inte garanterar boendet för ett år framöver".⁶⁵³ I ett annat avgörande görs dock en mer

⁶⁴⁷ Göteborg UM 9949-16; Göteborg UM 847-17; Göteborg UM 968-17; Göteborg UM 9169-16.

⁶⁴⁸ Göteborg UM 9949-16.

⁶⁴⁹ Göteborg UM 4215-17; Stockholm UM 7342-17; Göteborg UM 10293-17.

⁶⁵⁰ Göteborg UM 4215-17.

⁶⁵¹ Stockholm UM 7342-17.

⁶⁵² Göteborg UM 10293-17.

⁶⁵³ Göteborg UM 198-17.

omfattande prognos i förhållande till ett sådant kontrakt. Domstolen refererar visserligen inte till MIG 2011:16 men anför att: "[m]ot bakgrund av att [anknytningspersonens] bostad utgörs av en lägenhet med korttidskontrakt eller rivningskontrakt som kan upphöra utan vidare och att allt tyder på att ett tidigare sådant kontrakt har varit mycket kortvarigt, anser migrationsdomstolen att det inte är visat att hyresförhållandet har någon varaktighet".⁶⁵⁴ I ytterligare ett avgörande ska anknytningspersonen hyra en bostadsrätt i andra hand samtidigt som ägarna "vill prova att bo i hus". Inte heller i denna situation anser migrationsdomstolen att anknytningspersonens boendesituation är varaktig, bland annat med hänvisning till att det "[saknas] [...] uppgifter om hur länge [ägarna] har planerat att bo i hus" och att det inte finns något som tyder på att ägarna "är bundna till huset under i vart fall ett års tid".⁶⁵⁵ Detta är ytterligare ett exempel på att bevisning i form av information om tredje mans planer och intentioner efterfrågas av domstolarna.⁶⁵⁶

I ett avgörande anser dock migrationsdomstolen att en andrahandsuthyrning innebär att en varaktig boendesituation är för handen, trots att kontraktet inte tidigare har förlängts. Av avgörandet framgår att uppsägningstiden är tre månader och att det sker en automatisk förlängning med sex månader i taget om sådan uppsägning inte sker. Dessutom framgår, genom Migrationsverkets slagning i folkbokföringsregistret, att innehavaren av förstahandskontraktet har varit folkbokförd på en annan adress i 15 år.⁶⁵⁷

Ytterligare en dimension av kravet på varaktighet som domstolarna behöver hantera är frågan om rättsligt relevant tidpunkt. Här är rättskällorna något motstridiga. I Migrationsverkets föreskrifter anges att bostadskravet "ska anses uppfyllt om den person som en utlänning återopar anknytning till (anknytningspersonen), *senast då utlänningen anländer till Sverige*, förfogar över en bostad som han eller hon äger, hyr i första eller andra hand eller innehar med bostadsrätt".⁶⁵⁸ I propositionen till 2010 års försörjningskrav anføres att "[b]ostadskravet bör [...] enligt regeringens mening utformas på så sätt att anknytningspersonen inte måste förfoga över en bostad vid prövningstillfället. Det ska, såsom utredningen föreslagit, vara tillräckligt att anknytningspersonen har en bostad åt sig och utlänningen när utlänningen anländer

⁶⁵⁴ Göteborg UM 8674-17.

⁶⁵⁵ Göteborg UM 4684-17.

⁶⁵⁶ Det kan i sammanhanget noteras att någon sådan bevisning inte förefaller ha efterfrågats i MIG 2011:16. I målet utgjordes bevisningen av anknytningspersonens hyreskontrakt samt intyg om hyresvärdens godkännande av andrahandsuthyrningen i två sammanhängande perioder. Genom dessa handlingar gjordes sannolikt att anknytningspersonen skulle få kontraktet förlängt även fortsättningsvis.

⁶⁵⁷ Göteborg UM 10696-16.

⁶⁵⁸ MIGRFS 02/2017. Min kursivering.

till Sverige”.⁶⁵⁹ Vidare att ”[ä]ven om anknytningspersonen inte disponerar över bostaden vid ansökningstillfället bör han eller hon anses ha tillgång till bostaden om den är disponibel för anknytningspersonen senast vid den sökandes ankomst till landet”.⁶⁶⁰ EU-kommissionen har i sina rekommendationer anfört att ”om väntetiden och handläggningstiden blir lång kan det vara oproportionerligt och i strid med [familjeåterförerings]direktivets syfte och verkan att kräva att förutsättningarna [vad avser boende] ska vara uppfyllda när ansökan lämnas in, eftersom det skulle kunna medföra ytterligare ekonomisk och administrativ belastning för referenspersonen”.⁶⁶¹ I MIG 2011:16 anförde dock Migrationsöverdomstolen, med hänvisning till sin tidigare praxis, att ”vid bedömningen av en fråga om uppehållstillstånd på grund av anknytning har den instans som ska pröva frågan att utgå från de vid prövningstillfället rådande förhållandena” och att ”[b]ostadskravet ska således anses vara uppfyllt om anknytningspersonen vid prövningstillfället, antingen faktiskt förfogar över en bostad av tillräcklig storlek och standard under minst ett år framöver, eller om det vid en prognos framstår som sannolikt att ett sådant boende är ordnat för i vart fall ett år framöver”.⁶⁶² Synsättet att det är omständigheterna vid prövningstillfället i respektive instans som ska läggas till grund för offentlighetsrättsliga bedömningar kommer även till uttryck i Högsta förvaltningsdomstolens praxis.⁶⁶³

Migrationsdomstolarnas avgöranden innehåller inga diskussioner om nyss nämnda tvetydigheter i rättskällorna avseende rättsligt relevant tidpunkt. Så är fallet även när domstolarna hänvisar till föreskrifterna eller förarbetsuttalandena *och* till Migrationsöverdomstolens praxis.⁶⁶⁴ I ett par avgöranden godtas inte hänvisningar till framtida boendesituation, bland annat med hänvisning till att bedömningen ska utgå från boendesituationen vid prövningstillfället.⁶⁶⁵ I vissa avgöranden är det svårt att utläsa om bostadskravet inte anses uppfyllt därför att anknytningspersonen inte har tillträde till bostaden vid prövningstillfället eller på grund av att familjemedlemmarna förväntas komma till Sverige innan tillträdet. I ett avgörande framgår exempelvis att anknytningspersonen ska hyra en villa med tillträde om sex månader. Domstolen

⁶⁵⁹ Prop. 2009/10:77, s. 20.

⁶⁶⁰ Prop. 2009/10:77, s. 31.

⁶⁶¹ COM(2014) 210 final, s. 12.

⁶⁶² Jfr MIG 2007:5. Det kan dock noteras att MIG 2011:16 rör en situation där anknytningspersonen faktiskt förfogade över en bostad vid prövningen och att avgörandet inte innehåller några (teoretiska) resonemang om hur migrationsmyndigheterna bör gå till väga om anknytningspersonen återoppar en bostad som hen ännu inte har tillträde till.

⁶⁶³ Se t.ex. RÅ 1988 ref. 132; HFD 2021 ref. 12. Jfr kapitel 4.

⁶⁶⁴ Jfr t.ex. Göteborg UM 4518-17; Luleå UM 2993-17; Göteborg UM 198-17; Göteborg UM 562-17; Göteborg UM 557-17; Göteborg UM 558-17; Göteborg UM 560-17; Göteborg UM 10696-16; Göteborg UM 7614-17.

⁶⁶⁵ Göteborg UM 4518-17; Stockholm UM 8014-17.

menar att kravet inte är uppfyllt, dock utan att diskutera när familjemedlemmarna kan antas anlända till Sverige.⁶⁶⁶ I ett annat avgörande framgår att anknytningspersonen kommer att förfoga över en hyresrätt med tillträde sex och en halv månad efter domstolens avgörande. Inte heller där anser domstolen att bostadskravet är uppfyllt.⁶⁶⁷ I andra avgöranden tycks dock domstolarna göra en prognos av om bostadskravet kommer att vara uppfyllt när familjemedlemmen/-medlemmarna anländer till Sverige.⁶⁶⁸

6.3. Bostadskravet i ”normaltillståndet” – domstolarnas hantering år 2022

I föregående kapitel om försörjningsförmåga konstaterades att rättskällebilden skiljde sig något mellan år 2017 och år 2022 (främst genom en ökad mängd praxis från Migrationsöverdomstolen). Vad gäller bostadskravet var rättskällebildens år 2022 i det närmaste identisk med 2017 års rättskällebild. Genom 2021 års överflyttning av bostadskravet från begränsningslagen till den ordinarie migrationslagstiftningen förenades kravet visserligen med en kombination av (nygamla) ändamål (”integration”, statsfinansiella argument och målsättningen att den svenska migrationslagstiftningen skulle ligga i linje med övriga EU-länders, jfr kapitel 4).⁶⁶⁹ Utlänningslagens formulering om bostadskravet var dock identisk med begränsningslagens och 2021 års förarbeten diskuterade bostadskravet i högst begränsad omfattning. Regeringen var fortsatt av uppfattningen att den närmare regleringen av bostadskravet var av detaljkaraktär och att bostadskravet framför allt skulle regleras i Migrationsverkets föreskrifter.⁶⁷⁰ Migrationsverket kom år 2022 med nya föreskrifter om bostadskravets tillämpning. Utöver att hänvisa till uppdaterade lagrum hade dock dessa föreskrifter samma utformning som de som gällde år 2017.⁶⁷¹

Även migrationsdomstolarnas bedömningar i 2022 års material är snarlika bedömningarna i 2017 års material. Bland annat fäster domstolarna vikt vid

⁶⁶⁶ Luleå UM 2993-17. Ytterligare en omständighet som dock tycks bidra till domstolens avslag är att ”det inte framgått antal rum eller storlek på bostaden”.

⁶⁶⁷ Stockholm UM 1120-17.

⁶⁶⁸ Se framför allt Luleå UM 2092-17 och Göteborg UM 10696-16, där domstolarna för resone-mang på temat. Se även Göteborg UM 562-17; Göteborg UM 557-17; Göteborg UM 558-17; Göteborg UM 560-17; Göteborg UM 7614-17; Göteborg UM 198-17.

⁶⁶⁹ Prop. 2020/21:191, s. 103ff.

⁶⁷⁰ Prop. 2020/21:191, s. 106.

⁶⁷¹ MIGRFS 2022:8; jfr även MIGRFS 2021:6.

Migrationsverkets föreskrifter och Migrationsöverdomstolens praxis.⁶⁷² Vad gäller frågan om upplåtelseform används även ovan nämnda avskiljandekriterium (jfr ovan, avsnitt 6.2.2).⁶⁷³

6.4. Sammanfattande reflektion

Rättskällornas uttalanden om bostadskravet är mer kortfattade än uttalandena om försörjningsförmåga (jfr kapitel 5). EU-domstolen och Europadomstolen har exempelvis inte uttalat sig om tillämpningen av bostadskrav. Enligt den rättspolycentriska positionen hanterar svenska domstolar detta genom att tolka bostadskravet i ljuset av europarätten. Exempelvis genom att diskutera familjeåterföreningsdirektivets syfte(n), EU-kommissionens riktlinjer eller genom att undersöka huruvida EU-domstolens uttalanden om försörjningsförmåga kan appliceras i bostadskravets kontext. Migrationsdomstolarnas hantering ger inte uttryck för någon av dessa strategier. Hanteringen korrelerar alltså inte med den rättspolycentriska positionens beskrivningar av hur svenska domstolar hanterar rättskällor.

Migrationsdomstolarna hänvisar framför allt till Migrationsverkets föreskrifter, Migrationsöverdomstolens praxis, svensk lag och svenska förarbeten. Domstolarnas hantering av bostadskravet sammanfaller därmed delvis med den rättsmonocentriska positionens beskrivningar av svenska domstolars rättskällehantering. Domstolarna inventerar eller tolkar dock inte dessa källor på de sätt som den rättsmonocentriska positionen utgår från. Migrationsöverdomstolens praxis hanteras svepande och kortfattat. Avgörandena innehåller även få resonemang om bostadskravets syfte(n) och hur tvetydiga uttalanden i rättskällorna kan eller bör förstås. Exempelvis diskvalificerar domstolarna (genom det s.k. avskiljandekriteriet) bostäder som uppenbart inte är trångbodda och utan att diskutera hur utfallet förhåller sig till

⁶⁷² Göteborg UM 286-21; Stockholm UM 10197-22; Luleå UM 848-21; Luleå UM 2106-22; Stockholm UM 10459-21.

⁶⁷³ Stockholm UM 3721-22, där domstolen bland annat anför att anknytningspersonen ”hela tiden uppgett att [anknytningspersonen] bor själv på en avskild våning. Den videofilm som har lämnats in ger stöd åt detta påstående, även om det utifrån filmmaterialet inte helt går att utesluta möjligheten att det går att ta sig in i [anknytningspersonens] bostad från övriga lägenheter i villan. Migrationsdomstolen anser dock att videofilmen, tillsammans med vad som i övrigt framkommit i målet, visar med tillräcklig tydlighet att [anknytningspersonens] bostad är avskild från övriga lägenheter i villan”. Se även Stockholm UM 4466-22 (jfr Migrationsverkets bilagda beslut).

uttalanden i 2010 års förarbeten om att syftet med kravet är att motverka trångboddhet.

Vad gäller Migrationsverkets föreskrifter tycks domstolarna alternera mellan en restriktiv och en extensiv tolkning. Ett exempel på det förra är diskvalificeringen av kokskåp med hänvisning till att Migrationsverkets föreskrifter anger att en bostad ska ha "kök eller kokvrå". Ytterligare ett exempel är domstolarnas hantering av bevisning i förhållande till upplåtelseform (dvs. handlingar som kan stödja att anknytningspersonen upplåter sin bostad på ett godtagbart sätt). Bevisning som inte uttryckligen nämns i föreskrifterna, och som åberopas av anknytningspersonen, diskvalificeras av domstolarna. Samtidigt efterfrågar domstolarna stundtals bevisning som inte nämns i föreskrifterna, såsom handlingar kopplade till tredje mans boendeförhållanden (dvs. de gör en extensiv tolkning av föreskrifterna).⁶⁷⁴ Möjligtvis talar dessa exempel för att migrationsdomstolarna tolkar föreskrifterna i ljuset av begränsningslagens syfte om "andrum" (jfr kapitel 5). När migrationsdomstolarna kommer i kontakt med inaktuella föreskrifter tycks de vidare vara inriktade på att värna de offentlighets- och instansordningsprinciperna.

⁶⁷⁴ Alternativt att domstolarna värnar fri bevisprövning/-värdering i vissa sammanhang och i andra sammanhang känner sig bundna av rättskällornas uttalanden om bevisning.

7. Migrationsdomstolarnas argumentation om undantag från försörjningskravet

7.1. Inledning

I det här kapitlet undersöks hur migrationsdomstolarna argumenterar när de tar ställning till om undantag från försörjningskravet ska göras. Fokus ligger på hur domstolarnas argumentation förhåller sig till den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen (jfr kapitel 3–4). Inledningsvis undersöks domstolarnas hantering⁶⁷⁵ år 2017. Det innebär en undersökning av hur domstolarna tar ställning till om ett beslut att neka uppehållstillstånd strider mot svenska konventionsåtaganden. Därefter undersöks domstolarnas bedömningar år 2022. Det innebär en undersökning av hur domstolarna tar ställning till om det föreligger s.k. särskilda skäl.⁶⁷⁶

⁶⁷⁵ Som beskrivits tidigare är avhandlingens ansats kvalitativ. Med ”hantering” avses hur domstolarna handskas med undantag från försörjningskravet i de avgöranden som studeras i avhandlingen (jfr kapitel 2).

⁶⁷⁶ Som beskrivits i kapitel 1 finns fler undantag från försörjningskravet, vilka inte behandlas i förevarande avhandling. Jfr 5 kap. 3 c–3 e §§ utlänningslagen.

7.2. Undantag från ”undantagstillståndet” – domstolarnas hantering år 2017

7.2.1. Undantag från försörjningskravet i 2017 års rättskällor

Under begränsningslagen (2016–2021) innebar bedömningarna av försörjningskravet att migrationsdomstolarna skulle ta ställning till om ett nekande av uppehållstillstånd stod i strid med svenska konventionsåtaganden. Om svaret var ja skulle uppehållstillstånd beviljas trots att försörjningskravet inte var uppfyllt (jfr kapitel 4). Det framgick av begränsningslagens 13 §, en av de s.k. ventilerna,⁶⁷⁷ vilken fastslog att:

”Om uppehållstillstånd på grund av anknytning inte kan ges på någon annan grund, ska ett sådant tillstånd beviljas en utlänning som inte befinner sig i Sverige om ett beslut att neka uppehållstillstånd skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande.”⁶⁷⁸

Som beskrivits mer ingående i kapitel 4 ledde ventilerna till en diskussion om svenska domstolars roll(er) i förhållande till Sveriges internationella åtaganden. Diskussionen innehöll element av såväl den rättspolycentriska som den rättsmonocentriska positionen. Genom att förorda ventilerna gav lagstiftaren uttryck för en förväntan på migrationsdomstolarna att självmant undersöka den svenska lagstiftningens förenlighet med folk- och europarätten.⁶⁷⁹ Lagrådet och migrationsdomstolarna efterfrågade i stället tydligare vägledning i förarbetena om de svenska konventionsåtagandenas räckvidd.⁶⁸⁰ Det är dock svårt att utläsa hur de kritiska remissinstanserna ansåg att förarbetena borde formuleras för att vara till hjälp för

⁶⁷⁷ Som beskrivits i kapitel 4 innehöll begränsningslagen ytterligare en ventilbestämmelse (11 §), vilken slog fast att uppehållstillstånd på grund av att det förelåg särskilt eller synnerligen ömmande omständigheter enligt dåvarande 5 kap. 6 § utlänningslagen enbart fick beviljas om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att avvisa eller utvisa personen.

⁶⁷⁸ Ventilen i 13 § begränsningslagen kunde alltså aktualiseras i fler situationer än vid bedömningar av försörjningskravet. Som beskrivits i kapitel 4 innebar begränsningslagen att anknytningspersoner med status som alternativt skyddsbehövande tillfälligt framtogs möjligheten till familjeåterförening i Sverige (detta ändrades i och med att begränsningslagen förlängdes år 2019, jfr kapitel 4). Ventilen kunde alltså bland annat aktualiseras i situationer då det ansågs oförenligt med svenska konventionsåtaganden att neka familjeåterförening för personer med sådan legal status (för ett exempel på en sådan bedömning, se MIG 2018:20).

⁶⁷⁹ 13 § begränsningslagen infördes dock först efter att flera remissinstanser hade ifrågasatt lagrådsremissens förenlighet med Europakonventionen (jfr kapitel 4).

⁶⁸⁰ Prop. 2015/16:174, s. 53.

domstolarna.⁶⁸¹ Likaså är det svårt att utläsa om kritiken bottnade i ett ifrågasättande av migrationsdomstolarnas förmåga att överhuvudtaget arbeta på det sätt som den rättspolycentriska positionen gör gällande, eller i uppfattningen att domstolarna kunde argumentera rättspolycentriskt om de "tvingades" till det (t.ex. i frånvaron av förarbetsuttalanden).

Remissinstansernas kritik ledde till vissa förtydliganden i förarbetena. Bland annat anfördes följande:

Det är endast sådana konventionsåtaganden som är införlivade i svensk rätt som kan ge en rätt till uppehållstillstånd i Sverige. En förutsättning för att uppehållstillstånd ska kunna beviljas enligt bestämmelsen är att sökanden inte befinner sig i Sverige. [...] Det är framför allt Europakonventionen som blir aktuell vid tillämpningen. Om ett beslut att neka uppehållstillstånd skulle utgöra en kränkning av rätten till familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen kan uppehållstillstånd beviljas med stöd av bestämmelsen. Bestämmelsen kan alltså möjliggöra familjeåterförening även för alternativt skyddsbehövande som inte har rätt till familjeåterförening enligt [begränsningslagen] [...] I fall som rör barn ska portalparagrafen i 1 kap. 10 § [utlänningslagen] beaktas vid prövningen. Vid bedömningen av huruvida ett beslut att neka uppehållstillstånd skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande måste givetvis beaktas hur dessa åtaganden i fall rörande enskilda individer har tolkats av relevanta internationella och nationella domstolar, såsom Europadomstolen samt i förekommande fall konventionskommittéer.⁶⁸²

Förfarandena betonade alltså att det främst var Europakonventionen och utlänningslagens kodifiering av barnkonventionens princip om barnets bästa som skulle beaktas av migrationsdomstolarna. Samtidigt betonade förarbetena att ventilen tog sikte på att "undanröja varje risk för att de svenska reglerna bryter mot Europakonventionen *eller något annat svenskt konventionsåtagande*"⁶⁸³ och att svenska rättsregler ska tolkas fördragskonformt.⁶⁸⁴ I den rättsvetenskapliga litteraturen har ventilerna och tillhörande förarbetsuttalanden tolkats som att såväl inkorporerade som transformerade konventioner kan bli aktuella när lagen tillämpas, och att fler konventioner än de som uttryckligen nämns i förarbetena antagligen kan anses som

⁶⁸¹ Detta beror troligtvis på att remissinstanserna helst ville att regeringen helt skulle överge (snarare än konkretisera) begränsningslagens ventilkonstruktioner.

⁶⁸² Prop. 2015/16:174, s. 79.

⁶⁸³ Prop. 2015/16:174, s. 54. Min kursivering.

⁶⁸⁴ Prop. 2015/16:174, s. 52.

”införlivade” i svensk rätt och därmed utgöra relevanta referensramar vid tillämpningen av begränsningslagen.⁶⁸⁵

Förarbetena innehöll också en generell utvärdering av begränsningslagens förenlighet med europarätten. Regeringen konstaterade att begränsningslagen endast skulle gälla i tre år och att det ”med hänsyn till de stora påfrestningar som det svenska asylsystemet och andra centrala samhällsfunktioner har utsatts för till följd av det stora antalet asylsökande [...] är förenligt med konventionen att låta familjeåterförening anstå under denna tid”. Vidare att ”de begränsningar i rätten till familjeåterförening som nu föreslås i de allra flesta fall är förenliga med EU-rätten och konventionsåtaganden”. Den framhöll dock även att ”[d]et kan dock inte uteslutas att det i undantagsfall kan finnas sådana omständigheter att en sådan fördröjning av rätten till familjeåterförening skulle strida mot svenska konventionsåtaganden” och att ventilen ”möjliggör att uppehållstillstånd kan beviljas i sådana undantagsfall”.⁶⁸⁶ Likaså att ventilen ”innebär att en individuell prövning av rätten till familjeåterförening ska göras i varje enskilt fall”.⁶⁸⁷

Som beskrivits i kapitel 4 finns omfattande praxis från Europadomstolen rörande rätten till familjeliv i artikel 8. Begränsningslagens förarbeten saknade dock direkta hänvisningar till denna (och/eller till barnrättskommitténs kommentarer gällande barnkonventionen). Vad gäller Migrationsöverdomstolen hade den år 2017 inte uttalat sig om ventilen i 13 § begränsningslagen. Den hade dock uttalat sig om artikel 8 i relation till familjeåterförening i andra sammanhang.⁶⁸⁸

7.2.2. Vilka konventioner nämner domstolarna?

Migrationsdomstolarnas avgöranden saknar djuplodade diskussioner om vad som avses med ”införlivade” konventioner/åtaganden. I det enda avgörandet som diskuterar frågan kommer den aktuella migrationsdomstolen fram till att det saknas möjlighet att bevilja uppehållstillstånd med stöd av åtaganden som följer av barnkonventionen, ”eftersom barnkonventionen inte införlivats i svensk rätt”.⁶⁸⁹

⁶⁸⁵ Stern 2020 (en analys som dock inte var tillgänglig för migrationsdomstolarna år 2017). Se vidare kapitel 4.

⁶⁸⁶ Prop. 2015/16:174, s. 43.

⁶⁸⁷ Prop. 2015/16:174, s. 43, s. 41.

⁶⁸⁸ Se bland annat MIG 2015:21; MIG 2016:13.

⁶⁸⁹ Göteborg UM 7074-17. Den aktuella domstolens uppfattning tycks alltså vara att icke-inkorporerade konventionsåtaganden (som heller inte transformerats) inte kan beaktas vid tillämpningen av ventilen. I avgörandet gör klaganden gällande att Migrationsverkets beslut att neka uppehållstillstånd strider mot barnkonventionen i stort, dvs. inte bara mot konventionens artikel 3 (en artikel som har transformerats genom 1 kap. 10 § utlänningslagen).

Vidare, och som diskuteras längre fram i delkapitlet, kännetecknas 2017 års avgöranden av att domstolarna inte uppger vilka konventionsåtaganden som har beaktats vid bedömningen av ventilen. *Om* domstolarna hänvisar till konventionsåtaganden nämner de dock Europakonventionens artikel 8.⁶⁹⁰ I två avgöranden nämns också EU-stadgans artikel 7 och i ett avgörande anges att barnkonventionen har beaktats.⁶⁹¹ Av vissa avgöranden framgår även att domstolen och/eller Migrationsverket har beaktat principen om barnets bästa vid sin bedömning.⁶⁹² Hänvisningar till andra konventioner som Sverige antingen har ratificerat, inkorporerat eller transformerat förekommer inte i avgörandena.⁶⁹³ Även om domstolarna är kortfattade i sina formuleringar har alltså artikel 8 i Europakonventionen en tydlig särställning i materialet. Resterande delar av delkapitlet fokuserar därför på domstolarnas argumentation i relation till denna bestämmelse.

7.2.3. Domstolarnas hantering i förhållande till artikel 8 i Europakonventionen

Domstolarnas resonemang om Europadomstolens standarder och praxis

I den rättsvetenskapliga litteraturen betonas att rätten till familjeliv i artikel 8 innebär en prövning som ska göras i flera steg. Först bedöms om det föreligger ett familjeliv

⁶⁹⁰ Jfr Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar 2018, s. 5, som har kommit fram till en liknande slutsats i förhållande till Migrationsverkets och migrationsdomstolarnas tillämpning av 11 § begränsningslagen (dvs. ventilbestämmelsen som var kopplad till dåvarande 5 kap. 6 § utlänningslagen).

⁶⁹¹ I Göteborg UM 705-17 och Stockholm UM 11004-17 anförs att "[b]estämmelser om respekt för privatlivet och familjelivet finns även i artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna", dock utan att artikeln därefter diskuteras närmare. I Göteborg UM 11421-16 konstateras kort att det inte står i strid med barnkonventionen att neka uppehållstillstånd.

⁶⁹² I Stockholm UM 4374-17 nämner domstolen "barnets bästa" och utan att hänvisa till 1 kap. 10 § utlänningslagen. I Stockholm UM 13561-16 görs däremot en hänvisning till bestämmelsen. I flera avgöranden förs ingen diskussion av domstolen men Migrationsverkets beslut finns bilagt och där anges kort att principen om barnets bästa i 1 kap. 10 § har beaktats vid bedömningen: Stockholm UM 10113-17; Stockholm UM 14540-17; Stockholm UM 15612-17; Luleå UM 2993-17; Stockholm UM 2530-17; Stockholm UM 5879-17; Stockholm UM 8014-17; Stockholm UM 8481-17; Stockholm UM 13220-17; Stockholm UM 13930-17; Stockholm UM 214-17; Stockholm UM 8483-17; Stockholm UM 14325-17.

⁶⁹³ Jfr dock Stockholm UM 13561-16 där klaganden hänvisar till FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (dvs. gör gällande att hänsyn ska tas till skyddet för familjen i förklaringen). Det bemöts dock inte av domstolen.

mellan släktingarna (dvs. huruvida ett familjeliv är etablerat). Kärnfamiljen har ett särskilt starkt skydd, oaktat att även andra familjeband under vissa förutsättningar skyddas av konventionen. Som ett andra steg undersöks om en legitim inskränkning av rätten till familjeliv har ägt rum och som ett tredje steg om inskränkningen är proportionerlig. Rätten till familjeliv är alltså inte absolut; en stat kan enligt artikelns andra stycke inskränka rätten om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.⁶⁹⁴

Nyss nämnda "arbetsordning" kommer inte till uttryck i 2017 års avgöranden. Tvärtom är det svårt att utläsa om och hur migrationsdomstolarna har tagit ställning till de olika bedömningsleden.⁶⁹⁵ I avgörandena finns dock exempel där klaganden(a) argumenterar på sätt som tydligt kan kopplas till Europadomstolens praxis och standarder. En följdfråga är hur migrationsdomstolarna hanterar sådana situationer.

Som beskrivits i kapitel 4 anses rätten till familjeliv inte omfatta en generell rätt för den enskilde att välja *var* hen ska leva sitt familjeliv. Europadomstolen har vid sina bedömningar fokuserat på att försöka fastställa om det är rimligt att en person förflyttar sitt familjeliv *någon annanstans* utanför konventionsstaten.⁶⁹⁶ I några av migrationsdomstolarnas avgöranden anför klaganden att familjeförening med kärnfamiljen inte är möjlig i hemlandet eller utanför Sverige. Enligt Europadomstolen är också utgångspunkten att det är klaganden som självmant ska anförä sådana omständigheter (jfr kapitel 4).

I vissa avgöranden bemöts sådana uppgifter med att migrationsdomstolarna avslutningsvis i domskälen kort konstaterar att det vid en samlad bedömning inte kan anses strida mot något svenskt konventionsåtagande att neka klaganden uppehållstillstånd (och utan att hänvisa till artikel 8).⁶⁹⁷ I ett avgörande där klaganden gör gällande att återförening i hemlandet eller utanför Sverige inte är möjlig bemöts uppgifterna med att domstolen gör en uttrycklig hänvisning till artikel 8 (dock utan att explicit diskutera *någon annanstans*-doktrinen; domstolen konstaterar kort att inskränkningen av familjelivet står i rimlig proportion till statens intresse av att reglera invandringen).⁶⁹⁸

⁶⁹⁴ Jfr kapitel 4.

⁶⁹⁵ Här korresponderar mina resultat med slutsatserna i Röda korset 2018, där det konstateras att "migrationsdomstolarna sällan motiverar varför de bedömer att ett avslag inte anses strida mot svenska konventionsåtaganden" (Röda Korset 2018, s. 57; jfr kapitel 1).

⁶⁹⁶ Jfr kapitel 4.

⁶⁹⁷ Göteborg UM 5839-17; Stockholm UM 14971-16; Luleå UM 3023-17; Göteborg UM 10702-17. Se även Luleå UM 3369-17.

⁶⁹⁸ Göteborg UM 5733-17.

I vissa avgöranden anför klaganden inte explicit att familjeåterförening med kärnfamiljen inte är möjlig utanför Sverige eller i hemlandet, men det framgår att anknytningspersonen är skyddsbehövande. Som beskrivits i kapitel 4 är en utbredd tolkning av Europadomstolens praxis att *någon annanstans*-doktrinen inte är tillämplig när anknytningspersonen är flykting (och möjligtvis alternativt skyddsbehövande)⁶⁹⁹ – varje fall vad gäller återförening i ursprungslandet. I dessa avgöranden förekommer två typer av resonemang från migrationsdomstolarnas sida:

Den första typen innebär att omständigheten att anknytningspersonen är skyddsbehövande inte diskuteras av migrationsdomstolarna. Domstolarna konstaterar då kort att ett nekande av uppehållstillstånd inte bedöms strida mot ett svenskt konventionsåtagande,⁷⁰⁰ eller så återfinns formuleringen ”svenskt konventionsåtagande” överhuvudtaget inte i domskälen (en alternativ formulering som stundtals förekommer är dock att ”det saknas annan grund för uppehållstillstånd”).⁷⁰¹ I vissa avgöranden finns Migrationsverkets beslut bilagt. I en

⁶⁹⁹ Europadomstolens praxis är förhållandevis vag vad gäller frågan om personer som flyr en allmän situation i sitt hemland befinner sig i en situation som är jämförbar med den situation som personer som har flytt sitt hemland till följd av en individualiserad risk för förföljelse eller illa-behandling befinner sig i (jfr *M.T. m.fl. mot Sverige* [dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18], punkterna 105-107). I förhållande till begränsningslagen har Europadomstolen ansett att det är förenligt med artikel 8 att göra skillnad mellan flyktingar och alternativt skyddsbehövande vad gäller möjligheten till familjeåterförening (*M.T. m.fl. mot Sverige* [dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18]). Europadomstolen har även framhållit att konventionsstaterna tillerkänns ett stort skönsmässigt utrymme vid bedömningar av familjeåterförening, men att utrymmet är avsevärt mindre i förhållande till flyktingar jämfört med andra skyddsbehövande (se bland annat *B.F. m.fl. mot Schweiz* [dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20], punkt 104; *Dabo mot Sverige* [dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18], punkt 93). Se vidare kapitel 4.

⁷⁰⁰ Luleå UM 2191-17; Luleå UM 2499-17; Luleå UM 2537-17; Stockholm UM 14540-17; Göteborg UM 557-17; Stockholm UM 14902-17; Göteborg UM 1716-17; Göteborg UM 3660-17; Stockholm UM 8972-17; Göteborg UM 5588-17; Luleå UM 3426-17; Luleå UM 2630-17; Luleå UM 2864-17; Luleå UM 3100-17; Stockholm UM 6974-17; Göteborg UM 6272-17; Göteborg UM 7655-17; Luleå UM 2580-17; Luleå UM 3229-17; Luleå UM 3240-17; Stockholm UM 15612-17; Göteborg UM 1581-17; Göteborg UM 4458-17; Göteborg UM 5737-17; Göteborg UM 10553-17; Luleå UM 2020-17; Luleå UM 2064-17; Stockholm UM 2066-17; Luleå UM 2349-17; Stockholm UM 7072-17; Luleå UM 2739-17 (i sistnämnda avgörande nämner domstolen uttryckligen artikel 8). Se även Luleå UM 3310-17, där anknytningspersonen dock är övrigt skyddsbehövande (jfr 3-4 §§ begränsningslagen).

⁷⁰¹ Stockholm UM 10113-17; Stockholm UM 12270-16; Stockholm UM 8483-17; Stockholm UM 15248-17; Stockholm UM 12038-16; Stockholm UM 14325-17; Stockholm UM 15088-16; Stockholm UM 3721-17; Stockholm UM 13404-17; Stockholm UM 10367-17; Stockholm UM 4441-17; Stockholm UM 12010-17; Stockholm UM 7526-17.

del beslut förs något längre resonemang om svenska konventionsåtaganden,⁷⁰² men i andra utgörs även Migrationsverkets resonemang av en kort formulering i stil med att ”ett nekande av uppehållstillstånd heller inte strider mot något svenskt konventionsåtagande”.⁷⁰³ I flera av avgörandena där migrationsdomstolarnas resonemang är högst kortfattade finns Migrationsverkets beslut inte bilagt, varför det är svårt att veta om och hur resonemang om konventionsåtaganden har förts vid grundprövningen.⁷⁰⁴

Den andra typen innebär att domstolarna för resonemang som kan kopplas till *någon annanstans*-doktrinen och dess undantag. Då besvaras omständigheten att anknytningspersonen är skyddsbehövande med att domstolen anför att ”det kan antas att ett beslut att neka uppehållstillstånd i Sverige skulle göra det närmast omöjligt för familjemedlemmarna att upprätthålla en familjerelation” eller att ”det kan antas att ett beslut att neka sökanden uppehållstillstånd i Sverige skulle göra det mycket svårt för sökanden och anknytningspersonen att upprätthålla en familjerelation”.⁷⁰⁵ Dessa resonemang följs av att domstolarna går vidare till frågan om en inskränkning av familjelivet är proportionerlig – ett tema som fördjupas längre fram i delkapitlet.

Som diskuteras i kapitel 4 är det endast i ett förhållandevis litet antal familjeåterföreningsmål som Europadomstolen har funnit att ett nekande av uppehållstillstånd strider mot artikel 8. Det har främst rört sig om situationer där ett minderårigt barn befunnit sig i ursprungslandet och ansökt om familjeåterförening med resterande familjemedlemmar, vilka har varit bosatta i konventionsstaten. Vid bedömningen av om ett nekande är proportionerligt har Europadomstolen bland annat beaktat barnets ålder, situationen i ursprungslandet och nivån av beroende i förhållande till föräldrarna.⁷⁰⁶ Delar av 2017 års avgöranden rör barn som är ensamma (dvs. som inte lever tillsammans med den andra föräldern) och som ansöker om

⁷⁰² Luleå UM 2537-17; Göteborg UM 5588-17; Luleå UM 2630-17; Luleå UM 2864-17; Luleå UM 2739-17; Göteborg UM 10553-17.

⁷⁰³ Luleå UM 2191-17; Luleå UM 2499-17; Stockholm UM 14540-17; Stockholm UM 14902-17; Stockholm UM 12270-16; Stockholm UM 13404-17; Stockholm UM 8972-17; Stockholm UM 8483-17; Stockholm UM 15248-17; Luleå UM 3426-17; Stockholm UM 10367-17; Luleå UM 3100-17; Stockholm UM 6974-17; Stockholm UM 12038-16; Stockholm UM 14325-17; Stockholm UM 15088-16; Luleå UM 2580-17; Luleå UM 3229-17; Luleå UM 3240-17; Luleå UM 3310-17; Stockholm UM 3721-17; Stockholm UM 4441-17; Stockholm UM 12010-17.

⁷⁰⁴ Göteborg UM 8336-17; Göteborg UM 557-17; Göteborg UM 1716-17; Göteborg UM 3660-17; Göteborg UM 6272-17; Göteborg UM 7655-17.

⁷⁰⁵ Göteborg UM 7074-17; Göteborg UM 1587-17; Göteborg UM 707-17; Göteborg UM 1239-17; Göteborg UM 5729-17; Göteborg UM 1780-17. Se även Göteborg UM 3143-17, där det dock inte är helt tydligt vilken legal status som anknytningspersonen har.

⁷⁰⁶ Se framför allt *Sen mot Nederländerna* (dom den 21 december 2001, appl. 31465/96); *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna* (dom den 1 december 2005, appl. 60665/00). Se vidare kapitel 4.

uppehållstillstånd på grund av anknytning till en i Sverige bosatt förälder. I vissa av dessa avgöranden anför klaganden/a (genom anknytningspersonen) att omständigheterna i det nuvarande hem- eller vistelslandet är betungande. Exempelvis återfinns följande formuleringar i avgörandena:

[Barnen] lever inom kort som illegala flyktingar i [landet] med hot om tvångsutvisning. De lever under svåra förhållanden, psykisk press och står utan vårdnadshavare, skolgång, sjukvård och mat. Det förekommer våldsamheter i [landet] och de riskerar också att utsättas för repressalier om deras mors [anknytningspersonens] [skyddsskäl] blir känd[a].⁷⁰⁷

I [Migrationsverkets beslut] står det att barnens flytt till [landet] inte har [berott på] tvingande omständigheter, vilket är fel. De riskerade att bli barnsoldater [...] och därför flydde de tillsammans med en vän. Det var då de kom till släktingen som bor i [landet]. Barnen bor hos släktingen men det är [anknytningspersonen] som försörjer dem. [Fadern, tillika anknytningspersonen] och släktingen kom överens om att barnen får bo där som längst till våren 2018, annars lämnas de på gatan. Om detta händer är barnens liv i fara. Barnen går inte i skola som handläggaren [hos Migrationsverket] påstår, de går på koranskola. Barnen har ingen kontakt med sin mor och de har inte haft kontakt sedan de var små.⁷⁰⁸

Barnens far dog under [...] kriget och de mår inte bra psykiskt av att leva utan båda sina föräldrar. Barnen tas nu om hand av sina morföräldrar.⁷⁰⁹

”Får barnen inte bo hos [anknytningspersonen] riskerar de att bli gatubarn.”⁷¹⁰

”[Anknytningspersonen] är [barnens] enda förälder i livet och de vill återförenas med henne.”⁷¹¹

”[Barnet] är sjuk[t] men det är svårt att ordna läkarintyg i [hemlandet].”⁷¹²

I samtliga nyss citerade avgöranden bemöts de åberopade omständigheterna med att migrationsdomstolarna avslutningsvis i domskälen kort konstaterar att ett nekande av uppehållstillstånd inte bedöms strida mot svenska konventionsåtaganden. I vissa avgöranden finns Migrationsverkets beslut bilagt och det framgår då att verket har

⁷⁰⁷ Göteborg UM 4119-17.

⁷⁰⁸ Luleå UM 3369-17.

⁷⁰⁹ Göteborg UM 1716-17.

⁷¹⁰ Göteborg UM 3660-17.

⁷¹¹ Göteborg UM 10712-17.

⁷¹² Göteborg UM 7081-17.

diskuterat barnens situation i hem-/vistelselandet i viss utsträckning.⁷¹³ I dessa situationer är det dock tydligt att klagandenas anförande i domstol är en vidareutveckling och/eller ett ifrågasättande av Migrationsverkets bedömning av eller uppgifter om situationen i hem-/vistelselandet.⁷¹⁴ I andra avgöranden är Migrationsverkets beslut inte bilagt, varför det är svårt att utläsa hur verket har diskuterat omständigheterna i hem-/vistelselandet vid sin bedömning.⁷¹⁵

I 2017 års material finns även avgöranden där barn och en förälder ansöker om uppehållstillstånd på grund av anknytning till den andra, i Sverige bosatta, föräldern. Även i dessa sammanhang förekommer att klagandena åberopar betungande omständigheter rörande situationen i hem-/vistelselandet. Det kan exempelvis handla om att klagandena anför att de lever under svåra, farliga eller otrygga förhållanden, att barnen mår dåligt eller att föräldern i hem-/vistelselandet har svårt att ta hand om barnen.⁷¹⁶ Även i dessa situationer bemöter domstolarna klagandenas åberopande med standardformuleringen om att ett nekande av uppehållstillstånd inte bedöms strida mot ett svenskt konventionsåtagande,⁷¹⁷ alternativt utan att skriva ut en sådan formulering.⁷¹⁸ Detsamma gäller, med vissa undantag, i situationer där klaganden åberopar anknytning till en make/maka i Sverige och samtidigt gör gällande betungande omständigheter i hem-/vistelselandet.⁷¹⁹

⁷¹³ Göteborg UM 4119-17; Luleå UM 3369-17; Göteborg UM 7081-17.

⁷¹⁴ Se t.ex. Göteborg UM 4119-17, där Migrationsverket i grundbeslutet har anfört att barnen går i skolan i vistelselandet men där klagandena, i domstolen, uppger att så inte är fallet. Även i Luleå UM 3369-17 ifrågasätter klagandena i domstolen flera av de omständigheter som Migrationsverket har lagt till grund för sin bedömning. Se även Göteborg UM 7081-17, där Migrationsverket vid sin bedömning har konstaterat att sökanden inte har inkommit med läkarintyg som styrker barnets sjukdomstillstånd och där klaganden i domstol anför att det är svårt att få ett sådant läkarintyg i hem-/vistelselandet.

⁷¹⁵ Göteborg UM 1716-17; Göteborg UM 3660-17; Göteborg UM 10712-17.

⁷¹⁶ Luleå UM 2191-17; Luleå UM 2537-17; Stockholm UM 8483-17; Stockholm UM 14540-17; Stockholm UM 13561-16; Luleå UM 1407-17.

⁷¹⁷ Luleå UM 2191-17; Luleå UM 2537-17; Stockholm UM 14540-17; Stockholm UM 13561-16.

⁷¹⁸ Stockholm UM 8483-17; Luleå UM 1407-17. I vissa av avgörandena där domstolarna bemöter uppgifterna genom standardformuleringen, eller utan att skriva ut en sådan formulering, finns Migrationsverkets beslut bilagt. Det framgår då att även verket har använt standardformuleringen i beslutet (undantaget är Luleå UM 2537-17, där Migrationsverket för ett något längre resonemang). Det kan även noteras att anknytningspersonen i dessa avgöranden verkar ha status som flykting eller alternativt skyddsbehövande (jfr dock Luleå UM 1407-17, där anknytningspersonen inte förefaller ha sådan status).

⁷¹⁹ Göteborg UM 5937-17; Göteborg UM 7655-17; Luleå UM 3240-17. Av dessa avgöranden framgår vidare att anknytningspersonen är skyddsbehövande. I två av avgörandena (Göteborg UM 5937-17; Göteborg UM 7655-17) är Migrationsverkets beslut inte bilagt och i ett avgörande (Luleå UM 3240-17) använder även Migrationsverket i sitt beslut en liknande standardformulering avseende konventionsåtaganden. Se även Göteborg UM 8072-17 och Stockholm

Domstolarna är alltså fåordiga i avgöranden som rör kärnfamiljer och där betungande omständigheter i hem-/vistelslandet åberopas och/eller där anknytningspersonen är skyddsbehövande. Mot denna bakgrund är det kanske inte särskilt förvånande att fåordigheten även förekommer i kärnfamiljssituationer där betungande omständigheter inte görs gällande och där det framgår att anknytningspersonen inte är skyddsbehövande.⁷²⁰ Likaså i avgöranden som inte rör kärnfamiljer.⁷²¹

Domstolarnas proportionalitetsbedömningar

Som nämnts tidigare i delkapitlet bygger artikel 8 på en idé om balansering; inskränkningar i rätten ska vara proportionerliga, vilket innebär att individens intresse(n) ska vägas mot (bland annat) statens (jfr även kapitel 4). I litteraturen har framhållits att Europadomstolen, vid prövningen av om det föreligger ett legitimt

UM 1071-17, där det dock är svårt att utläsa om anknytningspersonen är skyddsbehövande. Jfr dock Göteborg UM 5733-17, där domstolen för ett något längre resonemang och menar att familjeåterförening kan anstå under den tid som begränsningslagen är i kraft, och Göteborg UM 6272-17, där domstolen gör gällande att ”några omständigheter som medför att en familjeåterförening inte kan anstå ytterligare tid föreligger inte”.

⁷²⁰ Göteborg UM 1818-17; Göteborg UM 2105-17; Göteborg UM 2768-17; Göteborg UM 4019-17; Göteborg UM 5548-17; Göteborg UM 9326-17; Göteborg UM 9925-16; Göteborg UM 10293-17; Göteborg UM 11009-17; Göteborg UM 12161-16; Göteborg UM 12373-17; Luleå UM 2501-17; Luleå UM 2588-17; Luleå UM 2862-17; Luleå UM 2898-17; Luleå UM 2907-17; Luleå UM 3130-17; Luleå UM 3132-17; Stockholm UM 214-17; Stockholm UM 13477-16; Luleå UM 2993-17; Luleå UM 2462-17; Stockholm UM 12216-17; Göteborg UM 8292-17; Luleå UM 983-17; Luleå UM 1049-17; Luleå UM 1173 -17; Luleå UM 2730-16; Luleå UM 3102-16; Stockholm UM 1120-17; Stockholm UM 2814-17; Stockholm UM 4206-17; Stockholm UM 7045-17; Stockholm UM 7728-17; Stockholm UM 9986-17; Stockholm UM 11540-16; Stockholm UM 13437-16; Stockholm UM 4374-17; Stockholm UM 5943-17; Stockholm UM 16398-17; Stockholm UM 3762-17.

⁷²¹ Göteborg UM 5245-17; Göteborg UM 8048-17; Göteborg UM 9002-17; Luleå UM 486-17; Luleå UM 740-17; Luleå UM 939-17; Luleå UM 2495-17; Luleå UM 2610-17; Luleå UM 2922-17; Luleå UM 2987-17; Stockholm UM 2235-17; Stockholm UM 5197-17; Stockholm UM 5423-17; Stockholm UM 5811-17; Stockholm UM 7163-17; Stockholm UM 13668-16; Luleå UM 3375-17; Göteborg UM 4518-17; Luleå UM 567-17; Stockholm UM 3335-17; Stockholm UM 4196-17; Stockholm UM 4976-17. I det studerade materialet förekommer även avgöranden som rör familjeåterförening med personer utanför kärnfamiljen och där klaganden åberopar betungande omständigheter i hemlandet. Det kan exempelvis handla om att ett vuxet barn ansöker om uppehållstillstånd p.g.a. anknytning till en förälder i Sverige eller vice versa, eller att ett minderårigt barn söker uppehållstillstånd p.g.a. anknytning till en i Sverige boende far- eller morförälder (Göteborg UM 7053-17; Göteborg UM 7822-17; Göteborg UM 8684-17; Luleå UM 2873-17). I ett par av dessa avgöranden knyter domstolarna an till omständigheterna i hem-/vistelslandet vid diskussionen om ifall ett nekande av uppehållstillstånd skulle strida mot svenska konventionsåtaganden (Göteborg UM 8684-17; Göteborg UM 7822-17).

undantag från rätten till familjeliv, historiskt har tillskrivit konventionsstaterna ett stort skönsmässigt bedömningsutrymme. Vad gäller inhemska rättskällor gjorde lagstiftaren, i förarbetena till begränsningslagen, gällande att det ”med hänsyn till de stora påfrestningar som det svenska asylsystemet och andra centrala samhällsfunktioner har utsatts för till följd av det stora antalet asylsökande” var förenligt med artikel 8 att låta familjeåterförening anstå under tre år (dvs. under så lång tid som begränsningslagen var tänkt att tillämpas initialt).⁷²² Samtidigt anförde lagstiftaren att det i undantagsfall inte kunde uteslutas att omständigheterna var sådana att en fördröjning av rätten till familjeåterförening skulle strida mot svenska konventionsåtaganden. I förarbetena gjordes alltså bedömningen att begränsningslagen som utgångspunkt innebar en proportionerlig inskränkning av rätten till familjeliv, men att det kunde finnas situationer där lagen innebar en oproportionerlig inskränkning (jfr kapitel 4).

Som framkommit i föregående avsnitt är det svårt att utläsa hur migrationsdomstolarna gör bedömningen av om en inskränkning i rätten till familjeliv är proportionerlig. Särskilt när avgörandena enbart innehåller ett kort konstaterande av att ett nekande av uppehållstillstånd inte strider mot ett svenskt konventionsåtagande, alternativt saknar en sådan diskussion. Därtill saknar flera avgöranden information om vilken legal status som anknytningspersonen har och/eller vilket slags anknytning som klaganden och anknytningspersonen har – information som är relevant för att som läsare kunna bedöma vilka delar av europarätten som är tillämpliga.⁷²³ Med detta sagt förekommer avgöranden där domstolarna gör explicita proportionalitetsbedömningar.

⁷²² Prop. 2015/16:174, s. 54ff, 35ff, s. 43.

⁷²³ För det första saknar flera avgöranden information om huruvida anknytningspersonen är flykting, annan skyddsbehövande, svensk medborgare, medborgare i en annan stat eller statslös (Göteborg UM 2641-17; Göteborg UM 2697-17; Göteborg UM 4215-17; Göteborg UM 4684-17; Göteborg UM 8674-17; Göteborg UM 10274-17; Luleå UM 1801-17; Stockholm UM 1071-17; Göteborg UM 1244-17; Göteborg UM 5733-17; Göteborg UM 3143 -17). För det andra saknar flera avgöranden, som rör kärleksrelationer, uppgifter om huruvida klaganden och anknytningspersonen är befintliga makar/sambor (som utgångspunkt en kärnfamiljssituation) eller om de har för avsikt att ingå äktenskap/samboskap (som utgångspunkt inte en kärnfamiljssituation). Se Göteborg UM 2460-17; Göteborg UM 3916-17; Göteborg UM 6116-17; Stockholm UM 6336-17; Stockholm UM 9808-17; Göteborg UM 1244-17; Stockholm UM 14649-17; Stockholm UM 5513-17. Som beskrivits i kapitel 4 är uppgifter om anknytningspersonens legala status relevanta för att kunna ta ställning till om familjeåterföreningsdirektivet är tillämpligt (jfr dock mål C-380/17, *K och B*, EU:C:2018:877; se vidare kapitel 4). Uppgifter om legal status är även relevanta i förhållande till artikel 8 och Europadomstolens standarder (däribland *någon annanstats*-doktrinen tillämplighet och omfång). Uppgifter om anknytningen är bland annat relevanta för att kunna ta ställning till om ett nekande av uppehållstillstånd strider mot

Generellt tycks migrationsdomstolarna genomföra proportionalitetsbedömningarna i ljuset av begränsningslagens syfte om ”andrum”. Förarbetenas formuleringar om att begränsningslagen endast gäller under en begränsad tidsperiod och att lagen kom till mot bakgrund av stora påfrestningar på det svenska asylsystemet och andra centrala samhällsfunktioner tar nämligen stort utrymme vid domstolarnas argumentation. Vid bedömningarna framstår statens intresse av reglerad invandring som ett intresse som inte behöver verifieras. Likaså framstår nyss nämnda uttalanden i förarbetena som en rättskälla med stort, auktoritativt värde. Domstolarnas proportionalitetsbedömningar tar sig exempelvis följande uttryck:

Migrationsdomstolen konstaterar i detta avseende att bestämmelserna i [begränsningslagen] endast gäller under en begränsad tidsperiod och att lagen kom till för att bland annat hantera de stora påfrestningarna på det svenska asylsystemet. Även om det kan antas att ett beslut att neka [klaganden] uppehållstillstånd medför svårigheter för [klaganden] och [anknytningspersonen] att upprätthålla en familjerelation den närmaste tiden får inskränkningen anses stå i rimlig proportion till statens intresse av att reglera invandringen.⁷²⁴

I [klagandenas] fall kan det antas att ett beslut att neka dem uppehållstillstånd i Sverige skulle göra det närmast omöjligt för dem att upprätthålla en familjerelation med [anknytningspersonen]. Bestämmelserna i [begränsningslagen] gäller dock endast under en begränsad tidsperiod och lagen kom till mot bakgrund av stora påfrestningar på det svenska asylsystemet och andra centrala samhällsfunktioner. Även om det kan antas att familjens situation är svår på många sätt kan det inte anses visat att omständigheterna är sådana att en familjeåterförening inte kan anstå under lagens giltighetstid. Mot denna bakgrund och med hänsyn särskilt till att [begränsningslagen] gäller under en begränsad period anser migrationsdomstolen att inskränkningen av [anknytningspersonens] rätt till familjeliv för närvarande står i rimlig proportion till statens intresse av att reglera invandringen.⁷²⁵

I migrationsdomstolarnas avgöranden trumfar alltså förarbetenas framhållande av intresset av att under en tidsbegränsad period hantera de ”stora påfrestningarna på det svenska asylsystemet” den enskildes intresse av familjeåterförening.⁷²⁶ Vidare tycks

artikel 8, särskilt eftersom kärnfamiljen har en mer långtgående rätt till familjeliv enligt Europadomstolens praxis. Resultatet av att legal- och civilstatus inte skrivs ut i domstolarnas avgöranden (liksom, i förekommande fall, i Migrationsverkets bilagda beslut) försvarar alltså för läsaren att avgöra hur migrationsdomstolarnas resonemang förhåller sig till europarätten.

⁷²⁴ Göteborg UM 5733-17.

⁷²⁵ Göteborg UM 7074-17.

⁷²⁶ Göteborg UM 11421-16; Stockholm UM 11004-17; Göteborg UM 5733-17; Göteborg UM 1780-17; Göteborg UM 5518-17; Göteborg UM 7074-17; Göteborg UM 705-17; Göteborg

domstolarna tolka förarbetenas betoning på att begränsningarna i rätten till familjeåterförening i *de allra flesta fall* är förenliga med konventionsåtaganden som en vattentät huvudregel utan undantag. Inte i något av avgörandena anses en fördröjning av rätten till familjeåterförening innebära en oproportionerlig inskränkning av rätten till familjeliv.⁷²⁷

Att statens intresse av reglerad invandring inte behöver verifieras innebär dock *inte*, i 2017 års avgöranden, att individens intresse blir föremål för omfattande granskning.⁷²⁸ Som kommer till uttryck i de två citaten ovan är resonemangen om situationen i klagandens hem-/vistelseland eller möjligheterna till familjeåterförening utanför Sveriges territorium kortfattade (dvs. om de överhuvudtaget förekommer). Exempelvis konstateras kort att "[ä]ven om det kan antas att familjens situation är svår på många sätt kan det inte anses visat att omständigheterna är sådana att en familjeåterförening inte kan anstå"⁷²⁹ eller att "det har inte kommit fram att [klagandenas] behov inte skulle vara tillgodosedda [i hem-/vistelselandet]".⁷³⁰ Utmärkande för migrationsdomstolarnas proportionalitetsbedömningar (om de nu kan benämnas så) är alltså att *varken* statens eller individens intresse blir föremål för djupare analys. I detta avseende divergerar migrationsdomstolarnas praktiker från Europadomstolens, som i litteraturen har beskrivits fokusera på den enskildes situation och intressen (jfr kapitel 4). Förarbetenas resonemang om att det som utgångspunkt är förenligt med Europakonventionen att låta familjeförening anstå tycks innebära att migrationsdomstolarna inte anser det behövligt att närmare

UM 1587-17; Göteborg UM 9377-16; Göteborg UM 1239-17; Göteborg UM 3143-17; Göteborg UM 5729-17; Göteborg UM 707-17. Det kan i sammanhanget noteras att Europadomstolen i *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18) godtog de svenska migrationsmyndigheternas tillämpning av begränsningslagens bestämmelser om att tillfälligt undanta alternativt skyddsbehövande personer från möjligheten till familjeåterförening. Bland annat med hänvisning till att bestämmelserna i praktiken medförde en kortare väntetid än ett år, till statens ekonomiska intresse av att tillfälligt begränsa invandringen och till de individuella omständigheterna i målet (se vidare kapitel 4).

⁷²⁷ Jfr dock Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar 2018, som lyfter fram exempel där migrationsdomstolarna har ansett att det strider mot ventilen i 11 § begränsningslagen att neka uppehållstillstånd (jfr 5 kap. 6 § utlänningslagen).

⁷²⁸ Jfr dock Göteborg UM 198-17, där det förs en mer djuplodad diskussion om anknytningspersonens och klagandenas intressen.

⁷²⁹ Göteborg UM 7074-17.

⁷³⁰ Göteborg UM 705-17. Se även Göteborg UM 5733-17; Göteborg UM 1780-17; Göteborg UM 1587-17; Göteborg UM 707-17; Göteborg UM 1239-17; Göteborg UM 3143-17; Göteborg UM 5729-17; Stockholm UM 11004-17; Göteborg UM 11421-16; Göteborg UM 5518-17.

diskutera något av de intressen som står på spel (dvs. varken den enskildes eller statens).⁷³¹

Säger vem? – Hur domstolarna hänvisar till artikel 8

I begränsningslagens förarbeten anför regeringen att domstolarna, vid bedömningarna av ventilen, ska beakta hur ”desså åtaganden i fall rörande enskilda individer har tolkats av relevanta internationella och nationella domstolar, såsom Europadomstolen samt i förekommande fall konventionskommittéer”.⁷³² Som nämnts tidigare i delkapitlet innehåller dock förarbetena inte några direkta hänvisningar till Europadomstolens praxis. Detsamma gäller migrationsdomstolarnas avgöranden; när domstolarna beskriver vad artikel 8 i Europakonventionen innebär refererar de till inhemska rättskällor (dvs. om domstolarna överhuvudtaget refererar till rättskällor). Migrationsdomstolarnas beskrivningar av artikel 8 kan exempelvis se ut på följande vis:

”För att en konventionskränkning inte ska uppstå i sammanhanget måste den inskränkning i anknytningspersonens rättighet som uppstår om dennes anhöriga vägras uppehållstillstånd stå i rimlig proportion till intresset av att upprätthålla en reglerad invandring (*jfr MIG 2016:13*).⁷³³

”Av Europadomstolens praxis följer att artikeln kan innebära en skyldighet för en stat att göra en familjeåterförening möjlig i staten, dock är den skyldigheten inte absolut utan kan inskränkas om det står i proportion till andra intressen och föreskrivs med stöd i lag (*prop. 2015/16:174 s. 43*).⁷³⁴

Domstolarna hänvisar alltså inte direkt till Europadomstolens praxis.⁷³⁵ Inte heller hänvisar de till rekommendationer eller riktlinjer från Europarådet.

⁷³¹ Liknande formuleringar förekommer i Migrationsverkets bilagda beslut, t.ex. genom formuleringar såsom: ”I ert fall begränsar Migrationsverkets beslut att inte bevilja uppehållstillstånd er möjlighet till familjeåterförening men eftersom beslutet baseras på den tidsbegränsade lagen som är i kraft under en begränsad period bedöms efter en proportionalitetsbedömning Sveriges rätt att begränsa invandringen väga tyngre”. Se t.ex. Göteborg UM 5733-17; Göteborg UM 10553-17.

⁷³² Prop. 2015/16:174, s. 79.

⁷³³ Göteborg UM 1780-17; Göteborg UM 707-17; Göteborg UM 1239-17; Göteborg UM 1587-17; Göteborg UM 3143-17; Göteborg UM 5518-17; Göteborg UM 5729-17; Göteborg UM 7074-17. Min kursivering.

⁷³⁴ Stockholm UM 12422-16. Min kursivering.

⁷³⁵ Undantagen är Göteborg UM 198-17; Göteborg UM 705-17; Stockholm UM 11004-17. I en del avgöranden finns Migrationsverkets beslut bilagt och det framgår då att verket har hänvisat direkt till Europadomstolens praxis (oaktat att domstolarna inte har gjort det i sina avgöranden).

7.2.4. På jakt efter en universallösning?

Migrationsdomstolarnas resonemang år 2017 om svenska konventionsåtaganden befinner sig långt ifrån den rättspolycentriska positionens beskrivningar av svenska domstolars rättskällehantering. Snarare än att vara en tydlig referensram, hanteras Europakonventionen knapphändigt (dvs. om den överhuvudtaget nämns). Det är utifrån domskälen svårt att avgöra om och hur migrationsdomstolarna har kommit fram till att ett nekande av uppehållstillstånd (inte) strider mot svenska konventionsåtaganden. Så även när klaganden åberopar omständigheter som kan kopplas till Europadomstolens praxis. Vidare hänvisar migrationsdomstolarna inte direkt till praxis från Europadomstolen. I den mån domstolarna diskuterar artikel 8 görs det genom att hänvisa till hur Migrationsöverdomstolen och den svenska lagstiftaren har tolkat konventionen och Europadomstolens praxis.

Vad gäller migrationsdomstolarnas (s.k.) proportionalitetsbedömningar är dessa – med några undantag⁷³⁶ – mycket kortfattade. Vid sin argumentation fäster domstolarna stor vikt vid förarbetenas uttalande att det som utgångspunkt är proportionerligt att låta familjeåterförening anstå under den tid som begränsningslagen är i kraft. Domstolarna tycks betrakta uttalandet som en (vattentät och färdigställd) intresseavvägning som kan appliceras på så gott som samtliga försörjningskravsavgöranden. Så även om klaganden åberopar individuella omständigheter som kan kopplas till Europadomstolens standarder. Det kan i sammanhanget noteras att Europadomstolens praxis, i den rättsvetenskapliga litteraturen, har framhållits som kasuistisk: domstolens resonemang relaterar främst till omständigheterna i det enskilda fallet (jfr kapitel 4).⁷³⁷ Även i begränsningslagens förarbeten anförts att det inte kan uteslutas att det i undantagsfall kan finnas sådana omständigheter att en fördröjning av rätten till familjeåterförening skulle strida mot svenska konventionsåtaganden och att ventilen ”innebär att en individuell prövning

Se Stockholm UM 14327-16; Stockholm UM 14738-16; Stockholm UM 3474-17; Luleå 3232-17. Se även Migrationsverkets bilagt beslut i Luleå UM 2964-17; Luleå UM 3328-17; Luleå UM 3329-17; Luleå UM 3158-17; Luleå UM 2993-17; Luleå UM 2502-17; Luleå UM 2746-17; Luleå UM 3252-17; Luleå UM 3020-17; Luleå UM 2585-17; Luleå UM 2902-17; Luleå UM 3280-17; Luleå UM 2525-17; Luleå UM 2489-17 – där Migrationsverket gör gällande att ”förhållande till en pojkvän/flickvän utgör [inte] ett familjeliv i enlighet med artikel 8 (se *Nny-anzi mot Storbritannien* [appl. nr 21878/06])”.

⁷³⁶ I Göteborg UM 198-17 görs en mer omfattande proportionalitetsbedömning av domstolen. I Göteborg UM 1611-17 återförvisar domstolen målet till Migrationsverket med hänvisning till att verket har gjort en bristande proportionalitetsbedömning.

⁷³⁷ Jfr kapitel 4. Se även Spijkerboer 2009.

av rätten till familjeåterförening ska göras i varje enskilt fall”.⁷³⁸ Sistnämnda uttalanden diskuteras inte i domstolarnas domskäl.

Huruvida de avgöranden som helt saknar hänvisningar till europarätten bygger på juridiskt goda grunder kan diskuteras (oaktat att det inte är kapitlets syfte att föra en sådan diskussion). Som beskrivits i kapitel 4 spretar rättskällorna vad gäller motiveringsskyldighetens omfattning i relation till artikel 8. Europadomstolen har betonat att beslut om familjeåterförening som innebär en inskränkning av artikel 8 ska innehålla en motivering.⁷³⁹ Vidare har Migrationsöverdomstolen ansett det strida mot förvaltningsprocesslagens motiveringsskyldighet att formulera domskäl där det inte framgår ”hur, eller ens om, migrationsdomstolen t.ex. gjort den proportionalitetsbedömning som är påkallad i de fall situationer hänförliga till artikel 8 i Europakonventionen aktualiseras”.⁷⁴⁰ Samtidigt ansåg Europadomstolen, i *M.T. m.fl. mot Sverige*, att det vid tillämpningen av begränsningslagens ventil var förenligt med artikel 8 att referera till konventionsåtaganden enbart ”i abstrakta termer” (i det aktuella målet hade dock svenska konventionsåtaganden inte uttryckligen åberopats, jfr kapitel 4).⁷⁴¹

7.3. Undantag i ”normaltillståndet” – domstolarnas hantering år 2022

7.3.1. Undantag från försörjningskravet i 2022 års rättskällor

I samband med att det utökade försörjningskravet fördes in i den ordinarie utlänningslagen år 2021 skapades fler undantag från kravet (jfr kapitel 4).⁷⁴² Bland annat valde lagstiftaren att överge begränsningslagens ventilkonstruktion och i stället återinföra⁷⁴³ en bestämmelse som slog fast att:

⁷³⁸ Prop. 2015/16:174, s. 43, s. 41.

⁷³⁹ *El Ghatet mot Schweiz* (dom den 8 november 2016, appl. 56971/10).

⁷⁴⁰ Migrationsöverdomstolens beslut den 7 juni 2017 i mål nr UM 3619-17. Se vidare kapitel 4.

⁷⁴¹ *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18), punkt 84.

⁷⁴² 5 kap. 3 c-e §§ utlänningslagen.

⁷⁴³ Möjligheten att göra undantag från kravet p.g.a. särskilda skäl infördes redan år 2010 (jfr 5 kap. 3 e § i dåvarande utlänningslagen [SFS 2010:175]). I 2010 års förarbeten anfördes att ”omständigheter som hänför sig till såväl anknytningspersonen som sökanden kan beaktas vid tillämpningen” (prop. 2009/10:77, s. 34). Som beskrivs i kapitel 4 fick dock 2010 års försörjningskrav en högst begränsad betydelse i och med att det (till följd av en stor mängd undantag) tillämpades i mycket få fall.

”Undantag från [försörjningskravet] medges helt eller delvis, om det finns *särskilda skäl*.”⁷⁴⁴

I förarbetena till den uppdaterade utlänningslagen anfördes, för det första, att bestämmelsen kunde aktualiseras i ”situationer där det framstår som orimligt att uppställa ett försörjningskrav”, t.ex. i förhållande till ”äldre personer som har lämnat arbetsmarknaden och som inte har en inkomst som når upp till den nivå som krävs”.⁷⁴⁵ Vidare anfördes att:

Genom bestämmelsen bör undantag kunna göras [...] där det framstår som orimligt att ett försörjningskrav uppställs, t.ex. om det i ett enskilt fall bedöms stå i strid med Sveriges konventionsåtaganden att uppställa ett försörjningskrav. En bedömning får göras i varje enskilt fall av om det finns särskilda skäl att göra undantag. Vid denna prövning ska samtliga omständigheter beaktas. Som [migrations]kommittén konstaterar framgår det av EU-domstolens praxis att även om medlemsstaterna får ange en viss summa som referensbelopp får medlemsstaterna inte neka familjeåterförening om inkomsten inte överstiger en viss miniminivå, oberoende av en konkret prövning av varje sökandes situation (...). I fall som rör barn ska, i enlighet med portalparagrafen om barnets bästa i 1 kap. 10 § UtL, särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver.⁷⁴⁶

Enligt förarbetena omfattade alltså formuleringen ”särskilda skäl” begränsningslagens ventilbestämmelse om svenska konventionsåtaganden, men den var även mer vidsträckt (dvs. tog sikte på fler situationer).

Som beskrivits tidigare i avhandlingen innebar överflyttningen av begränsningslagens försörjningskrav till den ordinarie migrationslagstiftningen även att kravet omgärdades av en kombination av olika ändamål (bland annat ”integration”, statsfinansiella argument och målsättningen att svensk migrationslagstiftning skulle ligga i linje med övriga EU-länders, jfr kapitel 4).⁷⁴⁷

Vad gäller den europa- och folkrättsliga kontexten inkorporerades barnkonventionen år 2020 och gavs därigenom ställning som svensk lag.⁷⁴⁸ Vidare kom Europadomstolen år 2021 med ett avgörande där domstolen ansåg att tillämpningen av Danmarks migrationslagstiftning stred mot artikel 8 i relation till en anknytningsperson med subsidiär skyddsstatus (*M.A. mot Danmark*, jfr kapitel 4). Den danska lagstiftningen fastslog att personer som tillskrivits en sådan status

⁷⁴⁴ 5 kap. 3 f § utlänningslagen. Min kursivering.

⁷⁴⁵ Prop. 2020/21:191, s. 112.

⁷⁴⁶ Prop. 2020/21:191, s. 112.

⁷⁴⁷ Prop. 2020/21:191, s. 103ff.

⁷⁴⁸ Se vidare prop. 2017/18:186.

behövde vänta i tre år innan de kunde ansöka om familjeåterförening. Europadomstolen betonade att konventionsstaterna har ett stort skönsmässigt utrymme vid tillämpningen av detta slags väntetidsbestämmelser men att frågan om en rättvis balans i proportionalitetsbedömningen blir särskilt viktig i dessa fall. I slutet av 2022 kom även Europadomstolen med ett avgörande där den ansåg att tillämpningen av begränsningslagen – mer konkret bestämmelserna om att tillfälligt undanta möjligheterna till familjeåterförening för alternativt skyddsbehövande personer – *inte* stred mot artikel 8 i relation till en familj (*M.T. m.fl. mot Sverige*, jfr kapitel 4). Bland annat med hänvisning till de individuella omständigheterna, statens ekonomiska intresse av att tillfälligt begränsa invandringen och att väntetidsbestämmelsen var tillfällig och i praktiken medförde kortare väntetider än tre år. Europadomstolen ansåg även att tillämpningen av begränsningslagen – vilken gav flyktingar och alternativt skyddsbehövande personer olika möjligheter till familjeåterförening – var rimlig och objektivt motiverad. Att tillämpa begränsningslagen ansågs alltså vara förenligt med konventionens artikel 14.

Vad gäller övriga rättskällor kan konstateras att Migrationsöverdomstolen år 2022 inte hade uttalat sig om utlänningslagens nya bestämmelse om särskilda skäl. Den hade dock år 2018 kommit med ett avgörande som rörde begränsningslagens ventilbestämmelse om familjeåterförening (MIG 2018:20).⁷⁴⁹ I avgörandet ansåg domstolen att det stred mot artikel 8 i Europakonventionen, liksom mot barnkonventionen, att neka familjeåterförening för en familj där anknytningspersonen var ett åttaårigt barn som hade fått status som alternativt skyddsbehövande. Domstolen beaktade bland annat anknytningspersonens ålder, hälsotillstånd, situationen i Sverige och (den icke-existerande) möjligheten till familjeåterförening i hemlandet, och ansåg att inskränkningen av den aktuella familjens rätt till familjeliv var oproportionerlig.

Nedan undersöks, för det första, migrationsdomstolarnas bedömningar år 2022 av om det står i strid med Sveriges konventionsåtaganden att uppställa ett försörjningskrav. Därefter undersöks domstolarnas bedömningar av om det föreligger särskilda skäl av andra anledningar.

⁷⁴⁹ Migrationsöverdomstolen hade även kommit med ett avgörande om ventilen i 11 § begränsningslagen (jfr 5 kap. 6 § utlänningslagen) och där ansett det strida mot barnkonventionen att utvisa ett 14-årigt barn, fött och uppvuxet i Sverige. Se MIG 2020:24.

7.3.2. Domstolarnas hantering av särskilda skäl

Svenska konventionsåtaganden i "normaltillståndet"

Det konventionsåtagande som framför allt nämns i 2022 års avgöranden är, liksom tidigare, rätten till familjeliv i Europakonventionens artikel 8.⁷⁵⁰ Till skillnad från i 2017 års avgöranden skrivs nu även barnkonventionen ut i domskälen.⁷⁵¹ En skillnad jämfört med 2017 års avgöranden är vidare att prövningen, i vissa avgöranden, görs i en annan ordning. I 2017 års avgöranden avslutar domstolarna domskälen med att (kort) anföra att ett nekande av uppehållstillstånd inte strider mot svenska konventionsåtaganden. Domskälen inleds alltså med en bedömning av försörjningsförmåga och boendeförhållanden och följs av en "bedömning" av begränsningslagens ventil. Vad gäller 2022 års material är arbetsgången (eller argumentationen) stundtals omvänd: domstolarna inleder med att diskutera huruvida undantag från försörjningskravet är tillämpliga och går därefter vidare och diskuterar om försörjningskravet (inklusive bostadskravet) är uppfyllt.⁷⁵² Av de beslut som finns bilagda framgår att också Migrationsverket har börjat använda sig av en sådan arbetsgång. Arbetsgången slås numera även fast i Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden.⁷⁵³ Även den äldre arbetsgången, dvs. den som kommer till uttryck i 2017 års avgöranden, återfinns dock i 2022 års material.⁷⁵⁴

⁷⁵⁰ Luleå UM 2080-21; Luleå UM 1484-21; Göteborg UM 1740-22; Göteborg UM 107-22; Göteborg UM 9339-20; Göteborg UM 3207-22; Göteborg UM 4345-21; Göteborg UM 6601-21; Göteborg UM 6406-21; Göteborg UM 312-22; Göteborg UM 3066-22; Stockholm UM 2650-22; Stockholm UM 996-22; Stockholm UM 8241-22.

⁷⁵¹ Med detta avser jag att "barnkonventionen" uttryckligen nämns i domskälen. Luleå UM 1070-21; Luleå UM 1064-21; Luleå UM 1484-21; Göteborg UM 1740-22; Göteborg UM 107-22; Göteborg UM 5798-21; Göteborg UM 4345-21; Göteborg UM 2075-21; Göteborg UM 6601-21; Göteborg UM 3066-22; Stockholm UM 4470-22. Också i de beslut från Migrationsverket som finns bilagda i 2022 års material förekommer hänvisningar till barnkonventionen.

⁷⁵² Se framför allt Göteborg UM 2075-21; Göteborg UM 6601-21; Göteborg UM 3066-22; Luleå UM 2080-21; Göteborg UM 1740-22; Göteborg UM 107-22; Stockholm UM 8241-22; Göteborg UM 3521-22; Luleå UM 1484-21; Stockholm UM 5510-22. Den "omvända" ordningen innebär även att andra bestämmelser om undantag från försörjningskravet träder i förgrunden. I avgöranden som rör makar/sambor förs exempelvis numera tidigt i domsskälen diskussioner om huruvida förhållandet i väl etablerat (om relationen är etablerad kan anknypningspersonen i vissa situationer vara undantagen från försörjningskravet, jfr 5 kap. 3 c § andra stycket 2 utlänningslagen; 5 kap. 3 d § första stycket 3 utlänningslagen).

⁷⁵³ RS/081/2021, s. 24.

⁷⁵⁴ Göteborg UM 9339-20; Stockholm UM 224-22; Stockholm UM 996-22; Stockholm UM 4074-22; Stockholm UM 4775-22. Därtill förekommer avgöranden där domstolarna inledningsvis konstaterar att inget av undantagen från försörjningskravet är tillämpliga och avslut-

I vissa avgöranden från 2022 är argumentationen om konventionsåtaganden fortsatt mycket kortfattad; domstolen konstaterar kort att något undantag från försörjningskravet inte är tillämpligt och/eller att ett nekande inte strider mot svenska konventionsåtaganden.⁷⁵⁵ Så även när klaganden argumenterar med avstamp i artikel 8 och/eller barnkonventionen.⁷⁵⁶ I andra avgöranden ges dock frågan om konventionsåtaganden större utrymme i domskälen.

Bland annat återfinns, i 2022 års material, avgöranden där domstolarna beskriver vad artikel 8 och barnets bästa anses innebära.⁷⁵⁷ Exempelvis förekommer formuleringar såsom:

Utgångspunkten när det gäller barn är att de har rätt till sina föräldrar och i aktuellt fall finns inte skäl att göra någon annan bedömning. Barnets bästa är dock inte den enda och avgörande faktorn när det kommer till uppehållstillstånd. Barnkonventionen medger inte heller i sig en rätt för barn att vistas i Sverige. Den ställer emellertid ett krav på att en intresseavvägning genomförs där proportionaliteten av att neka vistelserätt bedöms (jfr MIG 2020:24). Det måste också göras en proportionalitetsbedömning i förhållande till rätten till familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. I denna bedömning ska beaktas i vilken utsträckning familjelivet hindras, vilken anknytning till konventionsstaten som familjemedlemmarna har och om det finns oöverstigliga hinder för familjeliv i hemlandet samt om det finns omständigheter som rör immigrationskontroll eller överväganden med hänsyn till offentliga intressen som talar mot familjeåterförening. När barn är berörda ska vid proportionalitetsbedömningen läggas särskild vikt vid barnets ålder, situationen i hemlandet samt graden av beroendeförhållande till föräldrarna (se MIG 2018:20).⁷⁵⁸

Migrationsdomstolen anser att det föreligger ett familjeliv mellan [anknytningspersonen och klagandena] som skyddas av artikel 8 i Europakonventionen samt att barnets bästa ska beaktas vid bedömningen. Barnets bästa är dock inte den enda och avgörande faktorn. Barnkonventionen medger inte heller i sig en rätt för

ningsvis även konstaterar att ett nekande av uppehållstillstånd inte strider mot svenska konventionsåtaganden. Se exempelvis Göteborg UM 4345-21; Stockholm UM 9647-22; Stockholm UM 6945-22; Luleå UM 1070-21; Stockholm UM 2650-22.

⁷⁵⁵ Luleå UM 1064-21; Luleå UM 2203-21; Luleå UM 201-22; Luleå UM 1484-21; Luleå UM 2013-22; Luleå UM 1070-21; Stockholm UM 5510-22; Luleå UM 1452-21; Luleå UM 2106-22; Göteborg UM 3521-22; Göteborg UM 9339-20.

⁷⁵⁶ Luleå UM 1064-21; Luleå UM 1484-21; Luleå UM 2013-22; Luleå UM 1070-21; Göteborg UM 3521-22 (där dock målet återförvisas eftersom försörjningskravet bedöms vara uppfyllt).

⁷⁵⁷ Göteborg UM 4345-21; Göteborg UM 2075-21; Göteborg UM 6601-21; Göteborg UM 3066-22; Luleå UM 2080-21; Göteborg UM 1740-22; Göteborg UM 107-22; Stockholm UM 2650-22; Stockholm UM 996-22; Stockholm UM 8241-22; Luleå UM 899-22; Stockholm UM 4470-22; Göteborg UM 3207-22.

⁷⁵⁸ Göteborg UM 3066-22.

någon att vistas i Sverige. Den ställer emellertid ett krav på att en intresseavvägning genomförs där proportionaliteten av att neka vistelserätt bedöms (jfr MIG 2020:24). Det måste också göras en proportionalitetsbedömning i förhållande till rätten till familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. I denna bedömning ska beaktas i vilken utsträckning familjelivet hindras, vilken anknytning till konventionsstaten som familjemedlemmarna har och om det finns oöverstigliga hinder för familjeliv i hemlandet samt om det finns omständigheter som rör immigrationskontroll eller överväganden med hänsyn till offentliga intressen som talar mot familjeåterförening. När barn är berörda ska vid proportionalitetsbedömningen läggas särskild vikt vid barnets ålder, situationen i hemlandet samt graden av beroendeförhållande till föräldrarna (se MIG 2018:20).⁷⁵⁹

[Å]renden som rör familjeåterförening [kan] komma att omfattas av artikel 8 i Europakonventionen. Enligt artikel 8 har var och en rätt till respekt för bl.a. sitt familjeliv. Europakonventionen förpliktigar inte en konventionsstat att medge utlännningar inresa eller vistelse på dess territorium. Trots detta kan ett beslut från en stat innebära att en familj splittras eller hindras från att leva tillsammans. För att en konventionskränkning inte ska uppstå i sammanhanget måste den inskränkning i anknytningspersonens rättighet, som uppstår om dennes anhöriga vägras uppehållstillstånd, stå i rimlig proportion till intresset av att upprätthålla en reglerad invandring (jfr Migrationsöverdomstolens avgörande, MIG 2016:13).⁷⁶⁰

I vissa avgöranden följs sådana beskrivningar av korta konstateranden om att inskränkningen i rätten till familjeliv i det enskilda fallet står i rimlig proportion till statens intresse av en reglerad invandring.⁷⁶¹ I andra avgöranden förekommer mer omfattande diskussioner om omständigheterna i det enskilda fallet.⁷⁶² Av vissa av dessa avgöranden framgår att klaganden argumenterar med avstamp i Europakonventionen och barnkonventionen.⁷⁶³ I situationer som rör barn anføres i förekommande fall inledningsvis att det som utgångspunkt får anses vara det aktuella barnets bästa att

⁷⁵⁹ Luleå UM 2080-21.

⁷⁶⁰ Stockholm UM 2650-22.

⁷⁶¹ Stockholm UM 2650-22; Göteborg UM 4345-21; Stockholm UM 996-22; Luleå UM 899-22.

⁷⁶² Luleå UM 2080-21; Stockholm UM 4470-22; Stockholm UM 8241-22; Göteborg UM 107-22; Göteborg UM 2075-21; Göteborg UM 3207-22; Göteborg UM 6601-21; Göteborg UM 3066-22; Göteborg UM 1740-22. Se även Göteborg UM 6235-21; Göteborg UM 5798-21; Göteborg UM 100-22; Luleå UM 94-22; Göteborg UM 2274-22; Göteborg UM 6052-21; Göteborg UM 5692-21; Göteborg UM 126-22.

⁷⁶³ Luleå UM 2080-21; Stockholm UM 4470-22; Stockholm UM 8241-22; Göteborg UM 107-22; Göteborg UM 2075-21. Stundtals sker detta genom juridiskt skolat ombud: Luleå UM 2080-21; Stockholm UM 4470-22; Stockholm UM 8241-22; Göteborg UM 2075-21.

leva med båda sina föräldrar. Därefter förs en diskussion om det individuella intresset av familjeåterförening (däremot inte om intresset av reglerad invandring).⁷⁶⁴

Vilka individuella omständigheter beaktas då av domstolarna? Inledningsvis kan noteras att i inget av avgörandena kommer migrationsdomstolarna fram till att det skulle innebära en *oproportionerlig inskränkning* av rätten till familjeliv att tillämpa ett försörjningskrav. Vad gäller barnfamiljer hänvisar domstolarna bland annat till att familjemedlemmarna kan återuppta eller upprätthålla familjeliv genom besök eller flytt utomlands,⁷⁶⁵ att det inte framkommit att barnen i avgörandet har särskilda behov,⁷⁶⁶ att barnen är förhållandevis gamla,⁷⁶⁷ att familjesplittringen delvis är frivillig eller resultatet av omständigheter som familjemedlemmarna hade kunnat kontrollera,⁷⁶⁸ och att barnens behov tillgodoses av en annan förälder i hem-/vistelselandet.⁷⁶⁹ Ytterligare en omständighet som domstolarna beaktar är att familjelivet har inletts under en period då utsikterna att lagligt bosätta sig i Sverige var osäkra.⁷⁷⁰ Om anknytningspersonen inte har ett konstaterat skyddsbehov i förhållande till den plats där resterande familjemedlemmar befinner sig tycks det vara svårt för klaganden att nå framgång med argumentet att familjeåterförening inte är möjlig där.⁷⁷¹

Jag har tidigare i kapitlet konstaterat att 2017 års avgöranden kännetecknas av att förarbetenas framhållande av intresset av att under en tidsbegränsad period hantera de stora påfrestningarna på det svenska asylsystemet trumfar den enskildes intresse av

⁷⁶⁴ Göteborg UM 5798-21; Göteborg UM 2075-21; Göteborg UM 100-22. Jfr också Luleå UM 201-22, där migrationsdomstolen tycks instämma i Migrationsverkets proportionalitetsbedömning. I sitt beslut menar Migrationsverket att det är barnets bästa att beviljas uppehållstillstånd. Detta vägs mot "[u]pprätthållandet av försörjningskravet [som] innebär i det här fallet att föräldern i Sverige ska ha ett ordnat arbete och en bostad av tillräcklig storlek och standard för familjen vid deras ankomst till Sverige vilket är till barnets bästa". Migrationsverket väger alltså barnets bästa mot barnets bästa.

⁷⁶⁵ Luleå UM 94-22; Stockholm UM 8241-22; Göteborg UM 2274-22; Göteborg UM 3066-22; Göteborg UM 6601-21; Göteborg UM 107-22; Göteborg UM 3207-22.

⁷⁶⁶ Göteborg UM 100-22. Se också Migrationsverkets bilagda beslut i Stockholm UM 4775-22.

⁷⁶⁷ Göteborg UM 6052-21. Se även Göteborg UM 2075-21, där det dock inte är tydligt huruvida barnens ålder vägs in i bedömningen.

⁷⁶⁸ Göteborg UM 5798-21; Göteborg UM 6052-21; Luleå UM 94-22. Se också Göteborg UM 5692-21.

⁷⁶⁹ Göteborg UM 107-22; Göteborg UM 6052-21. Se också Göteborg UM 2075-21 (där dock klagandena tas om hand av deras morfar).

⁷⁷⁰ Göteborg UM 6601-21; Stockholm UM 8241-22; Göteborg UM 126-22. Av vissa av Migrationsverkets bilagda beslut framgår att även Migrationsverket beaktar denna omständighet (Göteborg UM 2410-22; Göteborg UM 100-22; Luleå UM 1064-21; Luleå UM 2822-21).

⁷⁷¹ Jfr t.ex. Luleå UM 94-22; Stockholm UM 8241-22. Se också Migrationsverkets bilagda beslut i Stockholm UM 10459-21.

familjeåterförening. I situationer som rör barnfamiljer kan migrationsdomstolarna exempelvis konstatera att situationen är svår men att omständigheterna inte är sådana att familjeåterförening inte kan anstå under den tid som begränsningslagen är i kraft. Vad gäller 2022 års avgöranden har en ny variant av ”kan anstå”-argumentet tagit form. Detta trots att försörjningskravet numera gjorts till huvudregel i svensk migrationslagstiftning. I vissa avgöranden anför migrationsdomstolarna att en omständighet som gör inskränkningen av rätten till familjeliv proportionerlig är att försörjningskravet inte innebär ett absolut hinder för familjeåterförening.⁷⁷² Här är alltså utgångspunkten att omständigheten att anknytningspersonen inte uppfyller försörjningskravet *just nu* inte innebär att hen inte kommer att uppfylla kravet *vid ett senare tillfälle*. Det kan noteras att denna slutsats inte föranleds av några diskussioner om den aktuella anknytningspersonens reella utsikter att i framtiden uppfylla kravet.⁷⁷³ Av ett avgörande framgår exempelvis att anknytningspersonen uppbär äldreförsörjningsstöd, det vill säga är pensionär. Domstolen anser att äldreförsörjningsstöd inte kan beaktas vid bedömningen av försörjningsförmågan och att inkomsterna oavsett understiger förbehållsbeloppet.⁷⁷⁴ Vidare konstateras att:

Vid en sammantagen bedömning och med särskild hänsyn till att beslut att neka uppehållstillstånd är baserat på att försörjningskravet inte är uppfyllt, det vill säga det är inte fråga om ett absolut hinder för familjeåterförening, anser migrationsdomstolen att inskränkningen i rättigheten till familjeliv står i rimlig proportion till statens intresse av en reglerad invandring.⁷⁷⁵

I ett annat avgörande framgår att anknytningspersonen är analfabet (en omständighet som får antas påverka utsikterna att få arbete) och att hen inte uppfyller försörjningskravet. Domstolen konstaterar att:

Försörjningskravet bedöms inte vara ett absolut hinder för familjeåterförening. Familjen har i dag kontakt via telefon och [anknytningspersonen] har möjlighet att besöka familjen i [hemlandet]. Även om [anknytningspersonen] vid ankomsten till Sverige var sjuk [i en behandlingsbar sjukdom] framgår inte annat än att

⁷⁷² Göteborg UM 4345-21; Göteborg UM 3066-22. Se också Luleå UM 899-22, där domstolen menar att det inte rör sig om en permanent familjeseparation att tillämpa försörjningskravet.

⁷⁷³ Jfr *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18), där Europadomstolen för sådana resonemang (en dom som dock inte hade meddelats år 2022).

⁷⁷⁴ Som diskuteras i kapitel 5 divergerar domstolarnas praktiker när det kommer till frågan om äldre-försörjningsstöd kan beaktas vid bedömningen.

⁷⁷⁵ Göteborg UM 4345-21.

[anknytningspersonen] i dag är frisk och bör kunna ha möjlighet att få ett arbete i Sverige.⁷⁷⁶

Om och hur det nya ”kan anstå”-argumentet är förenligt med Europadomstolens praxis diskuteras inte i nyss nämnda avgöranden. Som beskrivits tidigare i delkapitlet ansåg Europadomstolen år 2021 att det stred mot artikel 8 att tillämpa en bestämmelse i dansk migrationslagstiftning som slog fast att personer med subsidiär skyddsstatus behövde vänta i tre år innan de kunde ansöka om familjeåterförening.⁷⁷⁷

Vidare, och i likhet med 2017 års avgöranden, hänvisar migrationsdomstolarna (med två undantag) inte direkt till Europadomstolens praxis.⁷⁷⁸ Delar av migrationsdomstolarnas argumentationslinjer kan visserligen indirekt kopplas till Europadomstolens praxis, däribland diskussionerna om möjligheterna att återupprätta familjelivet utanför Sveriges gränser och att familjelivet har inletts under en period då utsikterna att lagligt bosätta sig i Sverige var osäkra.⁷⁷⁹ Domstolarna hänvisar dock alltjämt till Migrationsöverdomstolens praxis när innebörden av artikel 8 och/eller barnets bästa ska beskrivas.⁷⁸⁰

Andra särskilda skäl i ”normaltillståndet”

Utöver resonemang om svenska konventionsåtaganden innehåller 2022 års avgöranden uttalanden om huruvida det finns andra särskilda skäl att göra undantag från försörjningskravet.

För det första finns avgöranden där anknytningspersonen är pensionär. I 2021 års förarbeten anförts att det kan framstå som orimligt att ställa upp ett försörjningskrav i förhållande till ”personer som i och för sig har rätt att återförenas med anhöriga enligt [utlänningslagen], men som av olika skäl inte kan uppfylla försörjningskravet” och att ”[d]et gäller t.ex. äldre personer som har lämnat arbetsmarknaden och som inte har en inkomst som når upp till den nivå som krävs”.⁷⁸¹ Samtidigt anförts att ”[e]n bedömning får göras i varje enskilt fall av om det finns särskilda skäl att göra

⁷⁷⁶ Göteborg UM 3066-22.

⁷⁷⁷ *M.A. mot Danmark* (dom den 9 juli 2021, appl. 6697/18). Nyss nämnda migrationsdomstolsavgöranden (Göteborg UM 4345-21; Göteborg UM 3066-22) meddelades före Europadomstolens domar i *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18); *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18) och *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20).

⁷⁷⁸ Jfr Stockholm UM 4470-22; Stockholm UM 8241-22.

⁷⁷⁹ Jfr t.ex. *Omoriegie m.fl. mot Norge* (dom den 31 juli 2008, appl. 265/07); *Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade kungariket* (dom den 28 maj 1985, appl. 9214/80, 9473/81, 9474/81); Europadomstolens dom den 8 april 2008 i mål *Nnyanzi mot Storbritannien*, appl. nr 21878/06.

⁷⁸⁰ Jfr framför allt MIG 2020:24; MIG 2018:20 och MIG 2016:13.

⁷⁸¹ SOU 2020:54, s. 292; jfr prop. 2020/21:191, s. 112.

undantag” och ”vid denna prövning ska samtliga omständigheter beaktas”.⁷⁸² Migrationsdomstolarna tycks fästa särskild vikt vid de sistnämnda uttalandena. Att anknytningspersonen är pensionär innebär nämligen inte att domstolarna automatiskt gör undantag från försörjningskravet.⁷⁸³ Domstolarna för fram olika argument till stöd för detta. I ett avgörande anför exempelvis domstolen följande:

Pensioneringen talar för att det finns särskilda skäl att göra undantag från försörjningskravet eftersom [anknytningspersonens] arbetsrelaterade inkomster framöver kan förutsättas vara av väsentligt samma omfattning. Ett upprätthållande av kravet utgör på så vis ett hinder för makarna att etablera ett familjeliv i Sverige under överskådlig tid. Mot detta bör ställas följande. Makarnas kontakter inleddes sommaren 2018 och de gifte sig kort därpå i november samma år. De har levt tillsammans ett fåtal kortare perioder i [klagandens hemland] under 2018 och 2019 och ska därefter ha träffats en gång i [ett annat utomeuropeiskt land]. Enligt migrationsdomstolens mening kan makarna inte anses ha haft berättigade förväntningar på att kunna leva tillsammans i Sverige förutsättningslöst när de etablerade sin relation och ingick äktenskap. [Anknytningspersonen] har inga skyddsskäl gentemot [klagandens hemland] och det har inte kommit fram några omständigheter som hindrar makarna från att träffas på andra sätt än genom att [klaganden] beviljas uppehållstillstånd. Med hänsyn till försörjningskravets grundläggande syfte att främja integration kan domstolen inte bortse från att [anknytningspersonen] i ärendet angett att [klaganden] inte har för avsikt att söka arbete i Sverige utan i stället motta försörjningsstöd via [anknytningspersonen].⁷⁸⁴

Den aktuella domstolen tycks alltså göra en proportionalitetsbedömning där anknytningspersonens pensionering vägs mot klagandens förmåga till ”integration” och omständigheter kopplade till klagandens och anknytningspersonens relation. Detta snarare än att betrakta pensioneringen som en självständig omständighet som kan motivera undantag från försörjningskravet. Liknande resonemang förekommer i ett annat avgörande.⁷⁸⁵

⁷⁸² Prop. 2020/21:191, s. 112.

⁷⁸³ Göteborg UM 126-22; Göteborg UM 312-22; Stockholm UM 1687-22; Göteborg UM 4345-21.

⁷⁸⁴ Göteborg UM 126-22.

⁷⁸⁵ Göteborg UM 312-22. I avgörandet vägs omständigheten att anknytningspersonen är pensionär mot att anknytningspersonens och klagandens relation är förhållandevis nyetablerad, att anknytningspersonen och klaganden har möjlighet att träffas i klagandens hemland. Domstolen anför att det ”därför inte framstår som orimligt att uppställa ett försörjningskrav och det kan inte heller anses oproportionerligt enligt artikel 8 i Europakonventionen”. Till skillnad från målet i föregående fotnot diskuterar inte domstolen försörjningskravets syfte.

I ytterligare ett avgörande där anknytningspersonen är ålderspensionär anför domstolen att ”rimligheten i uppställande av ett försörjningskrav måste bedömas i det enskilda fallet” och att ”[e]tt generellt undantag för ålderspensionärer är inte föreskrivet från detta krav”.⁷⁸⁶ Domstolen hänvisar även till utlänningslagens bestämmelser om försörjningskrav vid permanent uppehållstillstånd. Enligt dessa bestämmelser behöver en person inte kunna försörja sig för att beviljas permanent uppehållstillstånd om personen ”har rätt att uppbära inkomstgrundad ålderspension”.⁷⁸⁷ Domstolen tycks alltså vara av uppfattningen att ett liknande generellt undantag inte ska göras vid bedömningarna av försörjningskravet vid familjeåterförening, eftersom det inte framgår av lagtexten. Vidare konstaterar domstolen att ”i [anknytningspersonens] fall framstår det inte som orimligt att upprätthålla ett försörjningskrav”. Domstolen beaktar även ”det förhållandet att försörjningskravet prövats i närtid varvid det bedömdes, enligt ventilen som då gällde, inte stå i strid med något svenskt konventionsåtagande att neka familjen uppehållstillstånd”. Av avgörandet framgår även att Migrationsverkets hållning i grundbeslutet har varit att ”särskilda skäl främst bör komma i fråga vid en prövning av etablerade anknytningar”. En hållning som inte ifrågasätts av domstolen.⁷⁸⁸

I 2022 års material förekommer även avgöranden där anknytningspersonen är sjuk och/eller har en funktionsvariation. I 2021 års förarbeten anförts att det kan vara orimligt att tillämpa ett försörjningskrav i förhållande till personer som har en varaktig funktionsnedsättning som gör det omöjligt med en egen arbetsrelaterad inkomst. Enligt förarbetena krävs ett sådant undantag ”för att vissa grupper inte ska diskrimineras och för att Sverige t.ex. ska leva upp till Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning”.⁷⁸⁹ Inte heller att anknytningspersonen är sjuk och/eller har en funktionsvariation leder per automatik till att domstolarna anser att det föreligger särskilda skäl. I ett avgörande gör klaganden gällande att anknytningspersonen har en funktionsvariation ”som gjort att [hen] haft en varaktigt nedsatt arbetsförmåga och inte kunnat arbeta” och att ”[d]et skulle därför vara diskriminerande att uppställa ett försörjningskrav”. Domstolen konstaterar – med hänvisning till förarbetena – att en bedömning av om det föreligger särskilda skäl får göras i varje enskilt fall och att samtliga omständigheter ska beaktas. Den anför sedan kort att ”utredningen i målet inte visar att [anknytningspersonens funktionsvariation] är sådan att den medfört att det varit omöjligt för

⁷⁸⁶ Stockholm UM 1687-22.

⁷⁸⁷ 5 kap. 8 § första stycket 2 utlänningslagen.

⁷⁸⁸ Jfr Migrationsverkets bilagda beslut i Stockholm UM 1687-22.

⁷⁸⁹ SOU 2020:54, s. 292; jfr prop. 2020/21:191, s. 112.

[anknytningspersonen] att arbeta och få en arbetsrelaterad inkomst”.⁷⁹⁰ I ett annat avgörande anser domstolen att det inte föreligger särskilda skäl eftersom anknytningspersonens sjukdomstillstånd inte bedöms som tillräckligt varaktigt.⁷⁹¹ I ytterligare ett avgörande framgår att anknytningspersonen inte har arbetat sedan 2005, att Försäkringskassan har bedömt att anknytningspersonen har en ”varaktigt nedsatt arbetsförmåga av medicinska skäl” och att inkomsterna från bland annat anknytningspersonens sjukersättning inte når upp till förbehållsbeloppet. Domstolen konstaterar att:

Det är därmed visat att [anknytningspersonen] har en varaktig inkomst genom sjukersättning. Emellertid anser domstolen att [anknytningspersonens funktionsvariation] inte medför att det föreligger särskilda skäl för att medge undantag från försörjningskravet.⁷⁹²

I ett annat avgörande – det enda där det anses föreligga särskilda skäl – anser dock domstolen att omständigheten att anknytningspersonen är beviljad sjukersättning innebär att det föreligger särskilda skäl. Domstolen konstaterar bland annat att:

För att få sjukersättning måste arbetsförmågan vara stadigvarande nedsatt på grund av sjukdom. Dessutom ska ytterligare medicinsk eller arbetslivsinriktad rehabilitering inte bedömas kunna medföra att personen varken kan återfå eller förbättra sin arbetsförmåga. Kraven för att beviljas sjukersättning är höga. Att en person beviljats sjukersättning får i regel anses som tillräcklig bevisning för att denne har en varaktig funktionsnedsättning som gör det omöjligt med en egen arbetsrelaterad inkomst.⁷⁹³

2022 års material innehåller också ett par avgöranden där det i överklagandet görs gällande att anknytningspersonen till följd av sitt barns vårdbehov inte kan stå till arbetsmarknadens förfogande. I de aktuella avgörandena anser migrationsdomstolarna att det inte föreligger särskilda skäl, eftersom det inte har framkommit att den närståendes vårdbehov faktiskt innebär att anknytningspersonen

⁷⁹⁰ Göteborg UM 3207-22. Jfr också Göteborg UM 9339-20, där domstolen kortfattat gör gällande att den ”anser att [anknytningspersonens] sjukdomsbesvär inte medför att det föreligger särskilda skäl för att medge undantag från försörjningskravet”.

⁷⁹¹ Göteborg UM 2274-22. I överklagandet anförts att anknytningspersonen sedan tre år tillbaka är sjuk och ”har svårt att ta hand om [klagandens och anknytningspersonens] gemensamma barn till följd av [tillståndet]” och att ”[d]et är fortsatt oklart när och om [anknytningspersonen] kommer kunna återgå till arbete”. Enligt domstolen kan sjukdomstillståndet inte anses som varaktigt med hänsyn till att anknytningspersonen diagnostiserades för tre år sedan och har fortsatt rehabilitering inplanerad.

⁷⁹² Göteborg UM 6406-21.

⁷⁹³ Luleå UM 147-22.

är oförmögen att arbeta. På ett mer teoretiskt plan verkar dock domstolarna öppna upp för att särskilda skäl kan föreligga *om* det framkommer att föräldern inte kan arbeta till följd av barnets vårdbehov.⁷⁹⁴ I det ena avgörandet gör exempelvis klaganden gällande att anknytningspersonen har ett barn ”som har [en diagnos], vilken innebär att [barnet] har ett stort vårdbehov” och att anknytningspersonen ”därför inte kunnat ta sig in på arbetsmarknaden på det sätt som förväntas av [anknytningspersonen]”. Domstolen anser att det inte föreligger särskilda skäl. Bland annat eftersom ”barnet med hänsyn till sin ålder har rätt till förskola vilket skulle innebära att [anknytningspersonen] har möjlighet att arbeta när [barnet] är där”. Domstolen konstaterar även att ”[a]v ett intyg som getts in framgår att [barnet] har behov av vårdbesök ofta och regelbundet och att [anknytningspersonen] följer med [barnet] till dessa, vilka kan ske både i [stad 1] och [stad 2] samt att det inte är ovanligt att det förekommer flera besök under en och samma vecka. Mot bakgrund av att det inte framgår närmare hur ofta [barnet] har vårdbesök anser migrationsdomstolen att det inte är visat att dessa innebär att det föreligger särskilda skäl”.⁷⁹⁵

Bestämmelsen om särskilda skäl slår som sagt fast att undantag från försörjningskravet ”medges *helt eller delvis*, om det finns särskilda skäl”. I förarbetena till 2010 års försörjningskrav framhålls att ”i de fall en anknytningsperson är delvis arbetsoförmögen kan det finnas skäl att delvis efterge försörjningskravet”.⁷⁹⁶ I migrationsdomstolarnas avgöranden saknas diskussioner om huruvida det finns anledning att delvis efterge försörjningskravet (t.ex. genom att sänka förbehållsbeloppet i förhållande till anknytningspersoner som uppbär sjukersättning). Domstolarna tycks vara av uppfattningen att försörjningskravet antingen ska tillämpas fullt ut eller inte alls.

7.3.3. På jakt efter individuella lösningar?

Migrationsdomstolarnas diskussioner om artikel 8 och barnkonventionen är mer omfattande år 2022 jämfört med år 2017. Bland annat förekommer mer omfattande proportionalitetsbedömningar enligt artikel 8 (och där även barnets bästa beaktas). Inte heller år 2022 hänvisar dock migrationsdomstolarna direkt till Europadomstolens praxis (och/eller till barnrättskommitténs kommentarer).

⁷⁹⁴ Göteborg UM 2886-22; Luleå UM 2956-21. Jfr MIG 2023:16, där Migrationsöverdomstolen anförde att ”[o]mvårdnadsbidrag avser att tillgodose barnets omvårdnads- och tillsynsbehov och förutsätter inte att föräldern avstår från att arbeta”, varför inkomsten inte ansågs vara arbetsrelaterad i utlänningsförordningens mening.

⁷⁹⁵ Göteborg UM 2886-22.

⁷⁹⁶ Prop. 2009/10:77, s. 34.

Beskrivningarna av artikel 8 och barnets bästa tar huvudsakligen en ”omväg” genom inhemska rättskällor – främst genom inhemska prejudikat.⁷⁹⁷ På liknande sätt som år 2017 saknas hänvisningar till konventionsåtaganden utöver Europakonventionen och barnkonventionen. Av 2022 års avgöranden framgår vidare att även Migrationsverkets beslut numera innehåller mer omfattande diskussioner om artikel 8 och barnets bästa (likaså att Migrationsverket, som ett första steg i bedömningen, har börjat undersöka om det finns tillämpliga undantag från försörjningskravet). En möjlighet är alltså att domstolarna, utöver att blicka uppåt på Migrationsöverdomstolen, blickar nedåt och ”hakar på” Migrationsverkets uppdaterade arbetsordning.

Ytterligare en skillnad i domstolarnas argumentation år 2022 är hur de hänvisar till svenska förarbetsuttalanden. Som beskrivits i föregående delkapitel tycks domstolarna, i 2017 års material, använda vissa uttalanden i förarbetena som universallösningar. Domstolarna fäster vikt vid uttalanden i begränsningslagens förarbeten om att det som utgångspunkt är proportionerligt att låta familjeåterförening anstå under den tid som begränsningslagen är i kraft och verkar betrakta dessa uttalanden som en vattentät intresseavvägning som kan appliceras på samtliga försörjningskravsavgöranden. Att det i förarbetena även anförs att ventilen innebär att en ”individuell prövning av rätten till familjeåterförening ska göras i varje enskilt fall” diskuteras inte av domstolarna. I 2022 års avgöranden verkar domstolarna snarare vara på jakt efter förarbetsuttalanden som framhåller behovet av en individuell prövning. I avgöranden som rör pensionärer och personer med funktionsvariationer kommer domstolarna exempelvis (med ett undantag) fram till att försörjningskravet ska tillämpas. Detta med hänvisning till att det i 2021 års förarbeten anförs att ”en bedömning får göras i varje enskilt fall av om det finns särskilda skäl att göra undantag” och trots förekomsten av mer generella uttalanden i samma förarbeten om att det kan vara olämpligt att tillämpa ett försörjningskrav i förhållande till nyss nämnda grupper. Vidare tycks de ökade hänvisningarna till europarätten (dvs. såsom den har definierats av framför allt Migrationsöverdomstolen) stundtals medföra ett ökat fokus på individuella omständigheter – exempelvis genom diskussioner om ifall familjeliv är möjligt någon annanstans än i Sverige.

⁷⁹⁷ Jfr dock Göteborg UM 482-21; Göteborg UM 3066-22 och Göteborg UM 2886-22, där domstolen hänvisar till EU-domstolens praxis (dock i förhållande till andra undantag från försörjningskravet, dvs. inte i förhållande till bestämmelsen om särskilda skäl).

7.4. Sammanfattande reflektion

Begränsningslagens ventiler tycks inbegripa både en oro för och en förhoppning om europarättslig argumentation. Ventilerna infördes efter att flera remissinstanser hade ifrågasatt begränsningslagens förenlighet med europarätten. Den svenska lagstiftaren förefaller alltså ha varit orolig för att migrationsdomstolarna, i frånvaron av sådana ventiler, genom normprövning och rättighetsargument skulle ingripa i svensk migrationspolitik. Under remissbehandlingen gav dock migrationsdomstolarna uttryck för en ovilja att behöva definiera Sveriges internationella åtaganden. Genom att lagstiftaren insisterade på ventilerna tycks den alltså samtidigt ha uppmuntrat domstolarna att ägna sig åt europarättslig argumentation (om än i begränsad omfattning).

Utifrån hur 2017 års avgöranden är formulerade verkar migrationsdomstolarna vara högst ovilliga att, genom europa- och folkrättslig argumentation, ingripa i svensk migrationspolitik. Det är som läsare svårt att avgöra om och hur domstolarna har kommit fram till att ett nekande av uppehållstillstånd inte strider mot svenska konventionsåtaganden. Så även när klaganden återoppar omständigheter som tydligt kan kopplas till Europadomstolens praxis. Om migrationsdomstolarna diskuterar konventionsåtaganden hänvisar de till hur Migrationsöverdomstolen och den svenska lagstiftaren har tolkat artikel 8 i Europakonventionen.

Migrationsdomstolarnas tillämpning av begränsningslagens ventil rimmar alltså illa med den rättspolycentriska positionen. Innebär det att den rättsmonocentriska positionen får vatten på sin kvern? Å ena sidan: ja. Domstolarnas fokus på förarbetsuttalanden och inhemsk överrättspraxis sammanfaller med den rättskällehantering som lyfts fram av sistnämnda position. Å andra sidan: nej. Även den rättsmonocentriska positionen framhåller att domstolarna ägnar sig åt rättighetsargumentation, men betonar att det framför allt är den nationella lagstiftaren som, genom förarbetsuttalanden, leder domstolarna i detta arbete. Vad gäller tillämpningen av begränsningslagens ventil(er) innehåller förarbetena vissa (om än kortfattade) instruktioner till domstolarna. Bland annat framhålls att domstolarna framför allt ska undersöka om beslut att neka uppehållstillstånd utgör en kränkning av rätten till familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen och att domstolarna ska beakta hur åtaganden ”i fall rörande enskilda individer har tolkats av relevanta internationella och nationella domstolar, såsom Europadomstolen”.⁷⁹⁸ Att domstolarna skulle följa dessa instruktioner framgår inte av 2017 års avgöranden. Huruvida det är möjligt att lämna mer detaljerade instruktioner kan diskuteras, inte minst mot bakgrund av Europadomstolens fokus på individuella omständigheter (dvs.

⁷⁹⁸ Prop. 2015/16:174, s. 79.

med hänsyn till dess kasuistiska praxis). Den rättsvetenskapliga litteraturen innehåller få uttalanden om hur svenska domstolar vägleds av förarbetsuttalanden gällande folk- och europarättens innehåll och tillämpning, dvs. hur förarbetsuttalanden ska formuleras för att vara till hjälp för domstolarna.

År 2022 framträder en delvis annorlunda rättstillämpning: migrationsdomstolarnas diskussioner om artikel 8 och barnkonventionen är mer framträdande, vilket stundtals innebär ett ökat fokus på individuella omständigheter. Den rättspolycentriska positionen är dock fortsatt frånvarande; beskrivningarna av svenska konventionsåtaganden tar avstamp i Migrationsöverdomstolens beskrivningar av (framför allt) Europakonventionen. Huruvida sådana ”omvägar” säkerställer att migrationsdomstolarna håller sig uppdaterade om Europadomstolens vidareutveckling av konventionen (ett s.k. levande instrument) kan diskuteras.⁷⁹⁹ Därmed inte sagt att hänvisningar direkt till Europadomstolens praxis automatiskt hade lett till ett annat utfall (liksom traditionella inhemska rättskällor kan europarätten användas för att motivera flera rättsliga lösningar).

⁷⁹⁹ Jfr Bernitz 2009; Engström 2009.

8. Försörjningskravet i migrationsdomstol – Sammanfattning och analys

8.1. Inledning

Avhandlingen har undersökt hur de svenska migrationsdomstolarna argumenterar i avgöranden om försörjningskravet vid familjeåterförening. Syftet har varit att öka kunskapen om hur svenska migrationsdomstolar förhåller sig till nationella politiska ambitioner på migrationsrättens område, särskilt mot bakgrund av rättsordningens internationalisering. Syftet har också varit att bidra med kunskap om hur domstolar tolkar och tillämpar medborgerliga integrationskrav. I det här kapitlet sammanfattas och analyseras avhandlingens resultat. Inledningsvis fördjupar jag resultaten att migrationsdomstolarnas argumentation divergerar från rättsvetenskapens teoribildningar och att domstolarnas tillämpning framstår som i linje med de nationella politiska ambitioner som följde på 2015 års ”flyktingkris”. Därefter följer en diskussion om hur dessa resultat kan användas för att förbättra rättsvetenskapens teoribildningar om svenska förvaltningsdomstolars anpassning till rättsordningens internationalisering. Avslutningsvis diskuterar jag hur avhandlingens resultat ger oss djupare insikter om medborgerliga integrationskrav.

8.2. En rättstillämpning i linje med nationella migrationspolitiska ambitioner

8.2.1. En rättskällehantering som avviker från rättsvetenskapens teoribildningar

Avhandlingen har studerat migrationsdomstolarnas avgöranden om försörjningskravet med avstamp i rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska domstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering. Jag har konstaterat att den rättsvetenskapliga diskussionen ger uttryck för två positioner – *den rättspolycentriska positionen* och *den rättsmonocentriska positionen* – och att positionerna ger oss olika bilder av svenska förvaltningsdomstolars rättskällehantering och om förhållandet mellan förvaltningsdomstolar och den nationella lagstiftaren.

Den rättspolycentriska positionen betonar att svenska förvaltningsdomstolar har en polycentrisk syn på rättskällor. Domstolarna studerar och redovisar självantagna europeiska och folkrättsliga källor, i syfte att säkerställa EU-rättens, Europakonventionens och folkrättens genomslag. Genom att åberopa när den nationella rätten kommer i konflikt med internationellt antagna normer kan även parterna påverka offentlig rättens innehåll och polycentriska utveckling. Den nationella lagstiftarens vilja är idag bara ett av flera legitima intressen för svenska domstolar att beakta; förarbeten har fått en försvagad roll i rättskällehierarkin. Domstolarna ser det inte som sitt primära ansvar att säkerställa att ändamålen bakom den nationella lagstiftningen blir optimalt förverkligade.

Den rättsmonocentriska positionen framhåller i stället att svenska domstolar är fortsatt beroende av utförliga förarbeten och tydlig lagstiftning för att kunna säkra europeiska och folkrättens genomslag. De senaste decenniernas rättsutveckling innebär att domstolarna studerar traditionella inhemska rättskällor, men med ett ökat fokus på att utröna hur den nationella lagstiftaren har förtydligat och tolkat Sveriges europeiska och folkrättsliga förpliktelser. Förvaltningsdomstolarna står därmed inte frikopplade från den nationella lagstiftaren på det sätt som den rättspolycentriska positionen gör gällande. Vidare är domstolarna fortsatt influerade av äldre prejudikatlära, vilket innebär att de fäster stor vikt vid avgöranden från inhemska prejudikatinstanser.

Både den rättsmonocentriska och den rättspolycentriska positionen framhåller dock att svenska domstolar i sina domskäl redogör för sin rättskällehantering, bland annat genom att redovisa vilka källor som har studerats och hur dessa källor har tolkats. Vidare framhåller positionerna att europarätten är en tydligare referensram för svenska förvaltningsdomstolar jämfört med folkrättsliga förpliktelser.

Som återkommande har framhållits i avhandlingen är det svårt att påstå att migrationsdomstolarnas argumentation fullt ut sammanfaller med någon av dessa positioner.

Definitivt ingen rättspolycentri

Försörjningskravet vid familjeåterförening berörs på flera sätt av europarätten. EU:s familjeåterföreningsdirektiv innehåller bestämmelser om medlemsstaternas möjligheter att uppställa försörjningskrav och EU-domstolen har vid flera tillfällen uttalat sig om dessa. Det var bland annat med hänvisning till direktivet som den svenska lagstiftaren år 2016 valde att kraftigt utöka det svenska försörjningskravet. Försörjningskravet har även kopplingar till rätten till familjeliv i artikel 8 i Europakonventionen. Europadomstolens praxis om artikel 8 är omfattande och domstolen har vid några tillfällen uttalat sig särskilt om konventionens förhållande till försörjningskrav.⁸⁰⁰ Även av 2016 års begränsningslag och tillhörande förarbeten framgick försörjningskravets samband med konventionen. En av begränsningslagens s.k. ventiler fastslog att om uppehållstillstånd på grund av familjeåterförening inte kunde ges på någon annan grund så skulle ett sådant tillstånd trots allt beviljas ”om ett beslut att neka uppehållstillstånd skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande”.⁸⁰¹

Att man vid tillämpningen av försörjningskravet skulle behöva ta hänsyn till europarätten är dock svårt att utläsa av migrationsdomstolarnas avgöranden. Som belysts i avhandlingen är domstolarnas hänvisningar till europarättsliga källor högst begränsade.⁸⁰² De hänvisningar som görs sker (med få undantag) indirekt genom att beskriva hur Migrationsöverdomstolen har diskuterat åtagandena i fråga.⁸⁰³ Inte heller ger migrationsdomstolarnas avgöranden uttryck för att parterna har möjlighet att ”föra in” argumentationen på en mer europarättslig väg (exempelvis genom att i domstolen anföra att Migrationsverkets beslut strider mot familjeåterföreningsdirektivet eller Europakonventionen).

⁸⁰⁰ Delar av denna praxis har dock kommit efter 2022, dvs. efter de underrättsavgöranden som studeras i avhandlingen. Se framför allt *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18); *B.F. m.fl. mot Schweiz* (dom den 4 juli 2023, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20).

⁸⁰¹ 13 § begränsningslagen.

⁸⁰² Jfr de Hart, Nissen & Strik 2013, som har funnit att nationella överrätter i Österrike, Tyskland, Irland, Nederländerna, Portugal och Storbritannien tenderar att kritisera nationell familjeåterföreningspolicy om tillämplig praxis från supranationella domstolar uppmuntrar dem att döma till förmån för familjeåterförening (se även kapitel 1).

⁸⁰³ En tendens som har noterats även i tidigare forskning, dock inte i relation till familjeåterförening (Meyerson 2023, s. 62f).

Den rättspolycentriska positionen är frånvarande i så gott som samtliga dimensioner av domstolarnas argumentation – både i 2017 års och 2022 års avgöranden. Som exempel kan nämnas att EU-domstolen har betonat att medlemsstaterna inte får neka familjeåterförening om anknytningspersonens inkomster understiger en viss miniminivå, utan att samtidigt göra en konkret prövning av varje sökandes situation. Migrationsdomstolarnas avgöranden saknar resonemang om hur deras bedömningar förhåller sig till denna praxis. Inte heller tycks domstolarna tolka inhemska rättskällor i ljuset av familjeåterföreningsdirektivets syfte(n), EU-kommissionens riktlinjer eller genom att undersöka huruvida EU-domstolens uttalanden om vissa delar av kravet kan appliceras på andra delar. Inte heller migrationsdomstolarnas bedömningar av huruvida beslut att neka uppehållstillstånd strider mot svenska konventionsåtaganden ger uttryck för den rättspolycentriska positionen. Utifrån hur 2017 års avgöranden är formulerade är det högst oklart om och hur domstolarna har kommit fram till att ett nekande av uppehållstillstånd inte strider mot svenska konventionsåtaganden. Vad gäller 2022 års material är migrationsdomstolarnas diskussioner om artikel 8 och barnkonventionen mer framträdande. Beskrivningarna tar dock fortsatt avstamp i Migrationsöverdomstolens beskrivningar av dessa åtaganden, varför det är svårt att betrakta argumentationen som rättspolycentrisk.

Ingen tydlig rättsmonocentri

Vid sin argumentation om försörjningskravet hänvisar migrationsdomstolarna till svensk lag och förordning, svenska förarbeten, Migrationsöverdomstolens praxis och stundtals till Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden. Domstolarnas fokus på dessa rättskällor sammanfaller med den rättskällehantering som framhålls av den rättsmonocentriska positionen. Samtidigt är det svårt att påstå att domstolarnas argumentation fullt ut överensstämmer med sistnämnda position. I varje fall med hänsyn till att positionen utgår från att domstolarna ägnar sig åt explicit tolkning av nyss nämnda rättskällor. Den rättsmonocentriska positionens framhävande av behovet av utförliga förarbeten hänger samman med en uppfattning om att domstolarna undersöker och diskuterar förarbetenas tvetydigheter och vagheter. I migrationsdomstolarnas avgöranden saknas sådana resonemang – både i situationer där förarbetena är kortfattade i sin vägledning och där de innehåller mer omfattande uttalanden. Även Migrationsöverdomstolens praxis beskrivs kortfattat i migrationsdomstolarnas avgöranden. Bland annat saknas djuplodade resonemang om hur omständigheterna i Migrationsöverdomstolens praxis förhåller sig till omständigheterna i det fall som respektive migrationsdomstol har framför sig.

Domstolarna förefaller främst vara inriktade på att räkna upp relevanta (traditionellt inhemska) rättskällor, snarare än att framhålla relevanta rättsliga argument.⁸⁰⁴

Domstolarna är vidare fåordiga när det kommer till att diskutera hur deras bedömningar förhåller sig till försörjningskravets syfte(n). År 2017 återkommer domstolarna visserligen till begränsningslagens uttalanden om behovet av att hantera de stora påfrestningarna på det svenska asylsystemet.⁸⁰⁵ Domskälerna saknar dock diskussioner om förhållandet mellan detta och andra syften. Som beskrivits i kapitel 4 har försörjningskravet genomgått flera syftesförskjutningar (därmed inte sagt att syftena är väsensskilda). Bland annat från 2010 års ändamål om att ”främja integrationen” och ”skapa drivkrafter och öka incitament för arbete och egenförsörjning” till 2016 års ändamål om att skapa ett ”andrum” för Sverige och kraftigt minska migrationen.

Det går förstås inte att utesluta att migrationsdomstolarnas avgöranden om försörjningskravet har föranletts av en rättskällehantering som delvis korrelerar med den rättspolycentriska eller den rättsmonocentriska positionen, t.ex. att domstolarna har studerat Europadomstolens praxis men att de inte redogör för detta i sina domskäl (förslagsvis till följd av deras tolkning av motiveringsskyldigheten).⁸⁰⁶ Såsom domskälerna är formulerade är det dock tydligt att migrationsdomstolarnas tillämpning avviker från rättsvetenskapens teoribildningar.

8.2.2. Migrationsdomstolarnas argumentationstekniker

Ett antal frågor hänger i luften: Vad gör migrationsdomstolarna? Hur argumenterar domstolarna om inte på de sätt som rättsvetenskapen gör gällande? Migrationsdomstolarnas argumentation är kortfattad. Avhandlingen har dock identifierat flera argumentationstekniker som domstolarna använder sig av. Däribland följande:

Fragmentisering

Vid sina bedömningar delar migrationsdomstolarna upp varje rättsfråga i en mängd isolerade underfrågor/-villkor. Frågan om anknytningspersonen har en bostad av

⁸⁰⁴ Jfr Sandström 2007, s. 476, s. 480. Sandström framhåller att svensk juridisk metod har vuxit fram runt ett sådant fokus, vilket kopplas till den tyska, historiska skolans inflytande under 1800-talet (en skolbildning som betonade rätten som ett koherent system av regler, definierade som ”gällande rätt”).

⁸⁰⁵ Se t.ex. prop. 2015/16:174, s. 1, s. 43.

⁸⁰⁶ För en diskussion om hur domares tolkning av motiveringsskyldigheten kan påverka domskälens utformning, se Cohen 2008 (som diskuterar en fransk, offentligrättslig domstolskontext). Jfr även Ohlsson, Romare & Wilske 2021.

godtagbar storlek och standard delas exempelvis upp i en fråga om bostadens upplåtelseform, en fråga om bostadens standard och en fråga om bostadens varaktighet. Vid brister i förhållande till en av dessa delfrågor diskvalificeras boendeförhållandena i sin helhet. Domstolarna för inte heller resonemang om huruvida det – vid en helhetsbedömning och trots att något delvillkor inte är uppfyllt – finns anledning att anse att bostadskravet är uppfyllt (jfr kapitel 6). Vad gäller frågan om försörjning tenderar domstolarna, om anknytningspersonen har flera olika inkomstkällor, att bedöma varje inkomstkälla separat och utan att föra resonemang om huruvida inkomsterna tillsammans bör medföra att försörjningskravet är uppfyllt (jfr kapitel 5). På en mer övergripande nivå kommer fragmentiseringen till uttryck genom att försörjning och boende hanteras som två separata aspekter av kravet. Om anknytningspersonen bedöms ha försörjningsförmåga, men samtidigt bedöms sakna en bostad av tillräcklig storlek och standard, anses försörjningskravet inte vara uppfyllt. Domstolarna kan också avslå ett överklagande efter att enbart ha tagit ställning till en av dessa aspekter (dvs. försörjningsförmåga eller boendeförhållanden).

Schematisering

Försörjningskällor och boendeförhållanden som inte tydligt skrivs fram som godtagbara i rättskällorna tenderar att diskvalificeras i domstolarnas avgöranden. I förarbetena anges exempelvis att studiemedel/-lån *normalt* inte ska anses vara en godtagbar försörjningskälla, men att ett *absolut förbud* av studiemedel som försörjningskälla skulle kunna leda till ett orimligt resultat och till ett försvårande av utnyttjande av hög kompetens. I avgörandena diskvalificerar domstolarna studiemedel/-lån med hänvisning till att det ”normalt inte ska anses vara en godtagbar försörjningskälla” och utan att diskutera om diskvalificeringen i det enskilda fallet skulle leda till ett orimligt resultat. Ett annat exempel är domstolarnas hantering av ventilen år 2017, dvs. hanteringen av frågan om ett nekande av uppehållstillstånd strider mot svenska konventionsåtaganden. Domstolarna hanterar förarbetenas uttalande om att det *som utgångspunkt* är proportionerligt att låta familjeåterförening anstå under den tid begränsningslagen är i kraft som en vattentät och färdigställd intresseavvägning, vilken kan appliceras på så gott som samtliga försörjningskravsavgöranden. Detta trots att förarbetena även innehåller uttalanden om att det i undantagsfall inte kan uteslutas att en fördröjning av rätten till familjeliv skulle strida mot svenska konventionsåtaganden.

Helhetsbedömning

Migrationsdomstolarnas argumentation kännetecknas stundtals av att mer generella formuleringar i förarbetena ”luckras upp” genom (i huvudsak kortfattade) diskussioner om omständigheterna i det enskilda fallet. Denna argumentationsteknik

står alltså i motsats till ovan nämnda fragmentisering och schematisering. Ett exempel är hanteringen av pensionärs försörjning. I förarbetena anfördes att det kan framstå som orimligt att ställa upp ett försörjningskrav i förhållande till ”personer som i och för sig har rätt att återförenas med anhöriga enligt [utlänningslagen], men som av olika skäl inte kan uppfylla försörjningskravet” och att ”[d]et gäller t.ex. äldre personer som har lämnat arbetsmarknaden och som inte har en inkomst som når upp till den nivå som krävs”.⁸⁰⁷ Samtidigt anfördes att ”[e]n bedömning får göras i varje enskilt fall av om det finns särskilda skäl att göra undantag” och ”vid denna prövning ska samtliga omständigheter beaktas”.⁸⁰⁸ Migrationsdomstolarna tycks fästa särskild vikt vid de sista uttalandena, vilket leder till slutsatsen att försörjningskravet ska tillämpas i förhållande till anknytningspersoner som är pensionärer. Ett annat exempel är domstolarnas bedömningar år 2022 av svenska konventionsåtaganden i förhållande till barn. I dessa sammanhang förekommer att domstolarna för mer omfattande resonemang om huruvida en inskränkning i rätten till familjeliv står i rimlig proportion till statens intresse av en reglerad invandring. Inledningsvis anför domstolarna att det som utgångspunkt är barns bästa att leva med sina föräldrar. Därefter förs en diskussion om det individuella intresset av familjeåterförening (däremot inte intresset av reglerad invandring). Att inskränkningen av rätten till familjeliv är proportionerlig motiveras med hänvisning till att familjemedlemmarna kan återuppta eller upprätthålla familjeliv genom besök eller flytt utomlands, att det inte framkommit att barnen har särskilda behov, att barnen är förhållandevis gamla, att familjesplittringen delvis är frivillig eller resultatet av omständigheter som familjemedlemmarna kunnat kontrollera och att barnens behov tillgodoses av en annan förälder i hem-/vistelselandet.

Restriktiv respektive extensiv tolkning

I vissa fall gör migrationsdomstolarna en restriktiv tolkning av Migrationsverkets föreskrifter. Ett exempel är diskvalificeringen av koksåp med hänvisning till att Migrationsverkets föreskrifter anger att en bostad ska ha ”kök eller kokvrå”. Ytterligare ett exempel är domstolarnas hantering av bevisning i förhållande till upplåtelseformen på anknytningspersonens bostad. Bevisning som inte uttryckligen nämns i Migrationsverkets föreskrifter, och som åberopas av anknytningspersonen, diskvalificeras av domstolarna. I andra sammanhang tolkar migrationsdomstolarna i stället föreskrifterna extensivt. Vad gäller boendeförhållanden efterfrågar exempelvis domstolarna bevisning som inte nämns i föreskrifterna, såsom bevisning kopplad till tredje mans boendeförhållanden och avsikter.

⁸⁰⁷ SOU 2020:54, s. 292; jfr prop. 2020/21:191, s. 112.

⁸⁰⁸ Prop. 2020/21:191, s. 112.

Varifrån kommer argumentationsteknikerna?

Argumentationsteknikerna fragmentisering och schematisering tar ett förhållandevis stort utrymme i de studerade avgörandena. En möjlig förklaring är att införandet av begränsningslagen år 2016 ledde till en kraftigt ökad måltillströmning till migrationsdomstolarna.⁸⁰⁹ Det motiverade troligtvis snabba bedömningar av försörjningskravet – vilket tycks möjliggöras av sistnämnda argumentationstekniker. Måltillströmningen har därefter minskat men låg, fem år efter begränsningslagens införande, på högre nivåer jämfört med före införandet.⁸¹⁰ Att domare i förvaltningsdomstol arbetar under tidspress framhålls också i den rättsvetenskapliga litteraturen (jfr kapitel 3).

Ytterligare en aspekt som kan tänkas förklara fragmentiseringen och schematiseringen är att teknikerna kommer till uttryck i delar av Migrationsöverdomstolens praxis. Sistnämnda domstol har exempelvis uttalat att migrationsdomstolarna inte behöver utreda frågor om släktskap och identitet om det kan fastslås att anknytningspersonen ändå inte uppfyller försörjningskravet – ett förfarande som har beröringspunkter med ovan nämnda fragmentisering.⁸¹¹ Delar av Migrationsöverdomstolens praxis kan vidare tolkas som att domstolen förespråkar ett slags generell diskvalificering av vissa bidragsformer – ett tillvägagångssätt som påminner om ovan nämnda schematisering.⁸¹² Man kan alltså tänka sig att migrationsdomstolarna har inspirerats av denna praxis och applicerat de argumentationstekniker som kommer till uttryck där i förhållande till andra dimensioner av försörjningskravet. Det kan dock noteras att Migrationsöverdomstolen även har betonat behovet av helhetsbedömningar vid prövningarna av försörjningsförmåga och boende. I migrationsdomstolarnas avgöranden kommer helhetsbedömningar framför allt till uttryck vid tillämpningen av särskilda skäl (dvs. inte vid bedömningarna av försörjningsförmåga och boende).⁸¹³

Samtliga ovan nämnda argumentationstekniker (schematisering, fragmentisering, helhetsbedömning, extensiv tolkning, restriktiv tolkning) kan givetvis användas på olika sätt, dvs. för att motivera olika utfall. När en schematisk och/eller fragmentarisk argumentation används för att slå fast att försörjningskravet inte är uppfyllt, hade en helhetsbedömning kunnat motivera att kravet är uppfyllt. När en helhetsbedömning används för att slå fast att kravet inte är uppfyllt, hade en schematisk och/eller fragmentarisk argumentation kunnat användas för att komma fram till motsatt

⁸⁰⁹ Sveriges domstolar 2022b, s. 54; prop. 2019/20:19, s. 6.

⁸¹⁰ Sveriges domstolar 2022b, s. 56.

⁸¹¹ MIG 2019:21.

⁸¹² MIG 2019:22. Jfr MIG 2023:16.

⁸¹³ MIG 2019:12; MIG 2011:16. Jfr också MIG 2023:18.

slutsats. Kännetecknande för migrationsdomstolarnas avgöranden är dock att samtliga argumentationstekniker främst används för att motivera samma utfall: att försörjningskravet inte är uppfyllt och att det inte finns skäl att göra undantag från kravet.

8.2.3. Lojalitet mot restriktivitet eller mot statsmakten?

Migrationsdomstolarnas användning av argumentationsteknikerna ovan tycks i huvudsak vara välförenlig med de migrationspolitiska ambitioner som följde på 2015 års "flyktingkris", dvs. med begränsningslagens syfte om "andrum". Det kan tolkas som att domstolarna läser förarbeten, föreskrifter och Migrationsöverdomstolens praxis i ljuset av detta syfte (och att tillvägagångssättet delvis lever vidare även efter begränsningslagens upphörande). Att så skulle vara fallet är dock ingenting som diskuteras i domstolarnas avgöranden. Som anförts ovan kännetecknas migrationsdomstolarnas argumentation snarast av en frånvaro av resonemang om försörjningskravets syften. Domstolarna tycks alltså verkställa en politisk vilja om "andrum", men genom en argumentation som undviker att resonera kring denna och andra politiska viljor.

Hur kan då detta förstås? En tolkning är att domstolarna uppfattar begränsningslagens syfte om "andrum" som uppenbart liktydigt med lagstiftarens vilja och att diskussioner om försörjningskravets tvetydigheter och gråzoner därmed blir överflödiga. Om så är fallet ger domstolarnas hantering uttryck för "försiktighet, pragmatism och lojalitet mot statsmakten"⁸¹⁴ – något som framhålls av den rättsmonocentriska positionen. Sett till hur avgörandena är formulerade tycks dock domstolarna samtidigt frångå instruktioner i begränsningslagens förarbeten. Däribland instruktionen att studera Europadomstolens praxis vid bedömningarna av begränsningslagens ventil. Det kan tolkas som att domstolarna samtidigt uppvisar viss illojalitet mot den nationella lagstiftaren. Även frånvaron av resonemang om försörjningskravets bakomliggande syften kan tolkas som att migrationsdomstolarna försöker upprätthålla en distans till den nationella lagstiftaren. Man kan alltså tänka sig att migrationsdomstolarna, i kölvattnet av 2015 års "kris", framför allt ser på värnandet av "andrummet" som ett slags samhällsanda. Med andra ord att de ser på sitt uppdrag som att värna en rättsskipning som är i linje med "angelägna samhällsintressen", snarare än att säkerställa att lagstiftarens vilja blir optimalt förverkligad.

Att migrationsdomstolarnas argumentation är välförenlig med begränsningslagens syfte om "andrum" för tankarna till resultaten av tidigare forskning om svenska

⁸¹⁴ Peczenik 1999, s. 11.

migrationsdomstolar. Av denna följer att domstolarna, snarare än att ”dämpa” politiska målsättningar om minskad migration, tenderar att förstärka sådana målsättningar – främst genom att vid sin bevisvärdering inta en skeptisk inställning till migranternas utsagor.⁸¹⁵ Det har förklarats med att domstolarna försöker framstå som opartiska och icke-politiska aktörer. Mer konkret att de försöker distansera sig från en föreställd, svensk politisk diskurs om *generositet* i förhållande till migranter.⁸¹⁶ Slutsatserna bygger på studier av migrationsdomstolarna före 2015 års ”flyktingkris”. Att domstolarna, post-2015, värnar ”andrummet” i syfte att distansera sig från en politisk diskussion om generositet framstår visserligen som osannolikt. Inte minst vad gäller 2017 års avgöranden, där domstolarna hanterar en undantagslagstiftning med brett politiskt stöd och vars uttryckliga syfte är att tillfälligt minska migrationen till Sverige. Man kan dock tänka sig att migrationsdomstolarna, oavsett det migrationspolitiska klimatet, uppfattar en restriktiv tillämpning av migrationsrätten som en mindre politisk (och mer juridisk) aktivitet än en mindre restriktiv tillämpning.⁸¹⁷

8.2.4. Möjligt att försörjningskravet är en säregen praktik

Avhandlingen har studerat argumentation i en av flera hundra måltyper som förekommer vid landets förvaltningsdomstolar (låt vara att mål om familjeåterförening utgör en avsevärd del av förvaltningsrätternas verksamhet).⁸¹⁸ Den kan därmed inte ge något svar på ifall den rättspolycentriska eller den rättsmonocentriska positionen har empirisk förankring i förhållande till andra (migrationsrättsliga och förvaltningsrättsliga) måltyper.⁸¹⁹ Detta är en omständighet som bör läsas som en forskningsmässig uppmuntran – här finns mycket att göra.

En stor del av de avgöranden som har studerats i avhandlingen kommer vidare från en tid då försörjningskravet ingick i en undantagslagstiftning. Denna omständighet kopplar an till frågor i nödlägeslitteraturen om ifall ”kriser” innebär ett upphävande

⁸¹⁵ Johannesson 2018.

⁸¹⁶ Johannesson 2018, s. 1164.

⁸¹⁷ Jfr Johannesson 2018, s. 1177f.

⁸¹⁸ År 2022 avgjordes 49 265 migrationsmål vid förvaltningsrätterna, vilket kan jämföras med 7 508 skattemål och 12 841 socialförsäkringsmål (Sveriges domstolar 2023, s. 32). Eftersom den vanligaste formen av uppehållstillstånd som utfärdas i Sverige är uppehållstillstånd p.g.a. familjeåterförening kan man anta att en stor del av dessa mål rörde familjeåterförening (däribland frågor om försörjningskravet). Se vidare Migrationsinfo 2023.

⁸¹⁹ Därtill är avhandlingens ansats kvalitativ; jag gör förstås inte anspråk på att kunna uttala mig om samtliga försörjningskravsmål vid landets migrationsdomstolar.

av vissa rättsliga normer.⁸²⁰ Det är visserligen svårt att betrakta försörjningskravet i termer av normupphörande. Före begränsningslagen tillämpades försörjningskravet i ytterst få fall; det var inte förrän i och med ”krisen” som kravet blev en etablerad del av migrationsdomstolarnas verksamhet (snarare än att suspendera rätten, innebär alltså försörjningskravet en utökning av normer).⁸²¹ Man kan dock inte utesluta att det krisnarrativ som omgärdade kravet mellan åren 2016–2021 innebar ett slags upplösning av tidigare etablerad rättskällehantering. Frånvaron av den rättspolycentriska positionen skulle exempelvis kunna förklaras med att domstolarna i tider av förment kris fokuserar på att verkställa den svenska lagstiftarens vilja och/eller ”andrummet” som ett slags samhällsanda. Det vill säga att ”krisens” rättskällehantering är nationell och att den avviker från ”normalitetens” polycentriska rättstillämpning. Man kan också tänka sig att en rättspolycentrisk rättstillämpning är tidskrävande och svårförenlig med 2017 års kraftigt ökade måltillströmning (jfr ovan, avsnitt 8.2.2.).

Som anförts ovan är migrationsdomstolarnas diskussioner om artikel 8 och barnkonventionen något mer framträdande i 2022 års material (oaktat frånvaron av direkta hänvisningar till bland annat Europadomstolens praxis). Det talar möjligtvis för att domstolarna har en annan syn på sin roll i tider av ”normalitet” jämfört med i tider av ”kris”. Samtidigt framstår remissinstansernas kritik mot begränsningslagens ventiler som ett generellt ifrågasättande av lämpligheten att låta migrationsdomstolarna definiera Sveriges internationella åtaganden. Ventilerna beskrevs från flera håll som en avvikelse från befintliga rättstraditioner, vilket talar mot att den kortfattade rättighetsargumentationen enbart är ett ”krisfenomen”. Liknande kritik av ventillösningar har också framförts under remissbehandlingen av efterföljande lagstiftningsförslag på migrationsrättens område.⁸²²

Ovan nämnda omständigheter tangerar frågor om avhandlingsresultatens generaliserbarhet. Resultaten, liksom resterande delar av kapitlet, bör läsas med dessa omständigheter i åtanke.

⁸²⁰ Huruvida det överhuvudtaget är användbart att göra skillnad mellan normala tider och nödläges-tider och/eller mellan normalitetens maktutövning och undantagstillståndets är teman som har diskuterats flitigt. För en översikt och ett intressant perspektiv i förhållande till offentlig-rättsliga sammanhang, se Loevy 2016. Loevy ifrågasätter att utgångspunkt tas i dessa distinktioner och förespråkar att kriser snarare studeras som processer som opererar i offentlig-rättsliga sammanhang och som innebär kontinuerliga val för de involverade aktörerna (Loevy 2016, s. 5).

⁸²¹ Jfr Gross & Ní Aoláin 2006, s. 66ff.

⁸²² Se t.ex. prop. 2023/24:18, s. 21, där kammarrätten i Stockholm (tillika Migrationsöverdomstolen) efterlyser vägledning kring bedömningen av om det strider mot svenska konventionsåtaganden att tillämpa försörjningskrav i förhållande till alternativt skyddsbehövande personer.

8.3. Behovet av empiriskt underbyggda rättsteorier

8.3.1. Så kan diskrepansen mellan teori och praktik användas

Som beskrivits ovan avviker migrationsdomstolarnas argumentation i avgöranden om försörjningskravet från rättsvetenskapens teoribildningar om hur svenska förvaltningsdomstolar har anpassat sig till rättsordningens internationalisering.⁸²³ Spelar detta någon roll? Är frånvaron av den rättspolycentriska respektive den rättsmonocentriska positionen ett problem?

Som betonats på flera ställen i avhandlingen är det *inte* så att den ena positionens rättskällehantering värnar om mer eller mindre familjeåterförening a priori. Rätten är konfliktfylld; såväl europarättsliga källor som svenska förarbeten kan användas för att motivera flera lösningar på försörjningskravet.⁸²⁴ Positionerna gör dock anspråk på att beskriva de spelregler som råder i bland annat svenska förvaltningsrätter (där migrationsdomstolarna ingår). Det innebär att positionerna instruerar de som av olika anledningar vill engagera sig i försörjningskravets praktiker. Att positionerna och migrationsdomstolarnas argumentation divergerar banar väg för två former av kritik.

För det första kan diskrepansen användas för en utvärdering av migrationsdomstolarnas argumentation. Den rättspolycentriska positionen är en tongivande beskrivning av svenska domstolars rättskällehantering och sammanfaller troligtvis med vad många skulle betrakta som gällande rätt (dvs. med en korrekt rättskällehantering). Givet en sådan uppfattning kan man kritisera migrationsdomstolarna för bristande hänvisningar till EU-domstolens och

⁸²³ Den bristande överensstämelsen mellan rättsvetenskapens teoribildningar och domstolarnas dömande verksamhet tycks för övrigt inte vara något nytt fenomen. Som kortfattat beskrivits i kapitel 3 kan den rättspolycentriska positionen betraktas som ett slags motreaktion mot en (föreställd) rättskällehantering präglad av den skandinaviska rättsrealismen och/eller Uppsalaskolans inflytande på svensk rättstillämpning. I 1990-talets (motreaktionära) beskrivningar av denna äldre hantering beskrivs domaren som en aktör som – snarare än att ta hjälp av rättsprinciper, rättskänsla, sedvänja eller förnuft – ”frågar ministern”, det vill säga studerar förarbeten (Zaremba 1997, s. 113; se även Modéer 1997b, s. 40). Detta samtidigt som empiriska studier från samma tid gör gällande att ”[f]örarbetena tycks i den ’rättsliga praktiken’ ha en mindre framskjuten plats än man vanligen föreställer sig”, att 1990-talets jurist (inklusive domare) ägnar sig åt ”en ickehierarkisk tillämpning av rättskälleläran som tar sikte på helheten” och att ”[m]etoderna för lagtolkning ses ofta inte som alternativ, vilka rangordnas, utan läggs snarare till grund för en helhetsbedömning” (Sandgren 1999b, s. 873. Jfr även Derlén och Lindholm 2016).

⁸²⁴ För ett exempel på när den svenska lagstiftaren har använt argumentation med rättspolycentriska inslag för att motivera en åtstramning av svensk migrationslagstiftning, se prop. 2023/24:18. Det ska även bli intressant att följa hur, om alls, som Europadomstolens *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18) kommer att användas i den svenska politiska debatten.

Europadomstolens praxis. Frånvaron av den rättspolycentriska positionen kan alltså (oavsett utfall) användas för att framhålla hur migrationsdomstolarnas domslut inte vilar på juridiskt goda grunder. På liknande sätt kan den som likställer en korrekt rättskällehantering med den rättsmonocentriska positionen argumentera för att domstolarna bör föra ytterligare resonemang om bland annat förarbetenas tvetydigheter. Huruvida domstolarna kommer att ta till sig av denna kritik är en annan fråga. I de studerade avgörandena finns exempel på när parterna hänvisar till europarätten och förarbetenas tvetydigheter, utan att det följs upp i domstolarnas argumentation. Samtidigt (och som diskuteras utförligare nedan) tycks försörjningskravet vid familjeåterförening inte ha varit föremål för någon omfattande rättsmobilisering.

För det andra kan diskrepansen mellan positionerna och migrationsdomstolarnas argumentation lägga grunden för en kritisk utvärdering av rättsvetenskapens teoribildningar. Det är sistnämnda kritikform som fördjupas nedan.

8.3.2. Vad kan migrationsdomstolarna lära oss om rättspolycentrismens förutsättningar?

Den rättspolycentriska positionen utgår från att den svenska rättsordningens internationalisering har lett till en försvagning av den nationella lagstiftarens (dvs. riksdagens och regeringens) handlingsutrymme. Migrationsdomstolarnas avgöranden om försörjningskravet sätter detta antagande i gungning (utan att för den sakens skull helt vederlägga det). Å ena sidan är begränsningslagen ett exempel på när det politiska samtalet underställs en rättslig diskurs med europarättsliga inslag.⁸²⁵ Begränsningslagens ventiler och tillhörande förarbetsuttalanden kan bland annat läsas som en oro från den svenska regeringens sida om att migrationsdomstolarna, genom europarättslig argumentation, skulle ingripa i svensk migrationspolitik.⁸²⁶ Å andra sidan, och i ljuset av såväl migrationsdomstolarnas dömande verksamhet som deras remissvar, tycks oron för intervention ha varit obefogad. Regeringen framstår som

⁸²⁵ Jfr Brännström 2011, s. 17.

⁸²⁶ Som beskrivits i kapitel 4 och kapitel 7 verkar begränsningslagens ventiler ge uttryck för både en oro för och en förhoppning om europarättslig argumentation. Då ventilerna infördes efter att flera remissinstanser hade ifrågasatt begränsningslagens förenlighet med europarätten, tycks den svenska lagstiftaren ha varit orolig för att migrationsdomstolarna (i frånvaron av sådana ventiler) medelst normprövning och rättighetsargument skulle ingripa i svensk migrationspolitik. Dock uttryckte migrationsdomstolarna under remissbehandlingen en ovilja att behöva definiera Sveriges internationella åtaganden. Genom att lagstiftaren insisterade på ventilerna tycks den alltså samtidigt ha uppmuntrat domstolarna att ägna sig åt någon form av europarättslig argumentation (om än i begränsad omfattning).

långt ifrån begränsad i förverkligandet av målet att begränsa migrationen (detta trots att det kan diskuteras huruvida migrationsdomstolarnas avgöranden ger uttryck för en lojalitet mot restriktivitet eller mot den nationella lagstiftaren, jfr avsnitt 8.2.3.). Huruvida domstolarnas icke-intervention är bra eller dålig beror på vilken nationell politik som förs och vad man tycker om denna politik. Notera också att jag inte påstår att migrationsdomstolarna aldrig skulle ägna sig åt europarättsliga utvärderingar som på olika sätt begränsar den nationella lagstiftarens handlingsutrymme.⁸²⁷ Inte minst domstolarnas arbetsbörda kan tänkas utgöra en relevant faktor i sammanhanget. Migrationsdomstolarnas avgöranden problematiserar dock antagandet att den svenska rättsordningens internationalisering leder till en försvagning av den nationella lagstiftarens handlingsutrymme.

Den rättspolycentriska positionen tar vidare avstamp i föreställningen att svenska domstolar självmant – om än med viss hjälp från parterna – anammar en rättspolycentrisk argumentation. Migrationsdomstolarnas avgöranden väcker dock frågor om den rättspolycentriska argumentationens förutsättningar. Vad krävs för att sådan argumentation ska få fäste i domstolarna?

I *access to justice*-litteraturen framhålls det juridiskt skolade ombudet som en förutsättning för god och rättvis rättstillämpning.⁸²⁸ Så även inom förvaltningsprocessen, där utgångspunkten historiskt har varit att den enskilde kan föra sin egen talan.⁸²⁹ Bland annat framhålls att parter med ombud har högre chans att vinna en domstolsprocess – en s.k. ”ombudsfordel”.⁸³⁰ Diskussionen tycks huvudsakligen ha varit inriktad på bevisfrågor; frågan huruvida ett juridiskt skolat ombud är en förutsättning för att domstolen på ett mer djuplodat sätt ska argumentera kring sin rättskälleanvändning har stått i bakgrunden. Vad gäller mål om försörjningskravet har klaganden som utgångspunkt inte rätt till offentligt biträde. Vidare tycks klaganden i praktiken ofta företrädas av anknytningspersonen (dvs. av släktingen i Sverige, jfr kapitel 1, avsnitt 1.4.). I avhandlingen förekommer dock avgöranden där klaganden företräds av juridiskt skolade ombud som ägnar sig åt olika former av rättspolycentrisk argumentation, exempelvis med avstamp i EU-rätten och folkkrätten. Sådan argumentation tycks dock inte få fäste i domstolarna, särskilt inte i 2017 års avgöranden. I 2022 års avgöranden förekommer rättighetsargumentation

⁸²⁷ Jfr kapitel 3. Exempelvis försökte två migrationsdomstolar år 2018, genom konstitutionellrättslig och EU-rättslig argumentation, ogiltigförklara ny nationell lagstiftning som gav ensamkommande barn i gymnasieåldern ökade möjligheter till uppehållstillstånd i Sverige (vilket återigen belyser att europarättslig argumentation kan användas för att motverka såväl som värna migranternas möjligheter till uppehållstillstånd). Se vidare MIG 2018:18; MIG 2018:17 (jfr kapitel 3).

⁸²⁸ Se exempelvis Wejedal 2022a; Wejedal 2022b; Wilske 2022; Lorentzon, Holm & Wejedal 2023.

⁸²⁹ För en diskussion, se Wilske 2022.

⁸³⁰ Lorentzon, Holm & Wejedal 2023.

från domstolarnas sida, men argumentationen framstår som huvudsakligen ”sluten” – dvs. den kopplas inte tydligt till det som parterna åberopar och tycks inte aktualiseras som en följd av parternas argumentation. Att klaganden över lag skulle ha en ”ombudsfordel” – i så måtto att ombud genererar mer omfattande argumentation om rättskällor – finner inte stöd i det studerade materialet (här krävs dock ytterligare forskning).⁸³¹

Inom den statsvetenskapliga forskningen om EU:s styrning har begreppet *eurolegalism* myntats (ett slags europeisk motsvarighet till det amerikanska *adversarial legalism*).⁸³² Begreppet tar sikte på att beskriva rättens centrala roll för EU:s integrationsprocess. Enligt tesen om eurolegalism kännetecknas EU:s styrning av att policymål presenteras som utkrävbara rättigheter i kombination med att försöka få individer, företag och intresseorganisationer (”EU-rättens upprätthållare”) att i nationella och supranationella domstolar utkräva dessa rättigheter.⁸³³ Att domstolar utgör navet i EU:s integrationsprocess hänger enligt tesen samman med unionens svaga administrativa och exekutiva struktur. Att ”styra genom rättstvister” möjliggör alltså maktutövning i en liberaliserad ekonomi trots sistnämnda svagheter. Genom eurolegalism formaliserar EU-rätten medlemsstaternas lagstiftningar och begränsar medlemsstaternas skönsrättsliga utrymmen.⁸³⁴ Sådan styrning är dock i behov av en omfattande ”stödkonstruktion” i form av bland annat rättshjälp, marknadsföringskampanjer, mobilisering av jurister m.m.⁸³⁵ På senare år har det visserligen diskuterats om domstolarnas roll i EU är under omförhandling. Det har bland annat anförts att 2015 års ”flyktingkris” inneburit att EU:s styrning på migrationsområdet går i en riktning mot informella samarbeten och soft law.⁸³⁶ Det finns också exempel från senare år på att EU-domstolen har ansett sig sakna kompetens över medlemsstaternas migrationspolitiska åtgärder och/eller har ansett att EU-rätten inte är tillämplig i relation till dessa.⁸³⁷ Oktat detta framhåller tesen om

⁸³¹ Huruvida chansen att få bifall ökar eller minskar beroende på om den enskilde har ett (juridiskt skolat) ombud är dock ingenting som har undersökts i förevarande avhandling (jfr Lorentzon, Holm & Wejedal 2023).

⁸³² Kelemen 2011. Jfr Kagan 2001.

⁸³³ Kelemen 2011, s. 51f, s. 13f.

⁸³⁴ Kelemen 2011, s. 27f.

⁸³⁵ Kelemen 2011, s. 56ff, s. 79ff. Kelemen studerar eurolegalism i kontexterna värdepappersreglering, konkurrenslagstiftning och rättigheter för personer med funktionsvariation; det är möjligt att eurolegalism fungerar på ett annat sätt i kontexten EU:s migrationspolicy.

⁸³⁶ Loxa & Stoyanova 2022, s. 147f.

⁸³⁷ Bland annat i relation till 2016 års avtal mellan EU och Turkiet (”The EU-Turkey Deal”). För en översikt, se Spijkerboer 2022, s. 120ff. Spijkerboer anser dock att ”the recent migration case law does not constitute a rupture but a new inflection of a colonial ground pattern that has been part of European migration law for a long time” (Spijkerboer 2022, s. 138).

eurolegalism att intressemobilisering och strategi är förutsättningar för att EU-rättsliga argument ska nå framgång i domstol (och i förlängningen för att EU:s politiska initiativ ska få genomslag i medlemsstaterna). Tesen inbegriper alltså ett ifrågasättande av att domstolar självmant anammar en rättspolycentrisk argumentation.⁸³⁸

Vad gäller försörjningskravet framhöll EU-domstolen tidigt att familjeåterföreningsdirektivet inbegriper ”tydligt definierade subjektiva rättigheter”,⁸³⁹ vilket kan tolkas som att domstolen lade grunden för (bland annat inhemska) rättsprocesser ämnade att utmana nationell policy om familjeåterförening.⁸⁴⁰ EU-domstolen har därefter i flera avgöranden konkretiserat hur direktivets bestämmelser ska förstås, bland annat till följd av att nationella domstolar har begärt förhandsavgöranden.⁸⁴¹ Som avhandlingen belyser tycks dock migrationsdomstolarna inte automatiskt anpassa sin argumentation efter denna praxis.⁸⁴²

Migrationsdomstolarnas avgöranden om försörjningskravet ger som bekant uttryck för att de framför allt studerar Migrationsöverdomstolens praxis.⁸⁴³ Givet att Migrationsöverdomstolen anpassar sig efter EU-domstolens praxis kan man visserligen tänka sig att det i migrationsdomstolarna sker en ”tyst” och indirekt anpassning till EU-rätten (vilket i förlängningen innebär en begränsning av den nationella lagstiftarens handlingsutrymme).⁸⁴⁴ Fokus i Migrationsöverdomstolens avgöranden om försörjningskravet har dock inte varit att utvärdera underinstansernas avgöranden i relation till EU-domstolens uttalanden (jfr kapitel 4, avsnitt 4.4.6.).⁸⁴⁵ Hur detta kommer sig kan man förstås bara spekulera om. Det kan dock noteras att Migrationsöverdomstolens avgöranden om försörjningskravet inte tycks ha föranletts av någon omfattande rättsmobilisering.⁸⁴⁶ Troligtvis är förutsättningarna för sådan mobilisering inte de bästa; ”stödkonstrukturen” för att mobilisera och tillvarata (framför allt) migranters intressen är begränsad. Det finns dock vissa exempel på organisering

⁸³⁸ Se exempelvis Kelemen 2011, s. 56 som framhåller att ”[f]or law on the books to translate into law in action, litigants must have both opportunities and incentives to bring legal claims”.

⁸³⁹ Mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429, punkt 60.

⁸⁴⁰ Se t.ex. Costello 2016, s. 149.

⁸⁴¹ Dörrenbächer & Strik 2018, s. 64f.

⁸⁴² För en kortare diskussion om eurolegalismens förutsättningar i förhållande till EU:s migrations-policy, se Dörrenbächer & Strik 2018, s. 64ff.

⁸⁴³ Jfr Meyerson 2023, s. 62f.

⁸⁴⁴ Jfr Bernitz 2009, s. 486; Engström 2009.

⁸⁴⁵ Migrationsöverdomstolens praxis om försörjningskravet vid familjeåterförening har såväl rättspolycentriska som rättsmonocentriska inslag, men traditionellt inhemska rättskällor tar ett relativt stort utrymme i domstolens argumentation (se vidare kapitel 4).

⁸⁴⁶ Jfr dock MIG 2018:20, som rör hanteringen av ventilen i 13 § begränsningslagen och där klagandena företrädades av Asylrättscentrum (avgörandet rör dock inte försörjningskravet).

mot migrationsmyndigheternas tillämpning av försörjningskravet. Bland annat har paraplyorganisationen Funktionsrätt Sverige och Synskadades Riksförbund engagerat sig i frågan.⁸⁴⁷ Vidare företrädde sökanden i Europadomstolens mål *Dabo mot Sverige* av en representant för svenska Röda Korset.⁸⁴⁸ Eftersom prövning i Europadomstolen förutsätter att de nationella rättsmedlen har uttömts kan målet möjligtvis ses som ett (misslyckat) försök till rättsmobilisering i Migrationsöverdomstolen (i avgörandet lämnade Migrationsöverdomstolen inte prövningstillstånd).⁸⁴⁹

Vissa omständigheter tyder också på att svenska intresseorganisationer som ägnar sig åt strategisk processföring under senare år har försökt påverka Migrationsöverdomstolens (snarare än Europadomstolens eller EU-domstolens) tolkningar av migrationsrätten.⁸⁵⁰ Exempelvis har organisationen Asylrättscentrum, som arbetar för att stärka en rättssäker asylprocess, riktat in sig på att få Migrationsöverdomstolen att tolka migrationsrätten till förmån för migranternas rättigheter.⁸⁵¹ Även insamlingsstiftelsen Centrum för rättvisa, grundad av den moderata politikern Gunnar Strömmer, har under senare år ägnat sig åt rättsmobilisering i Migrationsöverdomstolen (bland annat i syfte att göra det enklare för s.k. högkvalificerade arbetstagare att arbeta i Sverige).⁸⁵² Det kan tolkas som att dessa organisationer är medvetna om att praxis från Migrationsöverdomstolen tillskrivs ett högt rättskällevärde i underinstanserna. Andra faktorer än en insikt om migrationsdomstolarnas rättskälleantering kan dock ligga bakom ett sådant nationellt fokus; att processa i Migrationsöverdomstolen går snabbare och är mindre resurskrävande än att driva process i internationella forum (därtill kan mål ha avskrivits av supranationella domstolar). Här finns behov av ytterligare forskning. Sådant forskning kan också öka kunskapen om vad som, beroende på intressen och rättsområde, utgör strategisk processföring (att fokusera på nationella domstolar, supranationella domstolar och/eller något annat).

⁸⁴⁷ Sveriges Radio 2023.

⁸⁴⁸ *Dabo mot Sverige* (dom den 18 januari 2024, appl. 12510/18).

⁸⁴⁹ Jfr också *M.T. m.fl. mot Sverige* (dom den 20 oktober 2022, appl. 22105/18) där sökandena företrädde av en jurist som, vid tiden för klagomålet till Europadomstolen, arbetade för Asylrättscentrum.

⁸⁵⁰ För en beskrivning och analys av rättsmobiliseringens framväxt i Skandinavien, se Karlsson Schaffer, Langford & Rask Madsen 2024. För en diskussion om framväxten av Centrum för rättvisa och andra grupper i det svenska civilsamhället som är fokuserade på rättsmobilisering, se Karlsson Schaffer 2022.

⁸⁵¹ MIG 2017:15; MIG 2018:7; MIG 2018:8; MIG 2018:20; MIG 2022:11.

⁸⁵² MIG 2017:24; MIG 2017:25; MIG 2018:12. I avgörandena tar dock stiftelsen inte avstamp i EU-rättslig argumentation.

8.3.3. Vad kan migrationsdomstolarna lära oss om rättsmonocentrismens förutsättningar?

Den rättsmonocentriska positionen utgår från att den svenska rättsordningens internationalisering går att förena med äldre svenska rättstraditioner. Svenska domstolar har goda möjligheter att säkerställa europarättens genomslag, så länge förarbetena ger tydlig vägledning kring hur dessa åtaganden ska tillämpas. Migrationsdomstolarnas hantering av begränsningslagens ventil väcker frågor om hur förarbetsuttalanden om rättighetsskydd kan formuleras utan att samtidigt äventyra de verktyg eller den styrning som Europakonventionen förutsätter.

Som belysts i avhandlingen är Europadomstolens praxis om artikel 8 kasuistisk: resonemangen relaterar främst till omständigheterna i det enskilda fallet. Det är därför inte särskilt förvånande att den svenska lagstiftaren, i begränsningslagens förarbeten, betonade behovet av en individuell prövning och att migrationsmyndigheterna undersöker hur artikeln har tolkats av Europadomstolen.⁸⁵³ Den svenska rättsordningens internationalisering tycks i mångt och mycket förutsätta en rättslig argumentation som fokuserar på det enskilda fallets omständigheter. Vilken roll kan (ofta generella och målinriktade) förarbetsuttalanden spela i ett sådant rättsligt landskap? Den rättsvetenskapliga litteraturen ger i dagsläget få svar på denna fråga. Även här finns ett behov av ytterligare forskning och teoriutveckling. Inte minst då svenska domstolar fortsätter att efterfråga vägledning från den nationella lagstiftaren om hur bedömningarna av svenska konventionsåtaganden ska göras.⁸⁵⁴

8.4. Integrationskrav i domstol – Stratifiering med blicken bortom individen?

Som anförts inledningsvis i avhandlingen finns flera teorier om vilken funktion som medborgerliga integrationskrav fyller. Fokus i dessa teorier ligger dock inte på nationella domstolars tillämpning av kraven. I detta avsnitt diskuterar jag hur migrationsdomstolarnas tillämpning av försörjningskravet förhåller sig till teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion och hur avhandlingens resultat kan bidra till dessa teorier.

Funktionen av medborgerliga integrationskrav beskrivs ofta vara dubbel – dels att i mer territoriellt hänseende utestänga personer, dels att på olika sätt ”disciplinera”

⁸⁵³ Prop. 2015/16:174, s. 79.

⁸⁵⁴ Se t.ex. prop. 2023/24:18, s. 21.

(inte sällan migrerande) personer.⁸⁵⁵ En sådan beskrivning knyter an till samtida teoribildningar om nationen, vilka framhåller att de senaste decenniernas globalisering och nyliberala omstrukturering av västerländska ekonomier och samhällen har förändrat begrepp som nationalstaten, medborgarskap och tillhörighet.⁸⁵⁶ Vidare framhåller teoribildningarna att dagens nationalism(er) tar sig olika uttryck:

För det första försöker stater hitta verktyg för att ”återställa referensramen till en nationell ram där nationalstaten upprätthåller sin auktoritet över befolkning och territorium”.⁸⁵⁷ En sådan nationalism följer en *kompensatorisk* logik; statlig migrationskontroll blir en central arena för att symboliskt utöva suveränitet och nationell identitet (symboliskt i så måtto att kontrollerna inte nödvändigtvis är effektiva verktyg för att förhindra eller minska migration).⁸⁵⁸ Bland annat har de senaste decenniernas murbyggande (t.ex. mellan Texas och Mexiko) förklarats med hänvisning till en sådan logik.⁸⁵⁹

För det andra har det utvecklats en statlig nationalism som – snarare än att kompensera för globalisering, nyliberalisering och ökad migration – *införlivar* delar av nyliberalismen.⁸⁶⁰ Det kommer till uttryck genom en statlig retorik om individuellt ansvar och en ökad förekomst av s.k. workfarepolitik.⁸⁶¹ Med det sistnämnda avses att tillgången till välfärd förenas med krav på motprestation och att välfärdspolitiken inriktas på att öka arbetsmarknadsdeltagandet och att minska ekonomiskt stöd till personer som står utanför arbetsmarknaden.⁸⁶² Workfare anses även ge uttryck för ”en logik som strävar efter att utveckla den arbetslöses kompetens”.⁸⁶³ Var och en ska ”bli sin egen entreprenör”,⁸⁶⁴ bland annat genom löften om ständigt ökad självförbättring.⁸⁶⁵

Genom att inkludera utifrån prestation och förtjänsthet har den införlivande nationalistiska logiken ett annorlunda förhållningssätt till migration än den

⁸⁵⁵ Kostakopoulou 2014; Joppke 2021; Jesse 2014; Block 2015; Jeholm 2021; Brännström 2015; Bissenbakker & Myong 2021; Bissenbakker & Jeholm 2019; Anderson, Franck & Jern 2021; Bonjour & Duyvendak 2018; Walsum 2008; Walsum 2011.

⁸⁵⁶ Se t.ex. Barker 2017, s. 7; Joppke 2021, s. 961f; Balibar 2009, s. 38f. Se även Fraser 2008.

⁸⁵⁷ Barker 2017, s. 7. Min översättning.

⁸⁵⁸ Brown 2011, s. 25ff; Joppke 2021, s. 961f.

⁸⁵⁹ Brown 2011.

⁸⁶⁰ Begreppen *kompenserande nationalism* respektive *införlivande nationalism* har jag lånat av Joppke 2021 (som använder begreppen ”a compensatory logic of nationalism” och ”a constitutive logic of nationalism”).

⁸⁶¹ Joppke 2021, s. 966f.

⁸⁶² För en diskussion och forskningsöversikt, se Larsson 2015, s. 27f.

⁸⁶³ Larsson 2015, s. 27.

⁸⁶⁴ Foucault 2008, s. 230.

⁸⁶⁵ Joppke 2021, s. 966.

kompensatoriska nationalistiska logiken. Önskad migration enligt den införlivande logiken är framför allt migration som inte uppfyller kraven på förtjänsthet och motprestation.⁸⁶⁶ Den införlivande nationalismen riktar sig också mot en större mängd människor (både de som "ingår" i demos, genom uppehållstillstånd eller medborgarskap, och de som gör anspråk på att ingå i demos).⁸⁶⁷ I teorierna om de medborgerliga integrationskravens funktion framhålls återkommande att kraven delvis handlar om att skapa eller välja ut "goda medborgare", dvs. ansvarstagande individer som kan försörja sig utan att ta välfärdsstatens resurser i anspråk.⁸⁶⁸ De medborgerliga integrationskraven anses alltså i viss utsträckning ge uttryck för ett statligt intresse för individuellt beteende.

Hur förhåller sig då dessa teoribildningar till migrationsdomstolarnas tillämpning av försörjningskravet? Som beskrivits tidigare i kapitlet framstår migrationsdomstolarnas tillämpning som huvudsakligen i linje med en politisk målsättning om "andrum". Genom begränsningslagen började försörjningskravet att framhållas som ett verktyg för att minska migrationen till Sverige. Lagen och dess förarbeten presenterade migration som ett hot mot ordningen, en inramning som motiverade olika former av exkludering.⁸⁶⁹ Huruvida begränsningslagen var ett *effektivt* verktyg för att minska migrationen till Sverige är dock inte klarlagt (viket även den nationella lagstiftaren har betonat).⁸⁷⁰ Både som politik och rättstillämpning

⁸⁶⁶ Joppke 2021, s. 968f.

⁸⁶⁷ Workfare kommer också till uttryck inom fler politikområden än det migrationspolitiska (såsom inom socialförsäkringspolitiken).

⁸⁶⁸ Se bland annat Kraler 2010; Jesse 2014; Bonjour & Duyvendak 2018; Block 2015; Ren & Gasper 2011; Joppke 2021.

⁸⁶⁹ Se vidare Barker 2017. Barker anför även att den svenska välfärdsstaten bygger på en dubbel eller splittrad logik. Å ena sidan är principer om jämlikhet, solidaritet och inkludering centrala för välfärdsbygget. Å andra sidan är välfärdsstaten först och främst ett nationellt projekt som strävar efter att upprätthålla sin solvens; "regeringen har i uppdrag att tillhandahålla och bevara en känsla av social trygghet för [nationens] medlemmar, och kommer att göra detta även om det innebär att skapa otrygghet för de som befinner sig utanför" (Barker 2017, s. 1, min översättning).

⁸⁷⁰ Åren efter begränsningslagens införande sjönk antalet asylsökande i Sverige kraftigare än i EU i dess helhet. Antalet asylsökande i Sverige stannade dock på en hög nivå jämfört med Sveriges nordiska grannländer (SOU 2020:54, s. 118). Om minskningen berodde på begränsningslagen och/eller på andra faktorer är inte klarlagt. Ytterligare faktorer som kan förklara minskningen är att Medelhavsländerna tog emot en högre andel asylsökande (bland annat till följd av ökade gränskontroller vid inre Schengengränser), att sammansättningen av asylsökande i EU förändrades under perioden och att Sverige hade en låg bifallsandel i förhållande till asylsökande från vissa länder (information som kan ha nått människor på flykt). För en redogörelse, se SOU 2020:54, s. 119ff. Se även Riksrevisionen 2017. Vad gäller uppehållstillstånd p.g.a. familjeåterförening steg dock antalet beviljade tillstånd i första instans åren efter begränsningslagens infö-

betraktat tycks alltså försörjningskravet ge uttryck för en kompensatorisk nationalistisk logik.

Vad gäller den införlivande nationalistiska logiken är migrationsdomstolarnas tillämpning av försörjningskravet mer tveksam. Å ena sidan godtar migrationsdomstolarna framför allt tillsvidareanställningar på heltid. En sådan tillämpning är välförenlig med workfarepolitikens målsättningar om arbetsmarknadsdeltagande och med förväntningar på den enskilde om att inte ligga välfärdsstaten till last. Å andra sidan använder migrationsdomstolarna, vid sina bedömningar av försörjningsförmåga, argumentationstekniker där intresset för individuella variationer och omständigheter står i bakgrunden – vilket möjligtvis hänger samman med domstolarnas höga arbetsbelastning (jfr ovan, avsnitt 8.2.2.). Vidare premierar domstolarna icke-flexibilitet på arbetsmarknaden: att vidareutbilda sig, byta arbetsgivare eller ha en kombination av anställningar och studier är svårt att kombinera med ett uppfyllt försörjningskrav (jfr kapitel 5). Genom domstolarnas rättstillämpning försvaras alltså försök till kompetensutveckling och löften om självförbättring – önskvärda beteenden utifrån en workfarelogik. Migrationsdomstolarnas tillämpning av försörjningskravet belyser således att statliga reformer som (helt eller delvis) omgärdas av en retorik om individuellt ansvar inte nödvändigtvis leder till en rättstillämpning där intresset för individuellt beteende står i fokus. Detta är ett tema som har haft en undanskymd roll i befintliga teorier om de medborgerliga integrationskravens funktion.

Att försörjningskravet, som policy betraktat, riskerar att förstärka migrerande personers underordning på arbetsmarknaden har konstaterats på andra håll.⁸⁷¹ Det har bland annat anförts att kravet riskerar att spå på ”incitamenten att ta en anställning som man är överkvalificerad för (och därmed försvåra för de med lägre kvalifikationer)”.⁸⁷² Avhandlingen belyser migrationsdomstolarnas roll i dessa sociala stratifieringsprocesser: snarare än att dämpa processerna tycks domstolarna driva på dem. Migrationsdomstolarnas tillämpning väcker även frågor om stratifieringens funktion för nationalstaten, dvs. huruvida personer, beroende på bakgrund och legal status, fostras till skötsamhet på olika sätt (exempelvis utifrån föreställningar om att olika delar av befolkningen bör ha olika uppgifter).⁸⁷³ Även detta är ett tema som

rande (en ökning som troligtvis hänger samman med att en stor mängd skyddsbehövande personer kom till Sverige åren före begränsningslagens ikraftträdande, vilka därefter önskade återförenas med sina anhöriga). År 2015 beviljade Migrationsverket 37 262 uppehållstillstånd på grund av familjeåterförening. År 2016 var siffran 39 007 och år 2017 var siffran 48 082. Se vidare Migrationsverket 2024.

⁸⁷¹ Se exempelvis Neergaard 2018; Anderson, Franck & Jern 2021.

⁸⁷² Neergaard 2018, s. 21.

⁸⁷³ Häckner Posse 2019, s. 23. För en diskussion, se Ong 2007.

förtjänar större uppmärksamhet i teorierna om de medborgerliga integrationskravens funktion.⁸⁷⁴

Upplysningsvis kan nämnas att motverkandet av flexibilitet och kompetensutveckling förefaller ha historiska motsvarigheter.⁸⁷⁵ Migrationsdomstolarnas tillämpning av försörjningskravet för tankarna till en äldre, svensk debatt om den s.k. Hopp-Jerkan – en term som lanserades under 1940- och 50-talen för att beteckna den alltför rörlige arbetaren. Debatten kännetecknades av en rädsla för ”arbetares överrörlighet”, bland annat då sådan rörlighet kunde driva upp lönerna och leda till att ”arbetare inte lärde sig något yrke ordentligt”.⁸⁷⁶ En liknande oro tycks ha präglat äldre tiders lösdriverilagstiftning.⁸⁷⁷ Svenska förvaltningsdomstolar hanterar frågor om försörjning i en rad andra kontexter än försörjningskravets, såsom vid bedömningar av a-kassa, sjukpenning och ekonomiskt bistånd. Vilken syn på rörlighet, flexibilitet och individuellt beteende som kommer till uttryck i dessa senare sammanhang är ett intressant tema att undersöka närmare.

8.5. Avslutning

De senaste årens politiska utveckling tyder på att mängden medborgerliga integrationskrav i Sverige kommer att öka. Att migrationsdomstolarna skulle utgöra en motkraft mot sådana politiska ambitioner finner inte stöd i avhandlingen. Det är dock svårt att sia om vad som kommer. Domstolarna är aktörer på en arena där problemformuleringarna är under kontinuerlig förhandling (exempelvis har försörjningskravet omgärdats av flera syften). Detta är något som forskaren, såväl som den praktiskt verksamma juristen (inte minst ombud), bör ha i åtanke. Likaså bör sistnämnda aktörer beakta att domstolars praktiker inte nödvändigtvis sammanfaller med generella, teoretiska beskrivningar av hur domstolar arbetar. Avhandlingen

⁸⁷⁴ Jfr dock Bonjour & Duyvendak 2018.

⁸⁷⁵ Man kan argumentera för att fler dimensioner av migrationsdomstolarnas tillämpning har historiska motsvarigheter. Exempelvis fokuserar domstolarna, vid bedömningarna av om en anknytningsperson är inneboende eller inte, på frågan om anknytningspersonens boendeyta är planmässigt avskild från den boendeyta som andra personer som är skrivna på adressen har tillgång till (dvs. personer som inte ingår i anknytningspersonens familj). Ett sådant fokus för tankarna till folkhemspolitikens boendemoral (jfr Ekstam 2016).

⁸⁷⁶ Helldahl 2008, s. 7.

⁸⁷⁷ Den svenska lösdriverilagstiftningen innebar exempelvis myndighetsprövningar av om enskilda var att betrakta som ”försvarslösa”, dvs. saknade stadigvarande arbete och därför skulle dömas till bland annat tvångsarbete. För en översikt, se Wallentin 1989. Lösdriverilagstiftningen har också pekats ut som ett slags prototyp för såväl samtida migrationsrätt som arbetslöshetspolitik. Se framför allt Anderson 2013, som diskuterar den brittiska kontexten.

belyser att rättsteori om dömande verksamhet är i behov av vidareutveckling och att empiriska studier kan hjälpa till att utveckla sådan teori. Detta oavsett om migrationsdomstolarnas hantering av försörjningskravet är en säregen praktik eller (helt eller delvis) kännetecknande för förvaltningsdomstolars arbetssätt i mer generell bemärkelse.

Summary

Assessments of living conditions are an essential part of contemporary migration control regimes. The possibilities to be granted family reunification, permanent residence permit and citizenship are linked to, inter alia, income and housing requirements. Over the past two decades, many European countries, including Sweden, have introduced such requirements – rules that are often referred to as *civic integration*. This thesis examines what happens when civic integration requirements enter domestic courts. More specifically, it studies how Sweden's migration courts, which are part of the administrative courts, apply the income and housing requirements for family reunification (hereinafter the maintenance requirement).

The maintenance requirement means that a person who wants to reunite with family members in Sweden (the sponsor) must be able to support himself or herself and the migrating family members (the applicants). The sponsor also needs to have a home of sufficient size and standard to accommodate the applicants. The requirement was first introduced in 2010 but, due to its many exceptions, it was very rarely applied. However, in 2016, and in response to the 2015 'refugee crisis', the requirement was significantly extended. The extension was part of a temporary law (2016:752) intended to create a 'respite' for Swedish refugee reception and to adapt Sweden's migration policy to minimum levels under EU law. The legislative changes that followed the 2015 'crisis' have been described as a paradigm shift in Swedish migration policy. In 2021, the maintenance requirement left its temporary status and became the main rule in family reunification cases.

There are several ways to understand the function of civic integration. For instance, it has been argued that civic integration is an expression of how states, within a neoliberal context of globalization, try to compensate for a loss of power. Civic integration has also been linked to a general tendency in contemporary welfare state policies, namely an increased focus on workfare, meaning that self-sufficiency and self-improvement have become key civic virtues. Further, it is often emphasized that civic integration serves a dual purpose: to territorially exclude people and to discipline people (often migrants) towards 'desirable' behaviours and life patterns. The fact that the maintenance requirement is applied by Swedish courts, however, raises questions

about the limits of state sovereignty. A common discussion in the Swedish legal literature is whether the administrative courts have become less preoccupied with pursuing national policy objectives and whether the internationalization of the Swedish legal order has constrained the national legislator's room for action. The discussion highlights that EU law, the European Convention on Human Rights (ECHR) and international law have resulted in a domestic legal order that focuses on the protection of rights and that national policy is being monitored and constrained by supranational courts. However, the literature contains several, partly contradictory, theories of *how* Swedish administrative courts have adapted to this development. The thesis categorizes these views by using two schematized positions: *the polycentric position* and *the monocentric position*.

According to *the polycentric position*, Swedish courts are accustomed to considering international law obligations (especially EU law and the ECHR, including case law from the Luxembourg and Strasbourg courts), that is, even in the absence of explicit consideration of such obligations in traditional domestic legal sources (such as statutes and preparatory works). Since the domestic legislator's will is one of several interests that the domestic courts consider, preparatory works have become a less important means of statutory interpretation. Further, the parties to the case increasingly steer contemporary court proceedings, which means that the polycentric character of law can be used for strategic purposes (e.g. by arguing that national legislation breaches international law obligations). According to *the monocentric position*, Swedish courts still depend on detailed interpretations of international law obligations. Rather than dissolving older legal hierarchies, the internationalization of the legal order makes Swedish courts study traditional domestic sources with an increased focus on the domestic legislator's interpretations of Sweden's international obligations. Both positions thus emphasize that Swedish administrative courts consider EU law and the ECHR as sources of law but represent different views on *how* the courts ensure compliance with these sources. Moreover, both positions highlight that Swedish administrative courts thoroughly explain how they interpret sources of law, including conflicts and ambiguities in these sources.

The thesis takes as its starting point the view that all sources of law involve contradiction, i.e. that references to a certain legal source can be made to protect different interests and claims. Yet, studies of when and how domestic courts refer to and discuss legal sources provide a deeper understanding of the relationship between such courts and national political aims. Such studies further enable an empirical evaluation of theories of how Swedish courts have adapted to the internationalization of the Swedish legal order. Lastly, existing theories of the function of civic integration

have had a limited focus on domestic courts' application of such requirements. Thus, the thesis also contributes to these latter theories.

The overarching aim of the thesis is to gain knowledge about how Sweden's migration courts, in the field of migration law, relate to national political objectives, especially considering the internationalization of the Swedish legal order. The aim is also to provide a deeper understanding of how courts interpret and apply civic integration requirements. To fulfil this aim, the following research questions are investigated:

-How do the Swedish migration courts argue in cases regarding the maintenance requirement for family reunification and how do they use legal sources in their reasoning?

-How do the migration courts' reasoning and use of legal sources relate to theories of how Swedish administrative courts have adapted to the internationalization of the Swedish legal order?

-To what extent, and in what ways, do the migration courts' application of the maintenance requirement for family reunification confirm the various theories of the function of civic integration that have been put forward in recent years?

In addition to an introduction (chapter 1), the thesis contains seven main chapters (chapters 2-8).

Chapter 2 describes the theoretical and methodological starting points of the thesis. This is followed by a description of how the theoretical and methodological approaches are operationalized. The chapter also explains how cases from the migration courts have been collected and systematized and discusses ethical research considerations.

Chapter 3 provides an overview of theories in the legal literature of how Swedish courts have adapted to the internationalization of the Swedish legal order. The descriptions are categorized by using the two schematized positions mentioned above, the polycentric and the monocentric position. The chapter begins by accounting for how the positions are expressed in the literature on the administrative courts. This is followed by a description of how the positions are expressed in the (rather scarce) literature on the migration courts.

Chapter 4 provides a legal framework for the maintenance requirement for family reunification. This includes a description of how civic integration, especially income and housing requirements, are regulated in EU law, ECHR law, domestic legislation, preparatory works, and case law from the Migration Court of Appeal. The chapter also provides an historical overview of the Swedish maintenance requirement. The overview shows that the maintenance requirement has been linked to several national

objectives: to promote ‘integration’ and ‘self-sufficiency’, to create a ‘respite’ for Swedish refugee reception and to save on public finances. Further, the chapter describes how the sources of law (that is, both national and supranational sources) involve contradictions and ambiguities, which means that they can be used to protect different interests and claims.

Chapter 5-7 contain three qualitative studies of how Sweden’s migrations courts apply the maintenance requirement. The empirical data consists of 508 court cases from the years 2017 and 2022. The chapters focus on if and how the migration courts’ reasoning corresponds with the polycentric and/or the monocentric position. Chapter 5 examines how the courts argue when deciding whether a sponsor can support himself/herself and the applicants. Chapter 6 examines how the courts argue when deciding whether a sponsor has a home of sufficient size and standard to accommodate the applicants. Chapter 7 examines how the courts argue when taking a position on whether exceptions should be made to the maintenance requirement and focuses on how the courts argue when deciding whether a rejection of an application for residence permit would constitute a violation of international obligations of Sweden.

Chapter 8 contains a summary and a discussion of the main results.

The *first main finding* is that the migration courts’ application of the maintenance requirement does not correspond with theories in the legal literature of how Swedish courts have adapted to the internationalization of the Swedish legal order. The courts do not (with a few exceptions) refer directly to sources of EU law or ECHR law. This also applies when the parties to the case argue that national legislation breaches international law obligations. Thus, the courts’ reasoning does not correlate with the polycentric position. Overall, the migration courts refer to traditional domestic legal sources: statutes, preparatory works, and case law from the Migration Court of Appeal. Yet, the courts’ reasoning does not correlate with the monocentric position either. The monocentric position assumes that Swedish courts engage in explicit interpretation of these latter sources. By contrast, the migration courts’ application is characterized by cursory reasoning and include no discussions of contradictions or vagueness in these sources. Moreover, the courts do not discuss how their application relate to the different purposes of the maintenance requirement that have been put forward by the domestic legislator in the last decade.

Secondly, the thesis finds that the migration courts’ application of the maintenance requirement is in line with the national policy objectives that followed the 2015 ‘refugee crisis’. The migration courts use a variety of modes of argumentation to facilitate these objectives. One mode is *fragmentation*: the courts divide questions of

law into several isolated sub-questions. When the courts identify deficiencies in relation to one of these sub-questions, the sponsor's housing conditions or sources of income are disqualified as a whole. Another mode is *schematization*: the courts use some statements in the sources of law in a schematic manner and without discussing other statements in the same sources that jeopardise the former ones. The courts often seem reluctant to engage in overall assessments. In some situations, however, the courts make such assessments, namely when they discuss general statements in the sources of law that seem to promote family reunification. The courts tend to relativise such statements, referring to the need for a case-by-case assessment. The modes of argumentation that the thesis identifies can all be used in different ways, i.e. to justify different outcomes. However, the courts' appliance of the different modes is highly compatible with the purpose of the temporary law, i.e. to provide a 'respite' for Sweden. The courts thus seem unwilling to intervene in Swedish migration policy (e.g. by using EU law and ECHR law arguments).

Third, the thesis observes that the migration courts' loyalty to the national policy objectives that followed the 2015 'crisis' does not necessarily mean that they are loyal to the national legislator. Although the courts are implementing a political will for 'respite', they seem reluctant to discuss this and other political wills. On the one hand, this can be interpreted as the courts assuming that a 'respite' is synonymous with the will of the legislator, i.e. that discussions of the ambiguities and conflicts in the sources of law are deemed superfluous. On the other hand, the absence of reasoning about the purposes of the maintenance requirement can be interpreted as the migration courts trying to maintain a distance from the national legislator. Moreover, the courts do not follow some of the instructions put forward by the legislator in the preparatory works, e.g. the instruction to study case law from the Strasbourg court when applying the temporary law. This can be interpreted as the courts showing some disloyalty to the national legislator. It is thus conceivable that the courts, in the wake of the 2015 'crisis', primarily linked the protection of a 'respite' to a perceived community spirit, and that they considered their mission to be the protection of an important public interest rather than to ensure that the will of the legislator was being fully executed. This relates to the results of previous research on Sweden's migration courts, which suggests that judicial workers at the courts use a sceptical approach to asylum applicants to distance themselves from a political discourse of generosity (Johannesson 2017). On the one hand, it seems unlikely that the courts' preservation of a 'respite' post-2015 is an attempt to distance themselves from a perceived political goal of a generous migration policy. The temporary law reflected a very restrictive shift in Sweden's migration policy and was backed by the majority in Parliament. On the other hand, it is plausible that the migration courts perceive a restrictive application of the maintenance requirement (or of migration law

in general) as a less political (and more legal) activity than a less restrictive application, i.e. regardless of the current political landscape.

Lastly, the thesis finds that the migrations courts' application of the maintenance requirement differs from parts of the theories of the function of civic integration that have been put forward in recent years. As mentioned above, civic integration is partly linked to the prevalence of workfare policy, meaning, inter alia, that self-sufficiency and self-improvement have become key civic virtues. Theories of the function of civic integration repeatedly emphasise that the requirements are (in part) about producing and/or selecting 'good citizens', i.e. responsible individuals who can support themselves without using the resources of the welfare state. Thus, civic integration is linked to states' interest in individual behaviour. In the migration courts' application, sponsors who have full-time permanent employment meet the maintenance requirement. On the one hand, such an application seems compatible with a workfare logic, i.e. objectives of labour market participation. On the other hand, the courts' reasoning often puts individual behaviour and variations into the background, which may be related to the high workload of the courts. The courts primarily reward non-flexibility in the labour market: sponsors who retrain, change employer, or combine employment and studies, do not fulfil the maintenance requirement. The courts thus hinder attempts at self-improvement, which seems to go against a workfare logic. The thesis shows that policy reforms that are (partly) surrounded by a rhetoric that emphasizes individual responsibility do not necessarily lead to a law application that focuses on individual behaviour. This is often overlooked in contemporary theories of civic integration. The thesis further highlights that Sweden's migration courts reinforce processes of social stratification.

Litteratur och källor

Litteratur

- Abiri, Elisabeth, 'The Changing Praxis of 'Generosity': Swedish Refugee Policy during the 1990s.', *Journal of Refugee Studies*, vol. 13, nr. 1, 2000, s. 11–28
- Alexander, Gregory S., 'Comparing the Two Legal Realisms – American and Scandinavian', *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 50, No. 1, 2002, s. 131-174
- Allard, Christina & Brännström, Malin, 'Girjas sameby mot staten: En analys av Girjasdomen', *Svensk Juristtidning*, 2020, s. 429-452
- Althusser, Louis & Balibar, Étienne, *Reading capital*, Verso, London, 1997
- Anderson, Benedict, *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*, Verso, London, 2006
- Anderson, Bridget, *Us and them? The dangerous politics of immigration control*, Oxford University Press, Oxford, 2013
- Andersson, Mari, 'Fler domare!', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 243-249
- Anderson, Joseph Trawicki, Franck, Anja & Jern, Jessie, 'Arbete till varje pris? En diskussion om försörjningskravet för nyanlända', i: Elsrud, Torun, Gruber, Sabine & Lundberg, Anna (red.), *Rättssäkerheten och solidariteten - vad hände? En antologi om mottagande av människor på flykt* [Elektronisk resurs], Linköpings universitet, Linköping, 2021, s. 285-299
- Andersson, Simon, Diesen, Christian, Lagerqvist Veloz Roca, Annika, Seidlitz, Madelaine & Wilton Wahren, Alexandra, *Bevis 8 Prövning av migrationsärenden*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018
- Anker, Elizabeth S., 'The architecture of critique', *Yale Journal of Law and the Humanities*, Vol. 31, No. 2, 2021, s. 362-388
- Asylrättsbyrån, *I strid mot ett svenskt konventionsåtagande? En redogörelse för avgöranden som bifallits enligt 11 § lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige - Ett verktyg för verksamma jurister*, 2018.
<https://sweref.org/wp-content/uploads/2020/03/I-strid-mot-ett-svenskt-konventionsatagande-5.4.pdf> (besökt den 2023-03-16)

- Axberger, Hans-Gunnar, 'Rättigheter (del II av II)', *Svensk Juristtidning*, 2018, s. 849-875
- Balibar, Étienne, *Vi, det europeiska folket?: reflektioner kring ett transnationellt medborgarskap*, Tankekraft, Hägersten, 2009
- Barker, Vanessa, *Nordic Nationalism and Penal Order: Walling the Welfare State* [Elektronisk resurs], Routledge, 2017
- Bauerova, Helena, 'The Czech Republic and the Reality of Migrant Integration Policy in the Context of European Integration', *Croatian and Comparative Public Administration*, Vol. 18, No. 3, 2018, s. 397-420
- Bergholtz, Gunnar, *Ratio et auctoritas: ett komparativrättsligt bidrag till frågan om domsmotiveringens betydelse främst i tvistemål*, Diss., Lunds universitet, 1987
- Bernitz, Ulf, *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, Sextonde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2023
- Bernitz, Ulf, 'Europarättens genomslag i svensk rätt – var står vi idag?', *Juridisk Tidskrift*, 2009/10, s. 477-501
- Bertilsson, Björn, 'Förändringstendenser i svensk rättskultur – Rättskipningens funktion och domarens roll', *Svensk Juristtidning*, 2010, s. 23-32
- Best, Stephen & Marcus, Sharon, 'Surface Reading: An Introduction', *Representations*, Vol. 108, No. 1, 2009, s. 1-21
- Besselink, Leonard F.M., 'Integration and Immigration: The Vicissitudes of Dutch 'Inburgering'', i: Guild, Elspeth, Groenendijk, Kees & Carrera, Sergio (red.), *Illiberal liberal states: immigration, citizenship and integration in the EU*, Routledge, Farnham, 2009, s. 241-258
- Bissenbakker, Mons & Myong, Lene, 'Governing belonging through attachment: marriage migration and transnational adoption in Denmark', *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 45, No. 1, 2021, s. 133-152
- Bissenbakker, Mons & Jeholm, Sofie, 'Documenting attachment: Affective border control in applications for family reunification', *Nordic Journal of Migration Research*, Vol 9, No. 4, 2019, s. 480-496
- Bladini, Moa, *I objektivitetens sken: en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*, Diss., Lunds universitet, 2013
- Blalock, Corinne, 'Neoliberalism and the Crisis of Legal Theory', *Law and Contemporary Problems*, Vol. 77, No. 71, 2014, s. 71-103
- Block, Laura & Bonjour, Saskia, 'Fortress Europe or Europe of Rights? The Europeanisation of Family Migration Policies in France, Germany and the Netherlands', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 15, No. 2, 2013, s. 203-224

- Block, Laura, 'Regulating Membership: Explaining Restriction and Stratification of Family Migration in Europe', *Journal of Family Issues*, Vol. 36, No. 11, 2015, s. 1433-1452
- Blomberg, Jesper & Södergren, Patrik, *Förvaltningsprocesslagen: en kommentar* [upplaga 1], Norstedts Juridik, Stockholm, 2020
- Boguslaw, Julia, *Svensk invandringspolitik under 500 år: 1512 - 2012*, Studentlitteratur, Lund, 2012
- Bonjour, Saskia, 'Between Integration Provision and Selection Mechanism. Party Politics, Judicial Constraints, and the Making of French and Dutch Policies of Civic Integration Abroad', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 12, No. 3, 2010, s. 299-318
- Bonjour, Saskia, 'The Power and Morals of Policy Makers: Reassessing the Control Gap Debate', *International Migration Review*, Vol. 45, No. 1, 2011, s. 89-122
- Bonjour, Saskia, 'The Transfer of Pre-Departure Integration Requirements for Family Migrants among Member States of the European Union', *Comparative Migration Studies*, Vol. 2, No. 2, 2014, s. 203-226
- Bonjour, Saskia, 'Speaking of Rights: The Influence of Law and Courts on the Making of Family Migration Policies in Germany', *Law & Policy*, Vol. 38, No. 4, 2016, s. 328-348
- Bonjour, Saskia & Duyvendak, Jan Willem, 'The 'migrant with poor prospects': racialized intersections of class and culture in Dutch civic integration debates', *Ethnic and racial studies*, Vol. 41, No 5, 2018, s. 882-900
- Boréus, Kristina, 'Diskursanalys', i: Ahrne, Göran, & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*, Liber, Stockholm, 2015, s. 176-190
- Borevi, Karin, 'Diversity and solidarity in Denmark and Sweden'. Presenterat på workshopen *The Strains of Commitment: The Political Sources of Solidarity in Diverse Societies*, Fiesole, Italy, 2014 (Hänvisas som 2014a)
- Borevi, Karin, 'Multiculturalism and welfare state integration: Swedish model path dependency', *Identities*, Vol. 21, 2014, s. 708-723 (Hänvisas som 2014b)
- Borevi, Karin, 'Family Migration Policies and Politics: Understanding the Swedish Exception', *Journal of Family Issues*, Vol. 36, No. 11, 2015, s. 1490-1508
- Borevi, Karin, Jensen, Kristian Kriegbaum & Mouritsen, Per, 'The civic turn of immigrant integration policies in the Scandinavian welfare states', *Comparative Migration Studies*, Vol. 5, No. 9, 2017
- Boucher, Anna K. & Gest, Justin, *Crossroads: comparative immigration regimes in a world of demographic change*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018
- Boverket, *Mått på bostadsbristen – Förslag på hur återkommande bedömningar ska utföras*, 2021. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2020/matt-pa-bostadsbristen/> (besökt den 2024-01-24)

- Brems, Eva, 'Procedural protection – An examination of procedural safeguards read into substantive Convention rights', i: Brems, Eva & Gerards, Janneke (red.), *Shaping Rights in the ECHR: the role of the European Court of Human Rights in determining the scope of human rights*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, s. 137-161
- Bring, Ove, Mahmoudi, Said & Wrangé, Pål, *Sverige och folkrätten* [upplaga 6], Norstedts Juridik, Stockholm, 2020
- Brown, Wendy, *Inhägnade stater, avtagande suveränitet*, Tankekraft, Hägersten, 2011
- Brännström, Leila, 'How I learned to stop worrying and use the legal argument – a critique of Giorgio Agamben's notion of law', *No Foundations*, Vol. 5, 2008, s. 22-49
- Brännström, Leila, *Förrättsligande: en studie av rättens risker och möjligheter med fokus på patientens ställning*. Diss., Lunds universitet, 2009
- Brännström, Leila, 'Förrättsligande genom konstitutionalisering och parlamentarismens slut', i: Granström, Görel (red.), *Förrättsligande - Rapport från 2011 års forskningsinternat*, Rapporter och texter från juridiska institutionen vid Umeå universitet, No. 6, 2011, s. 13-21
- Brännström, Leila, 'Embodying the population: Five decades of immigrant/integration policy in Sweden', *Retferd: Nordisk juridisk tidsskrift*, Vol. 38, No. 3, 2015, s. 40-61
- Brännström, Leila, 'När juridiken är politikens fortsättning med andra medel', *Glänta*, Vol. 3-4, 2019/2020, s. 4-11 (hänvisas som 2020)
- Bull, Thomas, 'Objektivitetsprincipen', i: Marcusson, Lena (red.), *Offentlighetsprincipen*, Iustus, Uppsala, 2005
- Cameron, Iain, 'Den svenske domaren och internationella normer – några reflektioner', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 503-512
- Cameron, Iain, 'Normkonflikter och EKMR', *Svensk Juristtidning*, 2007, s. 851-861
- Cameron, Iain, *An introduction to the European Convention on Human Rights* [upplaga 5], Iustus, Uppsala, 2006
- Cameron, Iain & Eriksson, Maja Kirilova, *An introduction to the European Convention on Human Rights*, Iustus, Uppsala, 1993
- Carrera, Sergio, *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection between Integration, Immigration and Nationality in the EU*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2009
- Carrera, Sergio & Vankova, Zvezda, *Human rights aspects of immigrant and refugee integration policies – A comparative assessment in selected Council of Europe member states*, Council of Europe, Issue Paper, 2019. <https://rm.coe.int/168093de2c> (besökt den 2024-01-24)
- Cato, Mats & Knutson, Tom, 'Domstolarnas nya roll', *Advokaten*, Vol 6, 2014, s. 22-30

- Cegrell Karlander, Isa, *Officialprincipen i migrationsprocessen: domstolens utredningsansvar*, Diss., Uppsala universitet, 2021
- Charmaz, Kathy, *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*, SAGE, London, 2006
- Chatty, Meriam, *Migranternas medborgarskap: EU:s medborgarskapande från Romförhandlingarna till idag*, Diss., Örebro universitet, 2015
- Chauvin, Sébastien, Garcés-Mascareñas, Blanca & Kraler, Albert, 'Working for Legality: Employment and Migrant Regularization in Europe', *International Migration*, Vol. 51, No. 6, 2013, s. 118-131
- Cohen, Mathilde, 'Reason Giving in Court Practice: Decision-Makers at the Crossroads', *Columbia Journal of European Law*, Vol. 14, No. 2, 2008, s. 257-276
- Costello, Cathryn, *The human rights of migrants and refugees in European law*, Oxford University Press, Oxford, 2016
- Dąbrowska-Kłosińska, Patrycja, 'The Right to Family Reunion vs Integration Conditions for Third-Country Nationals: The CJEU's Approach and the Road Not Taken', *European Journal of Migration & Law*, Vol. 20, No. 3, 2018, s. 251-288
- Dane, Louise, *Den reglerade invandringen och barnets bästa: barns rätt till familjeliv och privatliv enligt barnkonventionen, Europakonventionen, EU-rätten och svensk utlänningslagstiftning*, Diss., Stockholms universitet, 2019
- Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* [upplaga 5], Norstedts juridik, Stockholm, 2015
- Danielsson, Christer, 'Utformningen av Högsta domstolens avgöranden nu och då', *Svensk Juristtidning*, 2022, s. 513-518
- Davies, Gareth T., 'The Right to Stay at Home: A Basis for Expanding European Family Rights', i: Kochenov, Dimitry (red.), *EU Citizenship and Federalism: The Role of Rights*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016
- Davies, Margaret, *Asking the law question* [upplaga 3], NSW: Lawbook Co., Pyrmont, 2008
- De Genova, Nicholas, 'The Deportation Regime: Sovereignty, Space and the Freedom of Movement', i: De Genova, Nicholas & Peutz, Nathalie (red.), *The Deportation Regime: Sovereignty, Space and the Freedom of Movement*, Duke University Press, Durham, 2010, s. 33-65
- Derlén, Mattias & Lindholm, Johan, 'Judiciell aktivism eller prejudikatbildning? En empirisk granskning av Högsta domstolen', *Svensk Juristtidning*, no. 2, 2016, s. 143-158
- Delmas-Marty, Mireille, *The great legal complexity of the world - From Embracing Globalisation to the Limits of Tolerance*, Axel and Margaret Ax:sons Johnson Foundation Denmark, 2007

- Dembour, Marie-Bénédicte, *When humans become migrants: study of the European Court of Human Rights with an Inter-American counterpoint*, Oxford University Press, Oxford, 2015
- Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul, *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Harvester, Brighton, 1982
- Dryselius, David, 'Lundaskolan och rättskällorna', *Juridisk Tidskrift*, 2022-2023, s. 35-61 (Hänvisas som 2022)
- Dörrenbächer, Nora, 'Europe at the Frontline: Analyzing Street-level Motivations for the Use of European Union Migration Law', *Journal of European Public Policy*, Vol. 24, No. 9, 2017, s. 1328-1347
- Dörrenbächer, Nora & Strik, Tineke, 'Implementing migration policies', i: Weinar, Agnieszka, Bonjour, Saskia & Zhyznomirska, Lyubov (red.), *The Routledge Handbook of the Politics of Migration in Europe*, Routledge, London, 2018, s. 60-70
- Ebbesson, Jonas, "Globalisering, gränsöverskridanden och internationell rätt i Regeringsrätten", i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 87-95
- Ehrenkrona, Carl-Henrik, 'Sveriges internationella avtal och dessas genomförande i svensk lagstiftning - några reflektioner', *Svensk Juristtidning*, 2015, s. 779-790
- Eka, Anders, 'Domstolarna i samhället', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 369-395
- Ekelöf, Per Olof, 'Teleological Construction of Statutes', *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 2., 1958, s. 75-118
- Ekstam, Helen, *Trångboddhet: mellan bostadsstandard och boendemoral*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. (sammanfattning), Uppsala universitet, 2016
- Engström, Johanna, *The Europeanisation of Remedies and Procedures through Judge-made Law – Can a Trojan Horse Achieve Effectiveness? Experiences of the Swedish Judiciary*, Diss., European University Institute, Florence, 2009
- Essen, Ulrik von, *Processramen i förvaltningsmål: ändring av talan och anslutande frågor* [upplaga 1], Norstedts juridik, Stockholm, 2009
- Essen, Ulrik von, 'Förvaltningsdomstols utredningsansvar', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2012, s. 29-62
- Essen, Ulrik von, *Processramen i förvaltningsmål: ändring av talan och anslutande frågor*. [upplaga 2], Wolters Kluwer, Stockholm, 2016
- Essen, Ulrik von, *Förvaltningsprocesslagen m.m.: en kommentar* [upplaga 7], Wolters Kluwer, Stockholm, 2017
- Essen, Ulrik von, *Förvaltningsprocesslagen m.m.: en kommentar* [elektronisk resurs, version 8], JUNO, 2023

- Farahat, Anuscheh, 'The Exclusiveness of Inclusion: On the Boundaries of Human Rights in Protecting Transnational and Second-Generation Migrants', *European Journal of Migration and Law*, No. 11, 2009, s. 253-269
- Felski, Rita, *The limits of critique*, Univ of Chicago Press, Chicago, 2015
- Foucault, Michel, *The birth of biopolitics*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008
- Fraser, Nancy, *Scales of Justice: Reimagining Political Space in a Globalizing World*, UK Polity Press, Cambridge, 2008
- Fura, Elisabet, 'Den svenska domaren i världen', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 489-502
- Fura, Elisabeth & Svensson, Annelie, 'Motiveringsskyldigheten ur ett JO-perspektiv', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2015, s. 539-550
- Gammeltoft-Hansen, Thomas, 'Refugee policy as 'negative nation branding': The case of Denmark and the Nordics', *Danish Foreign Policy Review*, 2017, s. 99-126
- Glaser, Barney G., *Doing grounded theory: issues and discussions*, Calif.: Sociology Press, Mill Valley, 1998
- Goldner Lang, Iris, 'Towards 'Judicial Passivism' in EU Migration and Asylum Law?', i: Čapeta, Goldner Lang & Perišin (red.), *The Changing European Union: A Critical View on the Role of Law and Courts* [elektronisk resurs], Hart, 2022
- Goodman, Sara Wallace, 'Integration requirements for integration's sake? Identifying, categorising and comparing civic integration policies', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 36, No. 5, 2010, s. 753-772
- Grahn-Farley, Maria, 'Fördragskonform tolkning av MR-traktat', *Svensk Juristtidning*, 2018, s. 450-463
- Grahn-Farley, Maria, *Tillitsjuridik och den folkrättsliga paradoxen – FN:s rättigheter i mötet med den svenska rätten*, Iustus, Uppsala, 2019
- Groenendijk, Kees, 'Legal Concepts of Integration in EU Migration Law', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 6, No. 2, 2004, s. 111-126
- Groenendijk, Kees, 'Family Reunification as a Right under Community Law', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 8, No. 2, 2006, s. 215-230
- Groenendijk, Kees, 'Family Reunification Directive – Towards a Consistent Policy across the EU?', anförande vid *Annual Conference on European Migration Law 2018*, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=dv-BvrY4NK8> (besökt den 2024-01-24)
- Gross, Oren & Ní Aoláin, Fionnuala, *Law in times of crisis: emergency powers in theory and practice*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006
- Gräns, Minna, *Decisio juris*, Iustus, Uppsala, 2013
- Gustafsson, Kristian, *Barnets bästa vid utmätning och exekutiv försäljning av bostäder i svensk utsökningsrätt*, Diss., Lunds universitet, 2022

- Halila, Leena, 'Håller förvaltningsprocesssystemen i Finland och Sverige på att utvecklas i olika riktning?', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2001, s. 49-70
- Halleskov, Louise, 'The Long-Term Residents Directive: A Fulfilment of the Tampere Objective of Near-Equality?', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 7, No. 2, 2005, s. 181-201
- Hansen, Peo, *EU:s migrationspolitik under 50 år: ett integrerat perspektiv på en motsägelsefull utveckling* [upplaga 1], Studentlitteratur, Lund, 2008
- de Hart, Betty, Nissen, Ellen, & Strik, Tineke, *Family Reunification, Barrier or Facilitator of Integration?* [elektronisk resurs], Wolf Legal Publishers, 2013
- Hart, H.L.A., *Essays in Jurisprudence and Philosophy*, Clarendon P, Oxford, 1983
- Hartman, Jan, *Grundad teori: teorigenerering på empirisk grund*, Studentlitteratur, Lund, 2001
- Heckscher, Sten, 'Juristerna och makten', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 409-418
- Heckscher, Sten, 'Den svenska förvaltningsmodellen med ett domstolsperspektiv', i: Peterson, Claes (red.), *Den svenska förvaltningsmodellen*, Institutet för rättshistorisk forskning, Stockholm, 2020, s. 16-27
- Hedlund, Daniel, Cederborg, Ann-Christin & Zamboni, Mauro, 'The Art of the (Im)possible: Legislators' Experiences of the Lawmaking Process when Reforming Migration Law', *The Theory and Practice of Legislation*, Vol. 4, No. 1, 2016, s. 45-63
- Helldahl, Per, *Hopp-Jerkas återkomst? Synen på arbetskraftens rörlighet från 1940-talet till idag*, Mälardalens högskola, Västerås, 2008
- Hellner, Jan, *Rättsteori: en introduktion*, Juristförlaget, Stockholm, 1988
- Hellner, Jan, 'Rättsteori och rättsvetenskap', *Juridisk tidskrift*, 1996-1997, s. 535-540 (Hänvisas som 1997)
- Hellner, Agnes, 'Perspektiv på framtidens förvaltningsprocess', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2021, s. 589-607
- Hettne, Jörgen, *Rättsprinciper som styrmedel*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2008
- Heuman, Lars, 'Värdet av en stabil praxis och behovet av en omläggning av praxis – En studie av HD:s och HFD:s plenifall', *Svensk Juristtidning*, 2020, s. 453-512
- Hindess, Barry, 'Liberalism – what's in a name?', i: Larner, Wendy & Walters, William (red.), *Global Governmentality*, Routledge, London, 2004
- Hirschfeldt, Johan, 'Efter Stallknechtmålet – två färskas fall från Högsta domstolen', i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 217-225

- Hirschfeldt, Johan, 'Domstolar och domare i Sverige – ett utvecklingsperspektiv på domstolar och domare från mitten av förra seklet till idag', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 119-150
- Hunt, Alan, 'The Critique of Law: What is 'Critical' about Critical Legal Theory?', *Journal of Law and Society*, Vol. 14, No 1., 1987, s. 5-19
- Hydén, Håkan & Thoor, Alf (red.), *Rätt i förändring: om kristendenser i svensk rätt*, Sociologiska institutionen, Lund, 1997
- Häckner Posse, Lovisa, 'Hur tänker du försörja dig? En studie av försörjningskravet vid anhöriginvandring och av rättsliga kontroll- och sällningsmekanismer under nyanlända personers etablering i Sverige', *Nordisk socialrättslig tidskrift*, 2019, s. 45-64
- Häckner Posse, Lovisa, 'MIG 2022:11 – Vuxna barn och underåriga vuxna. Frågan om rättsligt relevant tidpunkt i kontexten familjeåterförening', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2023, s. 343-350
- Jansson-Keshavarz, Sofi & Lundberg, Anna, 'Migrationsverket ändrar på lagens innehåll för att ensamkommande barn inte ska beviljas uppehållstillstånd i Sverige', *Juridisk tidskrift*, 2018, s. 1012-1019
- Jeholm, Sofie, *Justify My Love: The affective governing of the attachment requirement*, Diss., Köpenhamns universitet, 2021
- Jesse, Moritz, 'The Selection of Migrants through Law – A Closer Look at Regulation Governing Family Reunification in the EU', i: Anthias, Floya, Pajnik, Mojca (red.), *Contesting Integration, Engendering Migration - Theory and Practice. Migration, diasporas and citizenship*, Palgrave-MacMillan, Houndmills, 2014, s. 86-101
- Jesse, Moritz, 'The unlawfulness of existing pre-departure integration conditions applied in family reunification scenarios – urgent need to change national laws in the European Union', *International Journal of Migration and Border Studies*, Vol. 2, No. 3, 2016, s. 274-288
- Johannesson, Livia, *In courts we trust: administrative justice in Swedish migration courts*, Diss., Stockholms universitet, 2017
- Johannesson, Livia, 'Exploring the 'Liberal Paradox' from the Inside: Evidence from the Swedish Migration Courts', *International Migration Review*, Vol. 52, No. 4, 2018, s. 1162-1185
- Johansen, Tormod Otter & Wejedal, Sebastian, 'Mot ett funktionellt domstolsbegrepp – Ett bidrag med anledning av den så kallade Försvarsunderrättsedomstolen (del I)', *Svensk Juristtidning*, 2016, s. 100-142
- Johansen, Tormod Otter & Wejedal, Sebastian, 'Mot ett funktionellt domstolsbegrepp – Ett bidrag med anledning av den så kallade Försvarsunderrättsedomstolen (del II)', *Svensk Juristtidning*, 2016, s. 191-232

- Johansson, Lennart, 'Domarkultur, eller kulturdomare', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 513-522
- Johansson, Pia, 'Regeringsrätten: en del av rättsväsendet', i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 249-250
- Joormann, Martin, *Legitimized refugees: a critical investigation of legitimacy claims within the precedents of Swedish asylum law*, Diss., Lunds universitet, 2019
- Joppke, Christian, 'Beyond national models: Civic integration policies for immigrants in Western Europe', *West European Politics*, Vol. 30, No. 1, 2007, s. 1-22
- Joppke, Christian, 'Nationalism in the neoliberal order: Old wine in new bottles?', *Nations and Nationalism*, Vol. 27, No. 4, 2021, s. 960-975
- Jägerskiöld, Stig, 'Om motivering av förvaltningsbeslut', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 1961 s. 305-328
- Kagan, Robert A., *Adversarial legalism: the American way of law*, Harvard University Press, Cambridge, 2001
- Karlsson Schaffer, Johan, 'The Self-Exempting Activist: Sweden and the International Human Rights Regime', *Nordic Journal of Human Rights*, Vol. 38, No. 1, 2020, s. 40-60
- Karlsson Schaffer, Johan, 'Rättvisans entreprenörer: Mobilisering för tillgång till rättvisa i civilsamhället', i: Wallerstam Ghavanini, Anna & Wejedal, Sebastian (red.), *Access to justice i Skandinavien*, Santérus Academic Press, Stockholm, 2022, s. 361-390
- Karlsson Schaffer, Johan, Langford, Malcolm & Rask Madsen, Mikael, 'An Unlikely Rights Revolution: Legal Mobilization in Scandinavia Since the 1970s', *Nordic Journal of Human Rights*, Vol. 42, No.1, 2024, s. 11-31
- Kelemen, Daniel R., *Eurolegalism: the transformation of law and regulation in the European Union*, Harvard University Press, Cambridge, 2011
- Kennedy, Duncan, 'The Hermeneutic of Suspicion in Contemporary American Legal Thought', *Law and Critique*, Vol. 25, No 2., 2014, s. 91-139
- Kerker, Lisa, *Anhörigmigranternas rättsliga skydd i tid och rum: en studie av skydd från våld i förhållande till vistelserätt i Sverige*, Diss., Lunds universitet, 2023
- Kleinman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära* [upplaga 2], Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 21-46
- Kostakopoulou, Dora, 'The Protective Union: Change and Continuity in Migration Law and Policy in Post-Amsterdam Europe', *Journal of Common Market Studies*, Vol. 38, No. 3, 2000, s. 497-518
- Kostakopoulou, Dora, 'The Anatomy of Civic Integration', i: Anthias, Floya, Pajnik, Mojca (red.), *Contesting Integration, Engendering Migration - Theory and Practice. Migration, diasporas and citizenship*, Palgrave-MacMillan, Houndmills, 2014, s. 37-63

- Kostakopoulou, Dora, 'Rule of Life: Family Reunification in EU Mobility and Migration', i: Matera, Claudio, Herlin-Karnell, Ester & Fletcher, Maria (red.), *The European Union as an area of freedom, security and justice*, Oxon: Routledge, Abingdon, 2016, s. 246-262
- Kraler, Albert, *Civic stratification, Gender and Family Migration Policies in Europe – Final Report* [elektronisk resurs], International Centre for Migration Policy Development, 2013
- Kullmann, Miriam, 'Article 7 (Family Life Aspects)', i: Peers, Steve, Herve, Tamara, Kenner, Jeff & Ward, Angela (red.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary* [Elektronisk resurs], Bloomsbury Publishing, 2021, s. 195-230
- Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund, 1997
- Lagerqvist Veloz Roca, Annika, 'Beslutsunderlaget i migrationsärenden: det allmännas utredningsansvar och sökandens uppgiftsskyldighet', i: Andersson, Simon, Diesen, Christian, Lagerqvist Veloz Roca, Annika, Seidlitz, Madelaine & Wilton Wahren, Alexandra, *Bevis 8 Prövning av migrationsärenden*. [upplaga 3], Norstedts Juridik, Stockholm, 2018, s. 173-214
- Larsson, Torvald, *Domstolsprövning av förvaltningsbeslut: svensk, dansk och österrikisk rätt i komparativ belysning*, Diss., Lunds universitet, 2020
- Larsson, Jennie K., *Integrationen och arbetsmarknaden - hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Diss., Linköpings universitet, 2015
- Lavin, Rune, 'En JO:s syn på domsskrivningen i förvaltningsdomstol', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 1999, s. 61-72
- Lavin, Rune, *Förvaltningsprocessrätt*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014
- Lavin, Rune, 'Migrationsmål kontra allmänna förvaltningsmål', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2020, s. 81-108
- Lebeck, Carl, *EU-stadgan om grundläggande rättigheter* [upplaga 2], Studentlitteratur, Lund, 2016
- Leviner, Pernilla, 'Barnkonventionen som svensk lag – en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2018, s. 287-312
- Lindblom, Per Henrik, 'Domstolarnas växande samhällsroll och processens förändrade funktioner – floskler eller fakta?', *Svensk Juristtidning*, 2004, 229-262
- Loevy, Karin, *Emergencies in public law: the legal politics of containment*, Cambridge University Press, New York, 2016
- Lorentzon, Rebecka, Holm, Louise & Wejedal, Sebastian, 'Ombudsfördel i förvaltningsmål — ett empiriskt bidrag till teorin om "lawyer advantage"', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2022, s. 47-93

- Loxa, Alezini & Stoyanova, Vladislava, 'Migration as a Constitutional Crisis for the European Union', i: Smet, Stijn & Stoyanova, Vladislava (red.), *Migrants' Rights, Populism and Legal Resilience in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2022, s. 139-164
- Lundh, Christer & Ohlsson, Rolf, *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, SNS, Stockholm, 1994
- Lundqvist, Joakim, 'Det dolda rättighetsskyddet – Inneboende processuella rättigheter och skyldigheter i artikel 8 i Europakonventionen', *Europarättslig tidskrift*, 2018, s. 775-789
- Martén, Linna, *Political Bias in Court? Lay Judges and Asylum Appeals - Working Paper*, Department of Economics, Uppsala University, Uppsala, 2015
- Martin, D., 'Comments on N. v. Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo (Case C-470/04 of 7 September 2006), European Parliament v. Council (Case C-540/03 of 27 June 2006) and Tas-Hagen and Tas (Case C-192/05 of 26 October 2006)', i: *European Journal of Migration and Law*, Vol. 9, No. 1, 2007, s. 141-157
- Melin, Henrik, 'Tillräcklig domsmotivering i förvaltningsdomstol? – fyra principer tillämpande på mål om anstånd med betalning av skatt', *Skattenytt*, 2020, s. 3-45
- Melin, Mats, 'Svenska domstolars ställning och roll – om den långa resan på väg mot en tredje statsmakt', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 429-441
- Mellqvist, Mikael, 'Domstolen och dess domare - en essä om skillnader och likheter mellan institution och person', *Svensk Juristtidning*, 2023, s. 88-107 (Hänvisas som 2023a)
- Mellqvist, Mikael, 'De fanatiska protokollförarna. En kritisk essä rörande 'europeiseringen'', *Svensk Juristtidning*, 2023, s. 199-215 (Hänvisas som 2023b)
- Meyerson, Annkatrin, *To believe or not to believe - is that the question?: a critical study of how the Swedish migration courts handle their responsibility to judge in asylum cases*, Diss., Göteborgs universitet, 2023
- Mezzadra, Sandro, 'Citizen and Subject. A postcolonial constitution for the European Union', *Situations: Project of Radical Imagination*, Vol 1., No 2, 2006, s. 31-42
- Mezzadra, Sandro & Neilson, Brett, *Border as method, or the multiplication of labor*, Duke University Press, Durham, 2013
- Modéer, Kjell Å., *Rätt och kultur i fokus – Trettiofyra Brännpunktsartiklar, 1992-1996*, Corpus iuris, Lund, 1997 (Hänvisas som 1997a)
- Modéer, Kjell Å., 'Den moderne juristen', i: Hydén, Håkan & Thoor, Alf (red.), *Rätt i förändring: om kristendenser i svensk rätt*, Sociologiska institutionen, Lund, 1997, s. 31-40 (Hänvisas som 1997b)

- Modéer, Kjell Å., 'Vad är rättskultur? Om vår tids historiska skolstrid vid juridisk fakultet', i: Andersson, Lars M., (red), *Rätten – En festskrift till Bengt Ankarloo*, Nordic Academic Press, Lund, 2000, s. 384-403
- Modéer, Kjell Å., *Juristernas nära förflutna: rättskulturer i förändring*, Santérus, Stockholm, 2009
- Molbæk-Steensig, Helga, 'How to Deal with Really Good Bad-Faith Interpreters: M.A. v Denmark', *Utrecht Journal of International and European Law*, Vol. 37, No.1, 2022, s. 59–65
- Mourão Permoser, Julia, 'Civic Integration as Symbolic Politics: Insights from Austria', *European Journal of Migration & Law*, Vol. 14, No. 2, 2012, s. 173-198
- Munck, Johan, 'Rättskällor då och nu', *Juridisk publikation*, 2014, s. 199-208.
- Murphy, Clíodhna, 'The Concept of Integration in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 12, No. 1, 2010, s. 23-44
- Nagorcka, Felicity, Stanton, Michael & Wilson, Michael, 'Stranded between Partisanship and the Truth – A Comparative Analysis of Legal Ethics in the Adversarial and Inquisitorial Systems of Justice', *Melbourne University Law Review*, Vol. 29, No. 2, 2005, s. 448-477
- Neergaard, Anders, *Klassamhällets rasifiering i arbetslivet* [Elektronisk resurs], Katalys, 2018
- Nergelius, Joakim, *Förvaltningsprocess, normprövning och europarätt*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2000
- Nergelius, Joakim, 'Räcker grundlagsändringarna för att stärka domstolarna?', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 443-471
- Núñez, Sergio Carrera, 'The ECtHR's Judgment in Biao V. Denmark: Non-Discrimination among Nationals and Family Reunification as Converging European Standards: ECtHR, Biao V. Denmark, Judgment of 24 May 2016, Application No. 38590/10', *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol 23, No. 5, 2016, s. 865-889
- Ohlsson, Johanna, Romare, Johanna, & Wilske, Olof, 'Beslutsmotivering som rättfärdigande', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2021, s. 889–910
- Oktay, Julianne S., *Grounded theory*, Oxford University Press, New York, 2012
- Olseke, Rickard, 'Ett paradigmskifte i svensk migrationspolitik', *Syre*, 2021.
<https://tidningensyre.se/2021/20-juli-2021/ett-paradigmskifte-i-svensk-migrationspolitik/> (besökt den 2023-03-19)
- Ong, Ahiwa, 'Neoliberalism as a Mobile Technology', *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Vol. 32, 2007, s. 3–8
- Orford, Anne, 'In Praise of Description', *Leiden Journal of International Law*, Vol. 25, No.3, 2012, s. 609-625

- Palidda, Salvatore, 'Insertion, Integration and Rejection of Immigration in Italy', i: Guild, Elspeth, Groenendijk, Kees & Carrera, Sergio (red.), *Illiberal liberal states: immigration, citizenship and integration in the EU*, Routledge, Farnham, 2009, s. 357-372
- Parisi, Francesco, 'Rent-seeking through Litigation: Adversarial and Inquisitorial Systems Compared', *International Review of Law and Economics*, Vol. 22, No. 2, 2002, s. 193-216
- Peczenik, Aleksander, 'Lagstiftningen, domstolarna, rättsmedvetandet och rättsvetenskapen', *SOU 1999:58. Löser juridiken demokratins problem?*, (Hänvisas som 1999)
- Persson, Vilhelm, 'Obehövlig kommunikation och beslutsmotivering', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2018, 499-516
- Petersen, Hanne & Zahle, Henrik, *Legal polycentricity: consequences of pluralism in law*, Dartmouth, Aldershot, 1995
- Petersson, Roger, 'Regeringsrätten och Europakonventionen', i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 407-414
- Ragnemalm, Hans, *Förvaltningsprocessrättens grunder* [upplaga 10], Jure, Stockholm, 2014
- Rainey, Bernadette, Wicks, Elizabeth, Ovey, Clare, *Jacobs, White and Ovey: The European Convention on Human Rights* [upplaga 7], Oxford University Press, Oxford, 2017
- Ramberg, Anne, 'Give me the law' Avskaffa Jura novit curia!', *Advokaten*, Årgång 72, No. 8, 2006
- Ramberg, Anne, 'Till en hundraåring i demokratins och rättvisans tjänst', i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 427-435
- Reichel, Jane, 'Domstolar och/eller förvaltning', *Svensk Juristtidning*, 2011, s. 440-450 (Hänvisas som 2011a)
- Reichel, Jane, 'European Legal Method from a Swedish Perspective – Rights, Compensation and the Role of the Courts', i: Neergaard, Ulla B., Nielsen, Ruth & Roseberry, Lynn M. (red.), *European legal method: paradoxes and revitalisation*, DJØF, Köpenhamn, 2011, s. 245-278 (Hänvisas som 2011b)
- Reichel, Jane, 'Europeiska principer för god förvaltning och 2017 års förvaltningslag', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2018, s. 423-442
- Reichel, Jane och Åhman, Karin, *Tjugofem år av europarätt i Sverige* [Elektronisk resurs], Svenska institutet för europapolitiska studier, 2020
- Ren, Dana & Gasper, Des, 'Citizens and Citizenship: The Rhetoric of Dutch Immigrant Integration Policy in 2011', *International Journal of Social Quality*, Vol. 8, No.1, 2011, s. 21-48
- Ricoeur, Paul, *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*, Yale University Press, New Haven, 1970

- Riksrevisionen, *Konsekvensanalyser vid migrationspolitiska beslut - RIR 2017:25*, 2017.
<https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2017/konsekvensanalyser-infor-migrationspolitiska-beslut.html> (besökt den 2024-02-21)
- Ruffer, Galyia Benarieh, 'Pushed beyond recognition? The liberality of family reunification policies in the EU', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 37, No. 6, 2011, s. 935-951
- Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, *I strid mot ett svenskt konventionsåtagande? En redogörelse för avgöranden som bifallits enligt 11 § lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige - Ett verktyg för verksamma jurister*, 2018. <https://sweref.org/wp-content/uploads/2020/03/I-strid-mot-ett-svenskt-konventionsatagande-5.4.pdf> (besökt den 2024-01-24)
- Röda Korset, *Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen*, 2018.
<https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/dokument/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-den-nya-lagen-181206.pdf> (besökt den 2023-03-16)
- Sandgren, Claes, 'Vad gör juristen? Och hur? Del I', *Juridisk Tidskrift*, 1999, s. 591-611 (Hänvisas som 1999a)
- Sandgren, Claes, 'Vad gör juristen? Och hur? Del II', *Juridisk Tidskrift*, 1999, s. 867-893 (Hänvisas som 1999b)
- Sandström, Marie, 'The Swedish Model – Three Aspects of Legal Methodology', i: Cserne, Péter (red.), *Theatrum legala mundi: Symbola Cs. Varga oblata*, Societas Sancti Stephani, Budapest, 2007, s. 475-484
- Sandström, Marie, 'Legal doctrine - Master or servant', i: Peterson, Claes (red.), *Rechtswissenschaft als juristische Doktrin: Ein rechtshistorisches Seminar in Stockholm 29. bis 30. Mai 2009*, Institutet för rättshistorisk forskning, Stockholm, 2011, s. 295-310
- Schotel, Bas, *On the Right of Exclusion: Law, Ethics and Immigration Policy*, Routledge, Abingdon, 2012
- Sedgwick, Eve Kosofsky, 'Paranoid Reading and Reparative Reading; or, You're So Paranoid, You Probably Think This Introduction is about You', i: Kosofsky Sedgwick, Eve. (red.), *Novel Gazing: Queer Readings in Fiction*, Duke University Press, Durham, 1997
- Segenstedt, Alexandra & Stern, Rebecca, *Vad krävs för att få skydd?* [Elektronisk resurs], Svenska Röda Korset och röda Raoul Wallenberginstitutet, 2011
- Selberg, Niklas & Sjödin, Erik, 'Den polycentriska arbetsrätten: Arbetsmarknad och arbetsrätt på 2010-talet', i: Selberg, Niklas & Sjödin, Erik (red.), *Lavalgenerationen: 2010-talets doktorsavhandlingar i arbetsrätt*, Iustus förlag, Uppsala, 2019, s. 13-46

- Shapiro, Scott J., 'What Is the Internal Point of View?', *Fordham Law Review*, Vol. 75, No. 3, 2006, s. 1157-1170
- Silverman, David, *Doing qualitative research: a practical handbook* [upplaga 3], Sage, London, 2010
- Simonsson, Charlotte, Hjorth, Malin, Sandberg, Helena, & Thelander, Åsa, *Möten på fältet. Kvalitativ metod i teori och praktik* [Elektronisk resurs], Department of Sociology, Lund University, Lund, 1998
- de Sousa Santos, Boaventura, 'Rätten – en karta för felläsningar. Mot ett postmodernt rättsbegrepp', *Tidskrift för rättssociologi*, Vol. 4, No. 2, 1987, s. 87–118
- Spijkerboer, Thomas, 'Structural Instability: Strasbourg Case Law on Children's Family Reunion', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 11, No. 3, 2009, s. 271-293
- Spijkerboer, Thomas, 'Coloniality and Recent European Migration Case Law', i: Smet, Stijn & Stoyanova, Vladislava (red.), *Migrants' Rights, Populism and Legal Resilience in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2022, s. 117-138
- Spång, Mikael, 'Svensk invandringspolitik i demokratiskt perspektiv', *Current Themes in IMER Research* [Elektronisk resurs], Malmö University, Malmö, 2008
- Staffans, Ida, 'The Appellate Organ in the Asylum Procedure', *Nordic Journal of International Law*, Vol. 75, No. 1, 2006, s. 89–119
- Staiano, Fulvia, 'Bringing Critical Race Theory to Europe: The Case of Immigrant Women', *European Journal of Legal Studies*, Vol. 8, No. 2, 2015, s. 73-96
- Stendahl, Sara, *Arbetsoförmåga i rättstillämpningen* [Elektronisk resurs], Juridiska institutionens skriftserie, Göteborgs universitet, 2008
- Stenlund, Karolina, *Rättighetsargumentet i skadeståndsrätten*, Diss., Uppsala universitet, 2021
- Stern, Rebecca, *Ny utlänningslag under lupp (n 19)* [Elektronisk resurs], Svenska Röda korset, 2008
- Stern, Rebecca, 'Foreign Law in Swedish judicial decision-making: playing a limited role in refugee law cases', i: Goodwin-Gill, Guy S. & Lambert, Hélène. (red.), *The Limits of Transnational Law Refugee Law, Policy Harmonization and Judicial Dialogue in the European Union*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 186-203
- Stern, Rebecca, 'Hur bedöms ett skyddsbehov? Om gränsdragning, konsekvens och förutsägbarhet i svensk asylpraxis', *Svensk Juristtidning*, 2012, s. 282-299 (Hänvisas som 2012a)
- Stern, Rebecca, 'Folkkrätten i svensk migrationsrätt – En resurs som utnyttjas?', i: Stern, Rebecca & Österdahl, Inger (red.), *Folkkrätten i svensk rätt*, Liber, Malmö, 2012, s. 37-57 (Hänvisas som 2012b)

- Stern, Rebecca, 'Our refugee policy is generous': reflections on the importance of a state's self-image', *Refugee Survey Quarterly*, Vol. 33, No. 1, 2014, s. 25–43
- Stern, Rebecca & Wikström, Hanna, *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet: bedömning i asylärenden*, Liber, Stockholm, 2016
- Stern, Rebecca, 'When the ends justify the means? Quality of law-making in times of urgency', *The Theory and Practice of Legislation*, Vol. 7, No. 2, 2019, s. 85-100
- Stern, Rebecca, 'Innebörden av "ett svensk konventionsåtagande" – svårare att tolka än man tror', *Svensk Juristtidning*, 2020, s. 120-136
- Sterzel, Fredrik, 'Legalitetsprincipen', i: Marcusson, Lena (red.), *Offentlighetsprinciper* [upplaga 4], Iustus förlag, Uppsala, 2020, s. 79-100
- Strömberg, Stefan, 'Styrningen av de självständiga domstolarna – några funderingar', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 347-356
- Strömholm, Stig, Lyles, Max & Valguarnera, Filippo, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära* [Upplaga 6], Norstedts Juridik, Stockholm, 2020
- Ställvik, Olof, *Domarrollen: rättsregler, yrkeskultur och ideal*, Diss., Uppsala universitet, 2009
- Tamanaha, Brian Z., 'The Internal/External Distinction and the Notion of a "Practice" in Legal Theory and Sociolegal Studies', *Law and Society Review*, Vol. 30, No. 1, 1996, s. 163-204
- Tan, Nikolas Feith & Vedsted-Hansen, Jens, 'How long is too long? The limits of restrictions on family reunification for temporary protection holders', *Migration and Asylum Law and Policy in Europe*, Odysseus Academic Network, 2021.
<https://eumigrationlawblog.eu/how-long-is-too-long-the-limits-of-restrictions-on-family-reunification-for-temporary-protection-holders/> (besökt den 2024-01-25)
- Tuori, Kaarlo, 'Transnational law: on legal hybrids and legal perspectivism', i: Maduro, Miguel, Tuori, Kaarlo & Sankari, Suvi (red.), *Transnational Law: Rethinking European Law and Legal Thinking*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, s. 11-57
- Urth, Helene, 'Building a Momentum for the Integration of Third-country Nationals in the European Union', *European Journal of Migration and Law*, Vol. 7, No. 2, 2005, s. 163-180
- Vahlne Westerhäll, Lotta, *Den starka statens fall?: en rättsvetenskaplig studie av svensk social trygghet 1950-2000*, Norstedts juridik, Stockholm, 2002
- Vahlne Westerhäll, Lotta, 'Legitimitetsfrågor inom den offentliga försäkringen', i: Vahlne Westerhäll (red.), *Legitimitetsfrågor inom socialrätten*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007, s. 187-229

- Vahlne Westerhäll, Lotta, 'Folkrättens påverkan på svensk förvaltningsrätt – ett idéhistoriskt perspektiv', i: Stern, Rebecca & Österdahl, Inger (red.), *Folkrätten i svensk rätt*, Liber, Malmö, 2012, s. 251-275
- Valverde, Mariana, *Law's dream of a common knowledge*, Princeton University Press, Princeton, 2003
- Verdier, Pierre-Hugues & Versteeg, Mil, 'Modes of domestic incorporation of international law', i: Sandholtz, Wayne & Whytock, Christopher A. (red.) *Research Handbook on the Politics of International Law* [Elektronisk resurs], Edward Elgar Publishing, Northampton, 2017
- Veyne, Paul, *Foucault: his thought, his character*, Polity, Cambridge, 2010
- Victor, Dag, 'Svenska domstolars hantering av Europakonventionen', *Svensk Juristtidning*, 2013, s. 343-396
- Walker, Neil, 'Epilogue: Rethinking Aloud', i: Maduro, Miguel, Tuori, Kaarlo & Sankari, Suvi (red.), *Transnational Law: Rethinking European Law and Legal Thinking*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, s. 381-88
- Wallentin, Hans, *Lösdriveri och industrialism: om lösdriverifrågan i Sverige 1885- 1940*, Högskolan i Östersund, Östersund, 1989
- Walsum van, Sarah, *The family and the nation: Dutch family migration policies in the context of changing family norms* [Elektronisk resurs], Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2008
- Walsum van, Sarah, 'The rise and fall of the breadwinner citizen, as reflected in Dutch and EU migration law', *The Amsterdam Law Forum*, Vol. 3, No. 2, 2011, s. 62-71
- Walters, William & Haahr, Jens Henrik, *Governing Europe: discourse, governmentality and European integration*, Routledge, London, 2005
- Wejedal, Sebastian, 'Rättshjälp i förvaltningsmål: Två utvecklingslinjer i svensk rätt', i: Wallerstam Ghavanini, Anna & Wejedal, Sebastian (red.), *Access to justice i Skandinavien*, Santérus Academic Press, Stockholm, 2022, s. 109-136 (Hänvisas som 2022a)
- Wejedal, Sebastian, 'Vingklippta domstolar? En kommentar till HFD 2022 ref. 10', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2022, s. 471-496 (Hänvisas som 2022b),
- Wennberg, Bertil, 'Rättslig kontroll av den styrande makten', i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 569-574
- Wennergren, Bertil, 'En generell och obligatorisk tvåpartsprocess i våra förvaltningsdomstolar', *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2009, s. 429-438
- Wennergren, Bertil, 'Aktuella spörsmål', *Svensk Juristtidning*, 1995, s. 66-73
- Wersäll, Fredrik, 'Domstolar och domare – tankar för framtiden', i: Wersäll, Fredrik, Hirschfeldt, Johan, Eka, Anders, Fura, Elisabet & Modéer, Kjell Å. (red.), *Svea hovrätt 400 år*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 213-241

- Wettergren, Åsa & Wikström, Hanna, 'Who Is a Refugee? Political Subjectivity and the Categorisation of Somali Asylum Seekers in Sweden', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 40, No. 4, 2014, s. 566–583
- Widerberg, Karin, *Kvalitativ forskning i praktiken*, Studentlitteratur, Lund, 2002
- Wiesbrock, Anja, 'Discrimination Instead of Integration? Integration Requirements for Immigrants in Denmark and Germany', i: Guild, Elspeth, Groenendijk, Kees & Carrera, Sergio (red.), *Illiberal liberal states: immigration, citizenship and integration in the EU*, Routledge, Farnham, 2009, s. 299–313
- Wiklund, Ola, 'Juristokratin och den skandinaviska rättsrealismens uppgång och fall', i: Lundin, Anna-Karin (red.), *Regeringsrätten 100 år*, Iustus, Uppsala, 2009, s. 585–595
- Wiklund, Ola, 'Globaliseringen av svenskt rättsliv', i: Ramberg, Anne, Knutson, Tom & Andersson, Magnus (red.), *Sveriges advokatsamfund 125 år: 1887–2012*, Sveriges advokatsamfund, Stockholm, 2013, s. 331–339
- Wikrén, Gerhard & Sandesjö, Håkan, *Utlänningslagen med kommentarer* [upplaga 3], Norstedts juridik, Stockholm, 1990
- Wikrén, Gerhard & Sandesjö, Håkan, *Utlänningslagen med kommentarer* [upplaga 7], Norstedts juridik, Stockholm, 2002
- Wikström, Hanna, 'En konstruktionistisk syn på rättslighet, trovärdighet och identitet', i: Thorburn Stern, Rebecca, & Wikström, Hanna, *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet: bedömning i asylärenden*, Liber, Stockholm, 2016, s. 251–271
- Wikström, Hanna & Johansson, Thomas, 'Credibility Assessments as 'Normative Leakage': Asylum Applications, Gender and Class', *Social Inclusion*, Vol. 1, No. 2, 2013, s. 92–101
- Wilske, Olof, 'Är regeringsformen gällande rätt i Högsta förvaltningsdomstolen? En kommentar till HFD 2022 ref. 10', *Svensk Juristtidning*, 2022, s. 617–626
- Zamboni, Mauro, 'Swedish legislation and the migrations crisis', *The theory and practice of legislation*, Vol. 7, No. 2, 2019, s. 101–133
- Zaremba, Maciej, 'Orättens rötter eller Voffor gör de på detta viset?', i: Hydén, Håkan & Thoor, Alf (red.), *Rätt i förändring: om kristendenser i svensk rätt*. Lund: Sociologiska institutionen, 1997, s. 105–123
- Åhman, Karin, *Normprövning: domstols kontroll av svensk lags förenlighet med regeringsformen och europarätten 2000-2010*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011
- Åhman, Karin, *Grundläggande rättigheter och juridisk metod*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2022
- Österdahl, Inger, 'Normprövning ur ett EKMR-perspektiv', *Svensk Juristtidning*, 2007, s. 882–896

Offentligt tryck m.m.

Utredningsbetänkanden

- SOU 1964:27 Lag om förvaltningsförfarandet: Besvärssakkunnigas slutbetänkande
SOU 1979:64 Ny utlänningslag
SOU 1995:75 Svensk flyktingpolitik i globalt perspektiv
SOU 2002:13 Vår anhöriginvandring
SOU 2005:15 Familjeåterförening och fri rörlighet för tredjelandsmedborgare
SOU 2005:103 Anhörigåterförening
SOU 2008:58 Egenansvar – Med professionellt stöd
SOU 2008:106 Ökat förtroende för domstolarna – strategier och förslag
SOU 2008:114 Försörjningskrav vid anhöriginvandring
SOU 2020:54 En långsiktigt hållbar migrationspolitik
SOU 2023:25 Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd

Propositioner

- Prop. 1968:142 angående riktlinjer för utlännings politiken m.m.
Prop. 1971:30 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.
Prop. 1979/80:96 med förslag till ny utlänningslag m.m.
Prop. 1982/83:126 om underrätternas sammansättning m.m.
Prop. 1991/92:30 om en särskild nämnd för utlänningsärenden
Prop. 1994/95:179 Ändringar i utlänningslagen (1989:529)
Prop. 1995/96:22 Tvåpartsprocess m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna
Prop. 1996/97:25 Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv
Prop. 1996/97:133 Domstols sammansättning m.m.
Prop. 2004/05:170 Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden
Prop. 2005/06:72 Genomförande av EG-direktivet om rätt till familjeåterförening samt vissa frågor om handläggning och DNA-analys vid familjeåterförening
Prop. 2007/08:136 En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete
Prop. 2009/10:77 Försörjningskrav vid anhöriginvandring
Prop. 2012/13:45 En mer ändamålsenlig förvaltningsprocess
Prop. 2015/16:67 Särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet
Prop. 2015/16:174 Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige

- Prop. 2016/17:175 Ett nytt regelverk för nyanlända invandrades etablering i arbets- och samhällslivet
- Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag
- Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter
- Prop. 2018/19:128 Förlängning av lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige
- Prop. 2020/21:191 Ändrade regler i utlänningslagen
- Prop. 2023/24:18 Vissa skärpta villkor för anhöriginvandring och begränsade möjligheter till uppehållstillstånd av humanitära skäl

Kommittédirektivserien

- Dir. 2003:181 Familjeåterförening
- Dir. 2008:12 Försörjningskrav vid anhöriginvandring
- Dir. 2019:32 Den framtida svenska migrationspolitiken
- Dir. 2020:11 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende
- Dir. 2023:129 Skärpta krav för att förvärva svenskt medborgarskap

Riksdagens och regeringens protokoll

- Prot. 2003/04:62. Tisdagen den 3 februari. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-20030462-tisdagen-den-3_GR0962 (besökt den 2023-03-16)
- Prot. 2012/13:39. Fredagen den 7 december. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-20121339-fredagen-den-7_H00939 (besökt den 2023-03-16)
- Prot. 2011/12:120. Onsdagen den 30 maj. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-201112120-onsdagen-den-30_GZ09120 (besökt den 2023-03-16)
- Prot. 2014/15:82. Onsdagen den 8 april. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/protokoll-20141582-onsdagen-den-8-april_H20982 (besökt den 2023-03-16)
- Prot. 2007/08:65. Fredagen den 15 februari. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-20070865-fredagen-den-15_GV0965 (besökt den 2023-03-16)
- EU-nämndens uppteckningar 2000/01:31. Fredagen den 18 maj. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/eu-namndens-uppteckningar/fredagen-den-18-maj-2001_GO0A31 (besökt den 2023-03-16).

Lagrådsremisser, promemorior, utskottsbetänkanden och departementsskrivelser

- Socialförsäkringsutskottets betänkande 2014/15:SfU12 Anhörliginvandring

Utkast till lagrådsremiss. Förslag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, februari 2016

Lagrådsremiss. Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, april 2016

Kompleterande promemoria. Försörjningskrav vid anhöriginvandring. Dnr. 1961-2020/21

Ds. 2000:45 En specialdomstol för utlänningsärenden

Övrigt från riksdag, regering och Regeringskansliet

Motion 2015/16:3241 av Anna Kinberg Batra m.fl. En förnyad integrations- och migrationspolitik

Ju2020/03215. Sammanställning av remissvar på SOU 2020:54 En långsiktigt hållbar migrationspolitik

Regeringskansliet, *Sveriges nya migrationspolitik*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/sveriges-nya-migrationspolitik/> (besökt den 2023-03-19). Hänvisas som Regeringskansliet 2023

Justitieombudsmannens ämbetsberättelser

JO 2013/14:JO1

JO 2016/17

Material från Migrationsverket

RS/081/2021 Rättsligt ställningstagande angående försörjningskravet i 5 kap. 3 b § utlänningslagen

SR 03/2017 Rättsligt ställningstagande angående försörjningskravet vid anhöriginvandring

Migrationsverkets föreskrifter om försörjningskravet vid anhöriginvandring, MIGRFS 04/2015. Publicerade den 4 juni 2015.

Migrationsverkets föreskrifter om försörjningskravet vid anhöriginvandring -MIGRFS 02/2017. Publicerade den 20 januari 2017.

Migrationsverkets föreskrifter om försörjningskravet vid anhöriginvandring - MIGRFS 2021:6. Publicerade den 20 juli 2021.

Migrationsverkets föreskrifter om försörjningskravet vid anhöriginvandring. MIGRFS 2022:8. Publicerade den 19 juli 2022.

Migrationsverket, *Statistik*. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html> (besökt den 2024-02-22). Hänvisas som Migrationsverket 2024.

Material från Kronofogden

Kronofogdemyndighetens föreskrifter om bestämmande av förbehållsbeloppet vid löneutmätning under 2024 - KFMFS 2023:1. Publicerade den 1 december 2023.

Material från Sveriges domstolar

Sveriges domstolar, *Utbildningar 2021 – Domstolsakademin*.

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/jobba-hos-oss/utbildningskataloger/utbildningskatalog---juridiska-utbildningar.pdf> (besökt den 2022-10-13). Hänvisas som Sveriges domstolar 2021.

Sveriges domstolar, *Alternativ väg till domaryrket*. <https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/jobba-hos-oss/sa-blir-du-domare/alternativ-vag-till-domaryrket/> (besökt den 2023-01-23). Hänvisas som Sveriges domstolar 2022a.

Sveriges domstolar, *Årsredovisning 2021*.

https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/styrning-och-riktlinjer/arsredovisning/arsredovisning_2021_sverigesdomstolar.pdf (besökt den 2023-03-17). Hänvisas som Sveriges domstolar 2022b.

Sveriges domstolar, *Domstolsstatistik 2022*.

https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/styrning-och-riktlinjer/statistik/2021/domstolsstatistik_2022.pdf (besökt den 2024-02-14). Hänvisas som Sveriges domstolar 2023.

Material från EU och Europarådet

EU

Europeiska gemenskapernas kommission. Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet om en invandringspolitik för gemenskapen. Bryssel den 22.11.2000. KOM(2000) 757 slutlig

Europeiska kommissionen. Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet - Riktlinjer för tillämpningen av direktiv 2003/86/EG om rätt till familjeåterförening. Bryssel den 3.4.2014. KOM(2014) 210 slutlig

Europeiska unionens råd. Dokument 13053/02 av den 23 oktober 2002

Europeiska unionens råd. Dokument 6585/03 av den 25 februari 2003

Europeiska unionens råd. Dokument 13968/02 av den 12 november 2002

Europeiska unionens råd. Dokument 14272/02 av den 26 november 2002

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter

Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights - Application No. 12510/18 *Dabo v. Sweden*. Strasbourg den 24.5.2019. CommDH(2019)19

Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights - Application No. 6697/18 *M.A. v. Denmark*. Strasbourg, 31.1.2019. CommDH(2019)4

Rättsfall

Migrationsöverdomstolen

MIG 2006:1	MIG 2017:24	MIG 2019:22
MIG 2006:7	MIG 2017:25	MIG 2020:24
MIG 2011:11	MIG 2018:7	MIG 2022:11
MIG 2011:15	MIG 2018:8	MIG 2023:4
MIG 2011:16	MIG 2018:12	MIG 2023:16
MIG 2012:2	MIG 2018:17	MIG 2023:18
MIG 2012:18	MIG 2018:18	Migrationsöverdomstolens
MIG 2013:2	MIG 2018:20	beslut den 7 juni
MIG 2016:13	MIG 2019:12	2017 i mål nr UM
MIG 2017:15	MIG 2019:21	3619-17

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 1988 ref. 132
HFD 2019 ref. 70
HFD 2021 ref. 12

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

Dom den 28 maj 1985 i mål *Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade kungariket*, appl. 9214/80, 9473/81, 9474/81
Dom den 21 juni 1988 i mål *Berrehab mot Nederländerna*, appl. 10730/84
Dom den 19 februari 1996 i mål *Gül mot Schweiz*, appl. 23218/94
Dom den 28 november 1996 i mål *Ahmut mot Nederländerna*, appl. 21702/93
Dom den 29 januari 1997 i mål *Bouchelkia mot Frankrike*, appl. 23078/93
Dom den 11 juli 2000 i mål *Ciliz mot Nederländerna*, appl. 29192/95

Dom den 21 december 2001 i mål *Sen mot Nederländerna*, appl. 31465/96

Beslut den 25 mars 2003 i mål *I.M. mot Nederländerna*, appl. 41226/98

Beslut den 20 oktober 2005 i mål *Haydarie m.fl. mot Nederländerna*, appl. 8876/04

Dom den 1 december 2005 i mål *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna*, appl. 60665/00

Dom den 31 januari 2006 i mål *Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna*, appl. 50435/99

Dom den 26 april 2007 i mål *Konstantinov mot Nederländerna*, appl. 16351/03

Dom den 13 november 2007 i mål *D.H. m.fl. mot Tjeckien*, appl. 57325/00

Dom den 8 april i mål *Nyanzi mot Storbritannien*, appl. nr 21878/06

Dom den 31 juli 2008 i mål *Omeregje m.fl. mot Norge*, appl. 265/07

Dom den 12 januari 2010 i mål *A.W. Khan mot Förenade Kungariket*, appl. 47486/06

Dom den 29 juli 2010 i mål *Mengesha Kimfe mot Schweiz*, appl. 24404/05

Dom den 14 juni 2011 i mål *Osman mot Danmark*, appl. 38058/09

Dom den 28 juni 2011 i mål *Nunez mot Norge*, appl. 55597/09

Dom den 20 oktober 2011 i mål *Nejdet Şahin och Perihan Şahin mot Turkiet*, appl. 13279/05

Dom den 11 juni 2013 i mål *Hasanbasic mot Schweiz*, appl. 52166/09

Dom den 30 juli 2013 i mål *Berisha mot Schweiz*, appl. 948/12

Dom den 10 juli 2014 i mål *Tanda-Muzinga mot Frankrike*, appl. 2260/10

Dom den 10 juli 2014 i mål *Mugenzi mot Frankrike*, appl. 52701/09

Dom den 3 oktober 2014 i mål *Jeunesse mot Nederländerna*, appl. 12738/10

Beslut den 31 mars 2016 i *I.A.A. m.fl. mot Förenade kungariket*, appl. 25960/13

Dom den 24 maj 2016 i mål *Biao mot Danmark*, appl. 38590/10

Dom den 8 november 2016 i mål *El Ghatet mot Schweiz*, appl. 56971/10

Beslut den 15 januari 2019 i mål *Yesthla mot Nederländerna*, appl. 37115/11

Dom den 9 juli 2021 i mål *M.A. mot Danmark*, appl. 6697/18

Dom den 7 december 2021 i mål *Savran mot Danmark*, appl. 57467/15

Dom den 20 oktober 2022 i mål *M.T. m.fl. mot Sverige*, appl. 22105/18

Dom den 4 juli 2023 i mål *B.F. m.fl. mot Schweiz*, appl. 13258/18, 15500/18, 57303/18, 9078/20

Dom den 18 januari 2024 i mål *Dabo mot Sverige*, appl. 12510/18

EU-domstolen

Dom den 11 juli 2002 i mål C-60/00, *Mary Carpenter mot Secretary of State for the Home Department*, EU:C:2002:434

Dom den 27 juni 2006 i mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd*, EU:C:2006:429

Dom den 25 juli 2008 i mål C-127/08, *Blaise Baheten Metock m.fl. mot Minister for Justice, Equality and Law Reform*, EU:C:2008:449

Dom den 4 mars 2010 i mål C-578/08, *Rhimou Chakroun mot Minister van Buitenlandse Zaken*, EU:C:2010:117

Dom den 6 december 2012 i de förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O och S mot Maahanmuuttovirasto och Maahanmuuttovirasto mot L.*, EU:C:2012:776

Dom den 9 juli 2015 i mål C-153/14, *Minister van Buitenlandse Zaken mot K och A*, EU:C:2015:453

Dom den 21 april 2016 i mål C-558/14, *Mimoun Khachab mot Subdelegación del Gobierno en Álava*, EU:C:2016:285

Dom den 12 april 2018 i mål C-550/16, *A och S mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, EU:C:2018:248

Dom den 25 juli 2018 i mål C-404/17, *A mot Migrationsverket*, EU:C:2018:588

Dom den 7 november 2018 i mål C-380/17, *K och B mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, EU:C:2018:877

Dom den 24 juni 2019 i mål C-619/18, *Kommissionen mot Polen*, EU:C:2019:531

Dom den 3 oktober 2019 i mål C-302/18, *X mot Belgische Staat*, EU:C:2019:830

Dom den 16 juli 2020 i de förenade målen C-133, C-136 och C-137/19, *B.M.M. m.fl. mot État belge*, EU:C:2020:577

Beslut den 26 april 2023 i mål C-629/22, *A.L. mot Migrationsverket*, EU:C:2023:365

Dom den 30 januari 2024 i mål C-560/20, *CR m.fl. mot Landeshauptmann von Wien*, EC:C:2024:96

Underrättsavgöranden

Avgjorda år 2017

Migrationsdomstolen i Göteborg

UM 10135-17	UM 10702-17	UM 11408-16
UM 10274-17	UM 10712-17	UM 11421-16
UM 10293-17	UM 10886-17	UM 11506-17
UM 10307-17	UM 10922-16	UM 11593-17
UM 10501-16	UM 11009-17	UM 11706-16
UM 10553-17	UM 11200-16	UM 12008-16
UM 10696-16	UM 11263-16	UM 12027-17

UM 12160-16	UM 4215-17	UM 707-17
UM 12161-16	UM 4312-17	UM 7074-17
UM 12373-17	UM 4354-17	UM 7077-17
UM 12377-17	UM 4458-17	UM 7078-17
UM 1239-17	UM 4518-17	UM 7081-17
UM 1244-17	UM 4684-17	UM 736-17
UM 12812-17	UM 4746-17	UM 7614-17
UM 12813-17	UM 4871-17	UM 7655-17
UM 12816-17	UM 4960-17	UM 7694-17
UM 13222-17	UM 5245-17	UM 7753-17
UM 13300-17	UM 5518-17	UM 7822-17
UM 1581-17	UM 5548-17	UM 8005-17
UM 1587-17	UM 557-17	UM 8019-16
UM 1611-17	UM 558-17	UM 8036-17
UM 1716-17	UM 5588-17	UM 8048-17
UM 1780-17	UM 560-17	UM 8072-17
UM 1818-17	UM 562-17	UM 8292-17
UM 198-17	UM 5729-17	UM 8336-17
UM 2034-17	UM 5733-17	UM 8414-17
UM 2105-17	UM 5737-17	UM 8419-16
UM 2238-17	UM 5757-17	UM 8433-17
UM 2452-17	UM 5817-17	UM 8447-17
UM 2460-17	UM 5839-17	UM 847-17
UM 2641-17	UM 5840-17	UM 8674-17
UM 2697-17	UM 5937-17	UM 8684-17
UM 2768-17	UM 6046-17	UM 8729-17
UM 3143-17	UM 6116-17	UM 8737-17
UM 3536-17	UM 6272-17	UM 9002-17
UM 3660-17	UM 6392-17	UM 9112-17
UM 3669-17	UM 6409-17	UM 9169-16
UM 3886-17	UM 642-17	UM 9282-16
UM 3916-17	UM 6752-17	UM 9284-16
UM 3989-17	UM 6775-17	UM 9326-17
UM 4019-17	UM 7037-17	UM 9377-16
UM 4023-17	UM 705-17	UM 9574-17
UM 4119-17	UM 7053-17	UM 9583-16

UM 968-17

UM 9925-16

UM 9949-16

Migrationsdomstolen i Luleå

UM 1023-17

UM 2508-17

UM 2851-16

UM 1040-17

UM 2525-17

UM 2862-17

UM 1049-17

UM 2537-17

UM 2864-17

UM 1173-17

UM 2540-17

UM 2873-17

UM 1407-17

UM 2542-16

UM 288-17

UM 1510-17

UM 2573-16

UM 2898-17

UM 1515-17

UM 2580-17

UM 2902-17

UM 1518-17

UM 2585-17

UM 2904-17

UM 152-17

UM 2588-17

UM 2907-17

UM 1801-17

UM 2599-17

UM 2916-16

UM 1810-17

UM 2610-17

UM 2919-17

UM 1847-17

UM 2613-17

UM 2922-17

UM 1882-17

UM 2614-17

UM 2964-17

UM 2012-17

UM 2617-17

UM 2987-17

UM 2016-17

UM 2624-17

UM 2993-17

UM 2020-17

UM 2630-17

UM 3002-17

UM 2028-17

UM 2673-17

UM 3020-17

UM 2064-17

UM 2674-17

UM 3023-17

UM 2076-17

UM 2682-17

UM 3081-16

UM 2092-17

UM 2684-17

UM 3092-17

UM 2094-17

UM 2693-16

UM 3100-17

UM 2191-17

UM 2716-17

UM 3102-16

UM 2316-16

UM 2726-17

UM 3110-17

UM 2349-17

UM 2727-17

UM 3125-17

UM 2462-17

UM 2730-16

UM 3127-17

UM 2479-17

UM 2738-16

UM 3130-17

UM 2480-17

UM 2738-17

UM 3132-17

UM 2489-17

UM 2739-17

UM 3133-17

UM 2495-16

UM 2746-17

UM 3158-17

UM 2495-17

UM 2749-17

UM 3203-17

UM 2499-17

UM 2761-17

UM 3208-17

UM 2501-17

UM 2766-17

UM 3217-17

UM 2502-17

UM 2776-17

UM 3229-17

UM 3230-17	UM 3366-17	UM 3639-17
UM 3232-17	UM 3369-17	UM 417-17
UM 3233-17	UM 3374-17	UM 42-17
UM 3239-17	UM 3375-17	UM 486-17
UM 3240-17	UM 3414-17	UM 533-17
UM 3247-17	UM 3423-17	UM 567-17
UM 3252-17	UM 3425-17	UM 572-17
UM 3280-17	UM 3426-17	UM 616-17
UM 3281-17	UM 3449-17	UM 727-17
UM 3310-17	UM 352-17	UM 740-17
UM 3328-17	UM 3609-17	UM 939-17
UM 3329-17	UM 3637-17	UM 983-17

Migrationsdomstolen i Stockholm

UM 10113-17	UM 12930-16	UM 13895-16
UM 10367-17	UM 12941-16	UM 13928-16
UM 10460-17	UM 12968-17	UM 13930-17
UM 1071-17	UM 13011-16	UM 13984-16
UM 1074-17	UM 1309-17	UM 14081-16
UM 10796-16	UM 13132-17	UM 14085-16
UM 10850-16	UM 13220-17	UM 14118-16
UM 11004-17	UM 13222-16	UM 14219-17
UM 11080-17	UM 13232-16	UM 14325-17
UM 1120-17	UM 13398-16	UM 14327-16
UM 11540-16	UM 13404-17	UM 14407-16
UM 11760-16	UM 13437-16	UM 14411-16
UM 11838-16	UM 13477-16	UM 14540-17
UM 12010-17	UM 13482-16	UM 14649-17
UM 12038-16	UM 13561-16	UM 14651-16
UM 12216-17	UM 13564-16	UM 14654-17
UM 12269-17	UM 13602-17	UM 14738-16
UM 12270-16	UM 13657-16	UM 14746-16
UM 12414-16	UM 13660-16	UM 14834-17
UM 12422-16	UM 13668-16	UM 14902-17
UM 126-17	UM 13763-16	UM 14955-16
UM 12908-16	UM 13846-16	UM 14960-16

UM 14971-16	UM 3335-17	UM 598-17
UM 15075-16	UM 3474-17	UM 6336-17
UM 15088-16	UM 3708-17	UM 6582-17
UM 15089-16	UM 3721-17	UM 6628-17
UM 15248-17	UM 3724-17	UM 6900-17
UM 15463-17	UM 3762-17	UM 6974-17
UM 15612-17	UM 3910-17	UM 7031-17
UM 15805-17	UM 4071-17	UM 7045-17
UM 16102-17	UM 4191-17	UM 7072-17
UM 16105-17	UM 4196-17	UM 7163-17
UM 16398-17	UM 4206-17	UM 7178-17
UM 1841-17	UM 4311-17	UM 7342-17
UM 1992-17	UM 4356-17	UM 7526-17
UM 1993-17	UM 4374-17	UM 7543-17
UM 2001-17	UM 4441-17	UM 7638-17
UM 2055-17	UM 4496-17	UM 7728-17
UM 2066-17	UM 4694-17	UM 8014-17
UM 214-17	UM 4976-17	UM 8481-17
UM 2172-17	UM 5197-17	UM 8483-17
UM 2224-17	UM 541-17	UM 8699-17
UM 2235-17	UM 5423-17	UM 8773-17
UM 2239-17	UM 5513-17	UM 895-17
UM 233-17	UM 5576-17	UM 8972-17
UM 2334-17	UM 5577-17	UM 8976-17
UM 2350-17	UM 5582-17	UM 9304-17
UM 2437-17	UM 5811-17	UM 9808-17
UM 2524-17	UM 5879-17	UM 9986-17
UM 2530-17	UM 5881-17	
UM 2814-17	UM 5943-17	

Avgjorda år 2022

Migrationsdomstolen i Göteborg

UM 100-22	UM 1270-22	UM 2274-22
UM 107-22	UM 1740-22	UM 2410-22
UM 114-22	UM 1765-21	UM 2516-22
UM 126-22	UM 2075-21	UM 286-21

UM 2886-22	UM 4567-22	UM 6052-21
UM 3066-22	UM 4608-22	UM 6235-21
UM 312-22	UM 482-21	UM 6406-21
UM 3207-22	UM 5215-22	UM 6479-20
UM 3521-22	UM 5692-21	UM 6601-21
UM 4345-21	UM 5798-21	UM 9339-20

Migrationsdomstolen i Luleå

UM 1036-22	UM 2080-21	UM 2956-21
UM 1064-21	UM 2106-22	UM 450-22
UM 1070-21	UM 2203-21	UM 451-22
UM 1282-22	UM 2307-21	UM 455-22
UM 1359-21	UM 2494-21	UM 462-22
UM 1452-21	UM 2640-21	UM 794-22
UM 147-22	UM 2666-21	UM 829-22
UM 1484-21	UM 2749-21	UM 848-21
UM 201-22	UM 2807-21	UM 899-22
UM 2013-22	UM 2822-21	UM 94-22

Migrationsdomstolen i Stockholm

UM 10197-22	UM 3721-22	UM 5510-22
UM 10459-21	UM 4074-22	UM 6324-22
UM 11244-22	UM 4389-22	UM 6945-22
UM 1524-22	UM 4466-22	UM 7242-21
UM 1687-22	UM 4470-22	UM 8241-22
UM 224-22	UM 4775-22	UM 85-22
UM 23-22	UM 482-22	UM 92-22
UM 2650-22	UM 4945-22	UM 9249-21
UM 3421-22	UM 5287-22	UM 9647-22
UM 3549-22	UM 5305-22	UM 996-22

Övrigt

JP Infonet, *Sökfunktion*. <https://www.jpinfonet.se/mina-sidor/kundsupport-informationstjanst/ny-support/support/funktioner/sokfunktionen/> (besökt den 2023-01-23). Hänvisas som JP Infonet 2023.

Sveriges radio, *Svårt för funktionshindrade att ta sina anhöriga till Sverige.*

<https://sverigesradio.se/artikel/svart-for-funktionshindrade-att-fa-ta-hit-sina-anhoriga> (besökt den 2024-03-05). Hänvisas som Sveriges radio 2023.

Migrationsinfo, *Migrationsinfo sammanfattar migrationsåret 2022.*

<https://www.migrationsinfo.se/migrationsinfo-sammanfattar-migrationsaret-2022/> (hämtat 2024-02-14). Hänvisas som Migrationsinfo 2023.

Medborgerliga integrationskrav (*civic integration*) är numera en central del av statlig migrationskontroll. Personers möjligheter till familjeåterförening, permanent uppehållstillstånd och medborgarskap knyts till krav på bl.a. adekvat sysselsättning och godtagbara boendeförhållanden. Den här boken undersöker vad som händer när medborgerliga integrationskrav blir föremål för svenska migrationsdomstolars dömande verksamhet, med fokus på domstolarnas tillämpning av försörjningskravet vid familjeåterförening. Att medborgerliga integrationskrav tillämpas av svenska domstolar väcker frågor om statssuveränitetens gränser. En central diskussion i den rättsvetenskapliga litteraturen är nämligen om svenska domstolars lojalitet mot nationella politiska ambitioner har minskat och huruvida detta har begränsat den nationella lagstiftarens handlingsutrymme. Genom att undersöka hur migrationsdomstolarna hänvisar till rättskällor skapar boken en fördjupad förståelse för förhållandet mellan domstolars dömande verksamhet och nationella politiska ambitioner.

LOVISA HÄCKNER POSSE är verksam vid Juridiska fakulteten vid Lunds universitet. Boken är hennes doktorsavhandling.